

Σ 69 ΠΔΒ
Γ. Κ. ΜΑΥΡΙΑ — ΗΛ. Ι. ΞΗΡΟΤΥΡΗ
Τ. ΠΕΚΛΑΡΗ — Π. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ

Διδεσκάλων μετεκπαιδευθέντων στὸ Πανεπιστήμιο

ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α

593

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

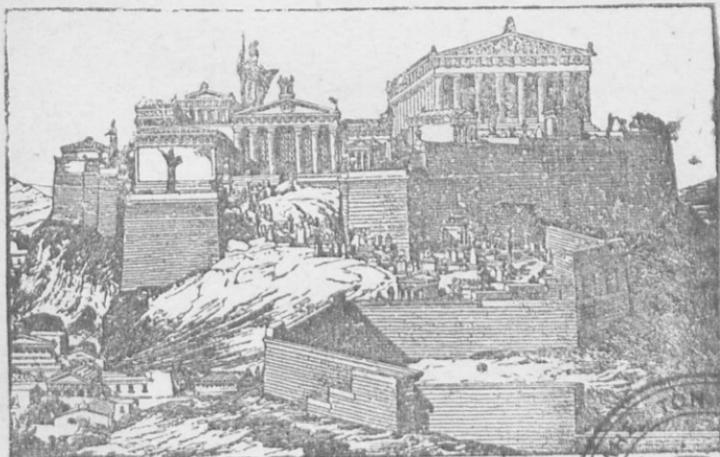
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. Κ. ΜΑΥΡΙΑ — ΗΛ. Ι. ΞΗΡΟΤΥΡΗ
Τ. ΠΕΚΛΑΡΗ — Π. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ
Διδασκάλων μετεκπαιδευθέντων στό Πανεπιστήμιο

ΝΕΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΑΞΙΔΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΩΤΗ

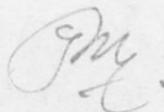

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 44α
ΑΘΗΝΑΙ
1949

009
ΕΛΣ
ΣΤΕΑ
593

Κάθε γνήσιο άντινυπο φέρει τὴν ἰδιόχειρη ὑπογραφὴν τῶν συγγραφέων.

Σ η μ. Χωρὶς τὴν ἀδειὰ τῶν συγγραφέων ἀπαγορεύεται κάθε διασκευὴ
ἢ ἀντιγραφὴ τοῦ περιεχομένου.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι σημαίνει ή λέξη Γεωγραφία και τι πρόκειται νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ μάθημα αὐτό.

Ἡ Γεωγραφία εἶναι τὸ μάθημα ποὺ θὰ μᾶς διδάξῃ νὰ γνωρίσωμε καλύτερα τὸν τόπο μας, τὸ χωριό μας ἢ τὴν πόλη μας πρῶτα, μὲ τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες, τὶς λίμνες, τὶς θάλασσες ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ χωριό ἢ στὴν πόλη μας. "Υστερα τὰ πλησιέστερα χωριά καὶ πόλεις καὶ σιγά·σιγά θὰ γνωρίσωμε τὰ σπουδαιότερα χωριά καὶ πόλεις τῆς πατρίδας μας τῆς Ἑλλάδας. "Ακόμη θὰ μάθωμε τὶς πεδιάδες, τὰ ποτάμια, τὶς λίμνες, τὶς θάλασσες, μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τὶς ἀσχολίες τους, τὰ προϊόντα καὶ τὸν ίδιαίτερο τρόπο τῆς ζωῆς τους.

Θὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἔρευνήσωμε τοὺς λόγους τῆς Γεωγραφικῆς φύσης ὅλων τῶν φαινομένων, δπως εἶναι τὸ κλίμα ἐνὸς τόπου, οἱ ἄνεμοι ποὺ φυσοῦν, οἱ βροχές ποὺ πέφτουν, τὰ φυτά ποὺ εύδοκιμοῦν, τὰ ζῶα ποὺ ζοῦν καὶ τὸν ίδιαίτερο τρόπο τῆς προσαρμογῆς τους στὸ φυσικὸ περίγυρό τους.

Εἶναι ἔμφυτη ἡ διάθεση στὸν ἀνθρώπο νὰ γνωρίσῃ ποιοὶ τόποι καὶ ποιές θάλασσες καὶ ποιοὶ ἀνθρώποι, κατοικοῦν πέρα ἀπὸ δσα βλέπει τριγύρω του.

"Ετσι, σωστὸ εἶναι τώρα ποὺ καὶ σεῖς οἱ μικροὶ μαθητὲς ἀρχίσατε νὰ νιώθετε τὴν ἀνάγκη τῆς γνωριμίας μὲ ἄλλους τόπους, νὰ γνωρίσετε ποιὰ εἶναι τὰ δρια καὶ, ὡς ποὺ φτάνει ὁ χῶρος (τόπος) τῆς πατρίδας μας Ἑλλάδας.

Τὸ ώραιότερο παιδιά θὰ ἥταν νὰ μπαίναμε σ' ἔνα δεροπλάνο καὶ νὰ πετούσαμε πάνω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα μας κι ἔτσι νὰ σχηματίζαμε μιὰ πραγματικὴ εἰκόνα τῆς. "Ομως, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι δύσκολο, θὰ χρησιμοποιήσωμε

ένα ἄλλο μέσο πού σὲ μικρογραφία παρασταίνει τὴν χώρα μας τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ μέσο αὐτὸ εἰναι δὲ *Γεωγραφικὸς Χάρτης*, πάνω στὸν ὅποιο μὲ φανταστικὰ ταξίδια μ' αὐτοκίνητο, μὲ σιδηρόδρομο ἢ καράβι θὰ γυρίσωμε τὰ σπουδαιότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας μας.

Φρόνιμο ὅμως θεωροῦμε, νὰ ξεκαθαρίσωμε πρῶτα στὸ μυαλό μας ώρισμένες *Γεωγραφικὲς ἔννοιες* ἢ *Γεωγραφικὰ στοιχεῖα* δπως συνηθέστερα λέγονται.

Β' ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Στὸ μέρος ποὺ ζῆτε καὶ βλέπετε τὴ φύση γύρω, φαντάζομαι νὰ σᾶς ἔκαμε ἐντύπωση πώς, ὅλος ὁ τόπος δὲν εἶναι ἔδιος, μὰ παρουσιάζει διάφορες μορφές. Ἀλλοῦ ὁ τόπος εἶναι ἵσιος σὰν ταψὶ καὶ ἀλλοῦ ύψωνεται. Παρὰ πέρα βλέπετε μεγαλύτερο ὄψωμα ποὺ τὸ λέμε *βουνό*. Ἀκόμη βλέπετε νὰ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ πολὺ νερὸ σ' ἔνα μεγάλο αὔλακι ποὺ τὸ λέμε *ποτάμι*. "Οσοι ζῆτε σὲ παραθαλάσσια μέρη θὰ βλέπετε τὴ θάλασσα ν' ἀγκαλιάζῃ τὴ γῆ καὶ, ἀλλοῦ νὰ προχωρῇ πολὺ μέσα στὴ στεριὰ καὶ ἀλλοῦ ἡ στεριὰ νὰ προχωρῇ μέσα στὴ θάλασσα." Ισως ἔχετε ἀκούσει πώς οἱ μεγάλοι αὔτὰ τὰ ξεχωρίζουν καὶ τὰ ὁνομάζουν διαφορετικά. Ἀκόμη ἵσως μέσα στὴ θάλασσα νὰ βλέπετε καὶ κανένα κομμάτι ξηρὰ ποὺ προβάλλει τὸ σκουφάκι του καὶ ποὺ τ' ὅνομά του εἶναι *νησάκι*.

"Ολα αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ βλέπομε στὴν ξηρά καὶ στὴ θάλασσα καὶ ξεχωρίζουν τὸ καθένα μὲ τὴ δική του μορφὴ λέγονται *Γεωγραφικὰ στοιχεῖα*.

1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ

"Απὸ κάποιο ὄψωματάκι ἡ ἀπ' τὸ χωριό σας ποὺ βρίσκεται στὴν πλαγιὰ ἑνὸς βουνοῦ, βλέπετε γύρω ἔνα σωρὸ πράγματα δπως εἴπαμε παραπάνω.

Σωστὸ εἶναι νὰ τὰ ξεχωρίσωμε καὶ νὰ τὰ ἔξετάσωμε ἔνα-ἔνα.

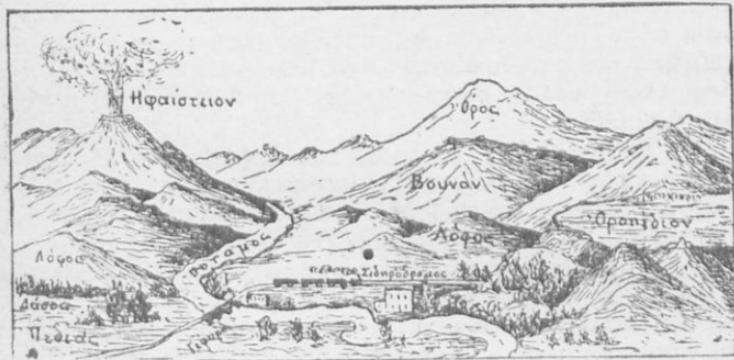
α) *Η πεδιάδα (κάμπος)*. Η πεδιάδα εἶναι ἔνα μεγάλο ἴσιωμα, ποὺ ἡ ἐπιφάνειά της εἶναι λίγο ψηλότερη ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ ποὺ τὸ χωμα της εἶναι παχὺ καὶ γόνιμο καὶ παράγει πολλοὺς καρπούς, μὲ τοὺς ὅποιους

τρέφονται αύτοι που κατοικοῦν κοντά της, μὰ ἀκόμη καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν μεγάλων πόλεων καὶ τῶν ὁρεινῶν ἄγονων χωριῶν.

Στὶς πεδιάδες κάνει πολλὴ ζέστη τὸ καλοκαίρι. "Ομως αὐτὲς ἀποζημιώνουν τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ἄφθονα προϊόντα ποὺ παράγουν καὶ τὰ δυμορφαὶ ζῶα ποὺ τρέφουν.

β) Ο λόφος. Πέρα απὸ τὴν πεδιάδα βλέπομε μικρὰ ὑψώματα ποὺ πολλὲς φορὲς εἶναι στολισμένα μὲ κάπιο δύμορφο ἐκκλησάκι. Τὰ τέτοια ὑψώματακια ποὺ τὸ ὕψος τους ἔχουν τὴν θάλασσα εἶναι ἀπὸ 100 ὥς 200 μέτρα λέγονται λόφοι.

γ) Τὸ δρός (βουνό). Συνήθως πέρα απὸ τοὺς λόφους ὑψώνονται βράχοι θεόρατοι, ποὺ μέχρι τὰ μισά βλέπομε νὰ εἶναι ντυμένοι μὲ δέντρα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κι ἐπάνω νὰ εἶναι γυμνοί. Καὶ τὸ μὲν καλοκαίρι νὰ ἔχουν χρῶμα γκρίζο

(μολυβί), τὸ δὲ χειμώνα νὰ εἶναι σκεπασμένοι μὲ χιόνια. Τὰ ὑψώματα αὐτὰ εἶναι τὰ βουνά. Τέτοια βουνά ἔχει πολλὰ ἡ πατρίδα μας καὶ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ὀνομαστὰ κι ἔχουν μεγάλη Ιστορία διπάς δὲ Ὀλυμπος, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ τὸν ἔχετε ἀκούσει.

Πάνω στὰ βουνά (οχι βέβαια στὶς κορυφές) ζοῦν ἄνθρωποι κι ἔχουν χτίσει χωριά καὶ ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ τὴν κτηνοτροφία, τὴν γεωργία καὶ τὴν ὄλοτομία.

δ) Τὸ ὄροπέδιο. Ἀνάμεσα στὰ ψηλὰ βουνά τῆς πατρίδας μας καμιά φορά βρίσκεται ἔνα ἀρκετὰ μεγάλο ἴσιωμα, μιὰ μικρὴ πεδιάδα. Τὴν πεδιάδα αὐτὴ ἐπειδὴ βρίσκεται ἐπάνω στὰ δύρη (βουνά) τὴν ὀνομάζομε ὄροπέδιο.

ε) Κοιλάδα. Πολλὲς φορὲς συμβαίνει δυό βουνά νὰ ξεχωρίζουν μεταξύ τους μὲ στενὴ πεδιάδα, ποὺ συνήθως

τὴ διασχίζει κι ἔνα ποτάμι. Τὸ μέρος βέβαια εἶναι σκιερὸ ἀπ' τὰ βουνά καὶ ἡ βλάστηση μεγάλη. Τὸ τοπεῖο εἶναι πολὺ ὅμορφο, μαγευτικό. Τέτοιες κοιλάδες βρίσκονται πολλές στὴν πατρίδα μας. "Ονομαστότερες εἶναι ἡ κοιλάδα τῶν *Τεμπῶν* στὴ *Θεσσαλία* καὶ μιά κοιλάδα ἀνάμεσα λίμνης Βόλβης καὶ Σταυροῦ στὸ Νομὸ Χαλκιδικῆς.

στ) **Πηγὴ.** Στίς πολιτεῖες τὸ νερὸ ἔρχεται ἀπὸ μακριά, συγκεντρώνεται στὸ ὄρμαγωγεῖο, κι ὑστερα μὲ σωλῆνες φτάνει μέχρι τὰ σπίτια μας. Στὰ χωριά δύμως οἱ ἄνθρωποι πέρνουν ἀπ' εύθειας ἀπ' τὸ μέρος ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴ γῆ. Τὸ μέρος αὐτὸ ποὺ τὸ νερὸ πετιέται ἐπάνω ἀπ' τὴ γῆ τὸ λέμε *πηγὴ*. Τί ὅμορφο εἶναι τὸ μέρος τῆς πηγῆς! Κάτω ἀπ' τὴ σκιά τῶν δέντρων της πίνομε τὸ γάργαρο καὶ δροσερὸ νεράκι της καὶ δροσιζόμαστε. Καὶ ξαπλωμένοι ἔκει στὸν πυκνὸν ζιζικο τοῦ πλατάνου ἡ τῆς βαλανιδιᾶς μᾶς ἔρχεται ἡ σκέψη: ποῦ βρίσκεται τόσο νερὸ ποὺ κάνει τὴν πηγούλα μας νὰ μὴ στερεύει ποτέ; Τὸ νεράκι αὐτὸ μαζεύτηκε ἀπ' τὶς βροχές καὶ τὰ χιόνια τοῦ χειμῶνα καὶ ἀποθηκεύτηκε στὰ μεγάλα σπήλαια τῆς γῆς. Καὶ τώρα, νάτο, βγαίνει, μᾶς δροσίζει καὶ γλυκά μᾶς μουρμουρίζει.

ζ) **Ο ποταμός.** Τὸ νεράκι τῆς βρύσης ὅσο περισσεύει τρέχει πρὸς τὰ κάτω καὶ σχηματίζει ἔνα μικρὸ *φυάνι*. Πολλές φορὲς ἡ πηγὴ βγάζει πολὺ νερὸ καὶ τότε σχηματίζεται ἔνα *μεγαλύτερο φυάνι*. "Αν ἀνταμωθοῦν στὸ δρόμο μὲ νερὰ ἄλλων πηγῶν θὰ σχηματίσουν ἔνα *ποταμάνι*. "Οσο δύμως προχωρεῖ τὸ ποταμάκι καὶ δέχεται κι ἄλλα νερὰ μεγαλώνει καὶ γίνεται *ποταμός*. 'Ο ποταμὸς αὐτὸς θὰ προχωρήσῃ ὥσπου θὰ χυθῇ στὴ θάλασσα. Καμιά φορὰ μπορεῖ νὰ χυθῇ καὶ σὲ *λίμνη*.

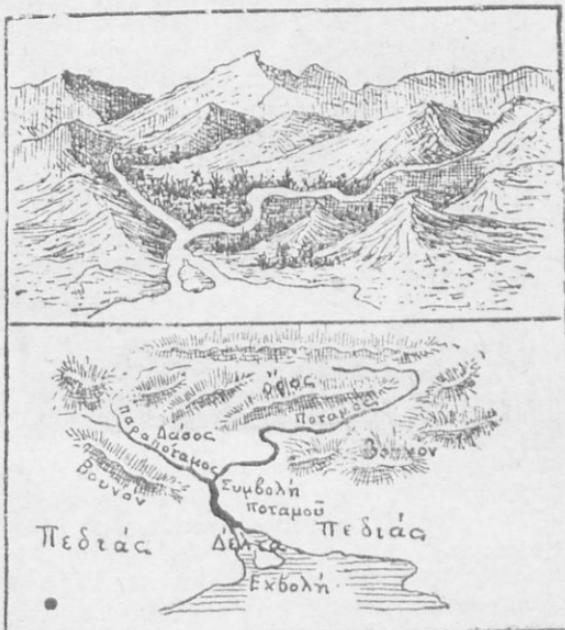
Μικρὰ ποτάμια ποὺ στὸ δρόμο τους ἀνταμώνονται μὲ μεγάλο ποτάμι λέγονται *παραπόταμοι*.

Τὸ ποτάμι λοιπὸν σχηματίζεται ἀπὸ πηγὲς καὶ γι αὐτὸ λέμε πηγάζει ἀπ' τὸ τάδε μέρος. Στὸ μέρος δὲ τῆς θάλασσας ποὺ χύνεται (ἐκβάλλει) τὸ λέμε *ἔκβολή*. Τὰ μεγάλα ποτάμια τὸ χειμῶνα τὸ πιὸ πολὺ, ποὺ τὰ νερὰ εἶναι περισσότερα, παρασέρνουν μαζὶ μὲ τὰ νερὰ καὶ ξύλα καὶ πέτρες καὶ πολλὰ ἄλλα ύλικά. Αὕτα σταματοῦν στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας ποὺ κόβεται ἡ δρμὴ τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ στοιβάζονται καὶ πολλές φορὲς χωρίζουν τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ σὲ δύο ἢ σὲ τρία μέρη καὶ σχηματίζουν ἔνα ἢ πολλὰ *δέλτα* (*Δ*). Σὲ κάθε ποτάμι βλέπομε τὶς δυὸ *δχθες* του (‘*Ἄριστερὴ* καὶ *Δεξιά*) καὶ τὸ μεγάλο

βαθύ αύλακι πού μέσα τρέχει τὸ νερὸ καὶ λέγεται κοίτη.
Δεξιὰ δχθη εἶναι αύτὴ πού βρίσκεται στὸ δεξὶ μας χέρι
σὰν προχωροῦμε ἀπὸ τὴν πηγὴ πρὸς τὴν ἐκβολὴν καὶ ἀρι-
στερὰ δχθη, αύτὴ πού βρίσκεται στὸ ἀριστερό μας χέρι.

Τὰ ποτάμια τὰ διαβαίνουν μὲ γέφυρες ξύλινες ἢ σι-
δερένιες.

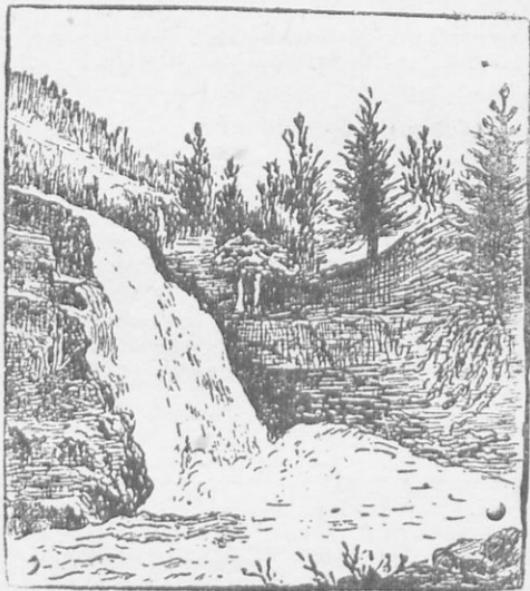
Πολλὰ ποτάμια τὸ καλοκαῖρι δὲν ἔχουν νερὸ καὶ ἡ
κοίτη τους εἶναι ξερή. Τὸ χειμῶνα δῆμως ἔχουν πολὺ νερὸ
πού μαζεύεται ἀπὸ τίς γύρω πλαγιές. Τὰ ποτάμια αὐτὰ
λέγονται χελμαρροὶ ἢ ξεροπόταμα.

Ταξιδεύοντας τὰ νερά του ὁ ποταμὸς πάνω στὴ γῆ
πολλὲς φορὲς φτάνει σὲ μέρος πού κόβεται ἀπότομα ἢ
γῆ. Τὸ μέρος αύτὸ λέμε γκρεμό. Τότε τὰ νερά πέφτουν
κάτω μὲ μεγάλο βουΐτο, ἀφρισμένα καὶ μανιασμένα.
Ἡ πτώση αύτὴ τῶν νερῶν λέγεται καταρράχτης. Στὴν πα-
τρίδα μας οἱ πιὸ ὄνυμαστοι καταρράχτες εἶναι στὴν "Ε-
δεσσα τῆς Μακεδονίας".

η) Λίμνη. Μερικὲς πεδιάδες ἔχουν γύρω ύψωματα. Τότε
τὰ νερά ἀπὸ τὰ γύρω μέρη ἢ τὰ νερά ποταμοῦ ποὺ τυχὸν
φτάνει στὸ μέρος αύτό, μὴ βρίσκοντας τόπο νὰ περάσουν

μαζεύονται καὶ σχηματίζουν μιὰ μικρὴ θαλασσούλα. Τὸ μέρος αὐτὸ τὸ λέμε *λίμνη*. Ὑπάρχουν στὴν πατρίδα μας ἀρκετὲς τέτοιες λίμνες μικρὲς καὶ μεγάλες. Οἱ μικρὲς λίμνες καὶ κεῖνες ποὺ χάνουν τὸ νερό τους τὸ καλοκαῖρι, εἰ-

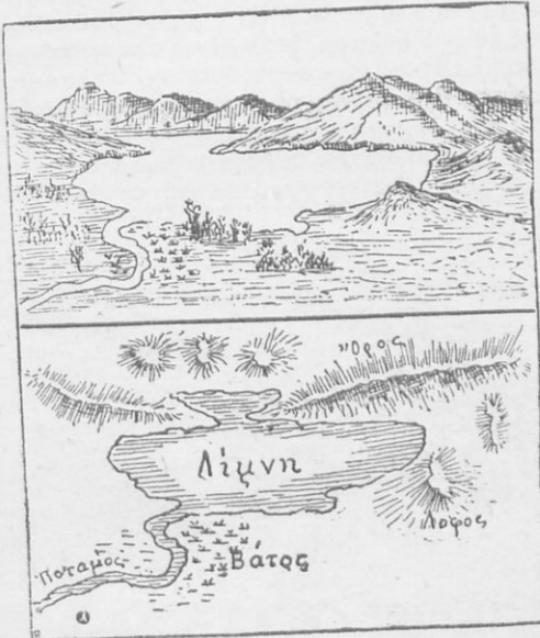

ναι ἔστιες ποὺ ἀναπτύσσονται κουνούπια, κι ὁ γύρω τόπος ὑποφέρει ἀπὸ ἐλονοσία. Οἱ μεγάλες λίμνες ἔχουν καὶ ψάρια ποὺ δὲν εἶναι δῆμως τόσο νόστιμα, ὅσο εἶναι τὰ ψάρια τῆς θάλασσας.

2. ΓΕΩΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

“Αμα κοιτάξωμε στὸ χάρτη τῆς πατρίδας μας, τὴν Ἑλλάδα θὰ παρατηρήσωμε διὰ ἀνατολικά, δυτικὰ καὶ νότια περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσα. Τί εἶναι αὐτὴ ἡ θάλασσα; Ἀπέραντη κι ἀμέτρητη ποσότητα ἀλμυροῦ νεροῦ, ποὺ διαρκῶς κινεῖται, ἄλλοτε σιγὰ καὶ ἄλλοτε δυνατὰ καὶ ἔχει χρῶμα γαλάζιο. “Οταν τὸ χειμώνα φυσοῦν δυνατοὶ ἄνεμοι, σηκώνονται δύκοι νεροῦ ψηλάς καὶ πέφτουν πάλι στὴ θάλασσα ἢ σπάνε στὴν παραλία μὲ μεγάλο βουΐτο. Εἶναι ὅμορφη τότε νὰ τὴ βλέπης ἀπ’ τὴν ξηρά. Μὰ εἶναι

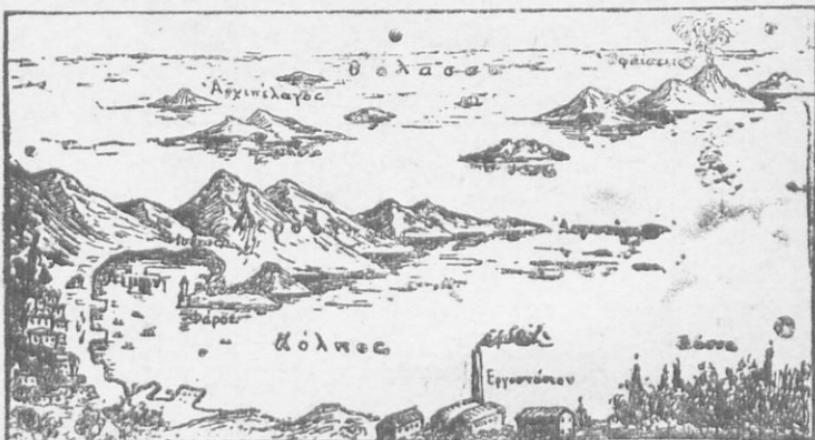
ἄγρια καὶ φαρμακερή γιὰ κείνους ποὺ ταξιδεύουν. Πόσα
ἀπ' τὰ καράβια δὲ γύρισαν καὶ πόσα βάσανα τράβηξε ἀπ'
αὐτὴ δὲ γνωστὸς ἥρωας Ὄδυσσέας, γυρίζοντας ἀπ' τὴν
Τροία. Τὸ μέρος ποὺ ἐνώνεται ἡ Ἑηρὰ μὲ τὴ θάλασσα λέ-
γεται παραλία ἢ ἀκρογιαλιά.

Ἡ ἀκρογιαλιὰ ἀλλοῦ εἶναι ὅμορφη μὲ ώραία βότσαλα
καὶ ψιλὴ ἄμμο, κι ἀλλοῦ καταλήγει σὲ ἀπότομους καὶ
κοφτερούς βράχους καὶ τότε λέγεται ἀκτῆ. Μιὰ μικρὴ θά-
λασσα τὴ λέμε πέλαγο. Πολλὰ πέλαγα κάνουν μιὰ θά-
λασσα. Καὶ πολλές θάλασσες κάνουν ἔναν ὥκεανο.

α) Ὁ κόλπος—Τὸ ἀκρωτήριο—Τὸ λιμάνι. Ἡ θάλασσα
μὲ τὴ στεριὰ πουθενά δὲν ἐνώνεται σ' εύθεια γραμμῇ.
Παντοῦ σχηματίζει μιὰ γραμμὴ καμπυλωτή. Ἀλλοῦ ἡ
θάλασσα μπαίνει μέσα καὶ προχωρεῖ βαθειά στὴ στεριά,
καὶ ἀλλοῦ ἡ στεριὰ προχωρεῖ βαθειά μέσα στὴ θάλασσα.
Τὸ μέρος τῆς θάλασσας ποὺ μπαίνει βαθειά μέσα στὴν
Ἑηρὰ λέγεται κόλπος. Ὁ μικρὸς κόλπος λέγεται καὶ ὅρ-
μος. Τὸ μέρος τῆς στεριᾶς ποὺ εἰσχωρεῖ μέσα στὴ θά-
λασσα λέγεται ἀκρωτήριο.

Τ' ἀκρωτήριο ἐπειδὴ προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα εἶναι ἔνα ἐμπόδιο γιὰ τοὺς ναυτικοὺς ποὺ ταξιδεύουν τὴν νύχτα. Γιὰ νὰ μὴ πέσουν λοιπὸν ἐπάνω τὰ καράβια καὶ βυθιστοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἔφκιασαν στὸ ἄκρο τους ἔνα φάρο ποὺ ἀνάβει τὴν νύχτα καὶ δόηγει τοὺς ναυτικοὺς, ποὺ πρέπει νὰ ταξιδεύουν. Σὲ κάθε φάρο μένει κι ἔνας ἄνθρωπος ποὺ λέγεται φαροφύλακας. "Ἐνα μέρος τοῦ κόλπου ἡ καὶ ὀλόκληρος μικρὸς κόλπος, δταν εἶναι προφυλαγμένος καλὰ ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τὴ φουρτούνα τῆς θάλασσας λέγεται λιμάνι. Σὲ τέτοια λιμάνια οἱ ἄνθρωποι χτίζουν χωριά καὶ πόλεις γιὰ νὰ ἔρχωνται τὰ καράβια νὰ φορτώνουν καὶ νὰ ξεφορτώνουν διάφορα προϊόντα καὶ ἐμπορεύματα. Γιὰ

νὰ προφυλάσσωνται τὰ καράβια ἀπὸ τὶς φουρτούνες, οἱ ἄνθρωποι χτίζουν μέσα στὴ θάλασσα μεγάλους τοίχους ποὺ λέγονται λιμενοβραχίονες. Τέτοιον μεγάλο λιμενοβραχίονα ἔχει ἡ Πάτρα κι' ἄλλες παράλιες πόλεις τῆς πατρίδας μας.

β) Χερσόνησος. "Οταν ἔνα μεγάλο κομμάτι στεριᾶς βρέχεται ἀπὸ τὶς περισσότερες μεριές του μὲ θάλασσα κι ἀπὸ ἔνα μόνο μέρος ἐνώνεται μὲ μεγαλύτερο κομμάτι στεριᾶς, λέγεται χερσόνησος. Παρατηρήστε στὸ χάρι της Ἑλλάδας τέτοια κομμάτια στεριᾶς π. χ. Ἡ Πελοπόννησος, ἡ Χαλκιδική, ἡ Μαγνησία καὶ ἄλλες.

γ) Τὸ νησί. Μέσα στὴν ἀπέραντη θάλασσα βλέπομε νὰ ξεφυτρώνουν μερικὰ κομμάτια στεριᾶς. Τὰ κομμάτια αὐτὰ λέγονται νησιά. "Ετσι λοιπὸν νησὶ λέγεται ἔνα κομ-

μάτι στεριάς πού γύρω-γύρω περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσα. Τέτοια νησιά ἡ πατρίδα μας ἔχει πολλά. Ἀπ' αὐτά, ἄλλα εἰναι μικρά κι ἄλλα πολὺ μεγάλα. Τὸ μεγαλύτερο νησί μας εἶναι ἡ ὅμορφη **Κερήτη μας.**

δ) **Σκόπελος**—**Ύφαλος.** Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει παντοῦ τὸ ἔδιο βάθος. Πολλές φορὲς συμβαίνει μέσα στὸ πέλαγος δι βυθὸς (πάτος) τῆς θάλασσας νὰ εἶναι τόσο ἀνεβασμένος, ποὺ κάπου·κάπου μὲ τὸ κυμάτισμα ποὺ κάνει ἡ θάλασσα, μιὰ νὰ χάνεται, μιὰ νὰ φαίνεται. Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς θάλασσας λέγεται **σκόπελος.** Σὲ μερικὲς ὅμως μεριές δι βυθὸς τῆς θάλασσας μόλις σκεπάζεται κι ἔτοι δὲ φαίνεται. Τὸ μέρος αὐτὸ λέγεται **Ύφαλος** κι εἶναι ἔνας κρυμμένος ἐχθρὸς γιὰ τὰ πλοῖα ποὺ ταξιδεύουν.

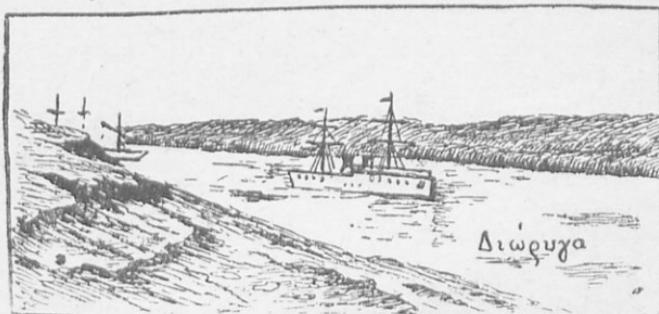

"Αν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν βυθομετρήση τὴ θάλασσα καὶ ξέρουν ποῦ εἶναι **σκόπελος** καὶ ποῦ **Ύφαλος** ὅμως, τὶς νύχτες καμιὰ φορὰ μπορεῖ νὰ πεσουν ἐπάνω τὰ καράβια καὶ τότε δύσκολα γλυτώνουν τὸν πνιγμό. Γιὰ νὰ προφυλάσσουν τοὺς ναυτικοὺς ἀπὸ τὶς ξέρες αὐτὲς, βάζουν **σημαδοῦρες** ποὺ εἶναι ἔνα βαρέλι ἡ ἄλλο σῶμα ποὺ πλέει ἐπάνω στὸ νερὸ δεμένο ὅμως, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάζῃ θέση. Ἡ σημαδούρα λέγεται καὶ **σημαντήρας**.

ε) **Ισθμὸς**—**Πορθμός.** "Αν κοιτάξωμε στὸ χάρτη θὰ παρατηρήσωμε δύο πράγματα: Σὲ μερικὰ μέρη μιὰ στενὴ λωρίδα στεριάς ἐνώνει δυὸ μεγάλες στεριές καὶ χωρίζει δυὸ θάλασσες. Κοιτάξτε στὸ χάρτη σας ἐκεῖ ποὺ ἐνώνεται ἡ Πελοπόννησος μὲ τὴ Στερεά Ελλάδα. Τὸ στενὸ μέρος τῆς στεριάς λέγεται ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια

Ίσθμός. Ἐπειδὴ κοντά του εἶναι ἡ πόλη Κόρινθος λέγεται Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου. Τὸ μέρος αὐτὸ σήμερα δὲν εἶναι Ἰσθμός. Ἐπειδὴ ἐμπόδιζε τὰ καράβια νὰ περάσουν, καὶ γιὰ νὰ μὴ κάνουν τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου, τὸ σκάψανε κι ἔτσι ἐνώθητηκε ἡ μιὰ θάλασσα μὲ τὴν ἄλλη καὶ περνοῦν τὰ καράβια. Τὸ μεγάλο αὐτὸ τεχνητὸ αύλακι ποὺ ἀνοίχτηκε γιὰ νὰ περνοῦν τὰ καράβια λέγεται διώρυγα.

Κοιτάξτε τώρα στὸ χάρτη σας τὸ μέρος τοῦ νησιοῦ Εύβοια ποὺ πλησιάζει πρὸς τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Βλέπετε πῶς μιὰ στενὴ λουρίδα θάλασσας, ἐνώνει δυὸ θάλασσες καὶ χωρίζει δυὸ ξηρές. Αὐτὸ λέγεται Πορθμὸς καὶ ἐδῶ λέγεται πορθμὸς τοῦ Εύριπου. Μὲ τὴν εύκαιρία αὐτὴ ᄃς

μιλήσωμε καὶ γιὰ ἔνα φυσικὸ φαινόμενο, ποὺ συμβαίνει στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ Πορθμοῦ τοῦ Εύριπου. Ἐδῶ, στὸ πιὸ στενὸ μέρος τὸ νερό τῆς θάλασσας τρέχει σὰν ὁρμητικὸ ποτάμι, ἔξι ὅρες πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἔξι ὅρες πρὸς τὰ κάτω. Τόσο ὁρμητικὰ τρέχει ἡ θάλασσα, ποὺ τὰ καράβια εἶναι ἀδύνατο νὰ πᾶνε ἀντίθετα πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ νεροῦ. Ἀν τὸ κάνουν, θὰ πέσουν ἔξω στὴ στεριά. Ἔτσι περιμένουν δύσπου νὰ γυρίσουν τὰ νερά γιὰ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια κατεύθυνση. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται Παλίρροια. Παλίρροια συμβαίνει σ' ὅλες τὶς παραλίες τῆς θάλασσας, ἀλλὰ ἡ ἀμπωτὴ (ρήχη) καὶ ἡ πλημμυρόλεια (μπασιά) γίνεται σιγά·σιγά, χωρὶς νὰ φαίνεται καθαρὰ τὸ ρεῦμα τοῦ νεροῦ τῆς θάλασσας δταν ἀδειάζη ἡ δταν γεμίζη.

3. ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΛΙΜΑ

Κλίμα ένδος τόπου λέμε τις Ιδιαιτερες φυσικές συνθήκες που έπικρατούν σ' ένα τόπο, στις οποίες έχει ένας τόπος το χειρόνου. Δηλαδή, τι θερμοκρασία έχει ένας τόπος το χειρόνα, την άνοιξη, τό καλοκαίρι και τό φθινόπωρο. Τέλος μάνα, την άνεμοι φυσοῦν κι ἀν είναι δυνατοί ή δχι, καὶ τι ποσδε βροχῆς ή χιονιού πέφτει. Ἡ θερμοκρασία, οἱ ἄνεμοι, η άγρασία καὶ τὸ ὑψόμετρο ένδος τόπου είναι οι παράγοντες κυρίως ἐκεῖνοι, ποὺ κανονίζουν τι φυτά καὶ τι ζῶα μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν, καὶ ἀκόμη τις ἀσχολίες, τὸ χαρακτήρα καὶ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν. Τὸ κλίμα στὰ παραθαλάσσια μέρη είναι γλυκύτερο ἀπὸ τὰ ὁρεινά. Μέρη ποὺ προστατεύονται ἀπὸ ψηλὰ βουνά, ἔχουν κλίμα ζεστότερο ἀπὸ μέρη ποὺ δὲν προστατεύονται. Αὐτὸς θά τὸ ίδητε καλὰ ἀργότερα στὸ γεωγραφικό σας χάρτη.

4. ΣΤΕΡΙΑΝΟΙ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ

Οι ἄνθρωποι πού ζοῦν μακριά ἀπ' τή θάλασσα, στοὺς κάμπους καὶ στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν τῆς πατρίδας μας, λέγονται στεριανοί. Αὗτοί ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία, τὴ γεωργία καὶ τὴν ύλοτομία. Εἶναι ἄνθρωποι γεροί, ὡγεῖς, ρωμαλέοι καὶ ἥλιοκαμμένοι. Ἀντέχουν σὲ κάθε στέρηση καὶ σὲ κάθε κακουχία. Γι' αὐτὸ καὶ στοὺς πολέμους εἶναι τὰ πιὸ γεννατῖα παλικάρια.

Οι ἄνθρωποι που ζούν στις μεγάλες πόλεις ἀσχολούνται μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴ βιομηχανία, τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες ἢ εἰναι ὑπάλληλοι δῆμοσιοι καὶ ἰδιωτικοί.

Δέν έχουν τὴν ἀντοχὴν τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ εἶναι περισσότερο μορφωμένοι καὶ πολιτισμένοι.

Οι ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν στὰ παραθαλάσσια μέρη καταγίνονται περισσότερο μὲ τὰ ἔργα τῆς Θάλασσας." Άλλοι εἰναι ναυτικοί καὶ ταξιδεύουν μὲ τὰ καράβια, άλλοι ψαράδες, άλλοι ναυπηγοί (φτιάνουν καράβια) καὶ άλλοι ἔμποροι.

“Ολοι τους είναι ἄνθρωποι λεπτοί στοὺς τρόπους, εὐ-γενεῖς καὶ καλομάθημένοι. “Οσοι ταξιδεύουν μὲ τὰ κα-ράβια είναι σκληραγωγημένοι καὶ γεροί, σωστοί θαλασ-σόλυκοι.

4. ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

α) Στὴν ἔηρά. Τὰ πολὺ παλιά χρόνια οἱ ἄνθρωποι, διταν
ῆθελαν νὰ ταξιδέψουν ἀπ' τὸ ἔνα μέρος στ' ἄλλο, πήγαι-
ναν μὲ τὰ πόδια. Ἀργότερα, ποὺ ἡμέρεψαν τὸ γάϊδαρο,
τὸ μουλάρι καὶ τὸ ἄλογο τὰ χρησιμοποίησαν σὰ μεταφο-
ρικὰ μέσα. Πήγαιναν καβάλα ἢ φόρτωναν τὰ πράγματά
τους στὰ ζῶα. Σιγά-σιγά ἔφκιασαν τὸ κάρρο καὶ τ' ἀμάξι-
γιὰ νὰ μεταφέρουν μεγαλύτερα βάρη. Ἐπειδὴ τὸ κάρρο
καὶ τ' ἀμάξι δὲν πήγαινε ὅπου κι ὅπου, χάραξαν δρό-
μους. Τοὺς δρόμους αὐτοὺς ἀργότερα τοὺς πλάτυναν καὶ
τοὺς ἔστρωσαν μὲ χαλίκια καὶ μὲ ἄσφαλτο. Στοὺς δρό-
μους αὐτοὺς τώρα τρέχουν αὐτοκίνητα ἐπιβατικὰ καὶ φορ-
τηγά ποὺ σηκώνουν μεγάλα βάρη.

‘Ακόμη μερικὰ μέρη ἔστρωσαν μὲ σιδηροδρομικές γραμ-
μὲς κι ἐπάνω ἔκει κυλᾶ διδηρόδρομος μὲ πολλὰ βαγόνια
ἢ ἡ αὐτοκινητάμαξα (τὸ ὀτομοτρίς). ‘Όλα αύτὰ τὰ μέσα
τὰ βρῆκε ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ μεταφέρουν αὐτὸν καὶ τὰ
προϊόντα του ἢ τὰ ἐμπορεύματά του, ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος
σ' ἄλλο γρηγορώτερα. Λέγονται δὲ δλα μαζὶ μ' ἔνα ὄνομα
μέσα συγκοινωνίας.

β) Στὴ θάλασσα. ‘Οπως στὴ στεριά ἔτσι καὶ στὴ θά-
λασσα ἔχομε διάφορα μέσα συγκοινωνίας.

‘Ο ἄνθρωπος γιὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς τόπους ποὺ χωρί-
ζονταν ἀπ' τὸ δικό του μὲ θάλασσα, στὴν ἀρχή ἔφκιαξε
τὴ βάρη, κατόπιν τὸ παῖνι μὲ πανιά κι ἀργότερα παρά-
βια μὲ πανιά. ‘Οταν ἀργότερα βρέθηκε ὁ ἀτμὸς ἔκαμε
μεγαλύτερα καράβια ποὺ μ' αὐτὰ ταξιδεύει καὶ στὶς πιὸ
μεγάλες θάλασσες. Τὰ καράβια εἶναι ἐπιβατικὰ καὶ φορ-
τηγά. Τὰ πιὸ μεγάλα καράβια λέγονται ὑπερωκεάνεια.
Γιὰ τὶς κοντινες ἀποστάσεις ἔχομε τὶς βενζινάκατες. ‘Ο
ἄνθρωπος δμως ἔφκιαξε κι ἔνα καράβι ποὺ μπορεῖ νὰ τα-
ξιδεύῃ καὶ κάτω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Τὸ κα-
ράβι αὐτὸ λέγεται ὑποβρύχιο.

γ) Στὸν ἀέρα. ‘Ο ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἔμφυτη δρμὴ γιὰ
πρόσδο, δὲν ἔμεινε εὔχαριστημένος ποὺ κατάκτησε δλη τὴ
στεριά καὶ δλη τὴ θάλασσα, μὲ τὰ μέσα συγκοινωνίας ποὺ
βρῆκε. Μιμήθηκε τὸν ἀρχαῖο Δαίδαλο, βρῆκε τὸ ἀεροπλάνο
καὶ μ' αὐτὸ κατάκτησε καὶ τὸν ἀέρα. Τώρα πετᾶ σὰν τὸ
πουλί καὶ δχι μονάχα αὐτὸ, ἀλλὰ συντόμευσε ἀπίστευτα
καὶ τὶς ἀποστάσεις. ‘Αποστάσεις ποὺ μὲ τ' αὐτοκίνητο ἢ
μὲ τὸ τραῖνο ἢ μὲ τὸ βαπόρι ἥθελε 5 μέρες νὰ τὶς φτάσῃ,
τώρα τὶς φτάνει μὲ τ' ἀεροπλάνο σὲ 5 ὥρες καὶ λιγότερο.

δ) Ταχυδρομεῖα. Τηλέφωνα. Τηλέγραφος. Ἀσύρματος. Ραδιόφωνο. Μέσα συγκοινωνίας είναι καὶ τὸ ταχυδρομεῖο τὸ τηλέφωνο, δὲ τηλέγραφος μὲ τὸ σύρμα καὶ τὸ πιὸ γρήγορο μέσο εἶναι δὲ ἀσύρματος τηλέγραφος. Αὐτοστιγμεῖ οἱ ἄνθρωποι συνεννοοῦνται μὲ τὰ πιὸ μακρινὰ μέρη τοῦ κόσμου. Κάθε μέρα στὶς ἔφημερίδες διαβάζουμε τὰ νέα ἀπ' ὅλον τὸν κόσμο. Πῶς τὰ μαθαίνουν καὶ μᾶς τὰ γράφουν; Μὲ τὸν ἀσύρματο ή μὲ τὸ ραδιόφωνο.

6. ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟ ΧΑΡΤΗ

1) Τί εἶναι ὁ Γεωγραφικὸς χάρτης.

Στοὺς τοίχους τοῦ σχολείου σας ἀσφαλῶς θὰ εἶναι κρεμασμένοι Γεωγραφικοὶ χάρτες. "Ἄς τοὺς κοιτάξωμε λοιπὸν μαζὺ νὰ δοῦμε τί παρασταίνουν. "Ισως στὴν κορυφὴ νὰ γράφῃ μὲ μεγάλα γράμματα: *Πολιτικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος* ή *Γεωφυσικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος*. "Ἀν στὸ σχολεῖο σας ὑπάρχῃ ἀπὸ ἔνας τέτοιος χάρτης, θὰ παρατηρήσετε ὅτι, ἐνῶ τὸ γενικὸ σχῆμα των εἶναι δμοιο, ὁ χρωματισμὸς τους εἶναι διαφορετικός. Τὸ γιατὶ θὰ τὸ πούμε παρακάτω.

Τώρα θὰ συζητήσωμε μιὰ ἀπορία σας. Γράφει χάρτης τῆς Ἑλλάδος. "Ωστε τόσο μικρὴ εἶναι ή χώρα μας; "Οχι παιδιά. 'Ο χάρτης αὐτὸς ποὺ σχεδιάστηκε ἀπὸ εἰδικοὺς τοπογράφους μηχανικούς, γράφει σὲ κάποια γωνία τὰ ἔξης: *Κλῖμαξ 1 : 1.000.000*. Τὶ θὰ πῇ αὐτό; Θὰ πῇ πῶς ἔνα ἑκατομμύριο τετραγωνικὰ μέτρα πραγματικά, παραστατικά στὸ χάρτη μὲ ἔνα μέτρῳ τετραγωνικό. "Αλλωστε ἦταν ἀδύνατο νὰ κάμωμε ἀλλιῶς, γιατὶ θὰ ἔπρεπε νὰ φτιάξωμε ἔνα χάρτη τόσο μεγάλο, δοσ εἶναι καὶ ή χώρα μας.

Αὐτά σᾶς φαίνονται δύσκολα τώρα. Τοῦ χρόνου δμως ποὺ θὰ μεγαλώσετε, θὰ μάθετε ἀπὸ τὸ δάσκαλό σας πῶς θὰ μπορήτε νὰ μετράτε τές ἀποστάσεις στὸ χάρτη.

Εἴπαμε παραπάνω ὅτι οἱ χάρτες ἔχουν διαφορετικὸ χρωματισμό. Ναὶ! Οἱ πολιτικοὶ χάρτες εἶναι χρωματισμένοι γιὰ νὰ δείχνουν τὶς διοικητικὲς περιφέρειες, ἐνῶ οἱ Γεωφυσικοὶ δείχνουν τὴν Ἑλλάδα σὲ μικρογραφία μ' ὅλα τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα ποὺ μάθαμε, δηλαδὴ τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες, τὰ ποτάμια, τὶς λίμνες, τὶς θάλασσες κλπ. 'Ο δάσκαλός σας θὰ σᾶς εἰπῇ πῶς παρουσιάζεται τὸ κάθε γεωγραφικὸ στοιχεῖο πάνω στὸ χάρτη.

2. ΔΙΑΒΑΖΩ ΤΟ ΧΑΡΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρέπει νὰ ξέρετε παιδιά, πῶς ἔχοντας μπροστά σας ἔνα χάρτη πρέπει νὰ νιώθετε τὸν προσανατολισμό του. Δηλαδὴ νὰ βρίσκετε σ' αὐτὸν τὰ τέσσερα σημάδια τοῦ δρίζοντα. Λοιπόν, στὸδεξὶ σας χέρι βρίσκεται ἡ Ἀνατολὴ πρὸς τὸ ἀριστερό σας εἶναι ἡ Δύση, πρὸς τὸ κεφάλι σας εἶναι ὁ Βορρᾶς καὶ πρὸς τὰ πόδια σας ὁ Νότος.

Ξεκρεμᾶστε τὸν χάρτη κι ἀπλῶστε τὸν κάτω στὸ δάπεδο τοῦ σχολείου σας, μὲ τὴν πλευρὰ τοῦ Βορρᾶ τοῦ χάρτη σας πρὸς τὸν Βορρᾶ. "Ετσι θὰ νοιώσετε καλύτερα πῶς εἶναι ἡ πατρίδα μας.

Τώρα ἄς παρατηρήσωμε τὴν Ἑλλάδα. Τί βλέπομε; Μόνο ἀπ' τὸ βοριά ἡ πατρίδα μας συνορεύει μ' ἄλλα κράτη. Καὶ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι ἡ Ἀλβανία, ἡ Σερβία (Γιουγκοσλαβία) ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία. Ἀπὸ τὸν ἄλλα τρία σημεῖα βρέχεται ἀπὸ θάλασσα, Ἀνατολικὰ τὴν βρέχει τὸ Ἀλγατό πέλαγος, νότια τὸ Κερτικὸ πέλαγος καὶ δυτικά τὸ Ἰόνιο πέλαγος. Μέσα στὰ τρία αὐτὰ πέλαγα βλέπομε σκορπισμένα διάφορα νησιά. Ἐπομένως ἡ Ἑλλάδα μας ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔνα μεγάλο κομμάτι ξηρᾶς ποὺ τὸ λέμε Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, γιατὶ ἐνώνεται μὲ τὸ ἄλλα κράτη καὶ ἀποτελοῦν τὴν Εύρωπαϊκὴ Ἡπειρο, καὶ ἀπὸ πολλὰ νησιά ποὺ ἀποτελοῦν τὴν νησιώτικη Ἑλλάδα.

"Η Ἡπειρωτικὴ καὶ Νησιώτικη Ἑλλάδα, παιδιά, χωρίζεται σὲ κομμάτια μικρότερα ποὺ τὰ λέμε διαμερίσματα. Στὰ χωριά σας τὸν τόπο ποὺ ἀνήκει στὴν κοινότητά σας θὰ τὸν ὀνομάζετε μὲ διάφορα δονόματα. "Αν εἰστε σὲ πόλη θὰ ξέρετε ὅτι οἱ διάφορες συνοικίες τῆς πόλης σας, ἔχουν κι ἔνα δικό τους ὄνομα, χωρὶς νὰ πάψουν νὰ λέγονται δλες οἱ συνοικίες μαζὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλης.

"Ετσι λοιπὸν καὶ ἡ Ἑλλάδα μας χωρίζεται σὲ διάφορα διαμερίσματα ποὺ εἶναι 1) Ἡ Πελοπόννησος ἡ Μαριας, 2) Ἡ Στερεά Ἑλλάδα ἡ Ρούμελη, 3) Ἡ Θεσσαλία, 4) Ἡ Ἡπειρος, 5) Ἡ Μακεδονία, 6) ἡ Θράκη, 7) Νησιά Αλγαίου, 8) Κυκλαδες, 9) Ἡ Κρήτη, 10) Ἡ Δωδεκάνησος καὶ 11) Νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους.

"Ωστε δλη ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ 11 διαμερίσματα.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

α) **Βονιά·Πεδιάδες.** Κοιτώντας τὴν Ἑλλάδα σὲ Γεωφυσικὸ χάρτη, δπως θὰ κοιτάζαμε μιὰ φωτογραφία ποὺ θὰ

παρουσίαζε ένα δμορφό τοπίο, παρατηροῦμε ότι τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς σκεπάζεται ἀπὸ βουνά. Στὸ χάρτη σας παρουσιάζονται μὲ καφετὶ χρῶμα, σκουρότερο ἢ ἀνοιχτότερο, ἀνάλογα μὲ τὸ ὑψος ποὺ δείχνουν. Τὸ πιὸ λίγο μέρος ἀποτελοῦν οἱ πεδιάδες. Αύτὲς παρουσιάζονται στὸ χάρτη μὲ πράσινο χρῶμα. Ἀκόμη βλέπομε ότι τὰ βουνά ἀποτελοῦν δρυσειρὲς ποὺ ἀρχίζουν πέρα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ φτάνουν μέχρι τὸ νοτιώτερο τμῆμα τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ μεγαλύτερο σὲ δγκο βουνὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν σπουδικὴ στήλη τῆς Ἑλλάδας λέγεται *Πίνδος*. Ἀσφαλῶς εἶναι σ' ὅλους γνωστὸ ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸ πόλεμο. Τ' ἄλλα βουνά, ἀκόμη καὶ τὸ ψηλότερο δὲ *"Ολυμπος*, εἶναι παρακλάδια τού.

Ἄς παρατηρήσωμε τώρα τὶς πεδιάδες. Οἱ μεγαλύτερες πεδιάδες μας βρίσκονται στὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς Χώρας μας πρὸς τὸ Αιγαῖο πέλαγος. Ἀπὸ αὐτές εξεχωρίζουν οἱ δυὸ μεγάλες πεδιάδες: τὴς *Μακεδονίας* καὶ *Θεσσαλίας*. Μικρότερη εἶναι ἡ πεδιάδα τῆς *Θράκης*. Στὰ δυτικὰ τῆς Χώρας μας ἀπὸ τὴν *"Ηπειρο* μέχρι τὴν Πελοπόννησο παρατηροῦμε μικρὲς πεδιάδες, μὲ μεγαλύτερη τὴν πεδιάδα τῆς *Ήλεας* στὴν *Πελοπόννησο*.

β) *Ποτάμια* Ἡ Χώρα μας δὲν ἔχει μεγάλα ποτάμια. Γιὰ νὰ σχηματιστῇ ένα μεγάλο ποτάμι, πρέπει νὰ ἔχῃ μεγάλη ἐνδοχώρα, γιὰ νὸ συγκεντρώσῃ πολλὰ νερά ὕσπου νὰ χυθῇ στὴ θάλασσα. Ἡ Χώρα μας εἶναι μικρή σὲ ἔκταση (*135 000* τετρ. χιλιομ.) κι ἐπομένως δὲ μπορεῖ νὰ ἔχῃ μεγάλα ποτάμια.

Τὰ μεγαλύτερα ποτάμια τῆς Χώρας μας εἶναι δὲ *"Εβρος* στὴ Θράκη ποὺ εἶναι καὶ τὸ σύνορο μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Τουρκίας. *Ο Αξιός*, δὲ *Στρυμόνας*, δὲ *Νέστος* καὶ δὲ *Ἀλιάκμονας* στὴ Μακεδονία καὶ χύνονται δῆλοι στὸ Αιγαῖο πέλαγος. *Ο Πηνειός* στὴ Θεσσαλία, δὲ *Σπερχειός* καὶ *Αχελώος* στὴ στερεά Ἑλλάδα καὶ δὲ *Ἀλφειός*, *Πηγειός* καὶ *Εύοώτας* στὴν Πελοπόννησο.

γ) *Λίμνες*. Ἡ Χώρα μας ἔχει ἀρκετὲς λίμνες, μικρὲς καὶ μεγάλες. Οἱ μεγαλύτερες εἶναι οἱ παρακάτω: *Κάρδα* (Βοιβητίδα), στὴ Θεσσαλία, *Τοιχωνίδα* στη Στερεά Ἑλλάδα καὶ *Βόλβη*, *Οστρόβον*, *Δαγκαδᾶ* στὴ Μακεδονία. Τὶς πιὸ μικρὲς θὰ τὶς μάθωμε ὅταν ἔξετάσωμε χωριστὰ κάθε διαμέρισμα.

δ) *Παραλία*. Ἡ Χώρα μας κατὰ τὰ τρία τέταρτα βρέχεται ἀπὸ θάλασσα. Φυσικὸ λοιπὸ εἶναι νὰ σχηματίζῃ πολλοὺς κόλπους καὶ πολλὰ ἀκρωτήρια.

Γ. Κ. Μανωλιά πτλ., Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ 2

1) Κόλποι. Οι σπουδαιότεροι κόλποι είναι : Ἀλεξανδρούπολης, Πόρτο - Λάγο, Καβάλλας, Στρυμονικός, Ἄγιου Όρους, Κασσάνδρας, Θερμαϊκός, Παγασητικός, Μαλιανός, Εύβοϊκός, Σαρωνικός, Ἀργολικός, Δακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός, Πατραϊκός, Κορινθιακός, Ἀιγαίανθικός.

2) Ἀκρωτήρια. Ἅγιου Όρους, Δρέπανο, Καναστραῖο, Ποσείδιο, Αλάντιο, (Τρίκκερι) Ἀρτεμήσιο, Κύναιο, Καφηρέας, (Καβονιτόρο) Σούνιο, Σκύλαιο, Μαλέας, Ταίναρο, Ἀκρίτας, Κατάνωλο, Κυλλήνης, Πάππας, Ρίο, Αντίριο καὶ Ἀκτιο. Στὰ περισσότερα ἀκρωτήρια ἡ τρικυμία είναι μόνιμη.

ε) Νησιά. Τὸ μεγαλύτερο νησὶ τῆς πατρίδας μας είναι ἡ Κρήτη. Ἀπ' τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου πελάγους τὰ μεγαλύτερα κατὰ σειρὰν είναι : Ἡ Εὔβοια, ἡ Δέσποινα, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Λῆμνος, ἡ Νάξος, ἡ Ἀνδρας, ἡ Θάσος, ἡ Σκύρος, καὶ ἡ Ἰκαρία. Τὸ ἄλλα είναι μικρότερα. Ἀπ' τὰ Δωδεκάνησα τὰ μεγαλύτερα είναι ἡ Ρόδος, ἡ Κῶς καὶ ἡ Κάλυμνος. Τὸ ἄλλα είναι μικρά. Ἀπ' τὰ νησιά τοῦ Ιονίου κατὰ σειρὰν είναι ἡ Κεφαλληνία, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Δευνάδα, ἡ Ιθάνη καὶ τὰ Κύθηρα.

στ) Κλῖμα. Τὸ κλῖμα δῆλης τῆς Ἑλλάδας μας δὲν είναι τὸ ἴδιο. Τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδας είναι Ἡ πειραιωτικό, τῆς Δυτικῆς κάπως ὑγρό, καὶ τῆς Ἀνατολικῆς ἔηρδο καὶ ὑγιεινό.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Η

Γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὴν Ἑλλάδα μας καλύτερα καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσωμε περισσότερο, τὸ καλύτερο θὰ ἦταν νὰ μπορούσαμε νὰ ἐπισκεπτώμαστε σᾶν περίηγητές, δλα τὰ μέρη τῆς, μόνοι μας. Ἔτσι, θὸ ἀπολαμβάναμε μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια τίς ἀσύγκριτες φυσικές καλλονές τῆς καὶ θὰ χαιρόμαστε τὴν γνωριμία τῶν κατοίκων τῆς.

Ἐπειδὴ δύμως αὐτὸ είναι ἀδύνατο, θὰ κάμωμε ἔνα φανταστικὸ ταξίδι πάνω στὴ χώρα μας, ἀρχίζοντας ἀπ' τὴν Πελοπόννησο. Ἐπιτίζομε διτὶ τὸ ταξίδι μας αὐτὸ θὰ μᾶς ἀποζημιώσῃ, γνωρίζοντάς μας τὴν ἀγαπημένη μας Ἑλλάδα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α'. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ (ΜΩΡΙΑΣ)

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας τὴν Πελοπόννησο. "Οπως
βλέπετε εἶναι μιὰ χερσόνησος, Ἀπὸ ἄποψη μορφολογίας
εἶναι περισσότερο ὁρεινὴ παρὰ πεδινή. Οἱ μεγαλύτερες
πεδιάδες τῆς βρίσκονται στὸ Δυτικὸ τμῆμα τῆς.

Κι ὅμως ἡ Πελοπόννησος εἶναι ἀρκετὰ εὔφορη καὶ
πυκνοκατοικημένη,

"Η Πελοπόννησος μαζὶ μὲ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, ἀπε-
τέλεσαν τὸ μικρὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο μετὰ τὴν Ἐπανα-
σταση τοῦ 1821.

1. ΑΘΗΝΑ—ΚΟΡΙΝΘΟΣ

"Οπως εἴπαμε παραπάνω, θὰ γνωρίσωμε τὴ Χώρα κά-
νοντας διάφορα ταξίδια. "Ἐτοι ἀπ' ὅποιοδήποτε μέρος
καὶ ἐν εἰστε, ἔλατε στὴν Ἀθῆνα. Εἶναι εὔκολο νὰ τὴν
βρήτε στὸ χάρτη οας.

"Ἡ Ἀθῆνα εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου μας καὶ ἡ
ἐνδοξότερη πόλη τοῦ κόσμου.

"Ἀλλοτε θὰ γνωρίσωμε καλύτερα τὴν Ἀθῆνα. Τώρα
βιαζόμαστε ν' ἀρχίσωμε τὸ ταξίδι μας γιὰ τὴν Πελοπόν-
νησο.

Διαβάζοντας, παιδιά μου, νὰ ἔχετε δίπλα σας τὸ χάρτη.
Μποροῦμε νὰ ταξιδεύσωμε καὶ μὲ τὸ τραῖνο, μὰ προτι-
μοῦμε νὰ κάνωμε τὸ ταξίδι μ' αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ στεκό-
μαστε δπου θέλομε. Ἐμπρός! Φεύγομε.

Βγαίνοντας ἀπ' τὴν Ἀθῆνα ἡ πρώτη πόλη ποὺ συν-
ναντοῦμε εἶναι ἡ Ἐλευσίνα. Παραλιακὴ κωμόπολη που
πρὸς βορράν της ἀπλώνεται ἡ μικρὴ πεδιασδούλα
Θριάσιο πεδίο».

·Αρχαία πόλη μὲ μεγάλη ιστορία (10.000 κ). Στήν πεδιάδα της παράγονται λαχανικά. Μέσα στήν πόλη ύπάρχουν έργοστάσια βιομηχανίας, τσιμέντων, οίνων καὶ οινοπνευμάτων, σαπουνιού, τερεβινθελαίου κτλ.

·Αφήνοντας τὴν πόλη τῆς θεᾶς Δήμητρας, προχωροῦμε παράληλα πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἔχοντας ἀριστερά μας τὴν θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ δεξιά μας τὸ βουνὸν **Πατέρας**.

Σὲ λίγο φτάνομε στὰ Μέγαρα. Τὰ **Μέγαρα** εἶναι μιὰ ἀπὸ τις παλαιότερες καὶ ιστορικῶτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας. ·Απέχει 1¹/₂, χιλιόμ. ἀπὸ τὴν θάλασσα καὶ εἶναι χτισμένη ἀμφὶ θεατρικὰ πάνω σὲ δυὸ λόφους. Οἱ κάμποις τῆς εἶναι εὐφορώτατος καὶ παράγει ἄφθονο κρασί, σιτάρι καὶ λάδι (κάτοικοι 15.000).

·Απὸ τὰ Μέγαρα προχωρώντας στὴν ἄκρη σχεδὸν στὴν θάλασσα καὶ μέσα σὲ πεῦκα φτάνομε στὸ Λουτράκι. ·Απὸ ἐδῶ μπαίνομε στὴν Πελοπόννησο. Τὰ Ιαματικὰ λουτρά τοῦ Λουτρακίου τὸ ἔχουν κάνει τὸ μεγαλύτερο θέρετρο δηλ. τόπο παραθερισμοῦ τῆς Ἑλλάδας. Τὸ **Λουτράκι** χτισμένο στὸν Κορινθιακὸ κόλπο μὲ θαυμάσια ρυμοτομία, ὥραία ξενοδοχεῖα κι ἄλλα διασκεδαστικὰ κέντρα, εἶναι ἔνας τόπος ἀνάπτυξης κι ἀναψυχῆς.

2. ΚΟΡΙΝΘΟΣ—ΞΥΛΟΚΑΣΤΡΟ—ΑΙΓΑΙΟ—ΠΑΤΡΑ ΔΙΑΚΟΦΤΟ—ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Λουτράκι φθάνομε στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Οἱ Ἰσθμὸι ἔχει κοπῆ καὶ μιὰ διώρυγα (ἔνα μεγάλο αὐλάκι 6 χιλιόμετρα μῆκος, 12 μ. πλάτος καὶ 8 μ. βάθος) ἐνώνει τὸν Κορινθιακὸ μὲ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο. Περνοῦμε τὴν Γέφυρα, ἐνῶ κάτω μας περνᾷ ἀργά ἔνα καράβι καὶ σὲ 5' λεπτὰ βρίσκομαστε στὴν **Κόρινθο**.

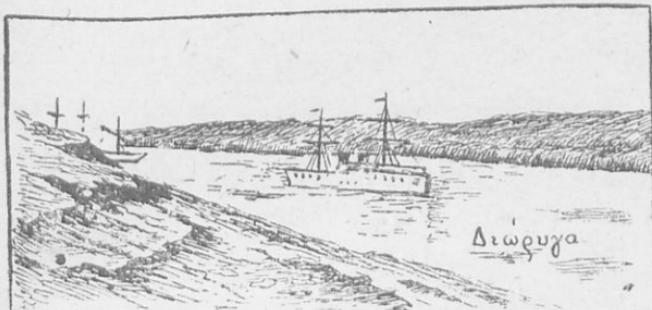
Ομορφῇ νεόκτιστῃ παραλιακῇ πόλη (Εἶχε καταστραφεῖ δὲ τὸ σεισμὸ τὸ 1928) (13.000 κάτοικοι). Νοτιοδυτικὰ ἀπλώνεται ἡ Κορινθιακὴ πεδιάδα κατάφυτη ἀπὸ σταφιδάμπελα. (Σᾶς εἶναι γνωστὴ αὐτὴ ἡ μαύρη σταφίδα ἀπὸ τὸ σταφιδόψωμο τῶν μαθητικῶν σας συσσιτίων).

Δυτικά τῆς νέας πόλης βρίσκονται τὰ ἔρείπια τῆς παλιᾶς Κορίνθου, μὲ τὸ περίφημο φρούριο τῆς τὴν **Ακροκόρινθο**.

·Απὸ τὴν **Κόρινθο** προχωροῦμε σχεδὸν στὴν παραλία, μέσα σὲ σταφιδάμπελα καὶ σ' ὅμορφα χωριά, ποὺ τὰ πνίγει τὸ πράσινο τῶν ὀπωροφόρων δέντρων.

Εἶναι ἔνα ἀσύγκριτο θαῦμα ὅμορφιδας καὶ γόνιμης γῆς.

Σλη ή βορεινή παραλία τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὴν Κόρινθο μέχρι τὴν Πάτρα."Αν καί, δπως βλέπετε στὸ χάρτη σας δὲν πρόκειται περὶ μεγάλης πεδιάδας, ὅμως τὰ βουνά

Ο Ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου

τῆς Πελοποννήσου, ἡ *Κυλλίνη* (Ζήρια), τὰ *Ἄροάνια* (χελ. μόδς) καὶ τὸ *Παναχαϊκόν*, ποὺ ξαπλώνουν μέχρι τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ ποὺ περνοῦμε, οἱ πρόποδές τους καταλήγουν σὲ γόνιμη γῆ. Ἀκόμη πιὸ γόνιμη τὴν κάνουν οἱ ἄφθονες πηγές.

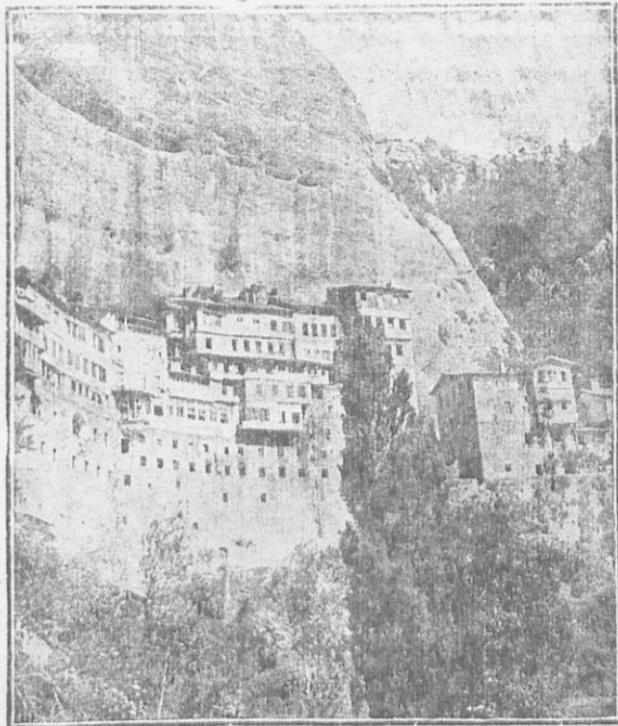

Κορυφές τοῦ Χελμοῦ

Μετὰ τὴν Κόρινθο, ὅσπου νὰ φθάσωμε οὐδὲ *Ξυλόναστρο* καὶ στὸ *Αἴγιο*, περνοῦμε πολλὰ χωριὰ ποὺ τὰ σπίτια τους εἶναι χτισμένα στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, ἀνάρια-

ἀνάρια καὶ ποὺ τὸ καθένα φαίνεται σὰ νὰ κολυμπάῃ μέσα στὸ πυκνὸ φύλλωμα τῶν λεμονιῶν, πορτοκαλλιῶν, ἀχλαδιῶν, μηλιῶν κι ἄλλων καρποφόρων δέντρων.

Φθάνομε στὸ Ξελόναστρο (5.000 κατ.). Μᾶς κάνει ἐντύπωση ὁ πευκιᾶς του. Ὁμορφότατη ἀπὸ φυσικὲς καλλονὲς πόλη. Ἀπ' τὰ δυτικὰ τῆς στέλνει τὴν πνοή της ἡ

Τὸ Μέγα Σπήλαιον

Κυλλήνη (Ζήρια) κι ἀπ' τὸ βορρὰ τὴ χαῖδεύει τὸ κῦμα τοῦ Κορινθιακοῦ. Μαγεμένοι συνεχίζομε τὸ ταξίδι.

Στὸ δρόμο βουϊζει τὸ μελίσσι τῶν χωρικῶν ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν σταφιδαμπέλων τους καὶ τῶν περιβολιῶν τους. Προχωροῦμε. Τὸ δροσερὸ ἀεράκι ποὺ μᾶς στέλνουν τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης, μᾶς χαῖδεύει τὸ πρόσωπό μας. *Δερβίνι—Αλγίρα—Διακοφτό.*

Στὸ Διακοφτὸ στεκόμαστε. Θὰ κάμωμε ἔνα ταξίδι

πρὸς τὸ βουνὸν Χελμὸν «Ἀροάνια» ποὺ βρίσκεται ἀριστερά καὶ ὑψώνει περήφανα τίς κορφές του.

Ἄφήνομε τὸ αὐτοκίνητο καὶ μπαίνομε σὸν ἔνα μικρὸν τραινάκι, ποὺ ἔχει δυὸ μόνον βαγονάκια κι ἀναρριχᾶται στὸ Χελμὸν γιὰ νὰ φτάσῃ στὰ Καλάβρυτα. Ἀρχίζει ἀπὸ μηδὲν ὑψόμετρο καὶ φτάνει τὰ 700 μέτρα. Εἶναι ὁ δόντωτὸς σιδηρόδρομος, μοναδικὸς στὴν Ἑλλάδα. Περνᾷ πλάτι ἀπὸ χαράδρες καὶ φαράγγια μὲν ἄγρια ὅμορφιά καὶ βογγώντας φτάνει στὰ Καλάβρυτα.

Εἶναι ἡ πιὸ θλιμμένη πόλη τῆς Χώρας μας σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων τῆς ἀπὸ τοὺς Γερμανούς στὴν κατοχὴν.

Ἄπ' ἐκεῖ ἐπισκεπτόμαστε τὰ δυὸ περίφημα μοναστήρια : τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο, ὃνομαστά ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 (Ο Δάσκαλός σας θὰ οᾶς εἰπῆ τὴν ἱστορία τους μὲν περισσότερα λόγια).

Ξαναγυρίζομε μὲν τὸ ἔδιο τραῖνο στὸ Διακοφτό, γιὰ νὰ συνεχίσωμε τὸ δρόμο μας. Περνοῦμε ὅμορφα χωριά καὶ φτάνομε στὸ Αἴγιο (13.000 κατ.). Παραλιακὴ πόλη ποὺ βουτίζει ἀπὸ κίνηση κι ἐργασία.

Ἐδῶ ὑπάρχουν ἐργοστάσια ποὺ ἐπεξεργάζονται τὴν μαύρη σταφίδα καὶ τὴν τοποθετοῦν σὲ κιβώτια γιὰ τὸ ἔξωτερικό.

Ο μικρὸς κάμπος (ἢ Βοστίτσα) ποὺ ἀπλώνεται πρὸς νότον τῆς πόλης, παράγει τὴν καλύτερη μαύρη σταφίδα. Ἐδῶ βρίσκεται κι ἔνα μεγάλο ἐργοστάσιο χαρτοποιίας.

Ἄπ' τὸ Αἴγιο φεύγοντας συναντοῦμε πλῆθος χωριά καὶ σὲ λίγο βρισκόμαστε στὸ ἀκρωτήριο Ριό. Στεκόμαστε. Ἐντύπωση μᾶς κάνει τὸ ἐρειπωμένο φρούριο ποὺ βρίσκεται στὴν ἀκρη τῆς θάλασσας.

Ἀπέναντι φαίνεται καθαρὰ τὸ ἀκρωτήριο Ἀντίριο. Ἐνα ἄλλο ἐρειπωμένο παραλιακὸ φρούριο, μᾶς φέρνει τὴν θύμησή μας πολλὰ χρόνια πίσω.

Ἐδῶ εἶναι τὸ στενότερο μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τὸ δριο ποὺ ἀρχίζει ὁ Πατραϊκὸς κόλπος. Τὰ ἐρειπωμένα φρούρια εἶναι ἀπομεινάρια τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας.

Τὰ φρούρια τὰ εἶχαν γιὰ νὰ κρατοῦν καὶ νὰ κόβουν τὸ δρόμο σὲ ἔνα καράβια ποὺ ἥθελαν νὰ προχωρήσουν στὸν Κορινθιακὸ κόλπο. Μὲ τίς θύμησες αὐτές δὲ νοιώθομε πότε φτάνομε στὴν Πάτρα.

Ἡ Πάτρα εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς Πελοποννήσου κι ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα λιμάνια τῆς Χώρας μας (80.000 κάτ.). Στὸ λιμάνι ἡ κίνηση εἶναι μεγάλη.

Καράβια καὶ καϊκια φορτώνουν καὶ ξεφορτώνουν διάφορα ἐμπορεύματα. Ἀπ' ἐδῶ φορτώνεται ἡ περισσότερη σταφίδα γιὰ τὸ ἔξωτερικό.

Ἡ πόλη ἔχει ώραῖα ρυμοτομία, μεγάλα καταστήματα κι ἐμπορικά. Ὅμορφες πλατεῖες, ἀπ' τίς δόποιες ξεχωρίζει ἡ πλατεία τὰ «Ψηλὰ Ἀλώνια». Σ' αὐτὴ εἶναι στημένο τὸ ἄγαλμα τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ ἡ θέση τῆς εἶναι τέτοια, ποὺ βλέπει κανεὶς δόλοκληρη τὴν πόλη. Στὴν Πάτρα δίδαξε τὸ Χριστιανισμὸν καὶ μαρτύρησε ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ Ἀνδρέας.

Ἡ Πάτρα εἶναι σπουδαῖο βιομχανικό κέντρο νηματουργίας, χαρτοποιίας, οἰνων καὶ οἰνοπνευμάτων κ.τ.λ. Ἐχει πρὸς ἀνατολὰς ώραῖο πευκόφυτο ἄλσος καὶ νότια δμορφα προάστεια, μὲν ώραῖα ἔξοχικά κέντρα.

Ἀπ' τὴν Πάτρα ἀνεβαίνει κανένας εὔκολα στὸ βουνὸν Παναχαϊκό, ποὺ εἶναι ἔνα ἀπ' τὰ δμορφότερα βουνά τῆς πατρίδας μας. Ἐκεῖ οἱ δρειβάτες ἔχουν χτίσει ώραῖο περίπτερο.

3. ΠΑΤΡΑ—ΜΑΝΩΛΑΔΑ—ΑΜΑΛΙΑΔΑ—ΠΥΡΓΟΣ

Ἀπ' τὴν Πάτρα προχωρώντας πρὸς νότο, μπαίνομε στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Ἡλείας. Πλούσια χωριά γεμίζουν δλο τὸν κάμπο.

Ἡ γῆ εἶναι πολὺ γόνιμη καὶ σκεπάζεται δόλοκληρη ἀπὸ φυτεῖες ἀμπελιῶν, σταφιδαμπέλων καὶ ἄλλων φυτῶν. Ἐδῶ δμως καλλιεργεῖται ἡ ξανθὴ σταφίδα, ἡ ραζακιά. Τὸ κρασὶ ποὺ παράγεται εἶναι ρετινόδιτο.

Ἀκόμη χλοερὰ λειβάδια τρέφουν χιλιάδες πρόβατα, βόδια καὶ ἄλογα. Σταματοῦμε στὴ Κάτω Ἀχαΐα. Πρὸς νότον βρίσκεται τὸ ἀκρωτήριο Πάππας. Κατόπιν φτάνομε στὴ Μανωλάδα, γνωστὴ γιὰ τὸ ἔκλεκτὸ τυρὶ ποὺ κατασκευάζει.

Συνέχεια συναντοῦμε μεγάλα χωριά. Ἀνδρεαΐδα, Καβάσιλα, Γαστούνη. Δυτικά μας βρίσκεταις ἡ Κυλλήνη μὲ τὰ γνωστὰ ἴαματικὰ λουτρά τῆς.

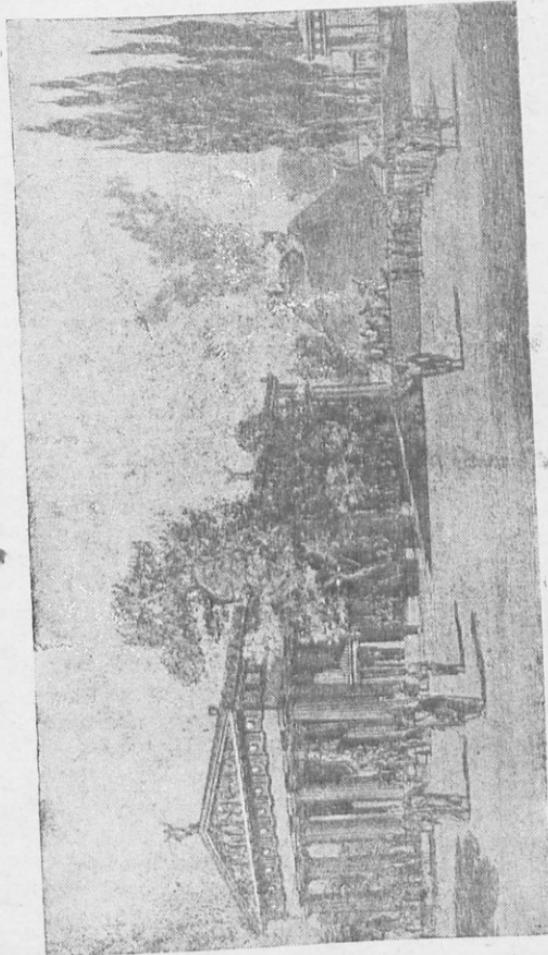
Διαβαίνοντας τὸν Ποταμὸ Πηγειό—ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθο καὶ χύνεται στὸ Ιόνιο πέλαγος—φτάνομε στὴν Ἀμαλιάδα (12 000 κατ.).

Ὀμορφη πόλη κτισμένη μέσα στὸν κάμπο ποὺ γύρω τῆς ἀπλώνεται πλουσιώτατη σὲ προϊόντα γῆ. Τὸ πόσο εὖφορη εἶναι ἡ γῆ, τὸ δείχνουν τὸ ἀναριθμητα χωριά ποὺ βρίσκονται στὸν κάμπο κι ἀπέχουν δλα μεταξύ τους μισὴ ὡς μία ώρα ἀπόσταση μὲ τὰ πόδια.

Ἡταν πάντα εὖφορη αὐτὴ ἡ γῆ. Θυμηθῆτε τὰ κοπάδια

πρόβατα και τὴν «κόπρο» τοῦ Μυθικοῦ Βασιλιὰ Αὐγεία πού καθάρισε ὁ Ἡρακλῆς.

Σὲ λίγο βρισκόμαστε στὸν **Πύργο** (20.000 κ.) Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ἡλείας. Ήραία πόλη μὲ πλούσια ἐμπορικὴ κίνηση.

Αρχαία Ολυμπία

Ἐδῶ γίνεται μεγάλο ἐμπόριο σταφίδας ἢ δποία ἀφοῦ τοποθετηθῇ σὲ κιβώτια, φορτώνεται σὲ βαπόρια στὸ ἐπεινό του τὸ **Κατάνωλο** γιὰ τὸ ἔξωτερικό.

Τέσσερα εἶναι τὰ μεγαλύτερα ἔξαγωγικά κέντρα στα-

φίδας. Ή Κόρινθος, τὸ Ἀἴγιο, ή Πάτρα καὶ δ Πύργος.
'Απ' τὸν Πύργο ἐπισκεπτόμαστε τὰ ἔρείπια τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, περνώντας ἀπὸ γραφικὰ τοπεῖα.

Θυμηθῆτε ἀπὸ τὴν Ἰστορία σας παιδιά τὸ μεγαλεῖο τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Στὸ μέρος αὐτὸ συναντιόνταν τὸ ἄνθος τῆς Ἑλληνικῆς ρώμης, ἀπ' ὅλες τις πόλεις τῆς Ἑλλάδας.

Σήμερα ὑπάρχει ἐκεῖ μουσεῖο, στὸ δόποιο εἶναι τοποθετημένα διάφορα ἀρχαιολογικὰ εύρήματα καὶ ἀγάλματα. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι: ή Νίκη τοῦ Παιωνίου κι δ 'Ερμῆς τοῦ Πραξιτέλη.

Τὸ ιερὸν ἄλοσος ἔχει καταστραφῆ, μᾶς τὸ κλωνάρι τῆς ἐλιᾶς θά μένη πάντοτε, αἰώνιο σύμβολο τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

4. ΠΥΡΓΟΣ—ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ—ΠΥΛΟΣ ΜΕΣΣΗΝΗ—ΚΑΛΑΜΑΙ

Ἐπιστρέφομε στὸ **Πύργο** γεμάτοι ἀπὸ ἴστορικὲς θύμησες καὶ συνεχίζομε τὸ δρόμο μας πρὸς τὴ Μεσσηνία.

Σὲ λιγὸ ἀπ' τὸν Πύργο διαβαίνομε τὸν ποταμὸ **Αλφειό**. Εἶναι δ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου. Πηγάζει ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθο καὶ τὰ βουνά τῆς Ἀρκαδίας καὶ χύνεται στὸν Κυπαρισσιακὸ κόλπο. Ἐχει καὶ δυδιπαραποτάμους, τὸ **Λάδωνα** καὶ τὸν **Ἐργύμανθο**.

Ἡ Μεσσηνία παρουσιάζει καινούργιο χρῶμα στὰ μάτια μας. Ἀπ' ἔδω ὅσο καὶ προχωροῦμε πρὸς τὴν καρδιὰ τῆς Μεσσηνίας τὰ σταφιδάμπελα λιγοστεύουν. Ἡ καλλιέργεια τῶν Δημητριακῶν μᾶς φαίνεται ἐντονώτερη. Ἀκόμη ἡ καλλιέργεια τῶν ἀμπελιῶν συγοδεύεται μὲ τὴν καλλιέργεια τόσο τῆς ἐλιᾶς, ὅσο καὶ τῆς Συκιᾶς.

Σταματοῦμε γιὰ λιγὸ στὰ Ιαματικὰ λουτρά τοῦ Καϊάφα «θειοῦχα νερά» καὶ κατόπιν φτάνομε στὴν Κυπαρισσία. Ὁραία πόλη, πρωτεύουσα ἐπαρχίας, μὲ ζωηρὴ ἐμπορικὴ κίνηση.

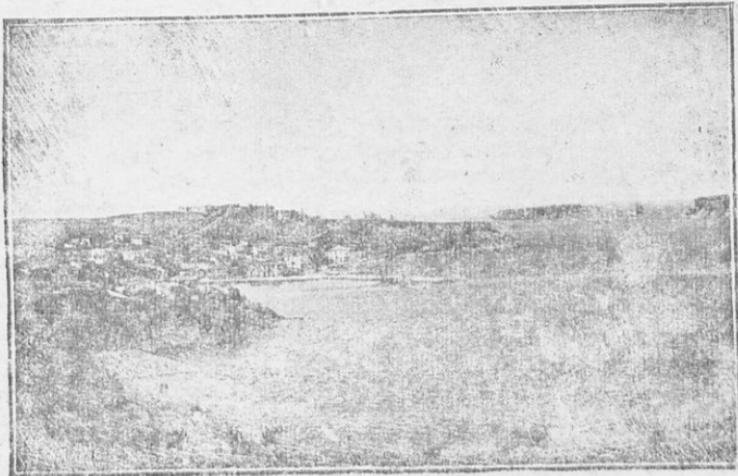
Κατεβαίνοντας πρὸς τὴν Πύλο συναντοῦμε δυὸ σημαντικὲς κωμοπόλεις, τὰ **Φιλιατρὰ** (9.000 κ.) καὶ τοὺς **Γαργαλιάνους** (7.000 κ.).

Τὰ κυριότερα προΐόντα τῶν μερῶν αὐτῶν εἶναι ἡ σταφίδα, τὸ κρασὶ καὶ τὸ λάδι. Γιὰ νὰ καταλάβετε παιδιά τὴν εὐφορία τῆς Μεσσηνιακῆς γῆς, ἀρκεῖ νὰ σᾶς ύπενθυμίσω ὅτι ἡ Μεσσηνία εἶναι ἀπ' τὰ πιὸ πυκνοκατοικημένα μέρη τῆς Ἑλλάδας.

Φτάνομε στὴν **Πύλο** (7.000 κ.). Εἶναι ἡ πόλη ποὺ τὴν

κυβέρνησε στὰ παληὰ χρόνια ὁ Νέστορας, ὁ σοφώτερος καὶ συνετώτερος ἥρωας τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Πολὺ κοντά ἀντικρύζομε τὴν ἔνδοξη θάλασσα τοῦ Ναυαρίνου, πάνω στὴν δποία οἱ Φιλέλληνες Ναύαρχοι τῶν "Ἀγγλῶν Γάλλων καὶ Ρώσων, ἐπικύρωσαν τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας τοῦ 1821, καταστρέφοντας τὸν Τουρκικὸ στόλο. Ἡ πεδιάδα τῆς Πύλου εἶναι εύφορώτατη.

Πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι ἐδῶ, δπως καὶ σ' ὅλοκληρῃ τῇ δυτικῇ Ἑλλάδα βοηθοῦν περισσότερο τὴν ἀπόδοση τῆς γῆς, οἱ περισσότερες βροχές ποὺ πέφτουν, σὲ σύγκριση μὲ τὴν κεντρικὴ καὶ ἀνατολικὴ Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐτὸ

Ἡ Πύλος

κλῖμα τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου εἶναι περισσότερο θερμό καὶ ύγρό.

"Ἄπ' τὴν Πύλῳ ξεκινοῦμε γιὰ τὴν Μεσσήνη. Διαβαίνοντας καλοκαλλιεργημένους ἄγρους, ἀμπέλια κι ἐλαιῶνες καὶ διασχίζοντας καταπράσινους λόφους, φτάνομε στὴ **Μεσσήνη**.

Πρέπει νὰ σημειώσετε ὅτι ὅλη ἡ Μεσσήνη εἶναι μᾶλλον πεδινή, τὰ δὲ βουνά τῆς δὲν ξεπερνοῦν τὰ 1.000—1.200 μ. καὶ εἶναι ὅλα κατάφυτα, ἀπὸ δένδρα κάθε λογῆς.

"Ἡ **Μεσσήνη** εἶναι πολὺ ἀρχαία πόλη (7.500 κ.). Σήμερα δὲν κατορθώνει γὰ συναγωνισθῆ τὴν Καλαμάτα. Βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς πλουσιώτερης πεδιάδας τῆς Μεσσηνιακῆς, στὴν δποία καλλιεργεῖται ἡ ἑλιά, ἡ συκιά,

καὶ σὲ μεγάλη ἔκταση ἡ Μουριά, (θὰ σᾶς εἶναι γνωστές οἱ καλαματιανὲς ἐλιές καὶ τὰ ὠραῖα σῦκα) τὸ ρύζι καὶ τρέφεται συοτηματικά δὲ μεταξοσκώληκας.

Ἐδῶ τὸ κλῆμα εἶναι τόσο ἥπιο καὶ τὸ χειμῶνα ἀκόμη, ὥστε ὀριμάζουν καὶ οἱ κουρμάδες καὶ οἱ μπανάνες.

Στὴν ἀρχαιότητα ἡ Μεσσήνη μὲ τὴν Σπάρτην συχνὰ βρίσκονταν σὲ πόλεμο, ὥσπου στὸ τέλος ὑπόδυψε ἡ Μεσσήνη. (Θυμηθῆτε τὴν Ἰστορία σας).

Ἄπ' τὴν Μεσσήνη φιάνομε στὴν **Καλαμάτα** (35.000 κ.). Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας καὶ ἡ δεύτερη πόλη τῆς Πελοποννήσου. Παραλιακὴ πόλη μὲ σπουδαῖα ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἔξαγωγικό κέντρο σύκων.

Ἐχει ἔργοστάσια σύκων, ρυζιοῦ καὶ μεταξωτῶν. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔχυμεντι τὰ μεταξωτὰ τῆς Καλαμάτας μὲ τὸ παρακάτω δίστιχο :

"Αρ πᾶς στὴν Καλαμάτα κι ἐρθῆς μὲ τὸ καλὸ φέρε μὲ ἔρα μαντίλι πὸν νᾶν μεταξωτό.

Ἐχει ἀκόμη καὶ μεγάλους ἀλευρόμυλους ἐφοδιασμένους μὲ σιλό.

5. ΚΑΛΑΜΑΙ—ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ—ΤΡΙΠΟΛΗ

Ἄπ' τίς Καλάμαις ἐπιστρέφομε στὴν Μεσσήνη καὶ διασχίζοντας πρὸς βορρᾶν τὴν κατάφυτη καὶ εὐφορώτατη πεδιάδα τῆς Μεσσηνίας, ποὺ τὴν διαρρέει δὲ ποταμὸς **Πάμισος**, φτάνομε στὸ χωριό **Διαβολίτσιο**.

Βρισκόμαστε στὰ σύνορα τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας. Τὸ ἔδαφος δόσο προχωροῦμε πρὸς τὴν Ἀρκαδία παύει νὰ εἶναι γόνιμο καὶ ἡ ὅψη τῆς φύσης γίνεται ἀγριώτερη.

Σέ λίγο μπαίνομε στὸ δροπέδιο τῆς Μεγαλόπολης. Στὸ κέντρο τοῦ δροπεδίου κεῖται ἡ κωμόπολη **Μεγαλόπολη**, κοντὰ στὰ ἔρειπα τῆς ἀρχαίας, ἡ ὧποια χτίστηκε ἀπὸ τὸ Θηβαῖον Ἐπαμεινώνδα, γιὰ νὰ στέκεται ἐμπόδιο στὰ σχέδια τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.

Τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι πολὺ γόνιμο. Γίνεται καλλιέργεια δημητριακῶν καὶ πατάτας. Ἀκόμη οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία.

Πολλοὶ κάτοικοι καὶ τῶν γύρω χωριῶν μεταναστεύουν σὲ ἄλλα μέρη, γιὰ εὔρεση ἐργασίας.

Ἄπ' τὴν Μεγαλόπολη, διαβαίνοντας τόπους ἄγόνους ἀλλὰ ιστορικούς, δόλο κι ἀνεβαίνομε πρὸς τὸ δροπέδιο

τής Τρίπολης, που βρίσκεται στή καρδιά της Πελοποννήσου καὶ εἶναι σὲ ύψος 700 μ.

Στό κέντρο σχεδόν τοῦ δροπεδίου βρίσκεται κτισμένη ἡ **Τρίπολη** πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ἀρκαΐας (15.000 κ.). Χωρίς νὰ παρουσιάζῃ μεγάλη γραφικότητα τὸ τοπεῖο τῆς, εἶναι ἀρκετά εύφορο καὶ τὰ προϊόντα του εἶναι: σιτηρά καὶ πρὸ πάντων πατάτες, σκόρδα καὶ κρεμμύδια.

Στὰ βόρεια τῆς Τρίπολης ύψωνται τὸ βουνό Μαίναλο ἄδεντρο καὶ ἄγριο στὴν ὅψη. Βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς Πελοποννήσου σὰ νὰ τὴν στεφανώνῃ.

6. ΤΡΙΠΟΛΗ—ΣΠΑΡΤΗ—ΓΥΘΕΙΟ

Ἡ **Τρίπολη** μὲ τὴ **Σπάρτη** καὶ τὸ **Γύθειο** συνδέονται μόνο μὲ ἀμαξιτὸ δρόμο. Ἀπ' τὴ Τρίπολη βαδίζοντας ἀκριβῶς πρὸς νότον καὶ διασχίζοντας μικρὰ βουνά, παρακλάδια τοῦ Ταῦγετου καὶ τοῦ Πάρνωνα, που ύψωνονται ἀπὸ 700—1.000 μέτρα, φτάνομε στὴν πόλη **Τεγέα**, ξακουστὴ γιὰ τὰ κρασιά της καὶ τοὺς μουριῶνες της.

Μετά ἀπὸ 15 χιλ. μπαίνομε στὴ **Λακωνία** (Μάνη). Δεξιὰ μας ἔχομε τὴν δροσειρὰ τοῦ **Ταῦγετον**, τοῦ ψηλότερου βουνοῦ τῆς Πελοποννήσου, που καταλήγει στὸ νοτιώτερο ἀκρωτήριο τῆς Ἐλλάδας τὸ **Ταίναρο**, καὶ ἀριστερά μας τὴν δροσειρὰ τοῦ **Πάρνωνα**, χαμηλότερου μᾶλλον ἀγριοῦ καὶ ἀπότομου βουνοῦ, που καταλήγει στὸ ἀκρωτήριο **Μαλέας**.

Στὶς πλαγές τοῦ Ταῦγετου καὶ τοῦ Πάρνωνα ζοῦν οἱ σκληροὶ καὶ γενναῖοι Μανιάτες, που στάθηκαν ἀδούλωτοι στοὺς Τούρκους καὶ πρόσφεραν πάρα πολλὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Σὲ λίγο κατεβαίνομε στὴ πεδιάδα τοῦ ποταμοῦ **Εὔρωτα** κι ὁ πρῶτος σταθμός μας εἶναι ἡ **Σπάρτη**.

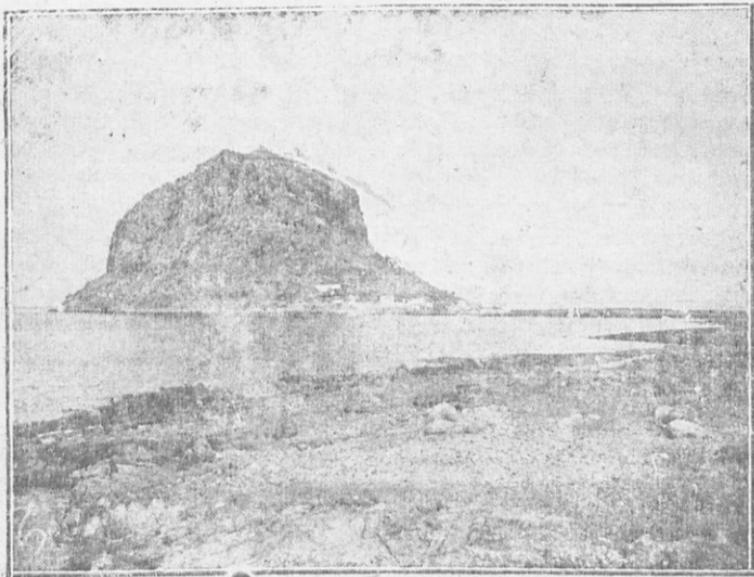
Ἡ σημερινὴ πόλη (6.000 κ.) εἶναι χτισμένη στὶς ὅχθες τοῦ Εὔρωτα, κοντά στὰ ἔρειπια τῆς ἔνδοξης ἀρχαίας **Σπάρτης**, στὸ μέσον εὐφορώτατης πεδιάδας καὶ περιβάλλεται γύρω ἀπὸ ἀπέραντα περιβόλια λεμονοπορτοκαλλιῶν.

Τὴν ιστορία τῆς ἀρχαίας **Σπάρτης** θὰ μάθετε στὸ μάθημα τῆς **Ιστορίας**. Ἔδω περιορίζομαστε νὰ σημειώσωμε, διτὶ ἡ **Σπάρτη** ὑπῆρξε μετὰ τὴν Ἀθήνα, ἡ ἐνδοδοτέρα Ἐλληνικὴ πόλη τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδας **Σῆμερα** ἡ **Σπάρτη** εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Λακωνίας.

Δυτικὰ τῆς **Σπάρτης** βρίσκεται ἡ **Βυζαντίνη** πόλη **Μυστρᾶς**. Ἀλλοτε ἦταν κατοικία (12ος μέχρι 15ος αἰώνας)

τῶν δεσποτῶν, γιῶν καὶ συγγενῶν τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Σήμερα πάνω στὸν ἀγριωπὸν βράχο (650 μ.) διακρίνομε ἐρειπωμένα παλάτια καὶ μέγαρα. Μόνο σώζονται σὲ καλὴ κατάσταση 4—5 βυζαντινὲς ἐκκλησίες, ὅμορφα χτισμένες, μὲ πολλὰ ψηφιδωτά. Ἡ ὡραιότερη ἀπ' ὅλες εἶναι ἡ *Παντάνασσα*.

Διασχίζοντας τὴν πεδιάδα τοῦ Εύρωτα πρὸς τὰ νότια παρατηροῦμε ὅτι ἡ καλλιεργεία τῆς ἑλιᾶς γίνεται ἐντονώτερη καὶ τὸ λάδι (γνωστὲ σὰν λάδι τῆς Μάνης) εἶναι εἶναι ἀπ' τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ τόπου. Προχω-

Τὸ Κάστρο τῆς Μονεμβασιᾶς

ρώντας ἀνάμεσα ἀπὸ καλλιεργημένους ἄγροὺς καὶ ἐλαιῶνες φθάνομε στὸ Γύθειο.

Τὸ *Γύθειο* εἶναι τὸ ἐπείνιο τῆς Σπάρτης καὶ εἶναι χτισμένο ἀμφιθεατρικὰ πάνω σὲ χαμηλὸν λόφο. (10.000 κ).

Ἄπ' τὸ Γύθειο ἔξαγεται τὸ λάδι τῆς Μάνης καὶ διαέξαγεται σημαντικὸν ἐμπόριο ἐγχωρίων προϊόντων.

Ἄριστερὰ τοῦ Γύθειου εἶναι ἡ πόλη *Αρεόπολη*, πρὸς τὸ Μεσσηνιακὸν κόλπο. Πέρα ἀπὸ τίς ἐκβολὲς τοῦ Εύρωτα Ν.Δ. δ ὅποῖος στὸ σημεῖο αὐτὸν ἔχει πολλὰ ἔλη καὶ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ βρίσκεται ἡ σημαντικὴ κωμόπολη *Μολάσση*.

“Η κοιλάδα αύτή πού φτάνει μέχρι τοῦ Κάστρου τῆς Μονεμβασιδας εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἔλιές.

Νότια πρὸς τὸ ἀκρωτήριο Μαλέας βρίσκεται ἡ κωμόπολη *Νεάπολη*.

Τὸ κλίμα τῆς Μάνης καὶ γενικὰ τῆς Λακωνίας εἶναι ἡπειρωτικὸ καὶ ψυχρό, ἐκτὸς τῆς νοτίας παραλίας πού εἶναι ἥπιο καὶ ύγρο.

7. ΤΡΙΠΟΛΗ—ΑΡΓΟΣ—ΝΑΥΠΛΙΟ

“Απὸ τὴν *Τριπολη* θά ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴ βόρεια *Αρκαδία*. Ἄλλο ἔπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ὀρεινὸ καὶ φτωχὸ καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἔξαιρετικό, περιοριζόμαστε νὲ ἀναφέρωμε τὴν κωμόπολη *Δημητράνα*, πατρίδα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Βρίσκεται Β.Δ. τῆς Τρίπολης. Ἀκόμη τὴ *Βυτίνα* ἐπὶ τοῦ Μαινάλου, γνωστὴ γιὰ τὸ ὑπέροχο κλῖμα τῆς καὶ τὴ θαυμάσια τοποθεσία τῆς. Τὴν περιβάλλει δάσος ἀπὸ ἔλατα.

Ἀκόμη θὰ ἔπρεπε νὰ λέγαμε δυὸ λόγια γιὰ δυὸ κωμοπόλεις τῆς Γορτυνίας, τὸ *Αστρος* καὶ τὸ *Λεωνίδιον* ποὺ βρίσκονται πρὸς τὸν *Αργολικὸ* κόλπο.

Τὰ παράλια τῆς Γορτυνίας εἶναι εὕφορα, ἐνῶ τὰ ὀρεινὰ εἶναι ὅγονα καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ στὴν κτηνοτροφία.

Καὶ τώρα καὶρὸς νὰ συνεχίσωμε τὸ ταξίδι μας. Πρὶν ἀφήσωμε δύμας τοὺς τόπους τούτους πρέπει νὰ ξέρετε, παιδιά μου, πῶς στὸ κομμάτι τοῦτο τῆς πατρίδας μας, γίνηκαν κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, πολλὲς καὶ σπουδαῖες μάχες.

“Απὸ τὴν Τρίπολη γιὰ νὰ πᾶμε στὸ *Αργος* ἀρχίζομε νὰ κατεβαίνωμε. Περνώντας τὸν *Αχλαδόκαμπο* μπαίνομε πλέον στὴν *Αργολίδα*. Σὲ λίγο φτάνομε στοὺς Μήλους. Ἀπέναντί μας διαγράφεται τὸ Ναύπλιο. Προχωρώντας *Ανατολικὰ* μπαίνομε στὸν *Αργολικὸ* κάμπο καὶ φθάνομε στὸ *Αργος* (14.000 κ.). Ἀπέχει 5 χιλ. ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ *Αργος* εἶναι ὡραία πόλη, στὸ μέσο εὔφορης πεδιάδας, ποὺ παράγει τὰ περίφημα ἀργήτικα πεπόνια.

Τὴν πεδιάδα τὴ διαρρέει ὁ μικρὸς ποταμὸς *Ιναχος*. Βορείως τῆς πόλης ὑπάρχει ἡ ἀκρόπολη Λάρισα στὴν ὁποίᾳ διατηρεῖται μισοερειπωμένο μεσαιωνικὸ φρούριο. Σὲ ἀπόσταση 7–8 χιλ. βρίσκεται τὸ *Ναύπλιο* (9.000 κατ.) παλαιά πόλη ποὺ ἔχομάτισε πρωτεύουσα τῆς *Ελλάδας* (1827–1832). Σήμερα διατηρεῖ πολλὰ σημάδια τῆς παληῆς της δόξας. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ *Αργολίδας*.

Πρὸς τὰ νοτιοανατολικά βρίσκεται ἡ Ἀκροναυπλία καὶ τὸ γνωστὸ φρούριο Παλαμήδι, τὸ ὅποιο γιὰ νὰ ἔπι σκεφτῇ κανένας, πρέπει νὰ ἀνεβῇ 860 σικλοπάτια.

Μπρὸς στὸ λιμάνι, σὲ μικρὸ νησάκι βρίσκεται ἀκόμη τὸ παλιὸ φρούριο, Μπούρτζι.

Ἡ πόλη εἶναι κέντρο ἐγχωρίων προϊόντων καὶ ἔχει ἐργοστάσια ντοματοπελτὲ καὶ διαφόρων κονσερβῶν ἀπὸ λαχανικά. Στὸν κάμπο ποὺ βρισκεται πρὸς τὰ ἀνατολικά καλλιεργεῖται ἐντατικά ἡ ντομάτα καὶ διάφορα ἄλλα λαχανικά. Ὁ ἀργολικὸς κάμπος εἶναι ὁ καλύτερος τροφοδότης τῆς Ἀθήνας σὲ λαχανικά.

8. ΝΑΥΠΛΙΟ—ΤΥΡΙΝΘΑ—ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

Ἄπ' τὸ Ναύπλιο καὶ προτοῦ ξαναγυρίσομε στὴν Κέρυνθο ἐπισκεπτόμαστε τὰ ἑρείπια μιᾶς πολὺ ἀρχαίας πόλης τῆς Τίρυνθας.

Ἄπέχει 4 χιλ. ἀπὸ τὸ Ναύπλιο. Σήμερα μὲ τὶς ἀνασκαφὲς ἥρθαν σὲ φῶς ἑρείπια παλαιῶν τειχῶν καὶ ἀνακτόρων, ἀπ' τὰ ὅποια φαίνεται ὅτι ἡ Τίρυνθα ἤκμασε κατὰ τὸν Μυθικὸν χρόνους καὶ ἵσως πρὸ τῶν Μυκηνῶν.

Ἄπ' τὴν Τίρυνθα ξεκινοῦμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο πρὸς ἀνατολάς, διασχίζοντας στενὴ κοιλάδα, ἔχοντας πρὸς Β. τὸ βουνὸ Αραχναῖο καὶ πρὸς Νότο μικρότερα βουνά, ἀλλ᾽ ἀπόκρημνα καὶ ἄγρια. Πλησιάζομε πρὸς τὸ ἀρχαῖο Ιερὸ τῆς Ἐπιδαύρου, τὸ ιερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τὸ ιερὸ αὐτὸ στὴν ἀρχαιότητα ἦταν τὸ μεγαλύτερο δῆμος θὰ λέγαμε σήμερα νοσοκομεῖο.

Ἐκεῖ ὁ Ἀσκληπιός καὶ οἱ μαθητές του θεράπευαν κάθε ὀρρώστια, μὲ φάρμακα καὶ μὲ μαγικὰ μέσα. Ἄπ τὶς ἀνασκαφὲς ποὺ ἔγιναν βρέθηκαν ναοὶ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο ποὺ βρέθηκε εἶναι τὸ θέατρο, τελείως ἀκέραιο, ἔργο ὑπέροχο, μὲ θαυμάσιο ἀκουστική. Ρίχγοντας ἔνα μεταλλικό κέρμα στὸ μέσο τοῦ θεάτρου, ἀκοῦς πολὺ καλὰ τὸν ἥχο του, σ' ὅποιο μέρος του κι ἀν κάθεσαι. Τὶ ἔξαιρετικοι μαστόροι καὶ τεχνίτες ἦταν οἱ πρόγονοι μας !

Ἡ Νέα Ἐπίδαυρος βρίσκεται βαρειότερα καὶ εἶναι ἔνα μικρὸ χωριό. Νοτίως τῆς Ἐπιδαύρου διλόκληρη ἡ περιοχὴ εἶναι μᾶλλον δρεινὴ καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ τὴν κτηνοτροφία. Στὸ Νοτιότερο τμῆμα ὑπάρχει ἡ κοιλάδα τοῦ Κρανιδίου, στὴν ὅποια καλλιεργεῖται ἡ ἐλιά.

9. ΑΡΓΟΣ—ΜΥΚΗΝΕΣ—ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΑ ΝΕΜΕΑ—ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Απ' τὸ "Αργος γιὰ τὴν Κόρινθο, μποροῦμε νὰ πᾶμε μ' αὐτοκίνητο ἡ τραῖνο. Ξεκινοῦμε μ' αὐτοκίνητο, μὲ κατεύθυνση πρὸς βορρά, περνώντας μέσα σὲ πεδιάδα μὲ πολλοὺς λόφους, ἀρκετὰ γόνιμη σὲ δημητριακὰ προϊόντα. Πὲντε χιλιόμετρα πρὸς βορράν συναντοῦμε τὸ χωριό **Κουντσόποδι**, ποὺ παράγει πολὺ νόστιμα πεπόνια.

Σὲ ἀπόσταση 14 χιλιόμετρα, δεξιά μας, ὑπάρχουν τὰ ἔρειπια τῶν Μυκηνῶν, μιᾶς Μυθικῆς πόλης, ποὺ ἦκμασε 1500 χρόνια π. Χ. Απ' ἐδῶ κατάγονταν ὁ Ἀγαμέμνονας, δ' ἀρχιστράτηγος τῶν Ἐλλήνων στὴν ἐκστρατεία τῆς Τροίας.

Γύρω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη τῶν **Μυκηνῶν**, διακρίνονται τεράστια κυκλώπεια τείχη, μὲ τὴν περίφημη πύλη τῶν λεόντων, ποὺ σχηματίζεται μὲ 3 πέτρες, ποὺ ἡ κάθε μιὰ ζυγίζει 90.000 δικάδες. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων εύρημάτων, ἔντοπωση κάνουν οἱ τάφοι τῶν Βασιλέων.

Απ' τὶς Μυκῆνες προχωροῦμε μέσα στὰ περίφημα στενὰ «τὰ Δερβενάκια», στὰ δυοῖα δὲ Κολοκοτρώνης κατατρόπωσε τὸ στρατὸ τοῦ Δράμαλη τὸ 1821. Βγαίνοντας ἀπ' τὰ **Δερβενάκια** ἔχομε ἀριστερά μας τὴν ἀρχαία **Νεμέα**.

Ἀριστερά τῆς Νεμέας καὶ στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Κυλλήνη βρίσκεται ἡ λίμνη **Στινυμφαλλα**, γνωστὴ ἀπὸ τὴν Μυθολογία γιὰ τὸν Ἡρακλῆ.

Απ' τὴν Νεμέα, δόσο προχωροῦμε πρὸς τὴν Κόρινθο, τὸ ἔδαφος γίνεται πιὸ δύμαλὸ καὶ πιὸ γόνιμο. Σὲ λίγο συναντοῦμε τὰ γνωστά μας σταφιδάμπελα, σημεῖο δὲ φτάνομε στὴν Κόρινθο.

Καὶ πράγματι, ὅστερα ἀπὸ τόσο μεγάλο ταξίδι, νὰ πάλι στὴν Κόρινθο.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Γιὰ νὰ διοικηθῇ μιὰ τόση μεγάλη χώρα, ποὺ εἶναι ἡ Πελοπόννησος, διαιρεῖται σὲ μικρότερα κομμάτια, ποὺ τὰ λέμε Νομούς. Διαιρεῖται λοιπὸν ἡ **Πελοπόννησος** σὲ 7 Νομούς, ποὺ θὰ τοὺς διακρίνετε στὸν πολιτικὸ χάρτη σας.

1) Νομὸς **Αργολίδας** 2) Νομὸς **Κορινθίας** 3) Νομὸς **Αχαΐας** 4) Νομὸς **Ηλείας** 5) Νομὸς **Μεσσηνίας** 6) Νομὸς **Δακωνίας** καὶ 7) Νομὸς **Αρκαδίας**.

Κάθε Νομὸς διαιρεῖται σὲ μίκρότερα κομμάτια, ποὺ τὰ λέμε ἐπαρχίες.

Γ. Κ. **Μανωλᾶς** πτλ., **Γεωγραφία Γ'** καὶ **Δ' Δημοτικοῦ** 3

‘Ο παρακάτω πίνακας σᾶς δείχνει τοὺς Νομούς, μέ τις ἐπαρχίες του καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων του.

Διοικητικὴ διαίρεση Πελοποννήσου

*Εκταση : 22.300 τετρ. χιλ. Πληθυσμός : 1.165.000 κάτοικοι

Νομοί	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1 Ἀργολίδας	Ναύπλιο	1) Ναυπλίου 2) Ἀργολίδας. 3) Σπετσῶν καὶ Ἐρμιονίδας 4) Ὑδρας	Ναύπλιο Ἀργολίδας Σπέτσες Ὑδρα	9.000 14.000 3.500 4.000
2 Κορινθίας	Κόρινθος	1) Κορινθίας	Κόρινθος	13.000
3 Ἀχαΐας	Πάτρα	1) Πατρῶν 2) Αἴγαιαλείας 3) Καλαβρύτων	Πάτρα Αἴγιο Καλάβρυτα	80.000 16.000 3.000
4 Ἡλείας	Πύργος	1) Ἡλείας 2) Ολυμπίας	Πύργος Ἀνδρίτσαινα	20.000 2.000
5 Μεσσηνίας	Καλαμάτα	1) Καλαμῶν 2) Μεσσήνης 3) Πυλίας 4) Τρυφυλλίας	Καλαμάτα Μεσσήνη Πύλος Κυπαρισσία	35.000 7.000 3.500 5.000
6 Ἀρκαδίας	Τρίπολη	1) Μαντινείας 2) Γορτυνίας 3) Μεγαλόπολης 4) Κυνουρίας	Τρίπολη Δημητσάνα Μεγαλόπολη Λεωνίδιο	15.000 3.000 3.000 3.000
7 Δακωνίας	Σπάρτη	1) Δακωνίας 2) Γυθείον 3) Ἐπιδαύρου καὶ Λιμηρᾶς 4) Οιτύλουν	Σπάρτη Γύθειο Μολάσι Ἀρεόπολη	10.000 10.000 3.000 2.000

Ανακεφαλαίωση Πελοποννήσου

1. Ἀκρωτήρια—Κόλποι
2. Βουνά—Πεδιάδες—Ποταμοί—Λίμνες
3. Προϊόντα—Ἐμπόριο—Βιομηχανία
4. Ἀσχολίες κατοίκων
5. Συγκοινωνία : Ξηρᾶς, Θάλασσας, Ἄέρα
6. Κλίμα
7. Διοικητική διαίρεση : α) Νομοί, β) Ἐπαρχίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β.

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ (ΝΗΣΟΣ ΕΥΒΟΙΑ)

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας τὴ θέση καὶ τὰ σύνορά της. Ἡ Στερεά Ἐλλάδα εἶναι Χώρα ὀρεινή. Ἔχει βουνά μεγάλα καὶ ύψηλά. Οἱ μικρὲς πεδιάδες τῆς εἶναι γόνιμες καὶ εὔφορες.

Μαζὺ μὲ τὴν Πελοπόννησο εἶναι οἱ δυὸ πρῶτες Ἐλληνικὲς χῶρες πού, σχημάτισαν τὸ Ἐλληνικὸν κράτος, μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

1. ΑΘΗΝΑ—ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Καιρὸς εἶναι τώρα, νὰ γνωρίσωμε τὴν πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου μας, τὴν Ἀθήνα (700.000 κατ.) καὶ τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς πατρίδας μας, τὸν Πειραιᾶ (300.000 κατ.).

Ἡ ιστορία τῆς Ἀθήνας, χάνεται στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Πολλές ὅμορφες ιστορίες διηγούνται γιὰ τὸ πρῶτο χτίσιμό τῆς καὶ γιὰ τὸ ὄνομά της.

Ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ πιὸ ἔνδοξη πόλη τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Γι' αὐτό, δὲ μεγάλος τῆς ἀρχαιότητας ποιητής, Πίνδαρος τὴν ὕμνησε : «Ω σύ, πόλη περιλαμπρη, ποὺ στέφανα μενεξεδένια σὲ περιβάλλουν καὶ δλοὶ σὲ ὑμνοῦν, ποὺ εῖσαι προπύργιο τῆς Ἐλλάδας, ἔνδοξῃ Ἀθήνα, θεία πόλη».

Ο δὲ νεώτερος μεγάλος μας ποιητής, Κ. Παλαμᾶς, τὴν ἀπεκάλεσε : «Ἀθήνα διαμαντόπετρα τῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι . . . »

Στὴ μεγαλύτερη δόξα τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔφτασε τὸ 500—400 π.Χ. Τότε, δὲ μεγάλος πολιτικός τῆς Περικλῆς, ἔφκιαζε τὰ μεγάλα δημόσια κτίρια, ποὺ βρίσκονται ἀκόμη σήμερα, γιὰ νὰ βροντοφωνοῦν τὸ παλιὸ μεγαλεῖο τῆς.

Αργότερα, σιγά—σιγά, ξέπεσε ή δόξα της καὶ μόνο μέχρι τὸ 300 περίπου μ.Χ. διατήρησε, κάποια „σημάδια τῆς παλιᾶς ἀκμῆς της.

Μὲ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορία, κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔγινε ἡ Κωνσταντινούπολη καὶ ἡ Ἀθῆνα κατάντησε ἔνα ἀπόμακρο χωριό.

“Οταν τὸ 1832 ξανάγινε πρωτεύουσα τοῦ Νέου Ἑλληνοῦ,

”Αποψη τῆς Ἀθῆνας

νικοῦ κράτους, ἦταν ἔνα Τουρκοχώρι στὴν ὅψη, μὲ 6.000 χιλ. κατοίκους.

Σήμερα, εἰναι μιά πόλη ποὺ ἔχει τὸ χρῶμα κάθε μεγάλης πρωτεύουσας τῆς Εύρωπης. Μέσα σ° ἑκατὸ χρόνια, προόδευσε ἀλματικὰ, κι ἔχει ὥραίους δρόμους, μεγάλα καὶ ὅμορφα κτίρια, ἴδιωτικὰ καὶ δημόσια, μεγάλα καταστήματα καὶ ἐμπορικά, καὶ ξαπλώνεται, σὲ τόση μεγάλη ἔκταση, ποὺ γιὰ νὰ τὴ διασχίσωσε ἀπ' τὸ ἔνα ἄκρο στ' ἄλλο, θὰ χρειαστοῦμε 3 δρες μὲ τὰ πόδια.

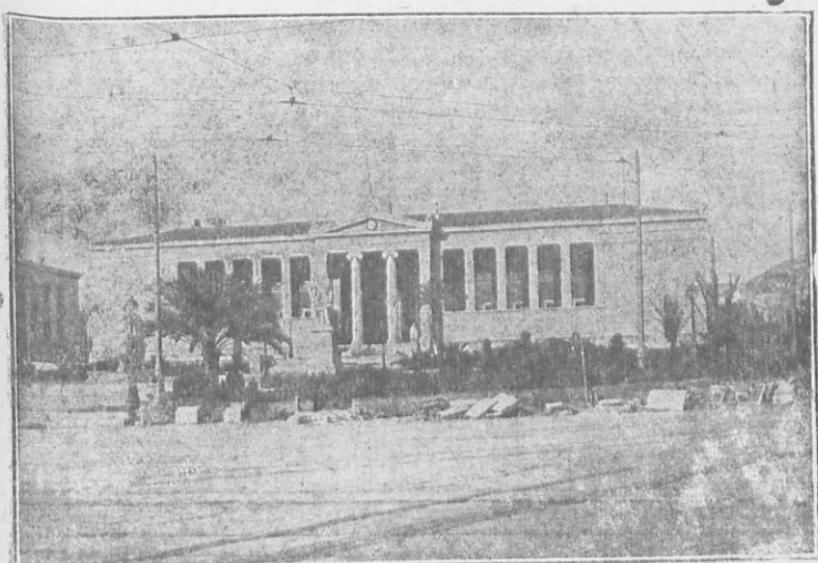
Παρουσιάζει μεγάλη κίνηση : χιλιάδες αὐτοκίνητα, ἐπιβατικὰ καὶ φορτηγὰ διασχίζουν τοὺς δρόμους τῆς κάθε

μέρα. Σὲ κείνους ποὺ ἔρχονται γιὰ πρώτη φορά στὴν Ἀθήνα, ἡ κίνηση αὐτὴ κάνει τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση.

Ἄπ' τὰ μεγάλα τῆς κτίρια, διακρίνομε τὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὸ μέγαρο τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀκόμη μεγαλόπρεπο εἶναι τὸ παλιὸ παλάτι, ποὺ σήμερα στεγάζει τὴ Βουλὴ κι ἄλλες δημόσιες υπηρεσίες, τὸ Ζάππειο μέγαρο κι ἄλλα.

Ἡ πόλη ἔχει ἀνάμεσά της, μεγάλα δημόσια πάρκα: (Ἐθνικὸς κῆπος, Ζάππειο, πεδίο τοῦ "Αρεως").

Τὸ Πανεπιστήμιο

Στὴν Ἀθήνα ὅλα εἶναι μεγάλα καὶ θαυμαστά. Εἶναι ὁ πνεύμονας καὶ ἡ καρδιά τῆς Χώρας.

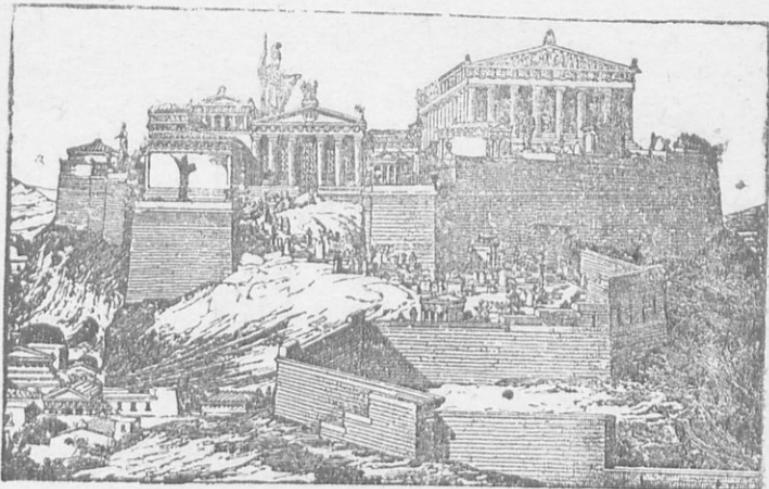
"Οπως τὸ αἷμα ξεκινάει ἀπ' τὴν καρδιά, καθαρίζεται στὸν πνεύμονα καὶ στέλνεται σ' ὅλο τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ Ἀθήνα, εἶναι τὸ κέντρο ἀπ' τὸ ὅποιο διευθύνεται ὅλο τὸ κράτος.

Ἐδῶ μένει ὁ Βασιλιάς, ἡ Κυβέρνηση, ἡ Βουλὴ τῆς Χώρας, ὅλα τὰ Ὅπουδηνα καὶ κάθε ἀνώτερη ἀρχή. Στὴν Ἀθήνα βρίσκονται τὰ μεγαλύτερα πνευματικά κέντρα, Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνεῖο καὶ Σχολὴ Εὐελπίδων.

Στὰ νότια τῆς πόλης ὑψώνεται ἡ Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας ποὺ πάνω τῆς στέκεται περήφανος ὁ Παρθενώνας, τὸ με-

γαλύτερο ἀρχιτεκτονικό δημιούργημα τῶν αἰώνων, που δῆγει τὴ σκέψη ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Στὴν Ἀκρόπολη βρίσκονται ἀκόμη κι ἄλλοι μικρότεροι ναοὶ καὶ στὴ βάση τῆς Ἀκρόπολης τὸ *Θησεῖον*, ἔνας ναός, που χτίσθηκε πρὸς τιμὴν ιοῦ μεγαλυτέρου ἥρωα τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας *Θησέα*, καὶ σώζεται μέχρι σήμερα ἀνέπαφος.

Ἀκόμη ὑπάρχουν στὴν Ἀθήνα κι ἄλλα ἀρχαῖα μνημεῖα, που μπορῇ νὰ τὰ ἐπισκεφτῇ κανένας. Ἀπέναντι στὴν Ἀκρόπολη ύψωνται ὁ *Δυναβῆττός*, ἔνας βραχώδης λόφος μ' ἔνα ἐκκλησάκι στὴν κορυφή, ἀπὸ τὸν διοῖ φαίνεται πανοραματικά ἡ Ἀθήνα.

Ἡ Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας μὲ τὸν Παρθενώνα
ὅπως ἦταν στὴν ἀρχαιότητα

Σημειώστε, παιδιά, ὅτι ἡ Ἀθήνα ξαπλώνεται μέχρι τὰ νερά τοῦ Σαρωνικοῦ, που λέγονται Φαληρικός κόλπος.

Ἡ Ἀθήνα γύρω της περιβάλλεται ἀπὸ πολλὰ προάστια, πόλεις ὀλόκληρες, ὅπως εἶναι ἡ Κηφισιά, τὸ Μαρούσι κτλ.

Ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κατεβαίνομε στὸν *Πειραιᾶ*. Σήμερα οἱ δυο πόλεις, σχεδὸν δὲ χωρίζονται. Ο Πειραιάς, ἀρχαία πόλη κι αὐτός, ἔχει περίφημο καὶ ὅμορφο λιμάνι.

Ἐκεῖ καταπλέουν τὰ μεγαλύτερα καράβια, ἐπιβατικὰ καὶ φορτηγά. Γύρω στὴν ἀποβάθρα τοῦ λιμανιοῦ μεγάλοι γερανοὶ φορτώνουν καὶ ξεφορτώνουν μεγάλα βάρη, 20, 30 καὶ 50 χιλιάδων ὀκάδων.

‘Η κίνηση στὸ λιμάνι δὲ σταματάει ποτέ. Χιλιάδες ἔργατες (λιμενεργάτες) δουλεύουν νύχτα, μέρα. Ἀπὸ ἐδῶ γίνονται οἱ μεγαλύτερες ἔξαγωγές τῶν ἑθνικῶν προϊόντων μας (ἔλιές, καπνός, κρασιά κτλ.). Ἡ σταφίδα, τὸ ἄλλο ἑθνικό προϊόν μας, φεύγει δῆπος μάθαμε γιὰ τὸ ἔξωτερικό, ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Πελοποννήσου.

Ἐδῶ ἀκόμη ξεφορτώνονται δλα τὰ ξένα προϊόντα, σιτάρι, ρύζι, ζάχαρη, παντὸς εἴδους βιομηχανικά ὄλικά, ἔργαλεῖα καὶ μηχανές, ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό.

Ἡ πόλη δὲν παρουσιάζει, οὕτε τὴ μεγαλοπρέπεια, οὕτε

Τὸ μαρμάρινο Στάδιο τῆς Ἀθήνας

τὴν καθαριότητα τῆς Ἀθήνας. Εἶναι καθαρὰ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλη. Δάση σχηματίζουν οἱ καμινάδες τῶν ἔργοστασίων της.

Γύρω της καὶ πρὸς βορράν ξαπλώνονται μεγάλα προάστια δῆπος ἡ Νίκαια (100.000 κατ.) κι ἄλλα.

2. ΠΕΙΡΑΙΑΣ—ΑΙΓΑΙΝΑ—ΜΕΘΑΝΑ—ΠΟΡΟΣ—ΥΔΡΑ—ΣΠΕΤΣΕΣ

“Εξω ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ εἶναι τὸ ἔνδοξο νησὶ τῆς Σαλαμίνας. (Θυμηθῆτε τὴ ναυμαχία Ἐλλήνων καὶ Περσῶν τὸ 480 π. Χ.).

Νότια τῆς Σαλαμίνας, στὸ κέντρο τοῦ Σαρωνικοῦ βρίσκεται ἔνα μεγαλύτερο νησί, ἡ **Αἴγινα**. Τὰ ἐπισκεπτόμαστε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὸ καράβι τῆς Γραμμῆς. Ἡ Αἴγινα ἔχει φυσικές καλλονές.

“Ἡ δμῶνυμη πόλη Αἴγινα (6.000 κ.) εἶναι ξακουστὴ γιὰ τὰ νοστιμότατα σταφύλια τῆς καὶ γιὰ τὰ περίφημα αἰγινήτικα κανάτια τῆς.

“Ἄπ’ τὴν Αἴγινα τὸ καραβάκι πηγαίνει στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ τῆς Ἀργολιδοκορινθίας, στὴν ὅμορφη κωμόπολη **Μέθανα**. Ὁμορφος τόπος παραθερισμοῦ τῶν Ἀθηναίων

‘Ο Πειραιᾶς μὲ τὸ λιμάνι του

καὶ Πειραιωτῶν. Τὰ γραφικά σπιτάκια του τὰ δροσίζει ἡ αὔρα τοῦ Σαρωνικοῦ.

Πολὺ κοντά στὰ Μέθανα εἶναι τὸ νησάκι Πόρος (5.000 κατ.). Τὸ νησάκι σήμερα χρησιμοποιεῖται ὡς πολεμικὸς ναύσταθμος καὶ τόπος ἐκγύμνασης τοῦ Ναυτικοῦ.

Περιπλέοντας τὸ Ἀκρωτήριο **Σκύλαιο**, βλέπομε μπροστά μας τὴ νῆσο **Υδρα**. Γυμνὸς καὶ ἄδενδρο νησάκι, μὲ ἀπόκρημνη ἀκτὴ, ὃν ἀφαιρέσωμε τὸ μικρό του λιμανάκι. Τὸ νησὶ ὅμως αὐτό, δπως καὶ τὸ ἄλλο ποὺ βρίσκεται δυτικότερα, οἱ **Σπέτσες**, πρόσφεραν ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. (Ο Δάσκαλός σας θά σᾶς εἰπῇ περισσότερα). Μὲ τὸ ἔδιο καραβάκι ξαναγυρίζομε στὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπ’ ἐκεῖ στὴν Ἀθήνα.

3. ΑΘΗΝΑ—ΛΑΥΡΙΟ

Γύρω απ' την Ἀθήνα ξαπλώνεται μιά πεδιάδα, γνωστή ως πεδιάδα Ἀττικῆς. Είναι δμορφή καὶ καταπράσινη. Τὴ διασχίζουν δυὸ χείμαρροι, ὁ Κηφισός κι ὁ Ἰλισσός, ποὺ καὶ οἱ δυὸ περνοῦν μέσον ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ χύνονται ὁ ἔνας στὸ Νέο κι ὁ ἄλλος κοντὰ στὸ Παλιό Φάληρο. Τὸ χειμώνα ἔχουν νερό, τὸ καλοκαίρι καθόλου.

Ἡ πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἔνα μεγάλο περιβόλι, ποὺ παράγει λαχανικά καὶ φροῦτα. Τὸ πότισμα γίνεται ἀπὸ πηγάδια, ἡ ἀπὸ πηγές καὶ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς λίμνης τοῦ Μαραθώνα. Γνωστὰ εἶναι τὰ σῦκα καὶ τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς.

Τὸ πεδίο εἶναι τὸ δένδρο, ποὺ κυριαρχεῖ καὶ δίνει τὸ ἰδιαίτερο χρῶμα στὴν Ἀττική. Ἀνατολικὰ τῆς Ἀθήνας ὑψώνεται ὁ Υμηττός (1.000 μ.) σκέπασμένος μόνο μὲ θάμνους καὶ θυμαρία. Β. Α. βρίσκεται τὸ βουνό ἡ Πεντέλη (1.000 μ.), ποὺ εἶναι γεμάτη πεῦκα, γνωστὴ γιὰ τὰ λευκὰ μάρμαρα ποὺ βγάζει.

Πρὸς βορράν καὶ σὲ ἀπόσταση 15 χλμ. ἀπ' τὴν Ἀθήνα, βρίσκεται τὸ βουνό Πάρνηθα, τὸ ψηλότερο τῆς Ἀττικῆς (1450 μ.) σκεπασμένο ἀπὸ πεῦκα στὰ χαμηλὰ κι ἔλατα ἀπ' τὴ μέση κι ἐπάνω.

Περνώντας μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἀνάμεσα Πεντέλης καὶ Υμηττοῦ, πρὸς τὰ Ν. Α. βλέπομε μπροστά μας νὰ ξαπλώνεται ἡ πεδιάδα τῶν Μεσογείων. Είναι εὔφορη πεδιάδα καὶ παράγει δημητριακά, λάδι καὶ πρὸ πάντων κρασὶ πολὺ κι ἐκλεκτό. Περνοῦμε τὰ δμορφά χωριά Κορωπὶ—Μαρκόπονο—Κερατέα καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὸ Λαύριο.

Τὸ Λαύριο, παράλια πόλη, ζεῖ χάρη στὰ μεταλεῖα μολύβδου, ποὺ ὑπάρχουν γύρω του. Ξαναγυρίζοντας στὴν Ἀθήνα, παίρνομε τὸ αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸ Μαραθώνα.

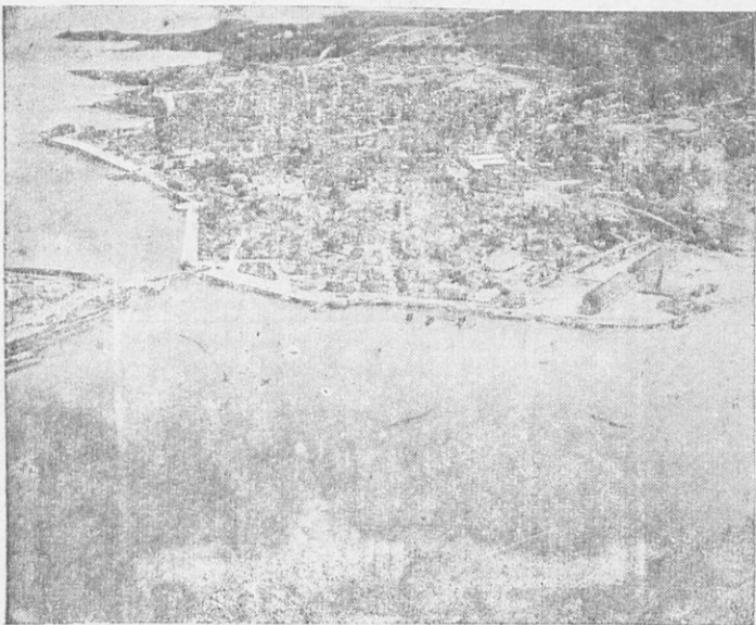
Οἱ Μαραθώνας ἀπέχει 42 χιλμ. ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Είναι δὲ τόπος, ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι τὸ 490 π.χ. κατατρόπωσαν γιὰ πρώτη φορά, τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας.

Σήμερα ἔκει κοντὰ ἔχει γίνει ἔνα μεγάλο φράγμα, ποὺ ἔμποδίζει τὸ νερὸ νὰ τρέξῃ πρὸς τὰ κάτω καὶ σχηματίζει ἔτοι τὴν τεχνητὴ λίμνη τοῦ Μαραθώνα, ἀπὸ τὴν δποία ὅδρεύονται ἡ Ἀθήνα, ὁ Πειραιᾶς καὶ τὰ περίχωρα.

4. ΑΘΗΝΑ—ΣΧΗΜΑΤΑΡΙ—ΧΑΛΚΙΔΑ.

Ἄπ' τὴν Ἀθήνα στὴ Χαλκίδα μποροῦμε νὰ κάμωμε τὸ ταξίδι μας, ἢ μὲ τραῖνο, ἢ μὲ αὐτοκίνητο. Προτιμοῦμε τὸ αὐτοκίνητο.

Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ προχωρώντας πρὸς βορράν, συναντοῦμε πολλὰ χωριά, κρυμμένα μέσα στὰ

Ἡ Χαλκίδα μὲ τὸν πορθμὸ τοῦ Εὔριπου

πεῦκα. Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιο. Σταματοῦμε στὴν Αύλωνα.

Ἄπ' ἐκεὶ ἀρχίζει μιὰ γραφικὴ καὶ εύφορώτατη πεδιαδούλα, (πεδιάδα τοῦ *Ασωποῦ*), ἀπὸ τὸ δῆνομα τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, ποὺ τὴ διαρρέει κι ὁ ὅποιος πηγάζει ἀπὸ τὸ βουνό *Κιθαιρώνα* (1400 μ.) καὶ χύνεται στὸν *Εὐβοϊκὸ οὖλπο*.

Στὸ χωριὸ *Σχηματάροι* παίρνομε τὸ τραῖνο γιὰ τὴ Χαλκίδα. Ἀριστερά μας βρίσκεται ἡ ἀρχαία *Tarάγρα* καὶ δεξιά μας ἡ *Αὐλίδα*, παραλιακὸ χωριό, στὸ δποῖο οἱ

άρχαῖοι "Ελληνες συγκεντρώθηκαν καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὴν περίφημη ἐκστρατεία τῆς Τροίας.

Σὲ λίγο τὸ τραῖνο φτάνει στὸν πορθμὸ τοῦ *Ἐύριπου* καὶ σταματᾷ. Μιὰ σιδερένια γέφυρα (40 μ.) ἐνώνει τὴν Στρεφεὰ μὲ τὴ νῆσο *Εὔβοια*, Στὴν ἀπέναντι παραλίᾳ βρίσκεται ἡ πόλη Χαλκίδα (20.000 κατ.).

"Η Χαλκίδα εἶναι πρωτεύουσα τοῦ *Νομοῦ Εὐβοίας*, Ωραία πόλη μὲ καλὴ ρυμοτομία καὶ ὠραία προκυμαία. "Έχει ἔργοστάσια τοιμέντων, μακαρονοποιίας, ταπητουργίας, οἰνῶν καὶ οἰνοπνευμάτων, κ. ἄ.

"Η πεδιάδα ποὺ ξαπλώνεται πέρα καὶ γύρω τῆς Χαλκίδας εἶναι πολὺ εὔφορη καὶ παράγει δημητριακά, ἐλιές, σῦκα καὶ πρὸ πάντων κρασιά (ρετσίνα Χαλκίδας).

5. ΧΑΛΚΙΔΑ—ΑΛΙΒΕΡΙ—ΚΥΜΗ—ΚΑΡΥΣΤΟΣ

Γενικά, τὸ νησὶ Εὔβοια ξαπλώνεται σὲ μῆκος ἀπὸ Β. πρὸς Ν. Τὸ πλάτος του εἶναι μικρό. Εἶναι περισσότερο δρεινό, μὲ μικρές πεδιάδες.

"Η συγκοινωνία στὸ νησὶ γίνεται μ' αὐτοκίνητα καὶ μὲ κατκια. Μ' αὐτοκίνητο ἀπ' τὴ Χαλκίδα ξεκινοῦμε μὲ διεύθυνση πρὸς ἀνατ. γιὰ τὸ *Άλιβέρι*. Ἀριστερά μας ἔχομε τὸ βουνό, *Ολυμπο* (1000 μ.) σκεπασμένο μὲ πεῦκα.

Τὸ πεῦκο, τὸ συναντοῦμε παντοῦ στὴν Εὔβοια. Εἶναι τὸ δέντρο ποὺ στολίζει τὰ βουνά καὶ τὶς κοιλάδες της. Στ' *Άλιβέρι* βγαίνουν ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴ γῆ κάρβουνο. (λιγνήτης λέγεται).

"Απ' ἑδῶ προχωροῦμε πρὸς βορρὰν γιὰ τὴν Κύμη. Ο τόπος παράγει ἀπ' ὅλα, κρασιά, λάδια, φροῦτα. Φτάνομε στὴ *Κύμη* (6.000 κατ.). Εἶναι ἡ δεύτερη πόλη τῆς Εὔβοιας. Ξακουστὰ εἶναι τὰ μαῦρα κρασιά της, τὰ σῦκα της καὶ τὰ οἰκιακὰ μεταξωτὰ ύφασματά της. *Άκομη* στὴν Κύμη βγαίνει κάρβουνο.

"Απ' τὴν Κύμη θέλομε νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴν κωμόπολη Κάρυστο, ποὺ βρίσκεται στὸ νότιο ἄκρο τοῦ νησιοῦ. Δὲν ὑπάρχει δῆμος ἀμαξιτὸς δρόμος. "Ετοι μπαίνομε στὴν βενζίνα καὶ ταξιδεύοντας πρὸς νότο, θαυμάζομε τὴ δαντελωτὴ ἀκτὴ τῆς νῆσου. Μικρὰ βουναλάκια σχηματίζουν δρεσειρά ποὺ σταματάει στὸ βουνὸ *Οχη* (1.400 μ.).

Παραπλέοντας τὸ ἀκρωτήριο *Καφηρέα* μπαίνομε στὸ λιμάνι τῆς Καρύστου. "Η *Κάρυστος* (3.000 κατ.) ἀπλώνεται μπροστά μας. "Ομορφη κωμόπολη ποὺ τὴν πιάνουν πολὺ τὰ μαϊστράλια (ἄνεμοι νότιοι). Πίσω της ύψωνεται τὸ βουνὸ *Οχη*. "Η περιοχὴ αὐτὴ ἔχει ἀναπτυγμένη κτηνοτροφία.

"Απ' τὴν Κάρυστο μὲ καΐκι ἐπιστρέφομε στὴ Χαλκίδα.

6. ΧΑΛΚΙΔΑ—ΛΙΜΝΗ—ΙΣΤΙΑΙΑ— ΛΟΥΤΡΑ ΑΙΔΗΨΟΥ (μ' αύτοκίνητο)

Απ' τή Χαλκίδα, διασχίζοντας τήν πεδιάδα της κατά τὸ βορρά, φτάνομε στή κωμόπολη **Ψαχνά**. Άριστερά μας ἔχομε τὸν Εύβοϊκὸν κόλπο.

Πλήθος βαρκούλες ἀρμενίζουν στὰ γαλανὰ νερά του. Γιατὶ στὸν κόλπο αὐτὸν ψαρεύουν πολλὰ ψάρια, μὲ τὰ δόποια τροφοδοτοῦν τίς πόλεις, Ἀθήνα, Θήβα καὶ Λειψαδιά. Δεξιά μας ύψωνεται ἡ κορυφὴ τοῦ πιό ψηλοῦ βουνοῦ τῆς νήσου, τῆς **Δίφρου** (1.420 μ.). Απὸ τὰ **Ψαχνά** προχωρώντας πρὸς βορράν, μπαίνομε στὸ ἐσωτερικὸν τοῦ νησιοῦ κι ἔχομε ἀριστερά μας τὸ βουνὸν **Κανδύλι** (1.200 μ.) καὶ δεξιά μας τὸ βουνὸν **Πυξαριά** (1.300 μ.) κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα.

Ἐδῶ παράγεται ἀρκετὸν ρετσίνη, πού βάζουν οἱ ἄνθρωποι στὰ κρασιά. Άκομη ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία. Σὲ λίγο μπαίνομε σὲ μιὰ εὔφορη κοιλάδα, ποὺ παράγει λάδι κι ἐσπεριδοειδῆ. Ο δρόμος τώρα στρίβει πρὸς νότο καὶ καταλήγει στὸν Εύβοϊκὸν κόλπο, ποὺ βρίσκεται ἡ πόλη **Λίμνη** (5.000 κατ.).

Τὸ τοπεῖο εἶναι γραφικώτατο. Τὰ πεῦκα φιλοῦν τὸ κῦμα. Ἡ πόλη πνίγεται στὸ ἄρωμα τῶν λεμονοπορτοκαλλιῶν.

Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς πόλης ἔργαζονται στὸ κοντινὸν μεταλλεῖο «λευκολίθου». Επίσης πολλοὶ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ψαρική.

Απ' τή **Λίμνη** μποροῦμε μὲ τὸ καράβι νὰ πάμε στὰ λουτρὰ **Αἰδηψοῦ**. Προτιμοῦμε τ' αύτοκίνητο γιὰ νὰ κάμωμε τὸ γύρο τοῦ νησιοῦ.

Απ' τή **Λίμνη** προχωροῦμε πρὸς βορράν, μέσα σὲ ὁρεινὴ περιοχὴ, ἔχοντας ἀριστερά μας τὸ μικρὸν βουνὸν **Ξηρὸ** (900 μ.). Ο δρόμος προχωρεῖ παραλία τοῦ νησιοῦ πρὸς τὸ Αἴγαλο πέλαγος. Περνοῦμε τ' ἀκρωτήριο **Άρτεμήσιο**, γνωστὸν ἀπὸ τὴν **Ιστορία**, καὶ μπαίνομε στὴν πεδιάδα τῆς **Ιστιαίας**.

Τὸ μάτι μας ἀγκαλιάζει τὸ ἀπέραντο σκοῦρο χρῶμα, τοῦ πεύκου καὶ τῆς ἐλιᾶς. Τὸ κυριότερο πρεῖόν τῆς **Ιστιαίας** εἶναι οἱ ἐλιές καὶ τὸ λάδι. Φτάνομε στὴν **Ιστιαία** (5.000 κατ.). Συνηθισμένη ἐπαρχιακὴ πόλη.

Απ' τὴν **Ιστιαία** περνώντας τὸ ἐπίνειό της **Ωρεούς**, πραγματικὰ ωραίότατη τοποθεσία, κατευθυνόμαστε γιὰ τὴν περίφημη λουτρόπολη **Αἰδηψό**.

Οι θαυμαστές λαμπτικές πηγές της, οι φυσικές της καλλονές καὶ οἱ ώραίες της ἔξοχές, συγκεντρώνουν πλήθος κόσμου κατὰ τὴν περίοδο τῶν λουτρῶν.

“Εχει θαυμάσια ἔνοδοχεῖα, δύμορφα σπίτια καὶ πολλὰ ἔξοχικὰ κέντρα. Στὰ λουτρά τῆς Αἰδηψοῦ ἔρχονται “Ἐλληνες τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλων χωρῶν.

‘Απ’ τὴν Αἰδηψὸν μὲ τὸ καράβι τῆς Γραμμῆς ἔναν γυρίζομε στὴ Χαλκίδα. Τὸ κλίμα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἥπιο καὶ γλυκό, γιατὶ γύρω βρέχεται ἀπὸ θάλασσα.

7. ΧΑΛΚΙΔΑ—ΘΗΒΑ—ΛΕΙΒΑΔΙΑ

‘Απὸ τὴν Χαλκίδα στὴ Θήβα μποροῦμε νὰ πᾶμε καὶ μὲ τὸ σιδηρόδρομο. ‘Εμεῖς θὰ πᾶμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο. Περνώντας τὸν πορθμὸν τοῦ Εὔρεπον μπαίνομε στὴ Βοιωτία, καὶ κατευθυνόμαστε πρὸς βορράν. Περνοῦμε τὶς κορυφές ἐνὸς χαμηλοῦ καὶ πετρώδους βουνοῦ καὶ σὲ λίγο μπαίνομε στὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας. Ή πεδιάδα αὐτὴ εἶναι εὔφορη καὶ παράγει πολλὰ δημητριακά προϊόντα. Κάπου κάπου βλέπομε κι ἐλιές κι ἀμπέλια. “Οσο πλησιάζομε πρὸς τὴ Θήβα ὁ κάμπος ἀπλώνεται περισσότερο καὶ τὸ πεῦκο ἔξαφανίζεται. ‘Ο κάμπος εἶναι σχεδὸν ἄδεντρος. ‘Ο αὐτοκινητόδρομος περνάει τώρα διπλὰ στὴ σιδηροδρομικὴ Γραμμή.

Φτάνομε στὴ Θήβα (12.000 κατ.) Ἀρχαία πόλη ἀπὸ κείνες ποὺ ἔπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο στὴν Ιστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Κάποτε ἔφθασε σὲ τέτοια δόξα (Ἐπα- μεινώνδας καὶ Πελοπίδας) ποὺ ύπῆρξε ἡγεμόνας ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

‘Η Θήβα εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μεγαλύτερου Λυρικοῦ ποιητῆ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, Πινδάρου. ‘Η σημερινὴ πόλη εἶναι χτισμένη ἐπὶ τῆς «Καδμείας», λόφου ποὺ ὑψώνεται 220 μ. Παρουσιάζει ζωηρὴ κίνηση κάθε ἐποχή, γιατὶ εἶναι τὸ κέντρο πωλήσεως ἔγχωρίων προϊόντων, Πρὸς ἀνατολάς ἔπιπλώνεται εὔφορη πεδιάδα στὴν δοιά τὰ τελευταῖα χρόνια καλλιεργεῖται ἐντατικὰ ἡ πατάτα.

Εἶναι τὸ δεύτερο πατατοπαραγωγικὸ κέντρο μετά τὴν Τρίπολη. Ἀκόμη ἡ περιφέρειά της διαθέτει πολλὰ χειμεριά λειβάδια, στὰ δοιά ξεχειμάζουν τὰ πρόβατα τῶν ὁρεινῶν περιοχῶν.

‘Απ’ τὴν Θήβα μὲ αὐτοκίνητο ὀνάμεσα στὰ βουνά Κιθαιρώνα κι Ἐλικώνα, ποὺ σκεπάζονται ἀπὸ ἔλατα, φθάνομε στὶς ἀκτὲς τοῦ Κορινθιακοῦ ποὺ βρίσκεται ἡ κωμόπολη Δουμβραίνα, γνωστὴ γιὰ τὰ κόκκινα κρασιά της, τὰ λάδια της καὶ τὰ μέλια της.

Νοτιοδυτικά τῆς Θήβας βρίσκεται τὸ μεγάλο χωριό **Κρεοκούνη** καὶ νοτιότερα στὸ σημερινὸ χωριό **Κόνλα**, βρίσκονταν τὰ παλιά χρόνια οἱ ἀρχαῖες **Πλαταιές**.

Ἐκεῖ ἔγινε ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (470 π. χ.) ἡ ὅποια ἔθεσε τέρμα στὶς εἰσβολές τῶν Περσῶν στὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ἔφερε παγκόσμια δόξα.

Ἄπ' τῇ Θήβᾳ ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος προχωρεῖ παράλληλα στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή. Προχωροῦμε μέσα στὸν κάμπο. Ἀριστερά μας ὑψώνονται οἱ λόφοι τοῦ βουνοῦ **Ελινώνα**, ποὺ πάνω τους εἶναι χτισμένα πολλὰ χωριά ποὺ ἔχουν τὰ κτήματά τους στὸν κάμπο.

Μετὰ ἀπὸ 10 χλμ. βρίσκομε τὸ χωριό **Μούλκι** γνωστὸ γιὰ τὰ πολλὰ καὶ γλυκά πεπόνια ποὺ παράγει. Μετὰ τὸ Μούλκι μπαίνομε στὴν εὐφορώτατη πεδιάδα τῆς Κωπαΐδας. (**Η Κωπαΐδα** ἥτανε ἄλλοτε μεγάλη λίμνη, τῆς δόποιας τὰ νερά μὲ τεχνητὸ αὐλάκι ἔπεσαν στὸν Εύβοϊκὸ κόλπο). Δίπλα στὸ χωριό βρίσκονται τὰ γραφεῖα τῆς **Ἐταιρείας** ποὺ ἔκμεταλλεύεται τὴν Κωπαΐδα.

Εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ εὕφορες πεδιάδες τῆς Ἑλλάδας. Παράγει ἀφθονα δημητριακά, τὸ περισσότερο βαμβάκι καὶ τρέφει πολλὰ ζῶα, πρόβατα, βώδια κι ἄλογα.

Σέ 20 χλμ. ἀπόσταση ἀπὸ ἐδῶ βρίσκεται ἡ **Λειβαδιά** (15.000 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ **Νομοῦ Βοιωτίας**. Ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Η Λειβαδιά εἶναι χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ **Ελινώνα**. (1700 μ.), τοῦ βουνοῦ ποὺ εἶναι κατάφυτο ἀπὸ ἔλατα καὶ στὸ ὅποιο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πιστεύαν ὅτι κατοικοῦσαν οἱ 9 μοῦσες. **Η πόλη** ἔχει μεγάλη ἱστορία καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου.

Ἡ σημερινὴ πόλη χωρὶς νὰ παρουσιάζει ξεχωριστὴ ὁμορφιά, ἔχει μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνηση. "Εχει ζωηρὸ ἐμπόριο βαμβακιοῦ τὸ ὅποιο παράγεται στὴν πεδιάδα τῆς Κωπαΐδας, ποὺ ξαπλώνεται ἀνατολικὰ τῆς πόλης.

"Επίσης ἔχει ἐργοστάσια κατεργασίας τοῦ βαμβακιοῦ, ἐκκοκιστήρια, κλωστήρια, νηματουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα, τὰ ὅποια κινοῦνται ἀπὸ τὰ νερά τῶν μεγάλων πηγῶν, ποὺ βρίσκονται πρὸς δυσμάς τῆς πόλης καὶ σχηματίζουν μικρὸ ποταμάκι ("Ερκυννα) τὸ ὅποιο περνᾶ στὸ μέσο τῆς πόλης.

Ἄπ' τὴν Λειβαδιά ἐπισκεπτόμαστε τὴν ἀρχαία **Χαιρώνεια** (σημερινὸ χωριό Κάπραινα) ἡ ὅποια βρίσκεται πρὸς βορράν, σὲ ἀπόσταση περίπου 15 χιλιομέτρων.

‘Η Χαιρώνεια ύπηρξε ή πατρίδα τοῦ μεγάλου ἀρχαίου σοφοῦ *Πλουτάρχου* (40 π.Χ.—120 μ. Χ.) καὶ τὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ περίφημη μάχη τῆς Χαιρώνειας μεταξύ τοῦ Μακεδόνα *Βασιλία Φιλίππου* καὶ τῶν *Θηβαίων*, καὶ δπου σκοτώθηκε ὀλόκληρος ὁ λόχος τῶν Ιερολοχιτῶν.

Σ’ ἀνάμνηση εἶχε στηθή μαρμάρινος Λέοντας ὕψους 8,50 μ. καὶ ὁ δόποιος βρίσκεται καὶ σήμερα ἀναστηλωμένος. Δεξιά μας περνάει ὁ ποταμὸς *Κηφισσός Φωκικός*, ποὺ πηγάζει ἀπ’ τὸ βουνὸν *Παρνασσός*, διαρρέει τὴν πεδιάδα τῆς *Κωπαΐδας* καὶ χύνεται στὸν *Εὐβοϊκὸν πόλον*. Ἀπ’ τὴν τῇ Λειβαδιά ἐπισκεπτόμαστε τὴν Κωμόπολη *Οσχομενὸν* (5.000 κατ., ποὺ βρίσκεται στὴν ἄκρη τῆς Κωπαΐδας. ‘Η κωμόπολη ἔχει μεγάλη ιστορία. (Φρίξος καὶ “Ελλη).

8. ΛΕΙΒΑΔΙΑ—ΑΡΑΧΩΒΑ—ΔΕΛΦΟΙ—ΑΜΦΙΣΣΑ

Μ’ αὐτοκίνητο ξεκινοῦμε ἀπ’ τὴν Λειβαδιά γιὰ τὴν *Αμφισσα*. ‘Ο δρόμος ἀρχίζει ν’ ἀνεβαίνῃ μὲ πολλές στροφές. Διέρχεται ἀπ’ τις πλαγιές τοῦ ‘Ελικώνα, δ’ ὁ δόποιος εἶναι κατάφυτος καὶ δύμαλός πρὸς τὴ βόρεια πλευρά.

Δεξιά μας ὑψώνει τὸ δύκο του μεγαλόπρεπα ὁ *Παρνασσός*. Οἱ κορυφές του εἶναι γυμνές. Δάση ἀπό ἔλατα φτάνουν μέχρι τὰ 1500 μ. Χωριά δὲ συναντοῦμε στὸ δρόμο μας μέχρι νὰ φτάσωμε στὴν *Αράχωβα*.

Δέκα χιλιόμετρα προτοῦ φτάσωμε στὴν *Αράχωβα*, ἀριστερά βρίσκεται τὸ χωριό *Δίστομο*, ποὺ τόσο πλήγηκε ἀπ’ τοὺς Γερμανοὺς στὴν κατοχὴ.

‘Απ’ τὸ *Δίστομο* 3 ὥρες μακριὰ πάνω στὸν ‘Ελικώνα βρίσκεται ἡ περίφημη βυζαντινὴ Μονὴ τοῦ *Οσίου Λουκᾶ*. Οἱ δυὸς ἐκκλησίες τῆς, ποὺ χτίστηκαν περίπου τὸ 955 μ.χ. διατηροῦνται θαυμάσια κι’ ἔχουν περίφημα ψηφιδωτά. ‘Απ’ τὴ διακλάδωση τοῦ *Δίστομου* δρόμος διαρκῶς ἀνεβαίνει μέχρι νὰ φτάσῃ στὴν *Αράχωβα*.

‘Η *Αράχωβα* (5.000 κατ.) τελευταία κωμόπολη τῆς Βοιωτίας εἶναι χτισμένη στὶς δυτικές πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ, σὲ ὑψόμετρο 900 μ. Εἶναι γραφικότατη κωμόπολη. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία (γνωστὸ εἶναι τὸ τυρί τοῦ Παρνασσοῦ) καὶ τὴν ὑφαντικὴ ὁραίων ταπήτων.

Γνωστὸ ἐπίσης εἶναι τὸ μαῦρο κρασὶ τῆς *Αράχωβας*, ποὺ τὸ μεγαλύτερο προσόν του εἶναι, δτὶ δὲν χαλάει κατὰ τὴ μεταφορά.

Στὰ μέρη αὐτὰ τῆς *Αράχωβας* ὁ *Καραϊσκάνης* κατατρόπωσε τὸ στρατὸ τοῦ Μουσταφάμπεη στὸν ἀγῶνα τοῦ 21.

· Απ' τὴν Ἀράχωβα δὲ δρόμος ἀρχίζει νὰ κατεβαίνη πρὸς τοὺς Δελφούς. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ δρόμου ἀμπέλια κι ἔλιές. Σὲ λίγο προβάλλουν ἀπότομες οἱ Φαιδριάδες πέτρες. Ο ἀρχαῖος χῶρος τῶν Δελφῶν μετὰ τίς ἀναοκαφές παρουσιάζει θέαμα καταστραφέντος χωριοῦ.

Πίνομε νερὸ στὴν *Κασταλλὰ πηγὴ* καὶ ἐπισκεπτόμαστε τὸ ιερὸν τοῦ Ἀπόλλωνα, τὸ μέρος ποὺ στὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξε τὸ ιερότερο κι ἔθεωρεῖτο δὲ ὁ ὅμφαλος τῆς γῆς. Δυτικὰ τοῦ ἀρχαίου χώρου εἶναι τὸ χωριό *Καστρὶ*.

Πρὸ τοῦ πολέμου ἀρκετές χιλιάδες Εὐρωπαίων ἐπισκέπτονταν τοὺς Δελφούς. Δυτικὰ καὶ νότια ἔσπλανται ἡ κατάφυτη ἀπὸ ἔλιές κοιλάδα τῆς *"Αμφισσας*.

Πανοραματικὴ εἶναι ἡ θέα τῆς κωμόπολης *Ιτέας* καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ο δρόμος μὲ στροφές κατεβαίνει στὴν κοιλάδα, συναντάει τὸ πλούσιο χωριό *Χεισσόδη* καὶ διευθύνεται πρὸς Β., γιὰ τὴν *"Αμφισσα*. Βρισκόμαστε πλέον στὴ *Φωνίδα*.

Η *"Αμφισσα* εἶναι πρωτεύουσα τοῦ *νομοῦ Φωκίδας*. (7.000 κατ.) χτισμένη ἀμφιθεατρικὰ πάνω σὲ λόφο, στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ *Γκιόνα*. Τῆς πόλης δεσπόζει ἀρχαῖο φρούριο, γνωστὸ ὡς *Κάστρο τῆς Ωριᾶς*.

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν περιήμων Σαλονίτικων ἔλιων, ποὺ στέλνονται σχεδὸν ὅλες στὸ ἔξωτερικό.

Ακόμη στὴν *"Αμφισσα* κατασκευάζονται τὰ καλύτερα κουδούνια γιὰ τὰ γιδοπρόβατα, ποὺ στέλνονται σ' ὅλην τὴν *'Ελλάδα*. Ακόμη τὰ σχοινοποιεῖα τῆς κάνουν τρίχινα σακκιά μὲ μαλλὶ γιδιοῦ, τίς σφυρίδες τῶν ἔλαιοτριβείων.

9. ΑΜΦΙΣΣΑ—ΛΙΔΩΡΙΚΙ—ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Απ' τὴν *"Αμφισσα* γιὰ νὰ πάμε στὴ *Ναύπακτο*, ἀκολουθοῦμε τὴν *Ἐθνικὴ* δόδο *«Ἀθηνῶν—Ιωαννίνων»*. Τὸ μέρος ποὺ θὰ διαβοῦμε εἶναι δρεινὸ καὶ ἄγονο. Ο δρόμος διέρχεται μέσα ἀπὸ ἀπόκρημνα μέρη, στὶς πλαγιές τοῦ βουνοῦ *Γκιόνα*, τοῦ ψηλότερου τῆς *Στερεάς Ελλάδας* (2.510 μ.) καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὸ *Λιδωρίνι*.

Τὸ παλιὸ χωριό (2.000 κατ.) ἔχει καῆ καὶ τώρα Ν. Α. χτίζεται νέα πόλη, ἡ *Πεντάπολη*.

Δυτικὰ τοῦ Λιδωρικοῦ ρέει δὲ ποταμὸς *Μόρνος*, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνά *Γκιόνα* καὶ *Βαρδούσια* (2.490 μ.), ποὺ βρίσκονται τὸ ἔνα ἀπέναντι τοῦ ἄλλου.

Στὸ μεσό αὐτῶν ρέει δὲ ποταμὸς *Μόρνος* καὶ ἡ ρεμα-

τιά παρουσιάζει άγριωπή δύμορφιά. 'Ο δρόμος προχωρεῖ παράλληλα τοῦ ποταμοῦ, μέχρι ἐνδέ σημείου.

'Αριστερὰ καὶ δεξιά τοῦ δρόμου ύψώνονται βουναλάκια κατάφυτα ἀπὸ δέντρα, ἀλλὰ τὸ ἔδαφός τούς εἶναι ἄγονο. Οἱ κάτοικοι τῶν μικρῶν χωριῶν ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικά μὲ τὴν κτηνοτροφία.

'Απ' τὸ *Διδωρίνι* μέχρι τῆς *Ναύπακτο* τὸ μέρος λέγεται *Δωρίδα* καὶ εἶναι ἐπαρχία τῆς *Φωκίδας*. Προτοῦ φιάσομε στὴ *Ναύπακτο*, στὶς ἑκβολές τοῦ ποταμοῦ σχηματίζεται μιὰ εὔφορη «κοιλάδα τοῦ Μόργου», στὴν δποία παράγονται ἄφθονο καλαμπόκι καὶ πολλὰ φασόλια. Δυτικά τῶν ἑκβολῶν τοῦ *Μόργου* εἶναι ἡ πόλη *Ναύπακτος*. Παραλιακὴ πόλη μὲ μεγάλη ιστορία. Στὸ ἄκρο τῆς πόλης, ψηλά σ' ἐναντίο λόφο, ύψώνεται τὸ παλιὸ Βενετσάνικο κάστρο.

10. ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ—ΘΕΡΜΟ—ΑΓΡΙΝΙΟ—ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ

'Απ' τὴν *Ναύπακτο* μπαίνομε στὴν *Αίτωλοαναρναντία*. Προχώροῦμε *Β.Δ.* ἀνάμεσα σὲ δρεινὴ περιοχὴ καὶ φτάνομε στὸν ποταμὸ *Εὔηνο* (*Φιδαρη*), ποὺ πηγάζει ἀπ' τὸ βουνὸ *Παναιτωλικό*, καὶ χύνεται στὸν *Πατραϊκὸ* κολπό.

Σὲ λίγο πλησιάζομε πρὸς τὴν λίμνη *Τριχωνίδα*. 'Αριστερά μας ύψώνεται τὸ βουνὸ *Ασάκυνθος* (950 μ.) καὶ δεξιά μας τὸ βουνὸ *Παναιτωλικὸ* (1.800 μ.).

Τὰ βουνὰ αὐτὰ εἶναι κατάφυτα ἀπὸ δεἰές καὶ βαλανιδιές καὶ πολὺ λίγα ἔλατα. Φτάνομε στὴ λίμνη. "Εχει τὴν δψη μικρῆς θάλασσας. Βαδίζομε πρὸς *Β* γιὰ τὸ Θέρμο. Στὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερο κέντρο τῆς Αίτωλικῆς Συμπολιτείας.

'Απ' τὸ Θέρμο περιπλέοντας τὴν λίμνη *Τριχωνίδα*, μπαίνομε στὴν ἐφορώτατη πεδιάδα τοῦ *Αγρινίου*. 'Εδῶ παράγονται περίφημα *Καπνά*.

'Η πόλη τοῦ *Αγρινίου* (20 000 κάτοικοι) εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ ὀραιότερη πόλη τῆς δυτικῆς Στερεάς *Ελλάδας*. Οἱ κάτοικοι τῆς σχεδὸν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ καπνοῦ στὰ μεγάλα καπνεργοστάσια.

'Απ' τὸ *Αγρίνιο* προχωροῦμε πρὸς βορράν, δπου συναντοῦμε τὸν ποταμὸ *Αχελώο*. Αύτὸς πηγάζει ἀπ' τὸ *Αγραφα* καὶ τὰ *Τζουμέρκα* καὶ χύνεται στὸ *Ιόνιον πέλαγος*.

'Απ' τὶς προσχώσεις τοῦ σχηματίστηκε ἡ μεγάλη εὔφορη πεδιάδα τοῦ Αίτωλικοῦ. Διαβαίνοντας τὸν *Αχελώο* (*Ασπροπόταμο*) κατευθυνόμαστε πρὸς *Β.* γιὰ τὴν *Αμφιλοχία*. 'Αριστερά μας *Γ. Κ. Μανιατία* *πτλ.*, *Γεωγραφία Γ'* καὶ *Δ'* *Δημοτικοῦ* 4

ύψωνονται τ' Ἀκαρνανικὰ Βουνά (1600 μ.) και δεξιά μας τὸ Μακρυνόρος (1850 μ.), κατάφυτα ἀπό πουρνάρια και βαλανιδιές.

Τὰ μέρη γύρω στὸ Μακρυνόρος ἀποτελοῦν τὴν Ἐπαρχία τοῦ Βάλτου και εἶναι ὅγονα. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν κτηνοτροφία, και εἶναι οἱ φτωχότεροι δῆμοι τῆς Ἑλλάδας.

Φτάνομε στὴν Ἀμφιλοχία (Καρβασαρᾶς 2.000 κατ.), παραλιακή πόλη τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἀπ' τὴν Ἀμφιλοχία διαβαίνοντας παράληλα τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου φτάνομε στὴν Βόνιτσα (3.500 κατ.).

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι δρεινὰ και ἀπρόσιτα, κι ἔθρεψαν πολλοὺς ἄγωνιστες κατά τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21.

«Κάτου στοῦ Βάλτου τὰ χωριά

“Ἄγραφα και Ξηρόμερο....»

λέει τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι.

11. BONITSA—ΑΣΤΑΚΟΣ—ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ (Μὲ βαπόρι)

Ἀπ' τῇ Βόνιτσα, μπαίνοντας στὸ βαπόρι, περιπλέομε τὸ ἀκρωτήριο Ἀκτιο και κατευθυνόμαστε πρὸς νότο. Διερχόμαστε τὸ στενό τῆς νήσου Λευκάδας και φτάνομε στὸ λιμάνι τοῦ Ἀστακοῦ.

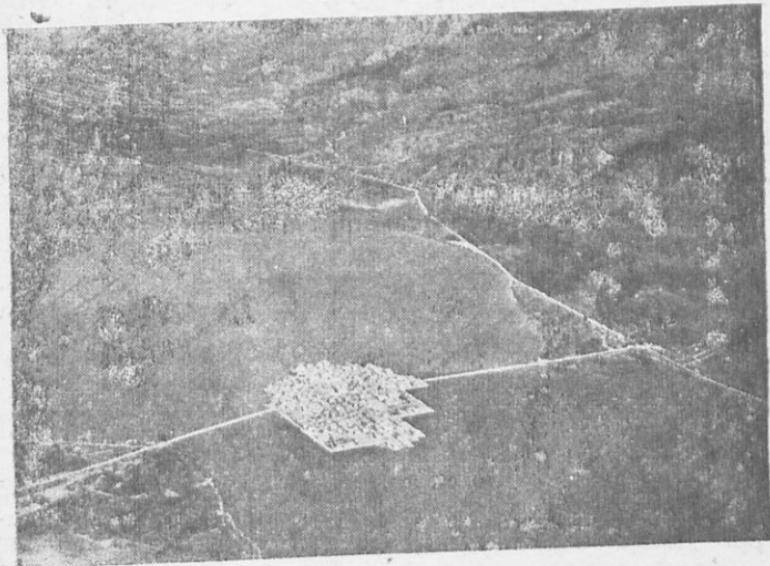
Νοτίως τοῦ Ἀστακοῦ ἔσπλανται ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀχελώου, ποὺ εἶναι εὔφορη και ἔχει πολλὰ ἔλη. Ἐδῶ παράγονται ἑσπεριδοειδῆ, ἐλιές και περίφημα καρπούζια. Ἀπ' τὸν Ἀστακὸ κατευθυνόμαστε γιὰ τὸ Μεσολόγγι.

Εἶναι χτισμένο στὴν ἀνατολική παραλία τῆς μεγάλης λιμνοθάλασσας. Τὸ Μεσολόγγι (10.500 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Αιτωλοακαρνανίας εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἔνδοξες πόλεις τῆς πατρίδας μας. (Ρωτήστε τὸ Δάσκαλό σας νὰ σᾶς εἰπῆ τὴν ιστορία του).

Ἡ πόλη χωρίς νὰ παρουσιάζῃ τίποτε τὸ ἔξαιρετικό, ἔχει ἀθάνατη δόξα. Στὸ Ἡρῷον τῆς διακρίνονται οἱ τάφοι τοῦ Μάρκου Μπότσαρη και τοῦ Λόρδου Βύρωνα. Ἡ πεδιάδα τοῦ Μεσολογγιοῦ παράγει σιτηρά, καλαμπόκι και ρύζι.

Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγιοῦ εἶναι τὸ μεγαλύτερο Ιχθυοτροφεῖο τῆς Ἑλλάδας. Περίφημα εἶναι τὰ χέλια τῆς, οἱ τσιπούρες τῆς, και οἱ κέφαλοι τῆς, ἀπὸ τοὺς δρποίους βγαίνει τὸ περίφημο αὐγυοτάραχο τοῦ Μεσολογγιοῦ. Κοντά στὴν πόλη βρίσκονται οἱ μεγαλύτερες ἀλυκὲς τῆς Ἑλλάδας, στὶς δρποῖες βγαίνει πολὺ ἀλάτι.

Βορείως τοῦ Μεσολογγιοῦ εἶναι ἡ κωμόπολη τοῦ Αἰτωλικοῦ χτισμένη πάνω σὲ λόφῳ τῆς λιμνοθάλασσας, καὶ συνδέεται μὲ τὴ στεριὰ μὲ γέφυρα. Εἶναι ἡ Βενετία τῆς Ἑλλάδας. Ἀπὸ τὸ χωριό Κριονέρι, ποὺ βρίσκεται στὸ ἀκρωτήριο Ἀντίριο, ἐκεινάει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἡ δύποια περνάει ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ τελειώνει στὸ Ἀγρίνιο.

Αἰτωλικό. Ἡ Βενετία τῆς Ἑλλάδας.

12. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ—ΓΑΛΑΞΕΙΔΙ—ΙΤΕΑ

(Μὲ καράβι)

Μὲ τὸ καράβι πλέοντας πρὸς ἀνατολὰς φτάνομε στὸ ἀκρωτήριο Ἀντίριο. Ἀπέναντι μας ἔχομε τὸ Ρίο μὲ τὶς ἄλλοτε τρομερὲς φυλακές του.

Καὶ τοῦ Ἀντίριου καὶ τοῦ Ρίου σήμερα τὰ κάστρα εἰναι μισοκρεμισμένα. Τὸ καράβι πλέει στὸ μέσο τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἀριστερά μας διαγράφονται ἔντονα τὰ παράλια τῆς Στερεάς Ἑλλάδας καὶ δεξιά μας τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Σὲ λίγο διακρίνομε τὴ Ναύπακτο. "Οπως εἶναι χτισμένη σὲ πλαγιά, τὸ Βενιτσάνικο κάστρο τῆς διαγράφεται πολὺ καθαρά.

Νά, καὶ οἱ ἐκβολέες τοῦ ποταμοῦ Μόρνου μὲ τὴν εὕ-φορη κοιλάδα του. Σὲ λίγο παραπλέοντας τὸ ἀκρωτήρι Ψαρούμύτα, διακρίνομε τὴν κοιλάδα τῆς Ἐρατεινῆς, κατά-φυτη ἀπὸ ἐλιές.

Μετὰ τὸ Ἀκρωτήριον Ἀνδρομάχη τὸ καράβι κατευθύ-νεται πρὸς Β. Ἀριστερά μας βλέπομε τὴν γραφικὴν παρα-λιακὴν κωμόπολην Γαλαξείδι (2.500 κ.). Εἶναι γνωστὸν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, γιατὶ εἶχε πολλὰ καράβια μὲ πανιά, καὶ οἱ Γαλαξειδιώτες εἶναι οἱ καλύτεροι ναυτικοὶ τοῦ κό-σμου.

Σήμερα τὸ Γαλαξείδι ἀργοπεθαίνει, μᾶς τοῦ μένει ἡ ἀρχοντιά ποὺ τὴν βλέπομε στὰ ὅμορφα σπίτια του, ποὺ εἶναι ἔγκατελειμένα.

Β. Α. τοῦ Γαλαξειδοῦ σὲ ὅμορφο δρόμο εἶναι χτισμένη ἡ Ἰτέα. Νέα πόλη (3.000 κατ.) μὲ ὀραΐστατη ρυμοτομία, ἐπείνιο τοῦ Νομοῦ Φωκίδας, γεμάτη κίνηση καὶ ζωή.

"Απὸ" ἐδῶ ἔξαγονται κάθε χρόνο 10 ἑκατομμύρια βρώ-σιμες Σαλονίτικες ἐλιές γιὰ τὸ ἔξωτερικό. Ἀνατολικὰ τῆς Ἰτέας βρίσκεται ἡ ἀρχαία Κίρρα, τὸ ἐπίνειο τῶν Δελφῶν στὴν ἀρχαιότητα.

13. ΙΤΕΑ—ΑΜΦΙΣΣΑ—ΓΡΑΒΙΑ—ΛΑΜΙΑ (Μ' αὐτοκίνητο)

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν Ἰτέα περνοῦμε τὴν κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές πεδιάδα τῆς Ἀμφισσας, ποὺ τὴν ποτίζουν οἱ χείμα-ροι "Υλαιθος" (κατσικοπνίχτης) καὶ Πλειστός.

"Απὸ" τὴν "Αμφισσα" (γιὰ τὴν ὁποία ἔχομε μιλήσει) δρόμος κατευθύνεται πρὸς Α. καὶ κατόπιν ἀνέρχεται μὲ πολλὲς στροφές σὲ ὑψος 500 μέτρων.

"Η θέα τῆς Γκιόνας, ποὺ εἶναι κατάφυτη ἀπὸ δάση, ἐλά-της εἶναι θαυμάσια. Ἐπίσης ὡραία εἶναι ἡ θέα τῆς Πε-λοπονήσου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ. Ο δρόμος διαρκῶς ἀνέρ-χεται καὶ φτάνει στὰ 850 μ. δταν διέρχεται τὸ στενό, ποὺ χωρίζει τὰ βουνά Γκιόνα καὶ Παρνασσό (χιλιόμ. 51.)

Γύρω μας ἀπλώνονται δάση μεγάλα καὶ οἱ δύκοι τῶν δυὸς βουνῶν, μᾶς φέρνουν τόσες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

«Ἡ Λιάκουρα (Παρνασσός) τῆς Λειβαδιᾶς

Κι ἡ Γκιόνα τοῦ Σαλόνου

Καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλά

Οἱ δόλιες Καταβόθρες (Οἴτη)

ποὺ σώσανε τὴν κλεφτουριά (1821)...»

λέει τὸ Δημοτικὸν τραγούδι.

‘Απ’ τὸ σημεῖο αὐτὸ δρόμος κατεβαίνει πρὸς τὴν Γραβιὰ μέσον ἀπὸ χαράδρα.

Ἐδῶ ἦταν τὸ περίφημο χάνι τῆς Γραβιᾶς, ποὺ δὲ ἀητὸς τῆς Ρούμελης ([“]Οδυσσέας [“]Αντροῦτσος) ἐκδικήθηκε τὸ θάνατο τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

Τὸ περίφημο χάνι τῆς Γραβιᾶς

Μπροστά μας ἀπλώνεται τώρα δὲ κάμπος τοῦ **Κηφισοῦ Φωκικοῦ**, ποὺ παράγει σιτηρά, καπνά καὶ κρασιά. Ἀπέναντί μας, πρὸς ἀνατολάς, διαγράφεται καταπράσινο τὸ βουνὸ **Καλλίδρομο**. Ὁ δρόμος διευθύνεται πρὸς βορράν καὶ περνάει στὶς πλαγιές τοῦ Καλλιδρόμου.

Ἡ θέα τῶν βουνῶν, Γκιόνας, Παρνασσοῦ καὶ Οἴτης, εἶναι πολὺ ἐπιβλητική. Στὸ βάθος τῆς κοιλάδας πρὸς τὰ Ν. Α. στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ βρίσκεται ἡ πόλη **Αμφίκλεια** (6.000 κ.), ποὺ εἶναι πραγματικὴ γεωργικὴ κυψέλη.

Ο δρόμος τώρα ἀρχίζει νὰ κατεβαίνῃ μὲ πολλὲς στροφές. Ἀριστερά μας διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ὅπου βρίσκεται ἡ μεγάλη γέφυρα τῆς **Παπαδιᾶς** (245 μέτρα μάκρος). Σὲ λίγο κατεβαίνομε στὴν πεδιάδα τοῦ Σπερχειοῦ (Λαμίας).

Ο δρόμος 11 χιλ. μέχρι τὴν **Λαμία** μπορεῖ νὰ ὀνομαστῇ λεωφόρος. Πηγαίνει εύθεϊα γραμμή. Ὁ κάμπος εἶναι εύφορώτατος, κατάφυτος ἀπὸ ὄπωροφόρα δέντρα, καὶ παράγει ἄφθονα σιτηρά, καπνά, βαμβάκια, καὶ φρούτα.

Σὲ λίγο περνοῦμε τὸν ποταμὸ **Σπερχειό**, δὲ ὅποιος πη-

γάζει άπό τὸν *Τυμφρηστὸν* καὶ τὴν *Οἰτη* καὶ χύνεται στὸ *Μαλιακὸν οὐλόπο*. Φτάνομε στὴν *Λαμία* (25.000 κατ.)

"Ομορφη πόλη μὲ καλὴ ρυμοτομία, χτισμένη σὲ δυὸ χαμηλοὺς λόφους τῆς "Οερθενς. Εἶναι ἀρχαία πόλη, μὲ ἀκρόπολη, ποὺ τὸ φρούριό της δεσπόζει τῆς πόλης καὶ διατηρεῖται μέχρι σήμερα." Εχει καλοὺς δρόμους, δημορφεῖς πλατείες καὶ μεγάλα ἐμπορικά. Σὲ μιὰ ἀπ' τὶς πλα-

Ἡ Λαμία

τεῖες τῆς εἶναι στημένο τὸ ἄγαλμα τοῦ *Ἀθανασίου Διάκου*, τοῦ ἥρωα τῆς *Ἀλαμάνας*.

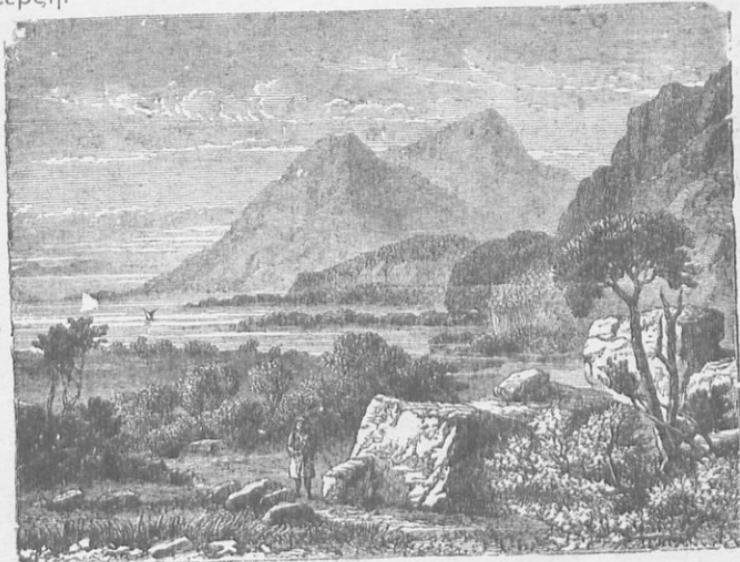
Εἶναι σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο ἐγχωρίων προϊόντων, καὶ πρωτεύουσα τοῦ *Νομοῦ Φθιώτιδας*.

14. ΛΑΜΙΑ—ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ—ΜΩΛΟΣ—ΑΤΑΛΑΝΤΗ

'Απ' τὴν *Λαμία* ξεκινώντας γιὰ τὴν *Ἄταλάντη*, διασχίζομε τὴ εὐφορώτατη πεδιάδα τοῦ *Σπερχειοῦ*. Περνοῦμε τὴ γέφυρα τῆς *Ἀλαμάνας*, ὅπου πολέμησε κι ἔπεσε ὁ ἥρωας

Αθανάσιος Διάκος τὸ 1821, καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὰ λουτρά τῶν Θερμοπυλῶν.

Τὰ παλιὰ χρόνια ἡ θάλασσα τοῦ Μαλιακοῦ ἔφτανε μέχρι σχεδόν τοῦ βουνοῦ Καλλιδρόμου. Τό στενὸ αὐτὸ κατέστησε ἀθάνατο ὁ ἥρωας βασιλιᾶς τῆς Σπάρτης **Λεωνίδας**, μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες καὶ 1000 συμμάχους τους, διαν τὸ 480 π.Χ. ἔφραξαν τὸν δρόμο στὸ βασιλιά τῶν Περσῶν Ξέρξη.

Θερμοπύλες

Τὸ «Μολὼν λαβὲ» τοῦ Λεωνίδα φροντοφωνεῖ σὲ κάθε ἐπιδρομέα ἢ **Ἐλλάδα**. Τὸ στενὸ αὐτὸ σήμερα δὲν ὑπάρχει, γιατὶ ἀπ' τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Σπερχειοῦ, νοτίως τῶν Θερμοπυλῶν σχηματίστηκε κοιλάκα πλάτους 5 χιλ., ποὺ παράγει ἄφθονα σιτηρά καὶ βαμβάκια.

“Ἀπ’ τὶς **Θερμοπύλες** σὲ λίγο φτάνομε στὴν κωμόπολη **Μᾶλο**, καὶ βαδίζοντας παραλία μέσα σὲ πλούσια κοιλάδα, στεκόμαστε στὰ θαυμάσια ράδιενεργά Ιαματικά λουτρά «τὰ **Καυμένα Βούγλα**». Τὰ λουτρά τὰ στολίζουν ώραῖα ξενοδοχεῖα.

“Ἀπ’ ἐκεῖ, ἔχοντας ἀριστερά μας τὸ **Μαλιακὸ Κόλπο** καὶ δεξιά μας τὸ βουνό **Καλλιδρόμο**, περνοῦμε τὸ χωριό **Άγιος Κωνσταντῖνος**, κατάφυτο ἀπὸ ἐλιές, καὶ φτάνομε στὸ χωριό **Λιβανάτες**.

Άριστερά μας τώρα βρίσκεται δέ Εύβοϊκός κόλπος καὶ πάνω του διαγράφεται ἡ Εὔβοια μὲ τὰ καταπράσινα βουνά της. Ἀπ' τίς Διβανάτες μέχρι τὴν Ἀταλάντη περνοῦμε μέσα σὲ κάμπο, ποὺ παράγει πολλὰ σιτηρά. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν, ποὺ βρίσκονται στὶς πλαγιές τοῦ Καλλίδρομου, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία, κυρίως τῶν γιδιῶν, γιατὶ οἱ λόφοι τοῦ Κολλιδρόμου καλύπτονται ἀπὸ σκίνα, πουρνάρια καὶ κουμαρίες.

Ἡ Ἀταλάντη (6.000 κατ.) βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Χλωμοῦ (1080 μ.) καὶ δοκιμάζεται συχνὰ ἀπὸ τοὺς σεισμούς.

Εἶναι πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Λοκρίδας, χώρας μὲ ἀρχαία ιστορία. (Θυμηθῆτε ἀπὸ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο τὸ δυνομα τοῦ Αἴαντα τοῦ Λοκροῦ, ποὺ ἦταν βασιλιάς τῶν Λοκρῶν καὶ γενναῖο παλικάρι).

15. ΑΤΑΛΑΝΤΗ—ΣΤΥΛΙΔΑ—ΛΑΜΙΑ

(Μὲ βενζινάκατο)

Ἀπὸ τὴν Ἀταλάντη μὲ βενζινόπλοιο κατευθυνόμαστε Β. Δ. ἔχοντας δεξιά μας τὴν Εὔβοια (διακρίνεται ἡ Αίδηψός) καὶ ἀριστερά μας τὴν Λοκρίδα.

Περνώντας τὸ ἀκρωτήριο Κύναιον, τῆς Εὔβοιας, μπαίνομε στὸ Μαλιακό κόλπο. Στὸ βάθος Β. Δ. διακρίνομε τὴν παραλιακὴ πόλη Στυλίδα. Πίσω ἀπὸ τὴν Στυλίδα ύψωνται δέ μεγάλος ὅγκος τοῦ βουνοῦ "Ορθεύ (1.729 μ.). Σὲ λίγο φτάνομε στὴν Στυλίδα.

Ἡ πόλη εἶναι ὅμορφη καὶ παρουσιάζει ζωρηὴ κίνηση. Γύρω στὴν πόλη καὶ σὲ ἀρκετὰ χιλιόμετρα ἔσπλανθεται κάμπος κατάφυτος ἀπὸ ἐλιές.

Εἶναι ἐπείνιο τῆς Δαμίας. Ἀπὸ τὴν Στυλίδα στὴ Λαμία μποροῦμε νὰ πάμε, ἢ μὲ σιδηρόδρομο ἢ μὲ αὐτοκίνητο.

16. ΛΑΜΙΑ—ΥΠΑΤΗ—ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

Ἀπὸ τὴν Δαμία ξεκινοῦμε γιὰ τὰ περίφημα θειοῦχα λουτρά τῆς Υπάτης.

Διασχίζοντας τὸν εύφορώτατο κάμπο τοῦ Σπερχειοῦ, ύστερα ἀπὸ 17 χιλ. βρισκόμαστε στὰ λουτρά. Ὁραιότατα ξενοδοχεῖα καὶ παραπήγματα στεγάζουν πλήθος λουομένων, κατὰ τὴν περίοδο τῶν λουτρῶν.

Ἡ κωμόπολη Υπάτη βρίσκεται 8 χιλ. πρὸς Β. τῶν λουτρῶν. Εἶναι χτισμένη πάνω σὲ γραφικότατο λόφο τῆς Οὔτης. Εἶναι ἀρχαία πόλη, μὲ ιστορία. Οἱ κάτοικοι τῆς

άσχολούνται μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν Δημητριακῶν.

Προκειμένου νὰ πᾶμε γιὰ τὸ Καρπενήσι, ξαναγυρίζομε στὸ Λιανοκλάδι. 'Απ' ἐκεῖ μ' αὐτοκίνητο προχωρώντας παράλληλα τοῦ Σπερχειοῦ, μέσα σὲ πλούσιο κάμπο, φτάνομε στὴ *Μακρακόμη*. 'Αριστερά μας βρίσκεται ἡ πλούσια κωμόπολη *Σπερχειάδα*.

Τώρα δὲ δρόμος ἀρχίζει ν' ἀνεβαίνῃ μὲ πολλὲς στροφὲς στὸ βουνὸ *Τυμφρηστό*. Γραφικὰ χωριά εἶναι χτισμένα στὶς πλαγιές τοῦ βουνοῦ. Οἱ κάτοικοι των ζοῦν ἀπ' τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴν καλλιέργεια ὄπωροφόρων δέντρων. Περίφημα εἶναι τὰ κεράσια καὶ τὰ καρύδια τοῦ χωριοῦ *Μεγάλη Κάψη* κι ἄλλων. Οἱ δρόμοις διαρκῶς ἀνεβαίνει. 'Οταν φτάνομε στὸ *Καρπενήσι*, τὸ ύψος μετροῦ εἶναι περίπου 1000 μέτρα.

Τὸ *Καρπενήσι* εἶναι μᾶλλον χωριό (2.000 κ.) καὶ περίφημος τόπος θερινῆς διαμονῆς. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ μικροῦ καὶ ἄγονου *Νομοῦ Εύρυτανίας*. 'Ολη ἡ περιοχὴ τοῦ νομοῦ εἶναι δρεινή. Οἱ κάτοικοι ἀσχολούνται μὲ τὴ γεωργία καὶ περισσότερο μὲ τὴν κτηνοτροφία. Πολλοὶ δύμως ξενιτεύονται πρὸς εὔρεση ἔργασίας καὶ καλύτερης ζωῆς.

Τὸ κλίμα τοῦ τόπου εἶναι ψυχρὸ τὸ χειμώνα καὶ δροσερὸ τὸ καλοκαίρι.

Σὲ ἀπόσταση 3½ ἀπ' τὸ Καρπενήσι εἶναι τὸ *Κεφαλόβρυσο*, δπου σκοτώθηκε τὸ 1823 δὲ ἥρωας τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 *Μάρκος Μπότσαρης*.

17. ΛΑΜΙΑ—ΔΟΜΟΚΟΣ

Πρὸς βορρὰν τῆς *Δαμίας* σὲ ἀπόσταση 36 χιλιομέτρων βρίσκεται ἡ κωμόπολη *Δομοκός*, (2000 κ.) χτισμένη πάνω σὲ λόφο τοῦ βουνοῦ "Ορθροῦ.

'Απ' τὸ Δομοκό δὲ θέα τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου εἶναι θαυμάσια. Οἱ κάτοικοι τοῦ Δομοκοῦ καὶ τῶν γύρω χωριῶν ἀσχολούνται μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία. 'Ο Δομοκός συνδέεται μὲ τὴ *Λαμία* μ' αὐτοκινητόδρομο.

Δυτικά τοῦ Δομοκοῦ βρίσκεται ἡ λίμνη *Ξυνιάδα*, στὴν ὁποίᾳ ψαρεύονται πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια.

'Ο Δομοκός εἶναι ἀρχαία πόλη, κι ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στὴν *Ιστορία* τοῦ *Ελληνικοῦ* "Εθνους, κυρίως γιὰ τὴ στρατηγικὴ θέση της.

Διοικητική διαιρέση Στερεάς Ελλάδας

Επιταση : 28 980 τετρ. χιλ. Πληθυσμός : 1.905.000 κάτοικοι

	Νομοί	Πρωτεύουσα	Έπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Αττικής	Αθήνα	1) Αττικής 2) Μεγαρίδας 3) Αλγίνας 4) Τροιζηνίας 5) Κυθήρων	Αθήνα Μέγαρα Αλγίνα Πόρος Κύθηρα	700.000 15.000 6.000 5.000 2.000
2	Βοιωτίας	Λειβαδιά	1) Λειβαδιᾶς 2) Θηβῶν	Λειβαδιά Θήβα	14.000 12.000
3	Εύβοιας	Χαλκίδα	1) Χαλκίδας 2) Ίστιαίας 3) Καρυστίας 4) Σκύρου	Χαλκίδα Ίστιαία Κάρυστος Σκύρος	22.000 5.000 6.000 3.500
4	Φωκίδας	Αμφισσα	1) Παρνασσίδας 2) Δωρίδας	Αμφισσα Λιδωρίκαι	7.000 2.000
5	Φθιώτιδας	Λαμία	1) Φθιώτιδας 2) Δομοκοῦ 3) Λοκρίδας	Λαμία Δομοκός Άταλάντη	20.000 2.000 6.000
6	Εύρυτανίας	Καρπενήσι	1) Εύρυτανίας	Καρπενήσι	4.000
7	Αιτωλίας καὶ Ακαρνανίας	Μεσολόγγι	1) Μεσολογγίου 2) Τριχωνίδας 3) Ναυπακτίας 4) Βάλτου 5) Βόνιτσας καὶ Ξηρομέρου	Μεσολόγγι Αγρινίο Ναύπακτος Αμφιλοχία Βόνιτσα	10.000 20.000 5.000 3.500 2.000

Ανακεφαλαίωση Στερεᾶς Ελλάδας

1. Θέση, σύνορα
2. Ἀκρωτήρια—κόλποι
3. Βουνά—πεδιάδες—ποταμοί—λίμνες
4. Προιόντα—έμποριο—βιομηχανία
5. Ἀσχολίες τῶν κατοίκων
6. Συγκοινωνία : Ξηρᾶς, θάλασσας, αέρα.
7. Κλίμα
8. Διοικητική διαίρεση : α) Νομοί β) Ἐπαρχίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'. ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας τὴν Θεσσαλία. "Οπως βλέπετε ἡ Θεσσαλία εἶναι ἔνας ἀπέραντος κάμπος, ποὺ κόβεται σὲ δυὸ μέρη, ἀπὸ μιὰ λοφοσειρὰ 300 ὁς 500 μ. ὅψους, καὶ περιβάλλεται γύρω ἀπὸ βουνά μεγάλα καὶ ύψηλά.

Προτοῦ ἐλευθερωθῆ ἡ Μακεδονία τὸ 1912—1913, ὁ Θεσσαλικὸς κάμπος ἦταν ὁ σιτοβολώνας τῆς παλιᾶς Ἑλλάδας.

Στὸ κέντρο τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου βρίσκεται μιὰ μεγάλη πόλη, ἡ Δάρισα (35.000 κατ.) Μὲ κέντρο αὐτὴ θάταξιδεύσωμε στὰ σπουδαιότερα μέρη τῆς.

1. ΛΑΡΙΣΑ—ΒΟΛΟΣ

Ἡ Δάρισα εἶναι μιὰ πόλη χτισμένη στὸ κέντρο τοῦ ἀνατολικοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου, κοντά στὸν ποταμὸ Πηνειό. "Εχει ώραία ρυμοτομία, καλοὺς δρόμους, ώραῖες πλατεῖες καὶ πνίγεται μέσα στὰ δέντρα καὶ τὴν πρασινάδα.

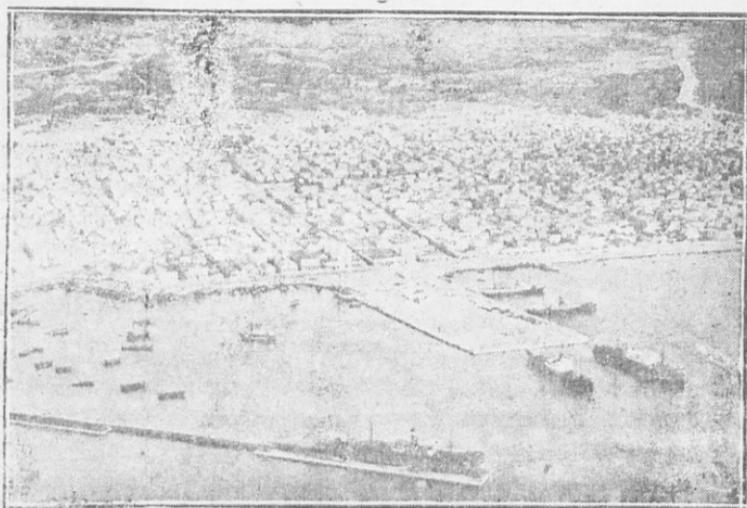
Εἶναι ἐμπορικὸ κέντρο ἑγχωρίων προϊόντων. "Αν καὶ ἔπαθε μεγάλες καταστροφές, ἀπ' τὸ σεισμὸ τοῦ 1940 καὶ τοὺς Ἰταλικοὺς βομβαρδισμούς, γρήγορα ξαναβρήκε τὴν πρώτη τῆς μορφὴ καὶ κίνηση.

Ξεκινώντας γιὰ τὸ Βόλο μποροῦμε νὰ πάμε καὶ μὲ τὸ τραίνο καὶ μὲ τ' αὐτοκίνητο. Προτιμοῦμε τὸ δεύτερο. Ὁ δρόμος πηγαίνει δίπλα στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Κάμπος ἀπέραντος δεξιὰ καὶ ἀριστερά μας. Καλλιεργημένα χωράφια, ποὺ σχηματίζουν τετράγωνα καὶ ὁρθο-

γώνια σχήματα, βλέπομε παντού. Δέντρα έλάχιστα, κάπου·κάπου διακρίνεται κανένα. Οι χωρικοί άσχολούνται μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν σιτηρῶν.

Στὸ βάθος διαγράφεται ἡ στενόμακρη καὶ ἀρκετὰ μεγάλη λίμνη **Βοιβητίδα** (Κάρλα), Εἶναι ἡ μεγαλύτερη λίμνη τῆς Πατρίδας μας. Τὸ πρῶτο μεγάλο χωριό ποὺ συναντοῦμε εἰναι τὸ **Βελεστίνο**, ποὺ στὴν ἀρχαιότητα λεγόταν Φερρές καὶ στὸ ὅποιο γεννήθηκε ὁ πρωτεργάτης καὶ πρωτομάρτυρας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 Ρήγας Φερραῖος.

Ο Βόλος

Προχωροῦμε τώρα Ν.Α. γιὰ τὸ **Βόλο**. Ἀνατολικά, διαγράφεται καθαρὰ ἡ ὁροσειρὰ τοῦ Βουνοῦ **Πηλίου**. Φτάνομε στὸ **Βόλο**. Ἀμέσως νιώθομε, δτὶ βρισκόμαστε σὲ μιὰ μεγάλη πόλη. Καὶ πραγματικὰ ὁ **Βόλος** εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς Θεσσαλίας (50.000 κατ.), χτισμένη στὴν παραλία τοῦ **Παγασητικοῦ οὐλποῦ**.

"Εχει θαμάσια ρυμοτομία, ἵσως τὴν καλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Ἑλλάδας μας, μεγάλες πλατεῖες, ώραῖες οἰκοδομές καὶ πολλὰ ἔργοστάσια.

"Ο **Βόλος** εἶναι μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλη. "Εχει μεγάλα ἔργοστάσια ποὺ φκιάχνουν τσιγάρα, μάλινα ὑφάσματα, γεωργικὰ ἔργαλεῖα καὶ μηχανές, τσιμέν-

τα, δέρματα κι ἄλλα. Ἀκόμη ἔχει μεγάλους ἀλευρό-
μυλούς, ἐργοστάσια μακαρονοποιίας καὶ κατασκευῆς κον-
σερβοποιημένων γλυκῶν.

Ἄπ' τὴν ώραιὰ παραλιακὴ λεωφόρο, τὸ θέαμα τοῦ Πα-
γασητικοῦ κόλπου καὶ τῶν χωριῶν, ποὺ βρίσκονται σκαρ-
φαλωμένα στὶς πλαγιές τοῦ Πηλίου, εἶναι θαυμάσιο.

Τὸ βουνὸ *Πήλιο* εἶναι τὸ ώραιότερο, σὲ φυσικές καλ-
λονές βουνὸ τῆς Ἑλλάδας. Τὸ γόνιμο δὲ ἔδαφός του καὶ
οἱ πολλές πηγές του, στάθηκαν ἀφορμὴ νὰ χτιστοῦν ἐπά-
νω του 24 χωριά.

“Ολόκληρο τὸ *Πήλιο* εἶναι ἔνα ἀπέραντο περιβόλι ἀπὸ
ἐλιές, ἀμπέλια, διπλοφόρα δέντρα καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Τὸ
Πήλιο παράγει 40—50 ἑκατ. ὀκάδες ἐλιές τὸ χρόνο. Τὰ δὲ
φρούτα: μῆλα φυρίκια καὶ ροδάκινα, εἶναι γνωστά σ' ὅλη
τὴν Ἑλλάδα.

Ἄπ' τὰ χωριὰ τοῦ Πηλίου, δνομαστὰ γιὰ τὸν πλοῦτο
τους καὶ τὴν δμορφιά τους εἶναι, ἡ Πορταριά μὲ τὰ πολλὰ
νέρα της, ἡ Μακρυνίτσα, ἡ Ζαγορά, ἡ Τσαγκαράδα, οἱ
Μηλιές καὶ ἡ Ἀργαλαστή.

Ο μεγάλος κόλπος τοῦ *Παγασητικοῦ* κλείνεται ἀπ' τ'
ἀκρωτήριο *Αλάντιο* (Τρίκερι).

Ἀνατολικά τοῦ Πηλίου στὸ *Αλγατο πέλαγος*, βρίσκεται
μιὰ ἀλυσίδα νησιῶν, οἱ *Βόρειες Σποράδες*. Ἄπ' τὰ νησιά
αὐτά, μεγαλύτερα ἄξια ν' ἀναφερθοῦν, εἶναι ἡ *Σκιαθός*
(πατρίδα τοῦ μεγαλύτερου διηγηματογράφου μας *Παπα-
διαμάντη*), ἡ *Σησπελος* καὶ ἡ Ἀλόνησος.

Οἱ κάτοικοι καὶ τῶν τριῶν νησιῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴ
ναυτιλία καὶ τὸ φάρεμα. Ν.Α. τῶν *Σποράδων* βρίσκεται
τὸ ἀρκετά μεγάλο νησὶ ἡ *Σκύρος*, γύρω στὸ δποῖο ψα-
ρεύονται οἱ καλύτεροι καὶ περισσότεροι ἀστακοὶ στὴν
Ἑλλάδα.

Ἡ *Σκύρος* διοικητικὰ ὑπάγεται στὴ νῆσο *Εὔβοια*, τῆς
Στερεᾶς Ἑλλάδας. Ν.Δ. τοῦ *Βόλου* βρίσκεται ἡ πόλη *Άλ-
μυρός*, στὸ μέσο εὑφορης πεδιάδας. Μὲ τὸ *Βόλο* συνδέεται
μ' αὐτοκινητόδρομο, ποὺ ξεκινάει ἀπ' τὴν *Λαμία*. Ἡ πόλη
μολονότι εἶναι πλούσια, παρουσιάζει ὄψη χωριοῦ, χωρὶς
καμὶα ρυμοτομία.

Κοντά στὸ *Βόλο* βρισκόταν τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἡ πόλη
Ιωλκός. (Ρωτήστε τὸ Δάσκαλό σας νὰ σᾶς διηγηθῇ γιὰ
τὸν *Ιάσονα* καὶ τὴν *Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία*. Ἀκόμη γιὰ
τὸ μῆθο τῶν *Κενταύρων* ποὺ ζούσαν στὸ *Πήλιο*).

2. ΛΑΡΙΣΑ—ΑΓΥΙΑ

Ἄπ' τὴν *Λάρισα* μ' αὐτοκίνητο ἐπισκεπτόμαστε τὴν

κωμόπολη Άγυια, (4.000 κατ.), που βρίσκεται ανατολικά καὶ ἀπέχει 5 χιλ. ἀπὸ τὸ Αἴγατο πέλαγος.

Εἶναι ὅμορφη καὶ γραφικὴ κωμόπολη, μὲ πολλὰ νερά καὶ γιὰ τοῦτο κατάφυτη ἀπὸ δέντρα, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ μουριές. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴ μεταξοκωληκοτροφία καὶ παράγουν ἀρκετὸ καὶ ἐκλεκτὸ μετάξι. Ἡ κωμόπολη εἶναι χτισμένη στοὺς πρόποδες τῆς Ὀσσας (Κίσαβιος), βουνοῦ ὡψους 1970 μ. κατάφυτου ἀπὸ δάση.

3. ΛΑΡΙΣΑ—ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ—ΤΕΜΠΗ

Γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴ μαγευτικότερη κοιλάδα τῆς Χώρας μας, τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ξεκινοῦμε ἀπὸ τὴ Δάρισα μὲ τὸ τραῖνο Δάρισας—Θεσσαλονίκης.

“Υστερα ἀπὸ 35 χιλ. Β.Α. τῆς Δάρισας φτάνομε στὴν εἶσοδο τῶν Τεμπῶν. Δεξιὰ στοὺς πρόποδες τῆς Ὀσσας βρίσκεται τὸ χωριὸ Αμπελάνια, κατάφυτο ἀπὸ ἀμπέλια ὡς μπροστὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο. Σήμερα καταστράφηκαν ἀπὸ τὴ φυλλοξήρα. Στὸ χωριὸ διακρίνομε μεγάλα καὶ ψηλά σπίτια, που παρουσιάζουν τὴν ὄψη μεγάρων. Εἶναι ἀπομεινάρια παλιδᾶς δόξας.

Καὶ πράγματι τὸν 18ο αἰώνα στὸ χωριὸ αὐτό, ἀνθίζε τὸ ἔμποριο καὶ ἡ βιομηχανία τῶν βαμβακερῶν νημάτων.

Στὸ χωριὸ αὐτὸ σχηματίστηκε δὲ πρῶτος συνεταιρισμός, ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ δποίου ίδρυθηκαν κλωστήρια καὶ βαφεῖα βαμβακιοῦ, που τόσο προήχθησαν, ὥστε νὰ ἔχουν πρατήρια καὶ σὲ Εύρωπαϊκὲς πόλεις καὶ νὰ συναγωνίζωνται τίς ένετς βιομηχανίες νημάτων βαμβακιοῦ.

Τότε χτίστηκαν τὰ περίφημα σπίτια καὶ σχολεῖα που βλέπομε σήμερα. Ἀργότερα, ἡ βιομηχανία αὐτὴ καταστράφηκε, καὶ ἡ κωμόπολη σιγά-σιγά ἔχασε τὸ μεγαλεῖο τῆς. Σήμερα εἶναι ἔνα γεωργικό χωριό.

Καὶ τώρα, ἀς προχωρήσωμε στὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Ἡ κοιλάδα ἔχει μῆκος περίπου 10 χιλ., καὶ πλάτος 40—60 μ. Σχηματίζεται ἀνάμεσα στὰ δυὸ περίφημα Ελληνικὰ βουνά, τὸν Ὀλυμπὸ ἀπὸ τὸ βορρὰ καὶ τὴν Ὀσσα (Κίσαβιο) ἀπὸ τὸ νότο.

Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας, ρέει ἡσυχα τὰ νερά του δὲ μεγάλος ποταμὸς τῆς Θεσσαλίας, Πηνειός, που πηγάζει ἀπὸ τὴν Πίνδο καὶ τὸ Αγραφα καὶ χύνεται στὸ Αἴγατο πέλαγος.

Μπαίνοντας στὴν κοιλάδα μένομε ἔκστατικοι μπροστὰ στὸ θέαμα τῶν πανύψηλων βουνῶν, που χωρίζονται τόσο

Η Αγριανή και οι λόφοι της Τεμπών

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπότομα, γιὰ ν' ἀφήσουν νὰ περάσῃ τὰ νερά του ὁ ποταμὸς *Πηνειός*.

Ἄπ' τὸ μέρος τοῦ *Ολύμπου* οἱ θεόρατοι βράχοι, κόβονται ἀπότομα καὶ εἶναι ἀπόλυτα ἀδιάβατοι. Ἐνῶ ἀπ' τὴν πλευρά τῆς *Οσσας* τὸ μέρος εἶναι δμαλότερο καὶ κατάφυτο.

Πολλές πηγές, μὲ κρύα καὶ γάργαρα νερά, ξεχύνονται κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη τῶν βουνῶν. Τεράστια πλατάνια, πλευγμένα μὲ κισσούς κι ἀγράμπελες, ρίχνουν ἀφθονη σκιά καὶ σχεδόν σκεπάζουν τὰ ἥσυχα νερά τοῦ ποταμοῦ.

'Η μεγάλη βλάστηση, μὲ τὰ κάθε λογῆς ἀγριολούλουδα, τίς μυρτιές καὶ πικροδάφνες, γεμίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ κάθε εἴδους εὐώδια.

Χιλιάδες ἀγριοπούλια, ἀηδόνια καὶ κοτσίφια, σκορπίζουν παντοῦ τὸ γλυκό κελάδημά τους. Ἔτοι, τὸ μουρμούρισμα τῶν πηγῶν, τὸ μεθυστικὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν καὶ τὸ γλυκό κελάδημα τῶν πουλιῶν, δημιουργοῦν τὴν πιὸ μαγευτικὴ συμφωνία κι εὐφραίνουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἐπισκέπτη. Ὁλόκληρη ἡ διαδρομὴ εἶναι ἔνα ποίημα, ἔνα θαυμάσιο δράμα, μοναδικό.

Πέρα ἀπ' τὰ στενὰ ἔαπλώνεται ἔνας ὅμορφος κάμπος, ποὺ φτάνει ὡς τὸ χωριό *Τζάγεζι* (Στόμιο), ποὺ χύνει τὰ νερά του ὁ ποταμὸς *Πηνειός*.

4. ΛΑΡΙΣΑ—ΤΥΡΝΑΒΟΣ—ΕΛΑΣΣΟΝΑ

Ἄπ' τὴ Λάρισα καὶ μὲ κατεύθυνση πρὸς Β. ἀφοῦ περάσωμε τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ, μπαίνομε μέσα σὲ εὔφορη πειδιάδα.

Σὲ 16 χιλμ. ἀπόσταση ἀπ' τὴ Λάρισα φτάνομε στὴν πόλη *Τύρναβο* (7.000 κατ.) χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ κάτω *Ολύμπου*. Εἶναι παλιὰ πόλη, ποὺ κάποτε εἶχε πληθυσμὸ 35.000 κατ. καὶ σπουδαία βιομηχανία ὑφαντουργίας καὶ βαφικῆς.

Σήμερα ἔχει ἀναπτυγμένη τὴν καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκα καὶ τὴν οίνοπνευματοποιία. Γνωστὸ εἶναι τὸ οὖζο Τυρνάβου. Στὸ γύρω κάμπο, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά κι ἀμπέλια.

— Ἄπ' τὸν *Τύρναβο* γιὰ νὰ φτάσωμε στὴν *Ἐλασσόνα*, ὁ δρόμος περνᾶ δίπλα στὸν ποταμὸ *Σαραντάπορο* (Τιταρήσιο) παραπόταμο τοῦ *Πηνειοῦ*.

Ο ποταμὸς αὐτὸς ποτίζει τὴν πολλὴ εὔφορη κοιλάδα τοῦ Σαρανταπόρου. "Οσο προχωροῦμε, ὁ δρόμος ἀνηφορίζει καὶ μὲ στροφὲς ἀνεβαίνει τὸ στενὸ τῆς *Μελούνας*.

Σὲ λίγο φτάνομε στὴν Ἐλασσόνα (3.000 κατ.). Ἡ κωμόπολη εἶναι χτισμένη σὲ δύχυρά θέση καὶ δεσπόζει τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Θεοσαλικό κάμπο. Βορειοανατολικὰ τῆς Ἐλασσόνας ύψώνει τὶς πανύψηλες κορφές του, τὸ ψηλότερο βουνὸ τῆς Ἐλλάδος μας ὁ θεῖος Ὁλυμπος (2.918 μ.)

Οἱ Ἀεχαῖοι Ἐλλῆνες πίστευαν, δτὶ ἐκεῖ ἐπάνω εἶχαν τοὺς θρόνους τους οἱ δώδεκα θεοὶ κι ὁ πατέρος τῶν ἀρχαίων θεῶν, δὲ Ζεύς (Διας).

Οἱ Ὁλυμποὶ οκεπάζεται στὸ μεγαλύτερο μέρος του, ἀπὸ πυκνὰ καὶ μεγάλα δάση. Περίφημο εἶναι τὸ δάσος, τῆς Καλλιπεύνης, στὸν κάτω Ὁλυμπο.

Βορειοδυτικὰ τῆς Ἐλασσόνας διαγράφονται τὰ βουνά Καμβούνια καὶ Ἀντικάσια κατάφυτα ἀπὸ δάση.

Δεξιὰ κι ἀριστερὰ τῆς Ἐλασσόνας βρίσκονται πλούσια χωριά, τῶν δποίων οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία, τὴν καλλιέργεια τῶν ἀμπελιῶν καὶ τῶν σιτηρῶν.

Ἀπὸ τὴν Ἐλασσόνα ἔνας ἀμαξιτὸς δρόμος, δδηγεῖ στὴν πόλη Κατερίνη, τῆς Μακεδονίας καὶ διέρχεται ἀνάμεσα στὰ βουνά Φλάμπουνδο καὶ Ὁλυμπο, κι ἔνας ἄλλος περνᾶ τὰ «στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου» καὶ δδηγεῖ στὴ πόλη Κοζάνη, τῆς Μακεδονίας.

Στὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, τὸ 1912, δὲ Βασιλιάς Κωνσταντῖνος νίκησε τοὺς Τούρκους κι ἐλευθέρωσε τὴν Δυτικὴν Μακεδονία.

5. ΛΑΡΙΣΑ—ΤΡΙΚΚΑΛΑ—ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ—ΜΕΤΕΩΡΑ

Ἄπ' τὴ Δάρισα ἀμαξιτὸς δρόμος συνδέει κατ' εύθειαν τὰ Τρίκκαλα. Ὁ δρόμος προχωρεῖ πρὸς δυσμάς, σὲ πολλὰ σημεῖα παράλληλα τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, μέσα σὲ πλούσια καὶ εὔφορη πεδιάδα.

Δεξιὰ κι ἀριστερὰ τοῦ δρόμου διακρίνομε πλούσια καὶ γραφικά χωριά, μὲ τὰ ὅμορφα καὶ χαμηλὰ σπιτάκια τῶν. Πλησίον τοῦ χωριοῦ Ζάρκουν διαβούνομε τὸν ποταμὸ Πηνειό, καὶ μπαίνομε πλέον στὴ Δυτικὴ Θεοσαλική πεδιάδα.

Ἡ πεδιάδα αὐτὴ εἶναι εὐφορώτερη τῆς Ἀνατολικῆς. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο, ἔχει περίσσοτερα νερά καὶ καλλιεργοῦνται πρὸ πάντων σιτηρά, καλαμπόκια καὶ λαχανικά.

“Υστερα ἀπὸ 60 περίπου χιλιμ. φτάνομε στὰ Τρίκκαλα. Τὰ Τρίκκαλα (23.000 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Τρικκαλῶν, εἶναι πόλη κτισμένη στὸ μέσο τοῦ κάμπου, στὶς δυνατεῖς τοῦ παραποτέμου τοῦ Πηνειοῦ. Δηθαίουν.

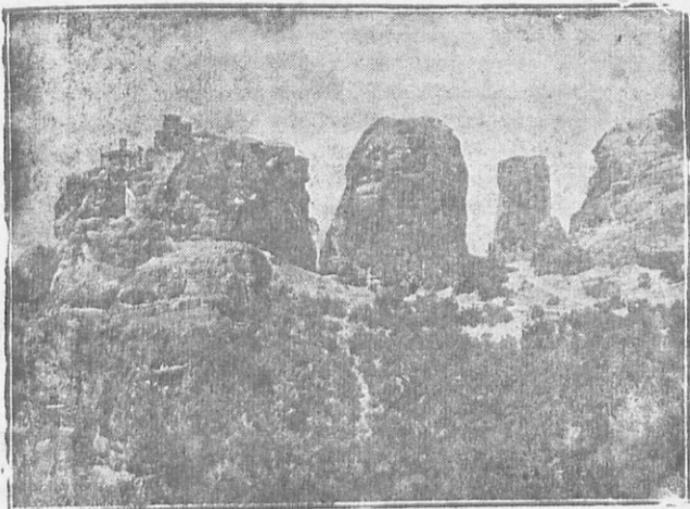
Γ. Κ. Μαυριά ιτλ., Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ 5

”Ομορφη πόλη, μὲ νέες οἰκοδομές, καλούς δρόμους και
μεγάλες πλατεῖες. Όλόκληρη ἡ πόλη πνίγεται στὸ πρά-
σινο χρῶμα τῶν δέντρων. Εἶναι σπουδαῖο κέντρο ἐμπο-
ρίου σιταριοῦ, καπνοῦ και μεταξιοῦ, κι ἔχει ἐργοστάσια
μαλλίνων και βαμβακερῶν ύφασμάτων.

Τ' ὅνομα τῆς ἀρχαίας πόλης ἦτο *Τρίκη* κι αὐτὴ ἦταν
ἡ πατρίδα τοῦ ξακουσμένου ἀρχαίου γιατροῦ *Ἀσηληπιοῦ*.

’Απ' τὰ *Τρίκαλα* γιὰ τὴν *Καλαμπάνα* πηγαίνει κανέ-
νας, ἢ μὲ τὸ τραῖνο, ἢ μὲ τὸ αὐτοκίνητο.

Βγαίνοντας ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα κατευθυνόμαστε Β.Δ.

Τὰ Μετέωρα

Περνοῦμε μέσα ἀπὸ πλούσιο κάμπο, ποὺ τὸν ποτίζει ὁ
πιταμὸς *Πηγειός*. Ἀριστερά μας, στὸ βάθος τοῦ κάμπου,
ύψωνει τὸν δγκο τῆς ἡ Πίνδος, κατάφυτη ἀπὸ δάση δρυῶν
και ἔλατων.

’Η *Καλαμπάνα* βρίσκεται στὸ βόρειο ἄκρο τῆς πεδιά-
δας, πάνω σὲ ὑψωμα. Ἡ πόλη, χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ
ἴδιαίτερο ἐνδιαφέρο, εἶναι συγκοινωνιακὸ κέντρο κι ἀπὸ
κεῖ περνάει ὁ Ἐθνικὸς δρόμος *Τρίκαλων—Ιωαννίνων*.

Στὰ βόρεια τῆς *Καλαμπάνας* ύψωνονται ἀπότομα ἀπ'
τὴν πεδιάδα βράχοι παράξενοι, ύψους μέχρι 55 μ. πάνω
στοὺς δόποιους, σὰν ἀετοφαλιές, βρίσκονται χτισμένα ἀπ'
τὸν 11ο ἢ 12ο αἰώνα *μοναστήρια*.

Οι βράχοι αύτοί λέγονται *Μετέωρα*. "Αλλοτε ήταν 21 μοναστήρια. Σήμερα είναι μόνον τέσσερα, άπ' τά δυοϊα τὸ σπουδαιότερο είναι ή μονὴ τῆς «*Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος*». Τ' ἀνέβασμα στὰ μοναστήρια αὐτά, ἄλλοτε γινόταν μὲν ἀνεμόσκαλα ή μὲ δίχτυ, ποὺ τῷσερναν ἐπάνω οἱ καλόγεροι. Σήμερα ἀνεβαίνουν μὲ σκαλιά, ποὺ ἔχουν σκαλιστή πάνω στοὺς βράχους.

"Η θέα ἀπὸ τὸ ὑψος τῶν *Μετέωρων* εἶναι μαγευτική. Οἱ βράχοι αύτοὶ είναι κάτι τὸ μοναδικὸ στὸ τόπο μας, καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι τοὺς ἐπισκέπτονται κάθε χρόνο. Πέρα ἀπὸ τὴν *Καλαμπάκα* ὁ δρόμος ὁδηγεῖ πρὸς τὸ *Μέτσοβο τῆς Ήπείρου*.

6. ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ—ΤΡΙΚΚΑΛΑ—ΚΑΡΔΙΤΣΑ ΚΑΡΔΙΤΣΑ—ΦΑΡΣΑΛΑ—ΛΑΡΙΣΑ (Μὲ σιδηρόδρομο)

"Απὸ τὴν Καλαμπάκα μὲ τὸ τραῖνο ἐπιστρέφομε στὰ Τρίκκαλα. Ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα πάλι μὲ τὸ τραῖνο ξεκινοῦμε πρὸς Ν. γιὰ τὴν *Καρδίτσα*. Περνοῦμε μέσα στὴν εὔφορη Δυτικὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα. Ἡ πεδιάδα ἀπὸ τὰ *Τείνιαλα—Καρδίτσα—Σοφάδες* εἶναι πολὺ γόνιμη. Μόνο ποὺ σχηματίζει πολλὰ τέλματα (Ἐλη) καὶ γι' αὐτὸ ή ἐλονοσία μαστίζει τὰ πλούσια χωριά της.

"Ακόμη ύποφέρει ὁ κόσμος τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου, ἀπὸ τὴν ζέστη τὸ καλοκαίρι καὶ ἀπὸ τὸ κρύο τὸ χειμῶνα, γιατὶ τὸ κλίμα δῆλης τῆς Θεσσαλίας εἶναι *Ήπειρωτικό*. Μόνον στὴν περιοχὴ τοῦ Πηλίου τὸ κλίμα εἶναι γλυκό, ἐπειδὴ βρέχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα.

"Ἡ πεδιάδα ποτίζεται ἀπὸ πολλοὺς παραποτάμους τοῦ Πηνειοῦ, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τ' *Άγραφα (Πίνδος)*. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, καλαμποκιοῦ, σιτηρῶν, δσπρίων, βαμβακιοῦ καὶ μεταξιοῦ.

Τὸ χειμῶνα σὸ δλο τὸ Θεσσαλικὸ κάμπο κατεβαίνουν οἱ *βλάχοι*, δπως τοὺς λένε τοὺς κατοίκους τῶν ὁρεινῶν χωριῶν τῆς *Πίνδου* καὶ τῶν *Άγραφων*, μὲ τὰ πρόβατά τους.

Τὸ καλοκαίρι ἀνεβαίνουν πάλι στὰ βουνά, δπου φκιάχνουν περίφημα τυριά καὶ τὶς *γραβιέρες τῶν Άγραφων*.

"Ἡ πρώτη κωμόπολη ποὺ συναντοῦμε εἶναι τὸ *Φανάρι*, (2.000 κατ.), ποὺ εἶναι χτισμένη πάνω σὲ γραφικὸ ὕψωμα κι ἀπὸ τὸ δυοῖο θαυμάζει κανένας ὀλόκληρη τὴν πεδιάδα. Δυτικὰ τοῦ Φαναριοῦ, πολὺ κοντά μας, ὑψώνουν τὶς κορυφές των τ' *Άγραφα* (βουνά τῆς *Πίνδου*) καὶ τὰ δυοῖα εἶναι κατάφυτα ἀπὸ δάση δρυῶν καὶ ἐλάτων. Ἀπὸ τὸ Φα-

νάρι, νοτιοανατολικά, βρίσκεται ή πόλη **Καρδίτσα**, (15.000 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ **Νομοῦ Καρδίτσας**.

‘Η **Καρδίτσα** εἶναι νέα πόλη, χωρίς ἀρχαία ίστορία, μὲ καλὴ ρυμοτομία, νέες οἰκοδομές δεντροφυτεμένους δρόμους καὶ πάρκα.

Εἶναι μιὰ τῶν πλουσιοτέρων πόλεων τῆς Θεσσαλίας, μὲ ζωηρὸ ἐμπόριο καπνοῦ, σιταριοῦ, βαμβακιοῦ καὶ μεταξιοῦ. Ἐχει ὥρατο ὑδραγωγεῖο καὶ τὸν ὥραιότατο ναὸ τοῦ **Άγίου Κωνσταντίνου**.

Δυτικὰ τῆς Καρδίτσας, σὲ ύψομετρο 800 μέτρων πρὸς τὸ "Αγραφα, μέσα σὲ πυκνότατο δάσος, βρίσκονται τὰ Ιαματικὰ λουτρά τοῦ Σμοκόβου.

“Ολα σχεδὸν τὰ χωριά γύρω στὴν **Καρδίτσα**, συνδέονται μεταξύ των μὲ αὐτοκινητοδρόμους, ποὺ τὸ χειμῶνα γεμίζουν λάσπες καὶ γίνονται ἀδιάβατοι.

‘Απ’ τὴν **Καρδίτσα** γιὰ νὰ φτάσωμε στὰ **Φάρσαλα** προχωροῦμε ἀνατολικά. Πολλοὶ παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ, διαρρέουν τὴν κοιλάδα καὶ τὴν κάγουν γονιμότατη.

Σταματοῦμε στὴν κωμόπολη **Σοφάδες** (4.000 κατ.), ποὺ εἶναι κτισμένη σὲ ὅχθη παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ. Ο γύρω κάμπος εἶναι πολὺ γόνιμος, ἀλλὰ γεμάτος ἔλη.

‘Απ’ τὶς **Σοφάδες** φτάνομε στὸ χωριό **Δεμερόλι**, δπου διασταυρώνεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, μὲ τὴ γραμμὴ **Πειραιᾶ—Λάρισας—Θεσσαλονίκης**.

Κατόπιν φτάνομε στὰ **Φάρσαλα** (5.000 κατ.). Η πόλη εἶναι χτισμένη πάνω σὲ λόφο. Πρὸς Β. τῆς πόλης ξαπλώνεται ἡ ἀπέραντη Θεσσαλικὴ πεδιάδα, ἐνῶ πρὸς Ν. ύψωνεται ἡ ὁροσειρὰ τῆς **Ορθονέως**.

‘Η πόλη, χωρὶς νὰ παρουσιάζει σήμερα τίποτε τὸ ἀξιοπερίεργο, εἶναι ἀρχαιότατη. Γύρω στὴν πόλη σώζονται ἔρειπια κυκλώπειων φρουρίων. Στὰ βόρεια τῆς πόλης πρὸς τὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα, στὴ θέση «**Κυνὸς Κεφαλαὶ**» ἔγινε τὰ παλιὰ χρόνια περίφημη μάχη, μεταξὺ δυὸς αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, τοῦ **Καίσαρα** καὶ τοῦ **Πομπηίου**.

‘Ακόμη στὸ μέρος αὐτὸ δ Βασιλιάς τῆς **Σπάρτης** **Ἀγησίλαος** τὸ 394 π.χ. γυρίζοντας ἀπ’ τὴν Ασία, νίκησε τὸ περίφημο Θεσσαλικὸ Ίππικό.

‘Η Θεσσαλία ἀπ’ τὰ παλιὰ χρόνια ἔτρεφε ὥρατα ἄλογα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἦταν οἱ καλύτεροι καβαλάρηδες.

‘Απὸ τὰ **Φάρσαλα** ξαναγυρίζομε στὸ **Δεμερόλι**, καὶ μὲ τὸ τραίνο διασχίζοντας τὴν ἀνατολιτὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα ἀπὸ Ν. πρὸς Β. στὴν ὁποίᾳ παράγεται τὸ ὄνομα στὸ σιτάρι **«Ντεβές»**, φτάνομε πάλι στὸ **Λάρισα**.

“Ἐτσι πιὰ γνωρίσαμε τὴ Θεσσαλία, ποὺ ἦταν δ σιτοβολώντας τῆς παλιᾶς **Έλλαδας**.

Διοικητική διαίρεση Θεσσαλίας

Έκταση : 13.335 τετρ. χιλ. Πληθυσμός : 575.000 κάτοικοι

	Νομοί	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Μαγνησίας	Βόλος	1) Μαγνησίας 2) Ἀλμυροῦ	Βόλος Ἀλμυρὸς	50.000 7.000
2	Λάρισας	Λάρισα	1) Λάρισας 2) Τυρνάβου 3) Ἐλασσόνας 4) Ἀγιας 5) Φαρσάλων	Λάρισα Τύρναβος Ἐλασσόνα Ἀγια Φαρσαλα	35.000 7.000 4.000 3.000 5.000
3	Καρδίτσας	Καρδίτσα	1) Καρδίτσας	Καρδίτσα	15.000
4	Τρικάλων	Τρίκκαλα	1) Τρικάλων 2) Καλαμπάκας	Τρίκκαλα Καλαμπάκα	23.000 4.000

Ανακεφαλαιώση τῆς Θεσσαλίας

- 1) Θέση—σύνορα.
- 2) Ἀκρωτήρια—κόλποι.
- 3) Βουνά—πεδιάδες—ποταμοί—λίμνες.
- 4) Προϊόντα—έμποριο—βιομηχανία.
- 5) Ἀσχολίες—κατοίκων.
- 6) Συγκοινωνία : Εηρᾶς—θάλασσας—άέρα.
- 7) Κλίμα.
- 8) Διοικητική διαίρεση : α) Νομοί, β) Ἐπαρχίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας, παιδιά, τὴν Ἡπειρο-Κατέχει τὸ βορειοδυτικό τμῆμα τῆς Ἑλλάδας μας. Εἶναι Χώρα σχεδὸν δρεινή, μὲν μικρές κοιλάδες δυτικὰ καὶ νότια, ποὺ βρέχονται ἀπ' τὸ Ἰόνιο πέλαγος καὶ τὸν Ἀμβρα-κικὸν πόλτον.

Ἡ μεγαλύτερη πόλη τις, ποὺ βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς Ἡπείρου εἶναι τὰ Ἰωάννινα. Μὲν κέντρο λοιπὸν αὐτή, θὰ περιηγηθοῦμε ὅλη τὴν Ἡπειρο, χώρα φτωχὴ ἀλλὰ πλούσια σὲ φυσικὲς καλλονὲς καὶ Ἰστορία ἀρχαία καὶ νέα. Ἀκόμη τὴν Ἡπειρο πρέπει νὰ τὴν γνωρίσωμε καλά, γιατὶ ἔνα κομμάτι τῆς ἡ βόρειος Ἡπειρος, μὲν γνήσιο Ἑλληνικὸν πληθυσμό, βρίσκεται δυστυχῶς στὴν Ἀλβανικὴ κυριαρχία.

1. ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τὰ Ἰωάννινα εἶναι ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς Ἡπείρου. Εκεῖ μένει κι ὁ Γενικὸς Διοικητής της. Εἶναι ἀρχαία πόλη χτισμένη πάνω σὲ ὄροπέδιο (500 μ.), τοῦ ὅποιου τὸ μῆκος εἶναι 38 χιλ. καὶ τὸ πλάτος 11 χιλ. κοντά στὴν ὁμώνυμη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.

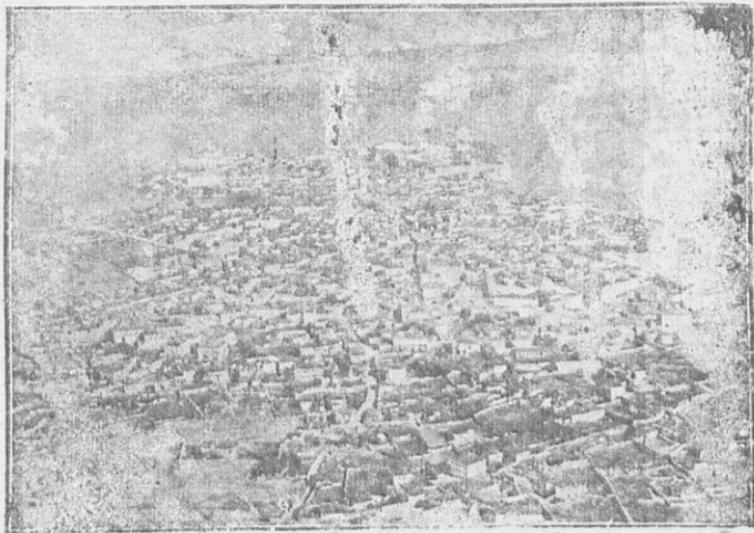
Γύρω τὸ ὄροπέδιο περιβάλλεται ἀπὸ βουνά, ποὺ τὸν περισσότερο χρόνο εἶναι χιονισμένα. Β.Δ. βρίσκεται τὸ βουνὸν Μιτσικέλι κατάφυτο ἀπὸ δάση καὶ ἀνατ. Εξαπλώνεται ἡ μεγαλόπρεπη ὄροσειρά τῆς Πίνδου. Στὴν πόλη αὐτῇ ἔζησε ὁ φοιβερὸς Ἀλῆς πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος διέπραξε φοιβερὰ ἐγκλήματα κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Τὰ Ἰωάννινα ἐλευθερώθηκαν ὅπως κι ὅλη ἡ Ἡπειρος τὸ 1912-13.

Ἡ σημερινὴ πόλη ἔχει (25.000 κατ.). Εἶναι νέα πόλη, μὲν καλοὺς δρόμους καὶ ὥρατις οἰκοδομές, ἀπ' τὶς ὅποιες ξεχωρίζουν τὰ ὅμορφα κτίρια γύρω στὴν κεντρικὴ Πλατεία. Ἐχει ὥρατους ναούς, καλὰ σχολεῖα κι ἀλλα φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Στὸ Β.Α. μέρος τῆς πόλης σώζεται τὸ κάστρο ἀνέπαφο καὶ κλείνει μέσα του μιάν ἀπ' τὶς συνοικίες της. Τὸ περισσότερο μέρος τοῦ κάστρου βρέχεται ἀπὸ τὰ νερά τῆς λίμνης.

Στὴν ἀνατολικὰ καὶ τὰ βόρεια τῆς πόλης ἀπλώνεται ἡ περιφήμη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, μέσα στὴν ὅποια ὑπάρ-

χει νησάκι μὲ χωριὸ γραφικότατο. Τὸ δροπέδιο τῶν Ἰωάννινῶν εἶναι ἀρκετὰ εὔφορο καὶ παράγει δημητριακά, κρασιά κ.ἄ. Στὰ γύρω ὁρεινὰ μέρη, οἱ ἄνθρωποι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία καὶ παράγουν ἄφθονα κτη-

Τὰ Ἰωάννινα

νοτροφικὰ προϊόντα (γάλα, τυρί, βούτυρο, δέρματα κτλ.). Ἀλλωστε σάν ὁρεινὴ χώρα ποὺ εἶναι ἡ Ἡπειρος, ἀσχολεῖται περισσότερο μὲ τὴν κτηνοτροφία παρὰ μὲ τὴ γεωργία.

2. ΙΩΑΝΝΙΝΑ—ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ—ΑΡΤΑ (Μ° αὐτοκίνητο)

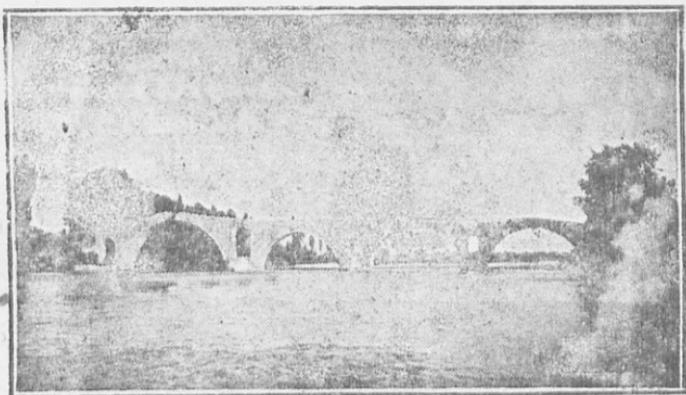
‘Απ’ τὰ Ἰωάννινα προχωρώντας πρὸς Ν. φτάνομε στὸ περίφημο φρούριο *Μπιζάνι*, ποὸ δ Ἐλληνικὸς στρατός ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγία τοῦ *Βασιλιὰ Κωνσταντίνου* κατόρθωσε νὰ τὸ κυριεύσῃ, ὅστερα ἀπὸ 4μηνο πολιορκία καὶ νὰ μπῇ στὰ Γιάννινα τὸ 1913.

Δεξιά μας βρίσκεται τὸ ἀρχαῖο μαντεῖο τῆς Δωδώνης. (Ρεωτῆστε τὸ Δάσκαλό σας νὰ σᾶς εἰπῆ περισσότερα γιὰ τὸ μαντεῖο). Ο δρόμος προχωρεῖ μέσα σὲ ὁρεινὰ μέρη, Δεξιά μας, τώρα, ἔχομε τὸ βουνὸ *Τόμαρο* (2.000 μ. ὕψος).

Οι κάτοικοι τῶν χωριών, δεξιά κι ἀριστερά τοῦ ἀμαξιτοῦ δρόμου, ἀσχολοῦνται σχεδόν ἀποκλειστικά μὲ τὴν κτηνοτροφία καὶ πολὺ λίγο μὲ τὴ γεωργία.

Πλησιάζοντας πρὸς τὴν Φιλιππιάδα διαβαίνομε τὸ ποταμὸν *Λούρο*, δ ὅποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸν *Τόμαρο* (*Ολύτσια*) διαρρέει τὴν πεδιάδα τῆς *Ἄρτας* καὶ χύνεται στὸν *Αμβρακικὸν κόλπον*.

Ἡ *Φιλιππιάδα* εἶναι μικρὴ κωμόπολη μὲ λαμπρὸ μέλλον, γιατὶ εἶναι τὸ σταυροδρόμι τῶν δρόμων *Ἄρτας*—*Ιωαννίνων* καὶ *Πρέβεζας*—*Ιωαννίνων*. Ἀπ’ τὴν Φιλιππιάδα δ δρόμος ἀφοῦ προχωρήσει λίγο παράλληλα τοῦ ποταμοῦ *Λούρου*, κατόπιν διαβαίνει τὸν ποταμὸν καὶ κατευθύ-

Τὸ θρυλικό γεφύρι τῆς *Ἄρτας*

νεται πρὸς Α. μέσα στὸ δροσόλουστο καὶ κατάφυτο ἀπὸ ἐλιές καὶ πορτοκαλλιές κάμπο τῆς *Ἄρτας*.

Ἡ *Ἄρτα* (10.000 κατ.) εἶναι χτισμένη στὴν ἀριστερὴ δύνη τοῦ ποταμοῦ *Ἄραχθου*, δ ὅποῖος πηγάζει ἀπ’ τὴν δροσειρὰ τῆς Πίνδου καὶ χύνεται στὸν *Αμβρακικὸν κόλπον*. Ἡ *Ἄρτα* εἶναι πρωτεύουσα τοῦ *Νομοῦ Άρτας*. Ἀπ’ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ *Ἄραχθου* καὶ *Λούρου* σχηματίστηκε ἡ ἔφορώτατη πεδιάδα τῆς *Άρτας*, τῆς δόποιας ἀν διοχετευτοῦν νὰ ἔλη. Θὰ γίνη μιὰ ἀπ’ τὶς πλουσιότερες πεδιάδες τῆς Ελλάδας μας. Οἱ παραπάνω ποταμοὶ σχημάτισαν καὶ τὶς λιμνοθάλασσες *Τσακαλοῦ* καὶ *Λογαροῦ*, ποὺ εἶναι σπουδαῖα ἵχθυστροφεῖα καὶ βγάζουν ἄφθονα ψά-

ρια, ἀπ' τὰ ὅποια βγαίνει ὄνομαστὸ διάγοτάραχο. Ἡ πόλη "Αρτα, ἔχει μεγάλη ἱστορία γιατὶ εἶναι Μεσαιωνικὴ πόλη καὶ διατηρεῖ πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς παλιδες τῆς δόξας.

Περίφημοι ἀπὸ ἀποψη ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι οἱ δυὸ ναοὶ τῆς «Ἡ Παναγία ἡ Παρηγορήτισσα» καὶ τῆς «Ἄγιας Θεοδώρας», που χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1.500 μ.Χ.

Τὸν παλιὸ καιρὸ ἡ πόλη λεγόταν Ἀμβρακία. Στὸ ἄκρο τῆς πόλης εἶναι τὸ πολυθρύλητο γερύρι τῆς "Αρτας, μὲ δόκτῳ λίθινα τόξα, ἀξιο θαυμασμοῦ. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι λέγει πῶς : «δλημερὶς τὸ χτίζανε κι ἀπόβραδὶς γκρεμίνταν». Περισσότερα θὰ σᾶς πῇ δάσκαλός σας κι ἀν εἶναι δυνατὸν ἃς σᾶς διαβάσῃ δλόκληρο τὸ τραγούδι.

Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς πεδιάδας τῆς "Αρτας καλύπτεται ἀπὸ ἐλιές κι ἑσπεριδοειδῆ. Ἀκόμη παράγει σιτηρά καὶ κυρίως καλαμπόκι. Ἀνατολικὰ τῆς "Αρτας, βρίσκεται τὸ χωριό Πέτα, στὸ δυτικὸ σκοτώθηκαν σὲ μάχη μὲ τοὺς Τούρκους πολλοὶ Φιλέλληνες στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

3. ΑΡΤΑ—ΠΡΕΒΕΖΑ—ΠΑΡΓΑ

"Απ' τὴν "Αρτα μὲ αὐτοκίνητο, μὲ κατεύθυνση πρὸς Δ. διερχόμαστε τὴν εὔφορη πεδιάδα τῆς "Αρτας καὶ περνῶντας τὸν ποταμὸ Λοῦρο, κατευθυνόμαστε πρὸς Ν. μέσα στὴν καταπράσινη πεδιάδα τῆς Πρέβεζας. Ἀριστερά μας κυλάει τὰ νερά του δι Λοῦρος, που ἐδῶ εἶναι πλωτός. Ο κάμπτος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλιές καὶ ἑσπεριδοειδῆ, μὲ τὰ περίφημα πορτοκάλια τῆς "Αρτας. Μιὰ ὥρα προτοῦ φτάσωμε στὴν Πρέβεζα, στεκόμαστε νὰ θαυμάσωμε τὰ ἐρείπια μᾶς ἄλλοτε πλούσιας καὶ ἔνδοξης πόλης, τῆς Νικόπολης, που τὴν ἔχτισε δι αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης Ὁκταβιανὸς τὸ (31 π.Χ.), σὲ ἀνάμνηση τῆς παρὰ τὸ Ἀκρωτήριο "Ακτιο Ναυμαχίας, δπου κατέστρεψε τὸ στόλο τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Βασιλισσας τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρας.

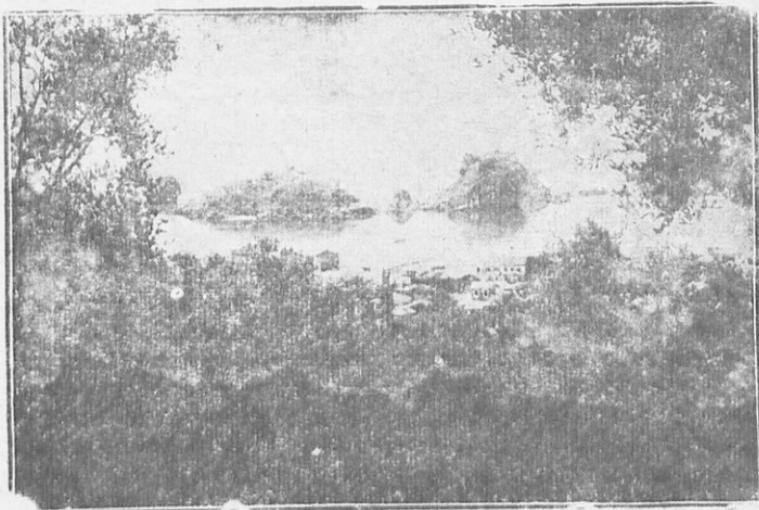
Στὸ ἄκρο μιᾶς δμαλῆς χερσανήσου, ἀπέναντι ἀπ' τὸ ἀκρωτήριο "Ακτιο καὶ στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, εἶναι χτισμένη ἡ Πρέβεζα (10.000 κατ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Πρέβεζας. Ὁμορφη πόλη μὲ καλὸ λιμάνι καὶ ζωηρὴ ἐμπορικὴ κίνηση. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἐπίνειο τῆς Ηπείρου. Γύρω ἡ πόλη περιβάλλεται ἀπὸ ἐλαιῶνες.

"Απ' τὴν Πρέβεζα στὴν Πάργα μποροῦμε νὰ πάμε μὲ καράβι. Θὰ προτιμήσωμε δμῶς τὸ αὐτοκίνητο, γιὰ νὰ γνωρίσωμε καλύτερα τὴ χώρα. "Απ' τὴν Πρέβεζα, περνῶντας τὴ Νικόπολη, δι δρόμος πλησιάζει πρὸς τὴ θάλασσα καὶ

κατόπιν ἀνεβαίνει πρὸς Β. παράλληλα μικροῦ ποταμοῦ. Δεξιά μας ὑψώνεται ὁ ἀπότομος βράχος τοῦ Ζαλόγγου, ἀπὸ τὸν δῆμον γκρεμίστηκαν οἱ Σουλιώτισσες γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Πλησιάζομε τώρα τὸν Ἀχέροντα ποταμὸ καὶ τὴν Ἀχερονοσία λίμνη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πῶς οἱ ψυχὲς μετὰ θάνατο περνοῦσαν πρῶτα τὸν Ἀχέροντα κι ὅστε ρα ἔφταναν στὸν Ἀδη.

‘Ο μῦθος αὐτὸς ἀσφαλῶς σχηματίστηκε ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτὸς κατερχόμενος μέσα σ’ ἄγρια βουνά

Η Πάργα

καὶ φαράγγια, τὰ νερά του κάνουν τόσο μεγάλο θόρυβο, σὰ νὰ συμβαίνῃ κάτι τὸ ἔξαιρετικό.

Ἐτοι οἱ ψυχὲς περνώντας τὴν Ἀχερονοσία λίμνη χάνονταν μέσα στὸν τρομακτικὸ θόρυβο τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ. ‘Ο Ἀχέροντας πλησιάζοντας νὰ χυθῇ στὸ Ιόνιο πέλαγος, σχηματίζει μικρὴ πεδιάδα, μὲ πολλὰ ἔλη, στὴν ὁποίᾳ παράγεται ἄφθονο ρύζι καὶ καλαμπόκι. Δεξιά μας ὑψώνονται τὸ ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ Σουλίου πὸν ἔθρεψαν τοὺς λεοντόκαρδονς Σουλιώτες, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ τοὺς δίδαξαν νὰ ζοῦν καὶ νὰ πεθαίνουν, μονάχα γιὰ τὴν Δευτεριά.

Διαβαίνοντας τὸν ποταμὸ Ἀχέροντα, φτάνομε στὴν παραλιακὴ κωμόπολη Πάργα. Η Πάργα εἶναι μεσαιωνικὴ πόλη περὶ ἔπαθε πολλὰ βάσανα καὶ κάποτε πουλήθηκε γιὰ 150

χιλ. λίρες στὸν Ἀλῆ πασᾶ. Ὡραῖο δημοτικὸ τραγούδι ἔξυμνησε τὴν ἔνδοξη ἐγκατάλειψη τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς, γιὰ νὰ μὴ μείνουν σκλάβοι στὸν Ἀλῆ πασᾶ.

4. ΠΑΡΓΑ-ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΟ-ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ-ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ.

Ἄπ' τὴν *Πάργα* μὲ αὐτοκίνητο ἑκινοῦμε γιὰ τὸ *Μαργαρίτιο* κατευθυνόμενοι πρὸς Β. Στὴν ἀρχὴ περνοῦμε ἀπὸ ἔλαιωνα καὶ, κατόπιν ὁ δρόμος ἀνεβαίνει διάφορα ύψωματα, μέχρι ποὺ φτάνει στὴν κωμόπολη *Μαργαρίτιο*. 2.000 κατ.).

Ἄπ' τὸ *Μαργαρίτιο* γιὰ τὴν *Παραμυθιὰ* πηγαίνομε πάλι μὲ αὐτοκίνητο, διαβαίνοντας κοιλάδα εὕφορη, στὴν ὅποια καλλιεργεῖται καὶ ἡ ἐλιά.

Ἡ *Παραμυθιὰ* (2.500 κατ.) εἶναι Μεσαιωνικὴ πόλη καὶ ξαπλώνεται ἀμφιθεατρικὰ πάνω σὲ λόφο. Συνεχίζοντας τὸ ταξίδι μας γιὰ τὴν *Ηγουμενίτσα*, περνοῦμε ἀπὸ εὕφορη περιοχὴ, στὴν ὅποια καλλιεργεῖται ἐντατικὰ ἡ ἐλιά.

Σ" ὅλο τὸ ταξίδι μας ἀπ' τὴν *"Αρτα ὡς τὴν Ηγουμενίτσα παρατηροῦμε, ὅτι σ' ὅλες τις πεδιάδες καὶ κοιλαδες τῆς νοτίας καὶ δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἡπείρου εύδοκιμεῖ ἡ ἐλιά. Τοῦτο συμβαίνει γιατὶ τὸ κλίμα στὰ παράλια εἶναι γκυκό, ἐνῶ στὴν κεντρικὴ καὶ ἀνατολικὴ *"Ηπειρο*, ποὺ εἶναι ἐντελῶς ὀρεινή, τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικό.*

Ἡ *Ηγουμενίτσα* (2.000 κατ.) εἶναι νέα πόλη, πρωτεύουσα τοῦ *Noμοῦ Θεσπρωτίας*, μὲ καλὸ λιμάνι καὶ κυματοθραύστη.

5. ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ—ΦΙΛΙΑΤΕΣ—ΖΙΤΣΑ—ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ἄπ' τὴν *Ηγουμενίτσα* γιὰ νὰ φτάσωμε στὶς *Φιλιάτες* (3.000 κατ.), προχωροῦμε πρὸς Β. περνοῦμε τὸν ποταμὸ Θυάμιδα ἡ *Καλαμᾶ*, ὁ ὅποιος διαρρέει ὁλόκληρο τὸ βόρειο μέρος τῆς *Ἡπείρου* καὶ χύνεται στὸ *Ίόνιο πέλαγος*. Ἐπειδὴ σ' ἀρκετὸ μῆκος σκεπάζεται ἀπὸ καλάμια, λέγεται καὶ *Καλαμᾶς*.

Ἄπ' τὶς *Φιλιάτες* περνοῦμε πάλι τὸν *Καλαμᾶ* καὶ κατευθυνόμαστε πρὸς τὰ Β.Α. παράλληλα τοῦ ποταμοῦ. Περνοῦμε πολλὰ ὀρεινὰ χωριά, μὲ δάση κι ὅμορφα τοπεῖα καὶ φτάνομε στὴ *Ζίτσα* (2.000 κατ.).

Νέα κωμόπολη πάνω σὲ ὀροπέδιο, ποὺ περιβάλλεται ἀπὸ βουνά τὰ ὅποια εἶναι κατάφυτα ἀπὸ βαλανιδιές. Τὸ τοπεῖο εἶναι περίφημο καὶ γραφικότατο.

Διατηρούνται άκόμη δυό άρχαία Μοναστήρια, τά δποια τὸ 16ο αἰώνα εἶχαν ίδρυσει περίφημο Ἐλληνικὸ σχολεῖο. Στούς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ ὁ λόρδος *Βόρων* ἔγραψε ἔνα ἀπ' τὰ ὡραιότερα ποιήματά του. Ἀπ' τῇ *Ζίτσα* μὲν αὐτοκίνητο ἐπιστρέφομε στὰ Ἰωάννινα.

6. ΙΩΑΝΝΙΝΑ—ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟ—ΚΟΝΙΤΣΑ

Ἀπ' τὰ Ἰωάννινα ἀμαξιτός δρόμος συνδέει τὸ Δελβινάκιο καὶ τὴν Κόνιτσα. Ἡ διαδρομὴ εἶναι πολὺ γραφικὴ καὶ ὅμορφη.

Οἱ δρόμοι περνᾶν ἀνάμεσα σὲ ὄροπέδια κι ἄγρια βουνά, κατάφυτα ἀπὸ θάμνους, βαλανιδιές καὶ λεπτοκαριές.

Οἱ δυὸς αὐτὲς κωμοπόλεις ἔχουν μεγάλη σημασία γιὰ μᾶς τοὺς Ἐλλήνες, σὰν ἀκραῖοι σταθμοὶ τῆς Χώρας μας. Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἀσχολούνται μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Νοτιοανατολικά τῆς Κόνιτσας καὶ μέχρι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Μετσόβου, μεταξὺ τοῦ βουνοῦ *Μιτσικέλι* καὶ τῆς δροσειρᾶς τῆς *Πίνδου* καὶ τοῦ *Σμόλικα*, βρίσκονται τὰ περίφημα *Ζαγοροχώρια*.

Ομορφα καὶ πλούσια χωριά, ποὺ τὰ πλημμυρίζουν τὰ δάση καὶ τὰ κρύα νερά. Στὰ *Ζαγοροχώρια* ἀπ' τὰ παλιά χρόνια ἥκμασαν τὰ γράμματα καὶ οἱ ἐπιστήμες.

Σὲ τοῦτο βοήθησε πολὺ ὁ φυσικὸς πλούτος τῶν χωριῶν, οἱ ταξιδεμένοι κάτοικοι καὶ τὰ πολυάριθμα μοναστήρια, ποὺ ἔγιναν πραγματικὲς πνευματικὲς ἑστίες.

Πολλοὶ διδάσκαλοι τοῦ *Γένους* προῆλθαν ἀπὸ τὰ *Ζαγοροχώρια*. Ἐπίσης πολλοὶ ποὺ πλούτισαν, ἀφησαν γενναῖα κληροδοτήματα γιὰ τὴν ίδρυση σχολείων καὶ τὴν μόρφωση καὶ τὴν προαγωγὴ τοῦ τότε ύποδούλου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεύθερου Ἐλληνισμοῦ.

7. ΙΩΑΝΝΙΝΑ—ΜΕΤΣΟΒΟ

Ἀπ' τὰ Ἰωάννινα γιὰ τὸ Μέτσοβο πηγαίνομε μὲ αὐτοκίνητο. Οἱ δρόμοι εἶναι καλὸς καὶ ἡ διαδρομὴ μέσα ἀπὸ βουνά καὶ φαράγγια εἶναι πολὺ εὐχάριστη.

Τὸ *Μέτσοβο* (3.000 κατ.) βρίσκεται σὲ Ὕψος 925 μ. μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς βόρειας καὶ νότιας *Πίνδου* καὶ εἶναι τὸ μοναδικὸ πέρασμα μὲ αὐτοκίνητο ἀπ' τὴ *Θεσσαλία* στὴν *Ηπειρο*.

Ἐχει θαυμάσια θέα. Δάση μεγάλα ξαπλώνονται στὰ

βόρεια και νότια της κωμόπολης. Τὰ ἄφθονα και κρύα νερά του, κάνουν τὸ Μέτσοβο θαυμάσιο παραθεριστικὸ κέντρο.

Τὸ Μέτσοβο εἶναι ἡ πατρίδα πολλῶν Ἑθνικῶν εὑεργετῶν, δπως τοῦ Ἀβέρωφ, ὁ δποῖος ἔχτισε τὸ μαρμάρινο Παναθηναϊκὸ στάδιο κι ἀγόρασε τὸ δοξασμένο πολεμικό μας καράβι τὸν «Ἀβέρωφ», τοῦ Τοσίτσα, Στουρνάρα κι ἄλλων, ποὺ μὲ χρήματά τους χτίστηκε τὸ Μετσόβειο Πολυτεχνεῖο. Μὲ τὴν ἐπίσκεψῃ και τοῦ Μετσόβου τελειώνομε τὰ ταξίδια μας στὴν "Ηπειρο".

Διοικητικὴ διαιρέση Ἡπείρου

Ἐκταση: 9.350 τετραγ. χιλιόμετρα. Πληθυσμός: 362.000

	Νομοὶ	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Ἰωαννίνων	Ἰωάννινα	1) Δωδώνης 2) Κονιτσας 3) Πλωγωνίου 4) Μετσόβου	Ἰωάννινα Κονιτσα Δελβινάκι Μέτσοβο	20.000 2.000 2.000 3.000
2	Θεσπρωτίας	Ἡγουμενίτσα	1) Παραμυθιᾶς 2) Μαργαριτιου 3) Θυάμιδος	Ἡγουμενίτσα Μαργαριτιο, Φιλιάτες	2.000 2.000 2.000
3	Πρέβεζας	Πρέβεζα	1) Πρέβεζας 2) Λευκάδας	Πρέβεζα Λευκάδα	10.000 5.000
4	Αρτας	Ἄρτα	1) Ἄρτας και Τζουμερκων	Ἄρτα	10.000

Ἀνακεφαλαίωση Ἡπείρου

- 1) Θέση, ούνορα
- 2) Ἀκρωτήρια—κόλποι
- 3) Βουνά—πεδιάδες—ποταμοὶ—λίμνες
- 4) Προϊόντα—έμπόριο—βιομηχανία
- 5) Ἀσχολίες κατοίκων
- 6) Κλίμα
- 7) Συγκοινωνία : ξηρᾶς—θάλασσας—άέρα
- 8) Διοικητικὴ διαιρέση: α) Νομοὶ β) ἐπαρχίες

ΚΕΦΑΛΗΙΟ Ε'.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Παρατηρήστε στό χάρτη σας, παιδιά, τή **Μακεδονία**. Είναι ή πιο μεγάλη χώρα τής πατρίδας μας και κατέχει τό βόρειο τμῆμα της.

Ξαπλώνεται μεταξύ τής **Ηπείρου** και **Θράκης** και, από βορρά συνορεύει με τά βαλκανικά κράτη, **Σερβία** και **Βουλγαρία**, άπό δὲ τό νότο βρέχεται απ' τό **Αλγατο πέλαγος**.

Είναι τόσο πλούσια σὲ γεωργικά και ἄλλα προϊόντα ώστε, τό μισό τής παραγωγῆς τῶν δημητριακῶν και τοῦ καπνοῦ, τά παράγει ή **Μακεδονία**.

Γι' αὐτό, κάθε ἐλληνόπουλο, πρέπει νὰ τή γνωρίσῃ καλά και νὰ τήν ἀγαπήσῃ ὅπως τήν ίδιαίτερη πατρίδα του.

Ἡ σημασία τής είναι γιά μᾶς τοὺς Ἑλληνες τέτοια, ποὺ **Ἐλλάδα** σημαίνει **Μακεδονία** και **Μακεδονία** **Ἐλλάδα**.

Ἡ **Μακεδονία** είναι σχεδὸν μᾶλλον ἀπέραντη πλούσια και γόνιμη πεδιάδα, ποὺ τήν ποτίζουν μεγάλαι ποταμοὶ και τή χωρίζουν σὲ κομμάτια δροσειρές ἀπό βουνά, κατάφυτα ἀπό δάση.

Γιά νὰ τή γνωρίσωμε καλύτερα και νὰ τήν ἀγαπήσωμε περισσότερο, θά τήν περιηγηθοῦμε ὅπως και τίς ἄλλες χωρες τής πατρίδας μας, μὲ ταξίδια, ἀρχίζοντας απ' τήν πρωτεύουσά της, τή νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ, τή **Θεσσαλονίκη**.

1. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ἡ πόλη **Θεσσαλονίκη** κατέχει τό κέντρο τής **Μακεδονίας** και είναι ή δεύτερη σὲ πληθυσμὸ πόλη τής Ἑλλάδας (350.000 κατ.) Χτίστηκε τό 315 π.Χ. απ' τό **Βασιλιὰ τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρο**, πρός τιμὴ τής γυναίκας του, **Θεσσαλονίκης**, ἀδελφῆς τοῦ **Μεγάλου Αλεξανδροῦ**.

Ἄπο τότε, μέχρι σήμερα, δὲν ἔπαψε νὰ είναι ἔνα απ' τά ωραιότερα και μεγαλύτερα λιμάνια τής **ἀνατολικῆς Μεσογείου**.

Σήμερα είναι μιά μεγάλη κι ώραιά πόλη, μὲ ώραιά ρυμοτομία, θαυμάσια προκυμαία, μεγάλους δρόμους, μεγάλα πάρκα, δηλαδὴ δημόσιους κήπους, καταστήματα, ἔργοστάσια και πολλές βυζαντινές ἐκκλησίες.

Ἄπο ἐμπορικὴ ἄποψη είναι τό δεύτερο λιμάνι μετά τὸν Πειραιᾶ, τής πατρίδας μας. Ἀπ' τὰ **δραχαῖα** και **βυζαν-**

τινὰ μυημεῖα τῆς θ' ἀναφέρωμε μόνο τὸ κάστρο της, τὸ λευκό τῆς Πίνεργο, ποὺ βρίσκεται κοντά στὴν προκυμαία, στὸ κέντρο τῆς πόλης καὶ τὸν ἐπιβλητικότατο ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, Πολιούχου καὶ προστάτη τῆς πόλης Θεσσαλονίκης. Ἡ γιορτή του στὶς 26 Ὁκτωβρίου ἔχει δρι- στῇ ως Ἐθνικὴ γιορτή.

Στὴ Θεσσαλονίκη κάθε χρόνο γίνεται μεγάλη ἐμπορο- πανήγυρη, (Αὐγουστος—Σεπτέμβριος) στὴν δποία πέρνουν μέρος ὅλα τὰ κράτη καὶ λέγεται «Διεθνῆς ἔκθεσις Θεσσα- λονίκης». Σκοπός της εἶναι ἡ ἐπίδειξη στοὺς ξένους τῶν Ἑλληνικῶν προϊόντων, γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν.

Στὴ Θεσσαλονίκη μένει δὲ Ὅπουργός Γενικὸς Διοικητὴς Μακεδονίας. Ακόμη στὴ Θεσσαλονίκη ύπαρχει τὸ δεύτε- ρο Πανεπιστήμιο τῆς Ἑλλάδας.

2. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ—ΑΡΝΑΙΑ— —ΙΕΡΙΣΣΟΣ—ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Ξεκινώντας ἀπ' τὴν Θεσσαλονίκη θὰ ἐπισκεφθοῦμε πρῶτα τὴν **Χερσόνησο Χαλκιδικῆς**. Ἀπ' τὴν Θεσσαλονίκη μὲ αὐτοκίνητο φτάνομε στὸ ἀκρωτήρι Καραμπουρνού, ποὺ εἶναι ὀχυρωμένο καὶ σὲ καιρό πολέμου δὲν ἐπιτρέπει, στὰ καράβια, νὰ πλησιάσουν τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀπ' τὸ **Καραμπουρνού** προχωρώντας Ν.Α. μέσα σὲ γόνιμες κοιλάδες, ἀφήνομε ὀριστερά μας τὸ βουνὸ Χορ- τιάτη (1.100 μ. ὕψος) καὶ φτάνομε στὴν κωμόπολη **Θέρμη**, ἀπ' τὴν δποία ἔλαβε τὸ δένομα καὶ δύκλησις.

Στὴ **Θέρμη** ύπάρχουν θερμές ιαματικές πηγές. Πρὸς Ν. ξαπλώνεται δὲ **Θερμαϊκὸς ὄπλος** καὶ πέρα στὸ βάθος διακρίνονται τὰ βουνά τῆς Θεσσαλίας δὲ **Ολυμπος** καὶ δὲ **Κίσαβος**.

Ἄφοῦ προχωρήσωμε λίγο, δὲ δρόμος μας ἀρχίζει ν' ἀνέρχεται διάφορα ὑψώματα τῆς δροσειρᾶς τοῦ βουνοῦ Χολομώντα (1100 μ.).

Πρὸς νότο ξαπλώνονται γραφικές κοιλάδες, ἀρκετά εὖφορες, στὶς δποίες καλλιεργοῦνται σιτηρά, καπνός, σου- σάμι κ. ἄ.

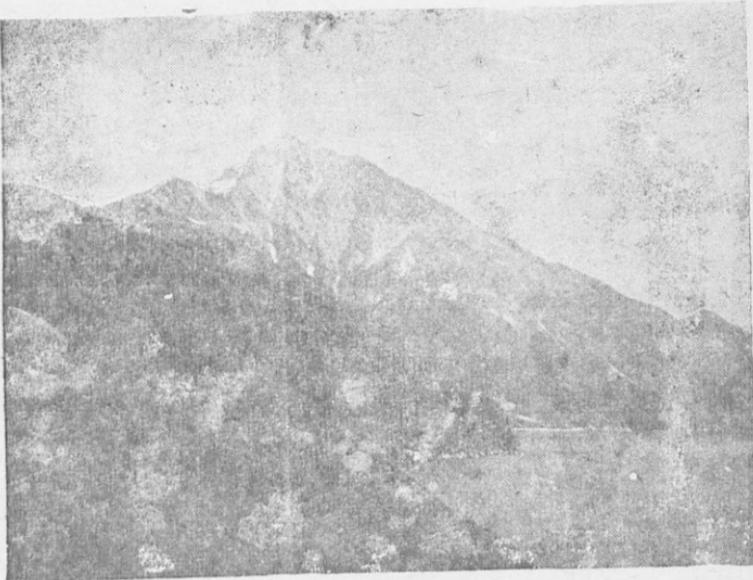
Ἀκόμη παράγουν ἀρκετά κρασιά, φροῦτα καὶ λάδια, γιατὶ τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακό κι εύδοκιμεῖ καὶ ἡ ἐλιά.

Φτάνομε στὸν **Πολύγυρο** (4.000 κατ.), ποὺ εἶναι ἡ πρω- τεύουσα τοῦ **Νομοῦ Χαλκιδικῆς** καὶ εἶναι χτισμένη σὲ ὑψόμετρο 700 μ. πάνω στὸ βουνὸ Χολομώντα. Εἶναι τὸ ἐμπορικὸ κέντρο ὅλης τῆς γύρω περιοχῆς.

Νοτιοδυτικά τοῦ Πολυγύρου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀκμάζανε δυὸς πόλεις μὲν μεγάλῃ ἱστορίᾳ ἡ "Ολυνθός" καὶ ἡ Ποτίδαια.

³ Απ' τὸν Πολύγυρο προχωρώντας ἀνατολικὰ μέσα σὲ δρεινή καὶ δασώδη περιοχή, φτάνομε στὴ δεύτερη πόλη τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου τὴν Ἀγραία (3.000 κατ.).

Τό διατάξεις την οποία πρέπει να γίνεται στην αρχή της παραγωγής.

"Αγιον Όρος (Αθως)

δξιας στὰ νότια τῆς Αργαλας καταλαμβάνει ουνεχή έκταση 50.000 στρεμμάτων.

Βορειοδυτικά τῆς Ἀρναίας βρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλης «Στάγειρα», ποὺ ἦταν ἡ πατρίδα τοῦ μεγά- γάλου φιλοσόφου τῆς δεχαῖοτητας καὶ δασκάλου τοῦ Με- γάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀριστοτέλη.

Απ' τὴν Ἀρναία προχωρώντας πρὸς Ν. γιὰ τὴν χερσόνησο τοῦ Ἁγίου Ὁρους, στεκόμαστε στὸ χωριό Ιερισσό ποὺ βρίσκεται στὸν Ιεθμὸ τῆς χερσονήσου.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲ Ξέρξης ὁ Βασιλίας τῶν Περσῶν προσπάθησε νὰ κόψῃ τὸν Ισθμό, γιὰ νὰ μὴν καταστραφοῦν τὰ πλοῖα του, περιπλέοντας τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἀγίου

”Ορους, στὸ δόποῖο βασιλεύει πάντοτε μεγάλη τρικυμία.
Περνώντας τὸν Ισθμὸν μπαίνομε στὸ ξεχωριστὸ βασί-
λειο τῶν καλογήρων τοῦ Ἀγίου ”Ορους.

Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἀγίου ”Ορους ἡ ”Αθω, στὴν δόποια
ἀπαγορεύεται νὰ πατήσουν γυναῖκες, ἔχει μῆκος 50 χιλιό-
μετρού, καὶ πλάτος 5—10.

Πάνω στὴ χερσόνησο εἶναι χτισμένα 22 μοναστήρια
στὰ δόποια ζοῦν 10.000 καλόγηροι. Πρωτεύουσσα τοῦ ”Αθω
εἶναι ἡ κωμόπολη Καρυές. Στὴ χερσόνησο ξαπλώνεται τὸ
βουνὸν ”Αθως κατάφυτο ἀπὸ δάση καὶ τοῦ δόποιου ἡ κορυ-
φὴ φτάνει τὸ (2.000 μ.).

Τὰ μοναστήρια αὐτὰ ἔχουν χτιστῇ μπροστὰ ἀπὸ 1000
καὶ 1500 χρόνια καὶ εἰνοὶ πολὺ πλούσια. Παρουσιάζουν
μεγάλο ἐνδιαφέρο στοὺς μελετητὲς τῆς βιζαντινῆς τέχνης
καὶ Ἀγιογραφίας.

”Απὸ τὸ λιμάνι Δάφνη μπαίνομε στὸ βαπόρι καὶ ἐπι-
στρέφομε στὴ Θεσσαλονίκη.

3. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΛΑΓΚΑΔΑΣ—ΣΤΑΥΡΟΣ—ἐκβολὲς Στρυμόνα—ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΗ—ΚΑΒΑΛΑ

”Απὸ τὴ Θεσσαλονίκη μὲν ἀυτοκίνητο προχωροῦμε Β.Α.
κι ἀφοῦ ἀνεβοῦμε ἔνα ὑψωμα, κατεβαίνουμε πρὸς τὴν
πεδιάδα τοῦ Λαγκαδᾶ.

Ἡ πόλη Δαγκαδᾶς (5.000 κατ.) εἶναι χτισμένη στὸ μέσο
τῆς πεδιάδας, κοντά στὴν δύμνυμη λίμνη. Εἶναι συνηθ-
σμένη πόλη μὲν ὁραίους δεντροφυτευμένους δρόμους.

”Απὸ τὸ Λαγκαδᾶ μὲν τὸ »ντεκοβίλ»—μικρὸ τραινάκι—
προχωροῦντας κατὰ μῆκος τῶν λιμνῶν Ἀγίου Βασιλείου
(Λαγκαδᾶ) καὶ Βόλβης φτάνομε στὴ κωμόπολη Νέα Μά-
δυτο.

”Ολα τὰ χωριά τῆς περιοχῆς εἶναι προσφυγικοὶ συνοι-
κισμοί, μὲν μικρὰ ὅμορφα σπιτάκια, ποὺ ἀστράφτουν ἀπὸ
καθαριότητα.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία
(κυρίως σιτηρά), τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴν κηπουρική. Ἀ-
κόμη καλλιεργοῦν ὀπωροφόρα δέντρα (κερασιές, ροδακι-
νιές, καὶ βερυκοκιές). Στὶς δυὸ παραπάνω λίμνες ψαρεύον-
ται πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια.

”Απὸ τὴ Νέα Μάδυτο μέχρι τὸ Σταυρὸν περνοῦμε μέσα
ἀπὸ στενὴ κοιλάδα πολὺ γοητευτική, τὴν δόποια διαρρέει
μικρὸ ποταμάκι, ποὺ ζεινάει ἀπὸ τὴ λίμνη Βόλβη. Ὁ
Σταυρὸς εἶναι μικρὸ χωριό χωμένο μέσα στὰ πλατάνια,
στὰ δέντρα καὶ στὴ δροσιά.

Γ. Κ. Μανωλᾶ... Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ 6

“Απ” τὸ Σταυρὸν προχωρώντας παραλία μ’ αύτοκίνητο βλέπομε πρὸς Β. τὴν χαμηλὴ δροσειρά τοῦ Βερτικίου, (1100 μ.) κατάφυτη ἀπό κάθε εἶδους δέντρα.

Σὲ λίγο φτάνομε στὶς ἑκβολές τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Στρυμόνα, στὸν ὃποιο ἔχουν γίνει μεγάλα ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα, γιατὶ πολλές φορὲς τὸ χειμώνα πλημμύριζε καὶ κατέστρεψε τὶς καλλιέργειες τῆς εύφορώτατης πεδιάδας τῶν Σερρῶν, ἡ ὃποια βρίσκεται πρὸς βορράν.

Σὲ μιὰ ὥρα ἀπόσταση ἀπ” τῇ θάλασσα κοντὰ στὸν ποταμὸν Στρυμόνα ἦταν χτισμένη στὴν ἀρχαιότητα, ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιότερη πόλη τῆς Μακεδονίας, ἡ Ἀμφίπολη.

Ἡταν ἀποικία τῶν Ἀθηναίων. Γιὰ τὴν κατοχὴ τῆς ἔγιναν μεγάλες μάχες μεταξὺ Ἀθηναίων, Σπαρτιατῶν, Μακεδόνων, Θρακῶν καὶ Περσῶν.

Διαβαίνοντας τὴν γέφυρα τοῦ Στρυμόνα (μήκους 100 μ.) δρόμος περνᾷ ἀνάμεσα στὰ δυὸ βουνά, Παγγαῖο καὶ Σύμβολο. Τὸ βουνὸ Παγγαῖο εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, γιατὶ σ’ αὐτὸ ὑπῆρχαν μεταλλεῖα χρυσοῦ. Σήμερα δὲν εἶναι ἐκμεταλλεύσιμα.

Τὸ δυὸ αὐτὰ βουνά ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσινοὺς ἀνέμους νὰ φτάσουν τὶς πρὸς βορράν πεδιάδες τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας, καὶ γι’ αὐτὸ τὸ κλίμα τῶν εἶναι ἡ πειρωτικό.

Προτοῦ νὰ φτάσωμε στὴν Καβάλα, σταματοῦμε στὴν κωμόπολη Ἐλευθερούπολη (5.000 κ.), ποὺ εἶναι χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Παγγαίου. Πρὸς Β. ξαπλώνεται ἡ πεδιάδα τῆς Δράμας.

Σὲ λίγο φτάνομε στὴν Καβάλα. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Καβάλας, χτισμένη κοντὰ στὸν ὁμώνυμο κόλπο. “Εχει (50.00 κατ.) καὶ εἶναι ὀρατὰ πόλη. Εἶναι ἡ παντούπολη τῆς Ἐλλάδας.

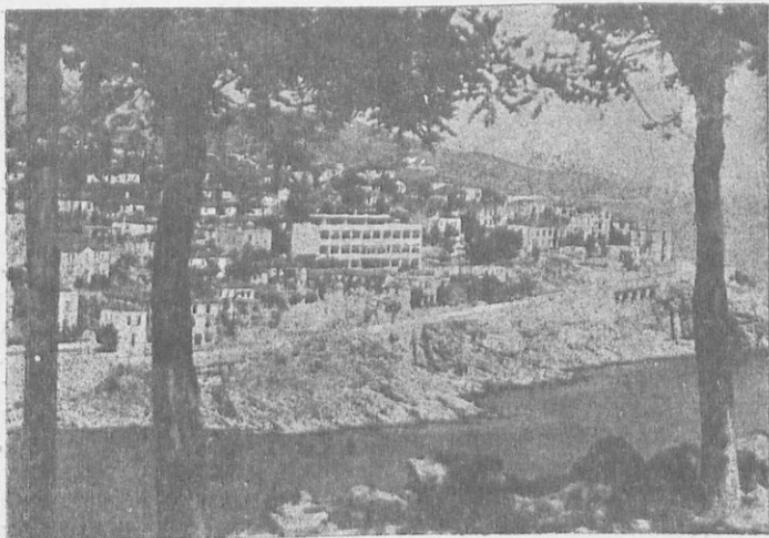
Στὰ τεράστια καπνεργοστάσιά τῆς ποὺ βρίσκονται κατὰ μῆκος τῆς παραλιακῆς Λεωφόρου, ἐπεξεργάζονται τὰ καλύτερα καπνά τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἡ πόλη, ὅν καὶ εἶναι χτισμένη πάνω σὲ πετρόλιφους, συνέχεια ἔξωραΐζεται.

Τὸ λιμάνι τῆς ἔχει μεγάλη κίνηση καὶ εἶναι τὸ τέταρτο τῆς πατρίδας μᾶς, μετὰ τὸν Πειραιᾶ, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Πάτρα.

Κοντὰ στὴν Καβάλα πρὸς Β. βρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλης «Φίλιπποι», τὴν ὃποια ἔχτισε ὁ πατέρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὴν πόλη ἀύτῃ τὴν ἐπεσκέφτηκε καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ τὴν ἀναφέρει στὶς ἐπιστολές του. “Απ” τὴν Καβάλα μ’ αὐτοκίνητο ἐπισκεπτόμαστε τὴν

Χρυσούπολη, πού βρίσκεται πρὸς Α. στὸ μέσο πεδιάδας ἡ ὁποὶα παράγει ἀφθονο σιτάρι.

‘Απ’ τὴν **Καβάλα** μὲ βενζινάκατο ἐπισκεπτόμαστε τὴ νῆσο **Θάσο**, ποὺ βρίσκεται Β.Α. στὸ **Αἴγαο πέλαγος**. Ἡ νῆσος **Θάσος** εἶναι ὀρεινή. Τὸ βουνό τῆς **Υψάριον** φτάνει τὰ 1100 μ. Εἶναι ὅμως κατάφυτο ἀπὸ ὠραιότατα δάση, ἔλατων καὶ πεύκων. ‘Αφθονα καὶ γάργαρα νερά τρέχουν παντοῦ|καὶ κάνουν τὸ νησὶ θαυμάσια καλοκαιρινὴ διαμονὴ.

Ἡ Καβάλα

Κατοικεῖτο ἀπ’ τὴν ἀρχαιότητα, γιατὶ εἶχε διάφορα μεταλλεῖα καὶ θαυμάσιο λευκὸ μάρμαρο. Διακρίνονται καὶ σήμερα τὰ ἔρειπια τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τειχῶν.

Στὸ μουσεῖο τῆς πρωτεύουσάς της ποὺ λέγεται **Διμήν**, ὑπάρχουν πολλὰ ἄξια λόγου ἀρχαιολογικά εύρήματα.

4. ΚΑΒΑΛΑ—ΔΡΑΜΑ—ΝΕΑ ΖΙΧΝΑ—ΣΕΡΡΕΣ

‘Απ’ τὴν **Καβάλα** εκεινοῦμε μὲ αὐτοκίνητο γιὰ τὴ **Δράμα**. Προχωροῦμε πρὸς Β. καὶ διαβαίνομε τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας, στὴν ὁποὶα καλλιεργοῦν ἀποκλειστικὰ καπνά. Τὸ χῶμα τῆς πεδιάδας εἶναι κοκκινωπὸ καὶ εἶναι ἔξαιρετο γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ. Ἡ πεδιάδα αὐτὴ παράγει καπνὰ ἐκλεκτῆς ποιότητας καὶ μυρωδάτα.

Προτοῦ φτάσωμε στὴ **Δράμα**, συναντοῦμε τὴν κωμό-

πολη Δοξάτο (4.000 κατ.), στήν όποια οι Βούλγαροι καὶ στοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους ἔκαμαν τρομερές σφαγές.

“Απ’ τὸ Δοξάτο σταματοῦμε στὴ Δράμα. Εἶναι χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ὁρβήλου. Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Δράμας κι ἔχει 42.000 κατ.

Εἶναι ὡραία πόλη μὲν ὡραῖα κτίρια, ὡραῖο στάδιο καὶ καλοὺς δεντροφυτευμένους δρόμους. Μέσα στήν ἵδια τήν πόλη ἀναβλύζουν πολλές πηγές, μὲν πόσιμο νερό καὶ γι’ αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι κατάφυτη ἀπὸ δέντρα καὶ πρασινάδα. “Εχει ζωηρὸ ἐμπόρῳ καπνοῦ.

“Απ’ τὴ Δράμα ἀμαξιτὸς δρόμος προχωρεῖ Β.Δ. συναντάει τὴν κωμόπολη Πρωτοσάνη (4.000 κατ.) καὶ κατόπιν ἀναρριχᾶται στὸ βουνὸ Ὁρβηλο καὶ πηγαίνει στὴ Βουλγαρία.

“Απ’ τὴ Δράμα γιὰ τὶς Σέρρες θὰ ταξιδεύσωμε μὲ τὸ σιδηρόδρομο. Τὸ τραῖνο προχωρεῖ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτη παραποτάμου τοῦ Στρυμόνα. Κοντὰ στὴ συμβολὴ τῶν δυὸ ποταμῶν Ἀγγίτη—Στρυμόνα, τὸ τραῖνο παίρνει κατεύθυνση πρὸς τὰ Β.Δ.

Προχωροῦμε τώρα στήν πεδιάδα τῶν Σερρῶν. Τὸ χρῶμα τοῦ κάμπου ἀλλάζει ‘Η καλλιέργεια εἶναι διαφορετική. ‘Η πεδιάδα τῶν Σερρῶν ποὺ τὴ διαρρέει δ μεγάλος ποταμὸς Στρυμόνας εἶναι ἡ πλουσιότερη ὅλης τῆς Μακεδονίας. Παράγει ἄφθονα βαμβάκια, σουσάμια, λαχανικά, καρπούζια, καπνὰ καὶ λίγα σιτάρια. ‘Ακόμη εἶναι κατάφυτη ἀπὸ διπλοφόρα δέντρα.

Προτοῦ φτάσωμε στὶς Σέρρες συναντοῦμε τὴν κωμόπολη Νέα Ζίχνα (5.000 κ.) χτισμένη σὲ λόφους τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ βουνοῦ Ὁρβήλου. ‘Απὸ τὴ Νέα Ζίχνα φτάνομε στὶς Σέρρες. ‘Η πόλη (30.000 κάτ.) βρίσκεται στοὺς προπόδεις τοῦ Ὁρβήλου. Εἶναι πόλη πλούσια κι ἔχει ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας τοῦ βαμβακιοῦ.

“Αλλοτε τὴν πλουσιότατη πεδιάδα τῶν Σερρῶν, τὴν κατέστρεφαν οἱ πλημμύρες τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνα. Τώρα δύμως, ποὺ ἔγιναν ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα καὶ διαπλατύνθηκε ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ τὰ ἔλη ἔξελειπαν, καὶ οἱ καταστροφὲς στὶς καλλιέργειες τῆς πεδιάδας ἔπαψαν. ‘Η πεδιάδα πλέον ἔγινε ἔνας τόπος ἐπαγγελίας.

5. ΣΕΡΡΕΣ - ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟ - ΚΙΛΚΙΣ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

“Απ’ τὶς Σέρρες μὲ τὸ σιδηρόδρομο ξεκινοῦμε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ τραῖνο περνάει μέσα στήν εὐφορη πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ προχωρεῖ Β.Δ. στὴν ἀρχὴ, καὶ κατόπιν πρὸς Βορράν.

Η πρώτη πόλη που συναντούμε είναι τὸ Σιδηρόκαστρο (8.000 κατ.) χτισμένο πάνω σὲ γραφικό λόφο.

Πρός Β. τοῦ Σιδηροκάστρου μεταξὺ τῶν βουνῶν Κεφνίνης (Μπέλες) καὶ Ὁρβήλου σχηματίζονται τὰ στενὰ τοῦ Ρούπελ, διπου βρίσκονταν τὰ περίφημα Ἑλληνικά δύχυρά, στὰ δόπια νικηφόρα ἀντιμετώπισαν οἱ Ἑλληνες τὰ στίφη τῆς Χιτλερικῆς Γερμανίας, στὸν πόλεμο τοῦ 1941.

Φτάνοντας στὸ χωριό Πετρίτσι, σημεῖο ἀπ' ὃπου ἀρχίζουν τὰ στενὰ τοῦ Ρούπελ, τὸ τραίνο παίρνει κατέύθυνση πρὸς Δ. Ἡ διαδρομὴ γίνεται μέσα σὲ πεδιάδα, ἐνῷ δεξιά μας ὑψώνεται ἡ δασώδης δροσερὰ τῆς Κεφνίνης (Μπέλες), διπου στὴν ψηλότερη κορυφὴ ὑπάρχει τὸ λεγόμενο τριεθνὲς σημεῖο. Ἐκεῖ συναντῶνται τὰ σύνορα, Ἐλάδας Σερβίας καὶ Βουλγαρίας.

Προχωρώντας φτάνομε στὴ λίμνη Διοράνη. Είναι μιὰ ἀρκετά μεγάλη λίμνη, ἡ δόπια κατὰ τὸ μισὸν ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἄλλο μισὸν στὴ Σερβία. Στὴ λίμνη αὐτῇ ψαρεύονται ἄφθονα καὶ νόστιμα ψάρια.

Ἄπ' τὸ σημεῖο αὐτὸν τὸ τραίνο ἀρχίζει νὰ κατευθύνεται πρὸς Ν. καὶ μπαίνει στὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Σὲ λίγο φτάνομε στὴ πόλη Κιλκίς (12.000 κατ.), που είναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Κιλκίς. Στὴν πόλη Κιλκίς καὶ στὸ χωριό Δαχανάς, που βρίσκεται νοτιοανατολικά τοῦ Κιλκίς, τὸ 1912—13 ἔγιναν σκληρὲς μάχες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, που κατέληξαν στὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων καὶ στὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἄπ' τὸ Κιλκίς τὸ τραίνο προχωρεῖ πρὸς Ν. κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Γαλλικοῦ, μέσα σὲ εὔφορη πεδιάδα στὴν δόπια καλλιεργούμενη σιτηρά, βαμβάκια, σουσάμια καὶ παντὸς εἰδούς γεωργικὰ προϊόντα.

Σὲ λίγο ἐπιστρέφομε πάλι στὴν πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας τὴν Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ κάμαμε πλέον τὸ γύρο τῆς ἀνατολικῆς καὶ νενταρικῆς Μακεδονίας.

6. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΕΙΔΟΜΕΝΗ

Θεσσαλονίκη Γιαννιτσά

Ἄπ' τὴν Θεσσαλονίκην σιδηροδρομικὴ γραμμὴ προχωρεῖ πρὸς Β. κατὰ μῆκος τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἀξιοῦ, στὸ μέσον τῆς μεγάλης δύμνης πεδιάδας καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν Σερβία. Ὁ τελευταῖος Ἑλληνικὸς σταθμὸς είναι τὸ χωριό Είδομενή.

Ο ποταμὸς Ἀξιὸς ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὴν Σερβία, διαρ-

ρέει τὴ μεγάλη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατόπιν χύνεται στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

Ἄπ' τῇ Θεσσαλονίκῃ μὲν αὐτοκίνητο ἐπισκεπτόμαστε τὰ Γιαννιτσά (15.000 κατ.), νέα πόλη χτισμένη στὴν ἄκρη τῆς λίμνης τῶν Γιαννιτσῶν στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Πάικου.

Σήμερα λίμνη Γιαννιτσῶν δὲν ὑπάρχει, "Εχει ἀποστραγγιστή καὶ στὴ θέση τῆς βρίσκεται εύφορώτατη πεδιάδα, στὴν ὅποια παράγεται ἀφθονο σιτάρι, καλαμπόκι καὶ βαμβάκι.

Κοντὰ στὰ Γιαννιτσά τὴν ἀρχαία ἐποχὴ βρίσκονταν ἡ πόλη Πέλλα, πρωτεύουσα τοῦ Βασιλιά τῶν Μακεδόνων Φιλίππου καὶ Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Πέλλα ἦταν παράλια πόλη. Σήμερα ἡ θάλασσα ἀπέχει πολλὰ χιλι. Τοῦτο συνέβη, γιατὶ οἱ μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας, Ἄξιος, Ἀλιάκμονας καὶ Λουδίας, φέρνοντας πρὸς τὴν θάλασσα κάθε χρόνο ἑκατομμύρια τόννους χώματα κι ἄλλα υλικά, σιγὰ·σιγὰ σχημάτισαν πέρα ἀπ' τὴν ἀρχαία Πέλλα, μιὰ μεγάλη πεδιάδα.

Ἄπ' τὶς προσχώσεις τῶν ποταμῶν ἔχουν σχηματιστῇ πολλὲς πεδιάδες στὴν πατρίδα μας, ὅπως τοῦ Ἀχελώου στὴν Ακαρνανία, τοῦ Σπερχειοῦ στὴ Φθιώτιδα (Λαμία)κ.ἄ.

7. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΒΕΡΡΟΙΑ—ΝΑΟΥΣΑ—ΕΔΕΣΣΑ

Ἄπ' τὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἔκεινοῦμε γιὰ τὴ Βέρροια. Τὸ τραίνο προχωρεῖ πρὸς Δ. μέσα στὴν ἀπέραντη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης, στὴν ὅποιαν παράγονται τὰ περισσότερα σιτηρά. Περνοῦμε τὴ γέφυρα τοῦ Ἅξιοῦ (342 μ.) καὶ προχωροῦμε πρὸς Δυσμάς.

Διαβαίνοντας τὸν ποταμὸν Λουδία φτάνομε στὸ σταθμὸν Πλατύ, ὅπου διαστραυρώνεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμή, μὲ τὴ γραμμὴν Πειραιᾶ—Λάρισσας—Θεσσαλονίκης.

Πέρος ἀπ' τὸ Πλατύ, ἀριστερά μας πρὸς Ν. ρέει ὁ μεγάλος ποταμὸς Ἀλιάκμονας, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Γράμμου καὶ χύνεται στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο. Σὲ ἀπόσταση 68 χιλιομέτρων ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη συναντοῦμε τὴν πόλη Βέρροια (15.000 κατ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ημαθίας.

Βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Βερμίου σὲ γραφικότατη τοποθεσία κατάφυτη ἀπὸ δέντρα. Πολλὰ πηγαῖα νερά, τὰ ὅποια κατέρχονται ἀπ' τὸ Βέρμιο, κάνουν τὴν πεδιάδα, ποὺ ἔχει συναντολικά τῆς πόλης εύφορώτατη.

Παράγει περίφημα καρπούζια καὶ λαχανικά. Στὴν πόλη

ύπάρχουν έργοστάσια νηματουργίας καὶ ἀλευρόμυλοι,
ποὺ κινοῦνται μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ.

Ἄπ' τὴ Βέρροια τὸ τραῖνο κατευθύνεται πρὸς Β. μέσα
σὲ εύφορώτατη πεδιάδα, στὴν δποία καλλιεργοῦνται σι-
τηρά, ἀμπέλια, λαχανικά κι ἄλλα. Ἀριστερά μας ξαπλώ-
νεται τὸ βουνό *Βέρμιο* κατάφυτο ἀπὸ μεγάλα δάση κα-
στανιῶν, δξιῶν καὶ Βαλανιδιῶν.

Φτάνομε στὴ *Νάουσα* (11.000 κατ.). Ἡ πόλη εἶναι
χτισμένη σὲ μιὰ κατάφυτη πλαγιὰ τοῦ *Βερμίου*, ποὺ τὴν
πλημμυρίζουν ἀφθονα πηγαῖα νερά. Οἱ κάτοικοι τῆς καλ-
λιεργοῦν ἀμπέλια, σιτηρά, φιστίκια καὶ τρέφουν μεταξο-
σκώληκα.

Καταρράχτες τῆς "Εδεσσας"

Στὴν πόλη ύπάρχουν πολλά έργοστάσια νηματουρ-
γίας καὶ ύφαντουργίας, τὰ δποία κατασκευάζουν ἔξαι-
ρετικὰ ύφάσματα, μάλλινα καὶ βαμβακερά. Τὰ έργοστά-
σια κινοῦνται μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ. Τὰ ύφαντουργεῖα
(Λαναρᾶ καὶ Κύρτση) εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῶν Βαλ-
κανίων.

Ἄπ' τὴ *Νάουσα* ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ προχωρεῖ
πρὸς Β. καὶ κατόπιν Β. Δ. καὶ φτάνει στὴν *"Εδεσσα.*

Η πόλη είναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Πέλλης καὶ ἔχει 14.000 κατ. Η τοποθεσία της είναι προικισμένη ἀπὸ τὴν φύση, μὲ πλούσια βλάστηση καὶ ἄφθονα νερά. Μικρὰ ποταμάκια διασχίζουν τὴν πόλη καὶ μεγάλα πλατάνια ύψωνονται στὶς ὅχθες των.

Χιλιάδες δπωροφόρα δέντρα καὶ προπάντων κερασιές καὶ βυσινές, κάνουν τὴν πόλη νὰ πλένῃ μέσα στὸ πράσινο.

Τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ *Βόδα* περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν πόλη καὶ βγαίνοντας πρὸς Νότο, πέφτουν ἀπότομα καὶ σχηματίζουν 6 καταρράχτες ὕψους 70—100 μέτρων, τοὺς περέφημοις καταρράχτες τῆς Ἐδεσσας. Μὲ τὴν δύναμη τῶν καταρράχτων αὐτῶν κινοῦνται πολλὰ ἐργοστάσια νηματουργίας, ύφαντουργίας, σχοινοποιίας καὶ ἄλλα.

8. ΕΔΕΣΣΑ—ΑΡΔΕΑ — ΕΔΕΣΣΑ—ΦΛΩΡΙΝΑ

Ἄπ' τὴν "Ἐδεσσα μ" αὐτοκίνητο προχωρώντας πρὸς Β. φτάνομε στὴν πόλη Ἀρδέα (5.000 κατ.). Βρίσκεται στὸ μέσον εδφορης πεδιάδας, τὴν δποία περιβάλλει σχεδὸν ἀπ' δλα τὰ μέρη ἡ ὁροσειρὰ *Βόρας*. Παράγει σιτηρά, ἄφθονα φασόλια καὶ κόκκινο πιπέρι. Ἀκόμη τρέφουν μεταξοσκώληκα.

Ἄπ' τὴν "Ἐδεσσα γιά νὰ πάμε στὴ Φλώρινα μποροῦμε νὰ ταξιδεύσωμε, καὶ μὲ τὸ τραῖνο, καὶ μὲ τ' αὐτοκίνητο.

Προτιμοῦμε τὸ σιδηρόδρομο. Ο δρόμος προχωρεῖ πρὸς Δ. ἀνάμεσα στὰ βουνά *Βέρμιο* καὶ *Βόρα*. Συναντοῦμε τὴ λίμνη τοῦ *Οστρόβουν*, ἡ δποία είναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ στὴν δποία τὸ τραῖνο βαδιζει ἄκρη—ἄκρη, σὲ ἀρκετὰ μεγάλο διάστημα.

Ἡ θέα τῆς λίμνης καὶ τῶν γύρω βουνῶν είναι θαυμάσια. Ἀπομακρυνόμαστε πιὰ ἀπ' τὴ λίμνη καὶ φτάνομε στὴ κωμόπολη Ἀμύνταιο. Πρὸς Ν. ξαπλώνεται τὸ δροπέδιο τῆς *Πτολεμαϊδας* ἀκρετὰ εδφορο.

Ἄπ' τὸ Ἀμύνταιο τὸ τραῖνο προχωρεῖ Β.Δ. μέσα σὲ καταπράσινη κοιλάδα.

Φτάνομε στὴ Φλώρινα. Είναι ώραία πόλη κατάφυτη καὶ μὲ ἄφθονα νερά. Μέσα στὴν πόλη περνάει ἔνα δλόκληρο ποταμάκι.

Ἡ πόλη (12.000 κ.) χτισμένη σὲ μιὰ γραφικότατη χαράδρα τοῦ βουνοῦ *Βέρνουν* σὲ ὕψος 680 μ. ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ καταπράσινες καὶ δασωμένες περιοχές. "Ολα ἄλλωστε τὰ βουνά τῆς δυτικῆς Μακεδονίας καλύπτονται μὲ δάση, ἀπὸ βαλανίδιες, δξιές καὶ μεγάλα πεῦκα.

Ἡ κοιλάδα ποὺ ξαπλώνεται ἀνατολικὰ τῆς Φλώρινας

καὶ γενικά ἡ περιφέρειά της εἶναι εὔφορη, καὶ παράγει σιτάρι, καλαμπόκι, βρίζα, φασόλια καὶ κρασιά. Ἀκόμη εύδοκιμοῦν τὰ διπωριόφρα δέντρα καὶ προπαντός οἱ μῆλιές, οἱ ἀχλαδιές, οἱ καρυδιές καὶ οἱ καστανιές. Ἡ Φλώρινα εἶναι πρωτεύουσα τοῦ *Nιμοῦ Φλώρινας*.

9. ΦΛΩΡΙΝΑ—ΑΜΥΝΤΑΙΟΝ Διὰ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ Στὴν ΚΑΣΤΟΡΙΑ

Ἄπ' τῇ Φλώρινα μὲν αὐτοκίνητο ἐπιστρέφομε στὸ *Αμύνταιο*. Προχωροῦμε τώρα βορειοδυτικά. Ἀριστερά μας πρὸς Ν. ἔκτείνεται τὸ εὔφορο δροπέδιο τῆς *Πτολεμαϊδας* (Καϊλαριῶν), στὸ δόποιο καλλιεργοῦνται παντὸς εἰδούς δημητριακά, δσπρια κι ἀμπέλια.

Γιά νὰ φτάσωμε στὴν *Καστοριὰ* πρέπει ν' ἀνέλθωμε τὴν δροσειρά τοῦ βουνοῦ *Βέργουν*. Ο δρόμος ἔχει ἄφθονες στροφές ὥσπου νὰ φθάσῃ στὸ μεγάλο χωριό *Κλεισούρα*, ποὺ βρίσκεται σὲ ὕψος 1.300 μ. ἀνάμεσα σὲ ὠραιότατο δάσος ἀπὸ διέλες.

Ἡ *Κλεισούρα* (1500 κατ.) εἶναι θαυμάσιο μέρος θερινῆς διαμονῆς. Ἄπ' τὴν *Κλεισούρα* δρόμος ἀρχίζει σιγά—σιγά νὰ κατεβαίνῃ πρὸς τὸ δροπέδιο τῆς Καστοριᾶς.

Ἡ *Καστοριὰ* (12 000 κατ.) εἶναι πρωτεύουσα τοῦ *Νιμοῦ Καστοριᾶς* χτισμένη πάνω στὴ χερσόνησο ποὺ σχηματίζει ἡ ὁδώνυμη λίμνη σὲ ὑψόμετρο 650 μέτρων.

Εἶναι ἀρχαία πόλη καὶ δημόρει πρωτεύουσα τῶν *Ορεστῶν Βασιλέων*. Παρουσιάζει τὴν ὅψη *Βυζαντινῆς* πόλης, μὲ τὶς πολυάριθμες κι ὠραῖες ἐκκλησίες τῆς Γύρω τῆς ξαπλώνονται ὅμορφα χωριά κατάφυτα ἀπὸ δάση.

Τὸ νερὸς τῆς λίμνης *Καστοριᾶς* εἶναι πόσιμο καὶ τρέφει πολλὰ ψάρια, κυρίως γουλιανούς καὶ χαψιά. Τὸ ἐμπόριο τῆς Καστοριᾶς εἶναι ἀρκετά ἀναπτυγμένο.

Κεῖνο ὅμως ποὺ κάνει τὴν *Καστοριά*, μᾶλλον τὶς πλουσιότερες καὶ ἰδιότυπες πόλεις τῆς *Μακεδονίας*, εἶναι τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία τῶν γουναρικῶν ποὺ θηρεύονται στὰ *Μακεδονικὰ δάση*.

Ἡ κατεργασία τῶν δερμάτων ἀγρίων ζώων, ἀλεπούδων καὶ κουναβιῶν, λύκων καὶ ἵκτιδων, γίνεται κατὰ τρόπο ἰδιότυπο, καὶ τὸ ράψιμο τῶν δερμάτων κατὰ τρόπο θαυμαστό. Ἀδύνατο νὰ διακρίνης πού ύπάρχει ραφή πάνω στὸ δέρμα.

Οἱ θαυμάσιοι αὐτοὶ τεχνίτες ἱδρυσαν παραρτήματα στὴ *Νέα Υόρκη*, *Παρίσι* κτλ. καὶ συναγωνίζονται τοὺς Εύρωπαίους ἐμπόρους γουναρικῶν.

Τὸ κλίμα τῆς *Καστοριᾶς* δπως, καὶ τῆς *Φλώρινας* κι

όλης τής δυτικῆς Μακεδονίας είναι ήπειρωτικό. Δηλ. θερμό τό καλοκαίρι καὶ πολὺ ψυχρό τό χειμώνα, γιατὶ τά βουνά ἐμποδίζουν τούς θαλασσινούς ἀνέμους νὰ φτάσουν στά μέρη αὐτά.

10. ΚΑΣΤΟΡΙΑ—ΝΕΑΠΟΛΗ—ΣΙΑΤΙΣΤΑ—ΚΟΖΑΝΗ

“Απ^τ τὴν Καστοριὰ μ^τ αὐτοκίνητο προχωροῦμε πρὸς Ν. στὸ μέσο δρεινῆς περιοχῆς κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ποταμοῦ Άλιάκμονα.

Σὲ λίγη ἀπόσταση συναντοῦμε τὸ “Αργος Ὁρεστικὸν καὶ πολλὰ χωριά, ἀνάμεσα στὰ ὄποια ξεχωρίζει ἡ κωμόπολη Νεάπολη (Άνασελίτσα). Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴν ὑλοτομία. “Ολα αὐτὰ τὰ μέρη τοῦ νομοῦ Καστοριᾶς καὶ μέχρι τὴν Κόνιτσα στάθηκαν οἱ βράχοι, πάνω στούς δόποιούς συντρίψτηκε ἡ ἄνανδρη ἐπίθεση τῶν Ἰταλῶν στὸν Άλβανικό πόλεμο τοῦ 1940.

Φτάνομε στὴ Σιάτιστα (6.000 κατ.). Ή πόλη είναι χτισμένη σὲ ὕψος 970 μ. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν ἀμπελιῶν καὶ τοῦ καπνοῦ.

Περίφημο είναι τὸ ἡλιαστὸ κρασὶ τῆς Σιάτιστας. Νοτιοδυτικά τῆς Σιάτιστας βρίσκεται ἡ κωμόπολη Γρεβενά (5.000 κατ.) χτισμένη σὲ ἀδεντρη περιοχή.

Γύρω δῶμας καὶ δυτικά, ποὺ ἔκπλωνται ἡ Πίνδος, ὑπάρχουν ἀπέραντα δάση δέιδας. Οἱ κάτοικοι τῆς γύρω περιοχῆς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφία καὶ παράγουν τὰ περίφημα τυριά, κασέρια καὶ γραβιέρες. “Απ^τ τὰ Γρεβενά μ^τ αὐτοκίνητο προχωρώντας Β.Α. περνοῦμε τὴ Σιάτιστα καὶ φτάνομε στὴν Κοζάνη.

“Η Κοζάνη (15.000 κατ.) χτισμένη σὲ ὕψος 700 μ. είναι πρωτεύουσσα τοῦ Νομοῦ Κοζάνης. Είναι μεσαιωνικὴ πόλη, χωρίς ρυμοτομία, μὲ στενούς κι ἀνώμαλους δρόμους. Είναι σπουδαῖο κέντρο ἔγχωρίων προϊόντων.

Νότια τῆς Κοζάνης ἔκπλωνται εὔφορη κοιλάδα, στὴν ὅποια καλλιεργοῦνται δημητριακά, πατάτες, ἀμπέλια κτλ. κι ἔνα περίεργο φυτό, ποὺ λέγεται κρόκος.

Τὰ ἄνθη τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ ποὺ ἔχουν τὸ χρῶμα τοῦ κρόκου αὐγοῦ, τὰ συλλέγουν, τὰ ξηραίνουν καὶ τὰ κάνουν σκόνη. Μὲ τὴ σκόνη αὐτὴ χρωματίζουν κίτρινα τὰ ζυμαρικά καὶ τὰ διάφορα γλυκίσματα. Πουθενά ἀλλοῦ στὴν “Ελλάδα δὲν καλλιεργεῖται τὸ φυτό αὐτό.

11. ΚΟΖΑΝΗ—ΣΕΡΒΙΑ—ΕΛΑΣΣΟΝΑ— ΚΑΤΕΡΙΝΗ—ΘΕΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

“Απ^τ τὴν Κοζάνη μ^τ αὐτοκίνητο προχωροῦμε τώρα

πρὸς Ν. μέσα σὲ ἀμπελῶνες καὶ φτάνομε στὸν ποταμὸν
Ἀλιάκμονα.

Οἱ ποταμὸὶ αὐτὸὶ πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνά τῆς **Καστοριᾶς**, κι ἀφοῦ περάσει ἀγάμεσα στὰ βουνά **Βέρμιο** καὶ **Φλάμπουνδο**, διαρρέει τὸ νότιο τμῆμα τῆς πεδιάδας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ χύνεται στὸ **Θερμαϊκὸν κόλπον**, ὃπου σχηματίζει ἔνα μεγάλο δέλτα.

Τόν περνοῦμε πάνω σὲ γέφυρα 270 μέτρων. Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ὅχθη του, σκαρφαλωμένη σὲ μὰ πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ **Φλάμπουνδου**, βρίσκεται ἡ πόλη **Σέρβια** (5.000 κατ.) Ἡ πόλη χτίστηκε τὸν ΣΤο αἰώνα ἀπὸ τὸν βυζατινὸν αὐτοκράτορα **Ηράκλειο**.

Ἀπὸ τὰ **Σέρβια** γιὰ νὰ φτάσωμε στὴν **Ἐλασσόνα** προχωροῦμε βορειοανατολικά, καὶ διὰ τῶν στενῶν τῆς **Πέτρας**, ἀνάμεσα στὰ βουνά **"Ολύμπος** καὶ **Φλάμπουνδο**, κατεβαίνομε στὴν εύφορώτατη πεδιάδα τῆς Κατερίνης.

Ἡ **Κατερίνη** (10.000 κατ.) χτισμένη στὸ μέσο πεδιάδας κοντὰ στὸ Θερμαϊκὸν κόλπο, εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ **Πιερίας**. Ἡ πεδιάδα τῆς εἶναι κατάφυτη ἀπὸ διπλοφόρα δέντρα καὶ παράγει δημητριακά, ἐκλεκτά πεπόνια, καρπούζια καὶ λαχανικά.

Ἀπὸ τὰ γύρω ἀπέραντα δάση τῶν βουνῶν **"Ολύμπου** καὶ **Πιερίων** (**Φλάμπουνδο**) βγάζουν πολλὰ δύλα καὶ κάρβουνά.

Ἀπὸ τὴν Κατερίνη μὲ τὸ σιδηρόδρομο προχωροῦμε πρὸς Β. Δεξιά μας ἀπλώνεται ὁ **Θερμαϊκὸς κόλπος** κι ἀριστερὰ ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Περνώντας τὸν ποταμὸν **Ἀλιάκμονα** πάνω σὲ γέφυρα 425 μ., φτάνομε στὸ **Πλατύν**, τὸ δόποιο εἶναι μεγάλος συγκοινωνιακὸς κόμβος.

Ἀπὸ τὸ **Πλατύν** διασχίζοντας τὴν πεδιάδα περνοῦμε τοὺς ποταμοὺς **Λουδία** καὶ **Ἄξιο** καὶ φτάνομε στὴ νύφη τοῦ **Θερμαϊκοῦ**, τὴν συμπρωτεύουσα τῆς **Ἐλλάδας**, τὴν δμορφὴ **Θεσσαλονίκη**.

Ἐτσι τελειώσαμε καὶ τὴν περιήγηση τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς μας Μακεδονίας.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἡ **Μακεδονία** ἐπειδὴ ἔχει μεγάλη ἔκταση, διαιρεῖται σὲ τρία μικρότερα τμήματα : Α) στὴ **Δυτικὴ Μακεδονία** ποὺ περιλαμβάνει τοὺς νομοὺς 1) **Κοζάνης** 2) **Καστοριᾶς** 3) **Φλώρινας**. Β) **Κεντρικὴ Μακεδονία** ποὺ περιλαμβάνει τοὺς νομοὺς 1) **Χαλκιδικῆς** 2) **Θεσσαλονίκης** 3) **Πιερίας** 4) **Ήμαθίας** 5) **Πέλλης** καὶ 6) **Κιλκίς**. καὶ Γ) **Ανατολικὴ Μακεδονία** ποὺ περιλαμβάνει τοὺς νομοὺς 1) **Σερρῶν** 2) **Δράμας** καὶ 3) **Καβάλας**.

Διοικητική διαίρεση της Μακεδονίας

Έκταση: 34.600 τετρ. χιλιομ. Πληθυσμός: 1.750.000 κάτοικοι

	Νομοί	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Κοζάνης	Κοζάνη	1) Κοζάνης 2) Έορδαίας 3) Βοΐου 4) Γρεβενῶν	Κοζάνη Πτολεμαΐδα Σιάτιστα Γρεβενά	15.000 8.000 5.000 5.000
2	Καστοριάς	Καστοριά	1) Καστοριάς	Καστοριά	10.000
3	Φλώρινας	Φλώρινα	1) Φλώρινας	Φλώρινα	12.000
4	Χαλκιδικῆς	Πολύγυρος	1) Χαλκιδικῆς 2) Αρναίας	Πολύγυρος Αρναία	4.000 3.000
5	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	1) Θεσσαλονίκης 2) Λαγκαδᾶ	Θεσσαλονίκη Λαγκαδᾶς	350.000 5.000
6	Πιερίας	Κατερίνη	1) Πιερίας	Κατερίνη	10.000
7	Ήμαθίας	Βέρροια	1) Ήμαθίας 2) Νάουσας	Βέρροια Νάουσα	15.000 11.000
8	Πέλλης	Ἐδεσσα	1) Ἐδεσσας 2) Γιαννιτσῶν 3) Αλμωπίας	Ἐδεσσα Γιαννιτσά Αλδέα	14.000 15.000 5.000
9	Κιλκίς	Κιλκίς	1) Κιλκίς 2) Παιονίας	Κιλκίς Γουμένιτσα	12.000 5.000
10	Σερρῶν	Σέρρες	1) Σερρῶν 2) Φυλλίδας 3) Βισαλτίας	Σέρρες Νέα Ζίγνα Νιγρίτα	30.000 5.000 4.000
11	Δράμας	Δράμα	1) Δράμας 2) Ζυρνόβου	Δράμα Ζύρνοβο ή Κάτω Νευροκόπιο	42.000 5.000
12	Καβάλας	Καβάλα	1) Καβάλας 2) Νέστου 3) Παγγαίου 4) Θάσου	Καβάλα Χρυσούπολη Ἐλευθ(ρ)οπόλη Λιμένας	50.000 5.000 5.000 2.000

Ανακεφαλαίωση Μακεδονίας

- 1) Θέση—σύνορα
- 2) Ἀκρωτήρια—κόλποι
- 3) Βουνά—πεδιάδες—δροπέδια—ποταμοί—λίμνες
- 4) Προϊόντα—έμποριο—βιομηχανία
- 5) Ἀσχολίες κατοίκων
- 6) Συγκοινωνία : ξηρᾶς—θάλασσας—δέρα
- 7) Κλίμα
- 8) Τὸ κυριότερο καὶ χαρακτηριστικότερο προϊόν τῆς Μακεδονίας
Διοικητικὴ διαίρεση : α) Νομοί, β) Ἐπαρχίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας τὴν θέση τῆς Δυτικῆς Θράκης. "Οπως βλέπετε, κατέχει τὸ βορειοανατολικὸ τμῆμα τῆς χώρας μας, καὶ βρίσκεται ἀνάμεσα στὴ Μακεδονία, Βουλγαρία, Τουρκία, καὶ τὸ Θρακικὸν πέλαγος (Αιγαῖον πέλαγος).

"Η Δυτικὴ Θράκη εἶναι ὀλόκληρη μιὰ πεδιάδα, τὴν δποία χωρίζει ἀπ' τὴν Βουλγαρία ἡ ὁροσειρά τῆς Ροδόπης, καὶ τὴν κόβει σὲ δυὸ μέρη τὸ βουνὸ "Ισμαρος, ποὺ φτάνει μέχρι τὴν Θάλασσα.

Εἶναι πλούσια περιοχὴ καὶ πρέπει νὰ τὴν γνωρίσωμε καλά. Θά τὴν περιηγηθοῦμε μὲ τὸ σιδηρόδρομο ὀλόκληρη, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν Ξάνθη.

1. ΞΑΝΘΗ—ΚΟΜΟΤΙΝΗ—ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ

"Η Ξάνθη (40.000 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ξάνθης, εἶναι μιὰ πόλη ὀραία, χτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ Ροδόπη.

Πρὸς νότον τῆς πόλης ξαπλώνεται μεγάλη πεδιάδα, στὴν δποία καλλιεργοῦνται τὰ περιφέρημα μυρωδάτα καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ καλύτερα τοῦ κόσμου.

Τὰ καπνὰ αὐτὰ ἐπεξεργάζονται σὲ μεγάλα ἔργοστάσια καὶ κατόπιν στέλνονται στὸ ἔξωτερον.

"Ετοι ἔρχεται στὴ Χώρα μας ἀρκετὸ ζένο συνάλλαγμα (χρῆμα) χρήσιμο γιὰ τὶς ἄλλες μας ἀνάγκες.

Τὴν πεδιάδα αὐτὴ τὴ διαρρέει ὁ μεγάλος καὶ γραφικὸς ποταμὸς Νέστος, ποὺ πηγάζει ἀπ' τὴν Βουλγαρία καὶ χύνεται στὸ Θρακικὸν πέλαγος.

"Ο ποταμὸς αὐτὸς κατέρχεται μὲ πολλοὺς ἑλιγμούς κι ἔχει ἀφάνταστες φυσικὲς ὁμορφιές. Τὸ βουνὸ Ροδόπη ποὺ βρίσκεται πρὸς βορράν, εἶναι ἀπότομο καὶ τραχὺ καὶ σκεπάζεται ἀπὸ ἀπέραντα δάση.

"Ἀπ' τὴν Ξάνθη στὴν Ἀλεξανδρούπολη μποροῦμε νὰ ταξιδέψωμε, ἡ με τὸ τραῖνο ἢ μ' αὐτοκίνητο. Προτιμοῦμε τὸ τραῖνο. Ο πρῶτος μεγάλος σταθμὸς ποὺ συναντοῦμε εἶναι ἡ κωμόπολη "Ιασμος. Πρὸς νότο βρίσκεται μιὰ μεγάλη λίμνη ἡ Μπουρούν (Βιστωνίδα), στὴν δποία τρέφονται ἄφθονα ψάρια.

Στήν ακρη τῆς λίμνης ἀρχίζει ὁ κόλπος τοῦ **Πόρτο Λάγο** ποὺ σχηματίζει καλὸ λιμάνι, ἀπὸ τὸ δποῖο ἔξαγονται καπνὰ κι ἄλλα προϊόντα.

Κοντὰ στὸν κόλπο τοῦ **Πόρτο Λάγο** ἥκμασε στὰ παλιὰ χρόνια ἡ πόλη **Αβδηρα**, στὴν ὧδη γεννήθηκε ὁ μεγάλος

Ο ποταμὸς Νέστος

σοφὸς καὶ φυσικὸς **Δημόκριτος**, κι ὁ μεγαλύτερος σοφιστής, φίλος τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν **Περικλῆ**, ὁ **Περικλῆς**. Μετὰ τὸν **Ιασμό φτάνομε στὴν Κομοτινή**.

Η **Κομοτινή** (40.000 κατ.) εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ **Νομοῦ Ροδόπης**. Νέα πόλη, μὲ ὠραία ρυμοτομία καὶ μὲ τόσα πολλὰ δέντρα καὶ δημόσια πάρκα, ποὺ καμιὰ πόλη στὴν Ἑλλάδα δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μαζύ της. Πλέει πραγματικὰ μέσα στὸ πράσινο φύλλωμα τῶν δέντρων.

“Εχει ζωηρή έμπορική κίνηση, γιατί ό κάμπος που ξαπλώνεται γύρω της είναι εύφορώτατος και παράγει άφθονα σιτηρά, λαχανικά, βαμβάκια, κρασιά, σταφύλια και φρούτα.»

Ακόμη έχει άναπτυγμένη την κτηνοτροφία και όρνιθοτροφία, γιατί δν και τὸ κλίμα είναι ήπειρωτικό, στη δυτική Θράκη πέφτουν πολλές βροχές.

Η Κομοτινή είναι έδρα του Γενικοῦ Διοικητή τῆς Δυτικῆς Θράκης. Α' τὴν Κομοτινή διασχίζοντας τὴν εύφορη πεδιάδα, ἡ σιδηροδρομική γραμμή διευθύνεται πρὸς τὰ νοτιοσανατολικά και φτάνει στὴ παραλία τοῦ Θρακικοῦ πελάγους στὴν Ἀλεξανδρούπολη.

Η Ἀλεξανδρούπολη είναι παραλιακή πόλη (12.000 κατ.) πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ "Ἐβρου. Είναι νέα πόλη μὲ καλοὺς δρόμους και ώραῖες οἰκοδομές. Τὸ λιμάνι της έχει ζωηρή κίνηση γιατὶ ἀπ' ἐκεῖ έξαγονται τὰ πλούσια προϊόντα τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Έχει κλίμα θαυμάσιο και είναι κέντρο παραθερισμοῦ.

Δυτικά τῆς Ἀλεξανδρούπολης βρίσκεται τὸ χωριό Μάρη, σὲ θαυμάσια τοποθεσία, και στὸ ὅπερι λένε ὅτι τὰ παλιὰ χρόνια ζοῦσαν οἱ Κύκλωπες. (Θυμηθῆτε, παιδιά, ἀπ' τὴν ἴστορία τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ὁδυσσέα μὲ τὸν πολύφημο Κύκλωπα.)

2. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ—ΣΟΥΦΛΙ— ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ—ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Απ' τὴν Ἀλεξανδρούπολη μὲ τὸ τραῖνο ξεκινοῦμε γιὰ τὸ Σουφλί. Στὴν ἀρχὴ τὸ τραῖνο κατευθύνεται άνατολικά. Η πεδιάδα είναι εύφορη, ἀλλὰ έχει πολλὰ ἔλη, που τὰ σχηματίζει ὁ ποταμὸς "Ἐβρος. Ο Ἐβρος είναι ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδας. Πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Βουλγαρίας και χύνεται στὸ Θρακικὸ πέλαγος.

Προτοῦ ἔκβαλλει (ὁ Ἐβρος) σχηματίζει πολλὰ ἔλη και πολλοὺς μικρὰ δέλτα. Στὰ μερη αὐτὰ που είναι ύγρα και βαλτώδη εύδοκιμεῖ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι και τὸ σουσάμι.

Ο Ἐβρος είναι τὸ φυσικὸ σύνορο μεταξὺ Ἑλλάδας και Τουρκίας.

Απ' τὴν κωμόπολη Φέρρες ἡ σιδηροδρομική γραμμὴ προχωρεῖ παράληλα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου πρὸς βορράν.

Δεξιά κι ἀριστερά ἀπλώνεται εύφορώτατος κάμπος. Φτάνομε στὸ Σουφλί (12.000 κατ.).

Οι κάτοικοι τῆς περιοχῆς καλλιεργοῦν σιτηρά, ἀμπέ-

λια καὶ κυρίως τρέφουν μεταξοσκώληκα. Ἀπ' τὸ Σουφλὶ μέχρι τὸ Διδυμότειχο καὶ τὴν Ὁρεστειάδα ὁ κάμπος σκεπάζεται ἀπό μουριές. Ἐδῶ παράγεται τὸ περισσότερο καὶ τὸ καλύτερο μετάξι ἀπὸ δῆλη τὴν Ἑλλάδα.

Στὸ Σουφλὶ ὑπάρχουν ἔργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων ποὺ φκιάχνουν τὰ καλύτερα μεταξωτά. Ἀπ' τὸ Σουφλὶ κι ὅσο προχωροῦμε πρὸς βορράν τὸ κλίμα εἶναι ἥπειρωτικό : πολὺ ψυχρὸ τὸ χειμώνα καὶ θερμὸ τὸ καλοκαίρι.

Μετὰ τὸ Σουφλὶ φτάνομε στὸ Διδυμότειχο (10.000 κατ.). Λέγεται ἔτσι, γιατὶ τὸν καλιό καιρὸ περιβαλλόταν γύρω ἀπὸ διπλὸ τεῖχος, τοῦ δποίου μεγάλο μέρος σώζεται μέχρι σήμερα.

Βορειότερα βρίσκεται ἡ πόλη Ὁρεστειάδα (8.000 κατ.) ἡ δποία εἶναι χτισμένη ἀπέναντι στὴ μεγάλη Τουρκικὴ πόλη Ἀγδριανούπολη. Τὰ προϊόντα τῆς πεδιάδας Διδυμοτείχου— Ὁρεστειάδας εἶναι σιτηρά, κρασιά, καὶ μετάξι. Στὴ Δυτικὴ Θράκη ὑπάγεται καὶ τὸ νησὶ Σαμοθράκη τὸ δποίο βρίσκεται πρὸς νότον τῆς Ἀλεξανδρούπολης.

Μὲ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ταξίδι τελειώσαμε τὴν περιήγηση μας σ· ἡνὶ Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα

Τώρα θὰ ταξιδέψωμε γὰ γνωρίσωμε καὶ τὴ νησιώτικη Ἑλλάδα, ἀρχίζοντας ἀπ' τὰ νησιὰ τοῦ Αγαλού Πελάγους

Διοικητικὴ διαιρέση Δυτικῆς Θράκης

*Εκταση: 8.700 τετρ. χιλ. Πληθυσμός: 360.000 κάτοικοι

Νομοὶ	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1 Ξάνθης	Ξάνθη	1) Ξάνθης	Ξάνθη	40.000
2 Ροδόπης	Κομοτινὴ	1) Κομοτινῆς 2) Σαπτῶν	Κομοτινὴ ¹ Σάππαι	40.000 5.000
3 Ἔβρου	Ἀλεξ.)πουλη	1) Ἀλεξ.)πουλης 2) Σουηλίου 3) Διδυμοτείχου 4) Ὁρεστειάδης	Ἀλεξ.)πουλη Σουηλί ² Διδυμοτείχο Ὁρεστειάδη	20.000 12.000 10.000 12.000

Γ. Κ. Μανωλᾶ... Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ 7

Ανακεφαλαίωση Δυτικής Θράκης

- 1) Θέση—σύνορα
 - 2) Ἀκρωτήρια—κόλποι
 - 3) Βουνά—πεδιάδες—ποταμοί—λίμνες
 - 5) Προϊόντα—έμπόριο—βιομηχανία.
 - 5) Ἀσχολίες—κατοίκων
 - 6) Συγκοινωνία : ξηρᾶς—θάλασσας—άέρα.
 - 7) Χαρακτηριστικά προϊόντα Δυτικής Θράκης
 - 8) Διοικητική Διαίρεση : α) Νομοί β) Ἐπαρχίες
-

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Β' ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὰ νησιά τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου πελάγους είναι: ἡ **Λῆμνος**, ὁ **"Άγιος Εὐστράτιος**, ἡ **Δέσποιν**, ἡ **Χίος**, τὰ **Ψαρά**, ἡ **Σάμος**, καὶ ἡ **Ίκαρια**. (Γιὰ τὰ νησιά Θάσο καὶ Σαμοθράκη ποὺ βρίσκονται κι αὐτά στὸ ἀνατολικὸ Αἰγαῖο πέλαγος, μιλήσαμε στὰ προηγούμενα κεφάλαια περὶ Μακεδονίας καὶ Θράκης).

1. ΛΗΜΝΟΣ—ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ

Κοιτάξτε, στὸ χάρτη σας τὴ νῆσο **Λῆμνο**. "Εχει ἔκταση 450 τετρ. χιλμ. καὶ 24.000 κατοίκους. Τὸ σχῆμα τῆς νῆσου εἶναι ἀκανόνιστο. Δυὸ κόλποι ἔνας ἀπ' τὸ βορρᾶ κι ἔνας ἀπ' τὸ νότο εἰσχωροῦν τόσο βαθιὰ μέσα στὸ νησί, ώστε τὸ χωρίζουν σὲ δυὸ σχεδόν τμήματα: στὸ ἀνατολικὸ καὶ δυτικό. Ο κόλπος ποὺ βρίσκεται πρὸς νότο, λέγεται κόλπος τοῦ Μούδρου καὶ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ ἀσφαλέστερο λιμάνι τῆς 'Ελλάδας μας.

Γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴ Λῆμνο ξεκινοῦμε ἀπ' τὸν Πειραιά μὲ τὸ καράβι τῆς γραμμῆς. Σταματοῦμε λίγο στὸ λιμάνι τῆς νῆσου Σκύρου γιὰ τὴν δροία, ἐπειδὴ διοικητικὰ υπάγεται στὸ Νομὸ Εύβοίας, μιλήσαμε στὸ κεφάλαιο τῆς Στερεάς 'Ελλάδας.

Προτοῦ φτάσωμε στὴ Λῆμνο τὸ καράβι πιάνει στὸ λιμάνι τοῦ μικροῦ νησιοῦ **"Άγιος Εὐστράτιος**. "Εχει 800 κατοίκους. Εἶναι νησὶ φτωχό. Οἱ λόφοι του φτάνουν τὰ 300 μ. Ὕψος. Στὰ πεδινὰ μέρη οἱ κάτοικοι του ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν ὄπωροφδρῶν δέντρων, κι ὅλοι σχεδόν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ψαρική.

“Απ” τὸν “Άγιο Εύστρατο τὸ καράβι φτάνει στὴ Λῆμνο, στὸ λιμάνι τοῦ **Κάστρου**, ποὺ βρίσκεται στὰ δυτικά τοῦ νησιοῦ. Τὸ **Κάστρο** (4.000 κατ.) εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ. Κάστρο λέγεται γιατὶ γύρω στὴν πόλη σώζεται μεσαιωνικὸ τεῖχος.

“Απ” τὴν πόλη τοῦ Κάστρου μποροῦμε νὰ περιέλθωμε μ’ αὐτοκίνητο καὶ τὰ 36 χωριά τοῦ νησιοῦ. “Ολο τὸ νησὶ εἶγαι πεδινό. Τὰ μικρά βουνά του εἶναι γυμνὰ καὶ κατάλληλα γιὰ κτηνοτροφία, ποὺ πράγματι εἶναι πολὺ ἀναπτυγμένη. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ποὺ ἀπέχουν μισή καὶ μιὰ ὥρα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία. Τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι δημητριακά, κρασιά, βαμβάκι, σουσάμι καὶ μέλι.

Πολλοὶ ἀπ’ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου ξενιτεύονται καὶ γυρίζονται στὴν πατρίδα τους φκιάχνουν τὰ ὠραῖα σπίτια ποὺ βλέπομε. “Η νῆσος κατοικεῖτο ἀπ” τὰ παλιά χρόνια. “Εχει πολλές θερμές πηγές. Τὸ κλίμα τῆς εἶναι ἡπειρωτικό καὶ γι” αὐτὸ δὲν εύδοκιμεῖ οὕτε ἡ ἐληά, οὕτε ἡ πορτοκαλλιά.

2. ΛΕΣΒΟΣ

Κοιτάξτε στὸ χάρτη σας τὴ νῆσο **Δέσβο**. “Η νῆσος Λέσβος λέγεται καὶ Μυτιλήνη καὶ μ’ αὐτὸ τὸ ὄνομα εἶναι περισσότερο γνωστή. Τὸ σχῆμα τῆς νήσου εἶναι τριγωνικό. “Εχει δυὸ μεγάλους κόλπους τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Γέρας.

Γιὰ νὰ ἐπισκεφτῇ κανένας τὴ νῆσο **Δέσβο** εἶναι πολὺ εὔκολο, γιατὶ ἀπ’ τὸν Πειραιά κάθε μέρα ἔχει καράβι γιὰ τὴ Μυτιλήνη τὴν πρωτεύουσα τῆς νήσου.

“Η Μυτιλήνη εἶναι χτισμένη σὲ ἀσφαλές λιμάνι στὸ ἀνατολικὰ τῆς νήσου. “Εχει 30.000 κατοίκους καὶ εἶναι ἡ ἡ δεύτερη σὲ πληθυσμό πόλη—μετὰ τὸ Ήράκλειο τῆς Κρήτης—τῆς Νησιώτικης Ελλάδας. “Η πόλη ἔχει καλὴ ρυμοτομία, ὠραίους δρόμους θαυμάσιο κρηπίδωμα καὶ μεγάλες οἰκοδομές.

Στὸ λιμάνι τῆς ἡ κίνηση εἶναι μεγάλη. “Απ” ἔκει ἔξαγονται μεγάλες ποσότητες λαδιοῦ ἔξαιρετικῆς ποιότητας γιὰ τὸ ἔξωτερικό.

“Η νῆσος Λέσβος εἶναι περισσότερο πεδινὴ παρὰ δρεινή. Τὰ βουνά τῆς εἶναι χαμηλὰ μέχρι 1000 μ. καὶ κατάφυτα ἀπὸ δάσοι ὀγριελιῶν καὶ καστανιῶν.

· Οἱ πεδιάδες τῆς εἶναι εύφορώτατες. Παράγουν ἄφθονα σιτηρά, ὅσπρια, κρασιά, παντὸς εἴδους φρούτα καὶ πράκτων ἄφθονα λάδια.

Έδω παράγεται τὸ περισσότερο λάδι τῆς Ἑλλάδας μας. Γιὰ νὰ εἶναι τόσο πλούσια καὶ γόνιμη ἡ γῆ, ἡ νῆσος Λέσβος ἀν κι ἔχει ἔκταση 1.750 τετραγ. χιλιμ. τὴ μισή τῆς νήσου Εὔβοιας, ἔχει διπλάσιο πληθυσμό ἀπ' αὐτὴ (160.000 κατ.). Αὐτοκινητόδρομοι διασχίζουν ὅλη τὴ νήσο καὶ συνδέουν ὅλες τις πόλεις καὶ τὰ χωριά μεταξύ των.

Οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς νήσου μετά τὴ Μυτιλήνη εἶναι τὸ **Πλωαρί** (7.000 κατ.), ὁ **Πολύχνιτος** (7.500), ἡ **Αγιάσος** (6.000 κατ.), ἡ **Αγιά Παρασκευή** (4.500 κατ.), ἡ **Ερεσσός** (3.000 κατ.) καὶ ἡ **Μηδύμηνα** (2.000 κατ.).

Τὸ ταξίδι στὸ ἐσωτερικὸ καὶ γύρω στὴ νήσο εἶναι θαυμάσιο. Οἱ πεδιάδες καὶ τὰ βουνά τῆς νήσου ἀποτελοῦν ἔνα καταπράσινο καὶ δλοκέντητο χαλί. Πλούσιος τόπος, πλούσια χωριά καὶ πόλεις, πολιτισμένοι ἄνθρωποι.

Κοντά στὴ Μυτιλήνη σὲ 10 χιλιμ. ἀπόσταση στὸ χωριὸ Θέρμη ὑπάρχουν ίαματικές πηγές μὲ θαυμάσιες ἔγκατα-στάσεις.

Ἡ νῆσος κατοικεῖτο ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐπειδὴ ἦταν πάντα πλούσια, καλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Στὴν ἀρχαιότητα ἔζησαν στὴ Λέσβο μεγάλοι ποιητές, ἡ **Σαπφώ** καὶ ὁ **Ἀλκαῖος**, σπουδαῖοι συγγραφεῖς, ὁ **Ἐλλάνικος** καὶ ὁ **Θεόφραστος** καὶ ὁ μεγάλος πολιτικός τῆς κι ἔνας ἀπ' τοὺς 7 σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ὁ **Πιττανός**.

3. ΧΙΟΣ—ΨΑΡΑ

Πρὸς νότο τῆς νήσου Λέσβου βρίσκονται ἡ νῆσος **Χίος** καὶ δεξιὰ καὶ ἀνατολικὰ αὐτῆς τὰ μικρὰ νησιά **Ψαρά**—**Ἄντιψαρα** καὶ **Ολνοῦσσες**.

Τὸ σχῆμα τῆς νήσου εἶναι ἐπίμηκες (στενόμακρο). Ἡ νῆσος εἶναι περισσότερο δρεινὴ ἀπ' τὴ Λέσβο, ἀλλὰ ἔχει πολλὲς εὔφορες κοιλάδες. Ἐχει ἔκταση 900 τ. χιλιμ. καὶ 70.000 κατοίκους. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ πυκνοκατοικημένα μέρη τῆς Πατρίδας μας. Ἡ Χίος ἔχει ταχτικὴ συγκοινωνία μὲ τὸν Πειραιά.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ **Χίος** εἶναι χτισμένη στ' ἀνατολικὸ μέρος, σὲ δμορφο καὶ καλὸ λιμάνι. Ἐχει 27.000 κατοίκους καὶ εἶναι δμορφὴ πόλη μὲ ὡραιότατα κτίρια.

Ἡ Χίος κατοικεῖτο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖα χρόνια καὶ λέγεται ὅτι εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ μεγαλύτερον ποιητὴ τῆς Ἑλλάδας κι ὅλου τοῦ κόσμου τοῦ Ὄμηρου. Κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐπειδὴ ἐπαναστάτησε, ὁ Τούρκος Καρᾶ—Ἀλῆς μὲ 7.000 στρατὸ τὴν κατέλεσε βι έσφαξε ἢ πούλησε ὡς δούλους 70.000 ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς.

Τὴν ἀπάνθρωπη καὶ βάρβαρη αὐτὴ σφαγὴ ἐκδικήθηκε ἀργότερα ὁ ναύαρχος τῆς ἐπανάστασης **Κ. Κανάρης**, δταν πυρπόλησε τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ—Ἀλῆ, στὴν ὅποια ἔφονεύθη καὶ ὁ ἀπαίσιος αὐτὸς κακοῦργος.

Τὰ μεγαλύτερα χωριά τῆς νήσου εἶναι οἱ Βροντάδες (4.000 κατ.), τὰ Καρδάμυλα (4.000 κατ.), ἡ Βολισσός (2.000 κατ.) καὶ ἄλλα.

Οἱ πεδιάδες τῆς νήσου εἶναι εὔφορες. Ἐπειδὴ τὸ κλίμα τῆς νήσου εἶναι μεσογειακὸ εύδοκιμεῖ ἡ ἐλιὰ καὶ τὰ ἐσπειριδοειδῆ. Ἀκόμη παράγει σιτηρά, ὅσπρια, λαχανικά καὶ ἄφθονα φρούτα.

Στὸ νότιο τμῆμα τῆς νήσου καλλιεργεῖται πολὺ ἔνα περίεργο δέντρο, ποὺ μόνο ἔδω εύδοκιμεῖ, ἡ μαστίχα.

Ἡ μαστίχα λένε πῶς ἀναπτύχτηκε ἀπὸ ἐμβολιασμὸ τοῦ ἥμερου σχίνου. Ἀπ’ τὸ δέντρο αὐτὸ παράγεται τὸ ἀρωματικὸ μαστίχι μὲ τὸ δόποιο φκιάχνουν ποτά, γλυκά, καὶ βερνίκια. Ἀρκετὴ ποσότητα μαστιχιοῦ στέλνεται στὸ ἔξωτερικό. Τὰ 24 χωριά στὸ νότιο τμῆμα τῆς νήσου ὁνομάζονται μαστιχοχώρια γιατὶ, σχεδὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς μαστίχας.

Πολλοὶ κάτοικοι τῆς Χίου υστερά ἀπ’ τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ καὶ πρωτύτερα, ἔφυγαν σὲ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὴν ἔχυπνάδα τους ὕδρυσαν στὶς διάφορες πόλεις τῆς Εὐρώπης μεγάλα ἐμπορικά καταστήματα.

Ἡ Χίος ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια εἶχε ἀναπτύξει πολιτισμό. Πολλὰ τέκνα τῆς διέπραψαν στὰ γράμματα, ὅπως ὁ σοφὸς Ἄδαμ. **Κοραῆς** καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔγιναν εὐεργέτες τοῦ ἔθνους, ὅπως ὁ **Δρουμοκαΐτης**, ὁ **Συγγρός** κ. ἄ.

Δυτικὰ τῆς νήσου Χίου βρίσκονται τὰ νησιά **Ψαρὰ** καὶ **Αντίψαρα**. Τὰ **Ψαρὰ** εἶναι νησὶ ἄγονο καὶ πετρώδες. Οἱ κάτοικοι του (800 περίπου) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία καὶ εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Κατὰ τὴν ἐπανάσταση τὸ νησὶ **Ψαρὰ** προσέφερε μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ ἔθνος μὲ τὰ καράβια του καὶ τοὺς γενναίους καπετάνιους του, μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ πλέον δοξασμένος ἔγινε ὁ **Κ. Κανάρης**.

Ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ ποὺ τότε ἦταν (7.000) προσέφεραν τόσες ὑπηρεσίες στὸν ἀγώνα τοῦ 21, οἱ Τούρκοι τὸ 1824 ἔστειλαν 200 πλοῖα μὲ 14.000 Γενιτσάρους οἱ ὅποιοι ἔσφαξαν 17.000 ἀπὸ τις 23.000, ποὺ εἶχαν μαζευτῆ τότε στὸ νησὶ ἀπ’ τὴν Χίο, τὴν Σμύρνη κι ἄλλα νησιά.

Ἡ καταστροφὴ ἀγήτη τῶν **Ψαρῶν** συγκίνησε τότε ὅλὸ τὸν κόσμο, ὁ δὲ ἔθνικός μας ποιητὴς **Δ. Σολωμός** ἔγραψε τὸ περίφημο ἐπίγραμμα :

«Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη κ.λ.π.»

Τὰ Ἀντίφαρα εἶναι τελείως ἄγονα καὶ ἀκατοίκητα νησιά. Τὰ νησιά *Oίνοῦνες* ἔχουν 2.000 κατοίκους, οἱ δοποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία καὶ μερικοὶ εἶναι ἐφοπλιστὲς ὅπως καὶ πολλοὶ Χιώτες.

4. ΣΑΜΟΣ—ΙΚΑΡΙΑ

Νοτιοανατολικὰ τῆς Χίου βρίσκονται τὰ νησιά **Σάμος**, **Ικαρία**, καὶ **Φοῖνεροι**. Ἀπ’ τὸν Πειραιὰ ὑπάρχει ταχτικὴ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ νησιά καὶ περισσότερο γιὰ τὴ Σάμο, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ πλουσιότερο ἀπ’ αὐτά. Μὲ τὸ καράβι φτάνει κανένας στὴν παραλιακὴ πόλη **Βαθὺ** (10.000 κατ.) ἡ δοποία εἶναι πρωτεύουσα τῆς Σάμου.

Τὸ Βαθὺ εἶναι ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλη, χτισμένη ἀνάμεσα σὲ ὁραίους κατάφυτους λόφους. Ἐχει σημένη ὀικοδομής ἀπ’ τὶς δοποῖες ξεχωρίζει τὸ μέγαρο ὡραῖες οἰκοδομές ἀπ’ τὶς δοποῖες ξεχωρίζει τὸ μέγαρο τῆς Νομαρχίας ποὺ ἄλλοτε, πρὶν ἐλευθερωθῆ ἡ Σάμος (1912), ὅπως καὶ δλα τὰ νησιά τοῦ Αίγαλου πεγάγους, ἥταν κατοικία τοῦ Ἡγεμόνα τῆς Σάμου.

Στὴν πόλη ὑπάρχουν ἔργοστάσια Βυρσοδεψίας, καπνεργοστάσια, σαπωνοποιεία καὶ οἰνοπνευματοποιεία.

“Ολόκληρο τὸ νησὶ συνδέεται μὲ ἀμαξίτοὺς δρόμους. “Ἄν κι ἔχει φηλὰ βουνά (1.200 μ.) δλόκληρο τὸ νησὶ εἶναι κατάφυτο ἀπὸ πυκνὰ δάση πεύκων καὶ οἱ κάμποι του εἶναι εὐφορώτατοι.

Τὰ κυριότερα προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι τὸ κρασὶ, δὲ καπνὸς καὶ τὸ λάδι. Περίφημο εἶναι τὸ μοσχάτο κρασὶ τῆς Σάμου, γνωστὸ σ’ ὅλο τὸ κόσμο.

Νοτιοδυτικὰ τῆς πρωτεύουσας βρίσκεται ἡ κωμόπολη **Τηγάνι** (3.000 κατ.) σὲ ὡραιότατῃ τοποθεσίᾳ ἀπ’ τὴν δοποία διακρίνεται καθαρὰ ἡ παραλία τῆς Μίκρας Ἀσίας. Τὸ στενὸ μεταξὺ Σάμου—Μίκρας Ἀσίας περνιέται εὔκολα ἀπὸ ἔνα καλὸ κολυμβητή.

Δυτικὰ τῆς πρωτεύουσας Βαθὺ εἶναι τὸ **Καρλόβασι** (5.000 κάτ.) ποὺ λέγεται καὶ **Καρλοβάσια**, γιατὶ χωρίζεται σὲ τρεῖς συνοικίες οἱ δοποῖες συνδέονται μεταξὺ των μὲ τράμ. Στὴν πόλη αὐτὴ ὑπάρχουν, πολλὰ βυρσοδεψεῖα ποὺ τὰ δέρματά τους συναγωνίζονται τὰ καλύτερα Εύρωπαικά.

“Ἀλλὴ κωμόπολη εἶναι ὁ **Μαραθόναμπος** (3.500 κατ.) στὸ μέσο ὅμώνυμης πεδιάδας. Στὴ Σάμο τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἔζησεν ὁ φιλόσοφος **Πυθαγόρας** καὶ ὁ ποιητὴς **Ἀνακρέων**.

Από τὸν Πειραιά μὲ τὸ καράβι προτοῦ νὰ φτάσῃ κανένας στὴ Σάμο, στέκεται στὸ νησὶ Ἰκαρία. Λέγεται Ἰκαρία γιατὶ τάχα κοντά στὸ νησὶ αὐτὸ ἔπεσε δὲ Ἰκαρος διγύδος τοῦ Δαιδάλου καὶ πνίγηκε στὴ θάλασσα, δταν πέταξαν μαζὺ μὲ τὸν πατέρα του μὲ τεχνητὰ φτερὰ ἀπ’ τὴν Κρήτη γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι δὲ Ἀγιος Κήρυκος (1000 κατ.) στ’ ἀνατολικὰ τῆς νήσου. Ολόκληρο τὸ νησὶ εἶναι δρεινό, κατάφυτο ἀπὸ πεῦκα. Τὸ ἔδαφός του δὲν εἶναι πολὺ γόνιμο καὶ παράγει μόνο κρασιά, λίγα σιτηρά καὶ φρούτα. Πολλοὶ δὲ τοὺς κατοίκους τῶν μικρῶν χωριῶν του ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κατασκευὴν ἑυλανθράκων.

Τὰ μικρὰ νησιὰ ποὺ λέγονται μὲ ἔνα δῆμο *Φοῖνιγοι* εἶναι ἄγονα κι ἔχουν 800 κατ. οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὰ νησιὰ Λήμνος, Ἀγιος Εὔστρατος, Λέσβος, Χίος, Ψαρά, Οίνοθεσ, Σάμος, Ἰκαρία καὶ Φοῖρνοι διαιροῦνται σὲ τρεῖς Νομούς : 1) Λήμνος, Λέσβος καὶ Ἀγιος Εύστρατος ἀποτελοῦν τὸ *Νομὸς Λέσβου*.

2) Χίος, Ψαρά καὶ Οίνοθεσ ἀποτελοῦν τὸ *Νομὸς Χίου*.

3) Σάμος, Ἰκαρία καὶ Φοῖρνοι ἀποτελοῦν τὸ *Νομὸς Σάμου*.

Διοικητικὴ διαίρεση νήσων Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου

Έκταση : 4.100 τετρ. χιλι. Πληθυσμός : 305.000 κάτοικοι

	Νομοὶ	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Λέσβου	Μυτιλήνη	1) Λέσβου 2) Πλωμαρίου 3) Μηθύμνης 4) Λήμνου	Μυτιλήνη Πλωμαρίο Μηθύμνη Καστρο	30.000 7.000 2.000 4.000
2	Χίου	Χίος	1) Χίου	Χίος	27.000
3	Σάμου	Βαθὺ	1) Σάμου 2) Ἰκαρίας	Βαθὺ ^α Ἀγ. Κήρυκος	10.000 1.000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

Τὰ νησιά Κυκλάδες βρίσκονται νοτιοανατολικά τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας καὶ εἶναι τοποθετημένα κατὰ τέτοιο τρόπο, ώστε σχηματίζουν έναν κύκλο.

"Ολα τὰ νησιά εἶναι περισσότερο δρεινά καὶ ὅχι πολὺ γόνιμα. Τὰ προϊόντα τους εἶναι λίγοι ἀπό τὸν αἰώνα: σιτηρά, ἐλιές, κρασία, ἑσπεριδοειδῆ, ὅσπρια, πρώιμα λαχανικά, τυριά κ.λ.π.

Τὸ κλίμα τους εἶναι θαυμάσιο: γλυκὸ τὸ χειμώνα καὶ δροσερὸ τὸ καλοκαίρι. Βροχές πέφτουν λίγες καὶ πολλὰ νησιά γιὰ πόσιμο νερό μεταχειρίζονται τὸ βρόχινο, τὸ δόπιον ἀποθηκεύουν σὲ στέρνες.

Τὰ σπουδαιότερα ἀπό τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι: Ἡ Ἀνδρός, ἡ Τήνος, ἡ Μύκονος, ἡ Δῆλος, ἡ Σύρος, ἡ Κέα, ἡ Κύθνος, ἡ Σέριφος, ἡ Σίφνος, ἡ Πάρος, ἡ Νάξος, ἡ Κίμωλος, ἡ Μῆλος, ἡ Φολέγανδρος, ἡ Ίος, ἡ Άμουσηγός, ἡ Θήρα (Σαντορίνη) καὶ ἡ Λαύρη.

"Ἄς ἐπισκεφτοῦμε τώρα μὲ καράβι ἔνα—ἔνα τὰ νησιά πού ἀναφέραμε παραπάνω:

1. ΑΝΔΡΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς "Ανδρου εἶναι ἡ κωμόπολη Ἀνδρός (3.000 κατ.) Τὸ νησί εἶναι κατάφυτο μὲ πολλὰ νερά καὶ ἔχει πάνω ἀπὸ 30 χωριά.

Τὰ κυριότερα προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ κυρίως τὰ λεμόνια, τὸ κρασί, τὰ σῦκα καὶ τὰ παχιά σφάγια.

Σ' ἔνα ἀπὸ τὰ χωριά του ποὺ λέγεται Ἀποικία, κοντά στὴν "Ανδρο" βρίσκεται ἡ ὀνομαστὴ πηγὴ «Σάριζα», τῆς ὁποίας τὸ νερό εἶναι τὸ καλύτερο ἐπιτραπέζιο νερό ἀπὸ τὴν Ελλάδας κατάλληλο γιὰ τοὺς στομαχικούς. Μποτιλιαρισμένο στέλνεται καὶ στὸ ἔξωτερικό. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς εἶναι ἐφοπλιστές κι ἔχουν πολλὰ καράβια.

2. ΤΗΝΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς Τήνου εἶναι ἡ Τήνος (3.000 κατ.) Στὴν Τήνο ὁ ἐπισκέπτης θαυμάζει τὸν περίφημο ναὸ τῆς Παναγίας μὲ τὴν θαυματουργικὴ εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης.

Χιλιάδες προσκυνητὲς ἐπισκέπτονται κάθε χρόνο στὶς 15 Αύγούστου τὴν Χάρη τῆς. Τὰ προϊόντα τῆς Τήνου εἶναι

όμοια μὲ τῆς "Ανδρου. Οἱ Τήνιοι φημίζονται ώς ἔξαιρετοι κοὶ καλλιτέχνες, ζωγράφοι καὶ γλύπτες (Γκίζης, Λύτρας, Χαλεπᾶς, Δρόσος, Σάχος κ. α.).

3. ΜΥΚΟΝΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Μύκονος (4.000 κατ.) ἡ ὁποία ἔχει θαυμάσιο κλίμα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ πολλῶν κατοίκων τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ.

Κατοικεῖτο ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια καὶ στὸ μουσεῖο τῆς πόλης ὑπάρχουν πολλὰ ἀρχαιολογικὰ εύρηματα. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τῆς νήσου ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία (παράγουν σταφύλια καὶ κρασί ἔξαιρετο) καὶ τὴν ἀλιεία.

4. ΔΗΛΟΣ

Μικρὴ καὶ Μεγάλη : Ἡ Μικρὴ Δῆλος εἶναι σήμερα μιὰ ἄδεντρη κι ἀκατοίκητη νήσος. Στὴν ἀρχαιότητα ὅμως ἦταν ἡ ἐνδοξότερη καὶ πλουσιότερη ἀπ' ὅλες.

Σ' αὐτὴ πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὅτι γεννήθηκε ὁ θεός Ἀπόλλωνας καὶ ἡ θεά Ἀρτεμῇ, τέκνα τοῦ Δία καὶ τῆς Λητώς. Σήμερα θαυμάζει κανένας τ' ἀρχαία ἐρείπια, ὕστερα ἀπ' τὶς ἀνασκαφὲς ποὺ ἔκαμε ἡ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή.

Κοντά στὴ Μικρὴ Δῆλο βρίσκεται ἡ Μέγαλη Δῆλος μὲ 500 κατοίκους. (Ρωτήστε τὸ Δάσκαλό σας νὰ σᾶς διηγηθῇ περισσότερα γιὰ τὸ Ἱερὸν τῆς Δήλου).

5. ΣΥΡΩΣ

Πρωτεύουσα τῆς νήσου Σύρου εἶναι ἡ Ἐρμούπολη (25.000 κατ.) ἡ ὁποία εἶναι καὶ πρωτεύουσα δόλου τοῦ Νομοῦ. Εἶναι ώραία πόλη μὲ εύρυχωρο λιμάνι, μὲ ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενές πλοίων. Ἐχει πολλὰ ἔργοστάσια, βυρσοδεψεῖα, ύψλουργεῖα, ύφαντουργεῖα κι ἔργοστάσια ποὺ κατασκευάζουν τὰ περίφημα Συριανὰ λουκούμια.

Στὰ παλιότερα χρόνια καὶ προτοῦ ν' ἀναπτυχθῆ ὁ Πειραιάς, ἡ Ἐρμούπολη ἦταν τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Ἑλλάδας.

6. ΚΕΑ (TZIA)

Πρωτεύουσα ἔχει τὴν Κέα (3.000 κατ.) Τὸ νησὶ σκεπάζεται ἀπὸ βαλανιδιές. Τὰ προϊόντα του εἶναι, κρασί, σταφύλια καὶ φρούτα.

7. Η ΚΥΘΝΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Κύθνος (2.000 κατ.) Η νήσος ἔχει ἔξαιρετικὲς ίαματικὲς πηγὲς καὶ μεταλλεῖα σιδήρου.

8. Η ΣΕΡΙΦΟΣ

‘Η νήσος Σέριφος είναι όρεινή καὶ ἄγονος καὶ δὲν παρουσιάζει κανένα Ιδιαίτερο ἐνδιαφέρο.

9. Η ΣΙΦΝΟΣ

‘Η νήσος Σίφνος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Σήμερα δὲν ὑπάρχουν. Οἱ κάτοικοι τῶν 10 χωριῶν τῆς ξενιτεύονται σ' ἄλλα μέρη γιὰ νὰ βροῦν ἔργασία.

10. Η ΜΗΛΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι ἡ Μήλος ἡ Πλάκα (2.000 κατ.) χτισμένη σὲ ἀσφαλέστατο καὶ μεγάλο λιμάνι. Τὸ νησὶ είναι ἡφαιστειῶδες καὶ πλούσιο σὲ θειάφι. Στὸν κάμπο τοῦ νησιοῦ τῆς Μήλου ἀνακάλυψτηκε τὸ περίφημο ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης (γνωστὸ ὡς ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου) καὶ τὸ δποῖο βρίσκεται τώρα στὸ Παρίσι τῆς Γαλλίας, στὸ ξακουστὸ μουσεῖο τοῦ Λούβρου.

11. Η ΠΑΡΟΣ

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι ἡ Πάρος ἡ Παροικία (2.000 κατ.). ‘Η νήσος φημίζεται ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα γιὰ τὰ θαυμάσια λευκὰ μάρμαρά της.

Νοτιοδυτικὰ τῆς Πάρου βρίσκεται τὸ νησὶ Ἀντίπαρος, στὸ δποῖο βρίσκεται ἔνα μεγάλο σπήλαιο τὸ δποῖο, ἔχει τοὺς ὠραιότερους σταλαχτίτες. ἀπ' ὅσους βρίσκονται σχεδὸν σ' ὀλόκληρη τὴν Εύρωπη.

12. Η ΝΑΞΟΣ

‘Η Νάξος είναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' τὶς Κυκλαδεῖς. ‘Η Πρωτεύουσά της ἡ Νάξος (3.000 κατ.) συνδέεται μὲ πολλὰ χωριὰ τῆς νήσου μὲ αὐτοκινητόδρομο. ‘Αν καὶ ἡ νήσος είναι όρεινή, παράγει ἀρκετὰ προϊόντα καὶ κυρίως τὸ ὄνομαστὸ Ναξιώτικο κρασί.

‘Ακόμη στὴ Νάξο ύπαρχει ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια μεταλλεῖο σμύριδας, σκληρῆς πέτρας τὴν δποία κατεργάζονται στὴν Εύρωπη καὶ φκιάχνουν ἀκόνια, γιὰ νὰ τροχίζωμε τὰ μαχαίρια κι ἄλλα εἰδῆ. ‘Ἐπίσης τὰ μικρότερα κομμάτια τῆς σμύριδας τὰ κάνουν σκόνη καὶ μὲ αὐτὴ φκιάχνουν τὰ σμυριδόχαρτα μὲ τὰ δποῖα γυαλίζουν τὰ μέταλλα.

13. Η ΑΜΟΡΓΟΣ

‘Η νήσος ἔχει σχῆμα στενόμακρο, είναι όρεινή καὶ ἄγονη.

14. Η ΙΟΣ

Είναι όρεινή. ‘Η πόλη Ιος (1.500 κατ.) είναι χτισμένη σὲ ἀσφαλέστατο λιμάνι. Οἱ γυναῖκες τῆς νήσου Ιου δπως

καὶ ὅλων τῶν Κυκλαδῶν φημίζονται γιά τὴν ὁμορφιά τους.

15. Η ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ

‘Η νῆσος ἔχει δυὸς χωριὰ μὲ 800 περίπου κατοίκους καὶ δὲν παρουσιάζει κανένα ἐνδιαφέρο.

16. Η ΚΙΜΩΛΟΣ

‘Η νῆσος Κίμωλος ἔχει μιὰ μόνη κωμόπολη τὴν Κίμωλο μὲ 2,000 κατοίκους. Στὸ νησὶ βγαίνει ἡ κιμωλία, ποὺ χρησιμεύει νὰ γράφουν οἱ μαθητὲς στὸν πίνακα.

17. Η ΘΗΡΑ

‘Η νῆσος Θήρα λέγεται καὶ Σαντορίνη. ‘Ολόκληρο τὸ νησὶ ἔχει 14.000 κατοίκους καὶ εἶναι γραφικὸ καὶ ιδιόρυθμο. Γι’ αὐτὸ τὸ ἐπισκέπονται πολλοὶ ζωγράφοι. Εἶναι νησὶ ἡφαιστειογενὲς καὶ παρουσιάζει μετὰ τὴν Μικρὴ Δῆλο τὸ μεγαλύτερο ἀρχαιολογικὸ ἐνδιαφέρο. ‘Ἄπ’ τὰ προϊόντα του φημίζεται τὸ περίφημο «Σαντορινό κρασί».

18. Η ΑΝΑΦΗ

‘Η νῆσος Ἀνάφη ἔχει 500 κατοίκους, εἶναι ἄδεντρη καὶ δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον.

Διοικητικὴ διαίρεση τῶν Κυκλαδῶν

Ἐκταση: 2.650 τετρ. χιλ. Πληθυσμός: 130.000 κάτοικοι

	Νομοὶ	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Κυκλαδῶν	Σύρος (Ἐρμούπολη)	1) Σύρου : νησιὰ Σύρος, Μύκονος, Δῆλος 2) Τήνου 3) Ἀνδρου 4) Νάξου : νησιὰ Νάξος, Πάθος, Αντίπαρος. 5) Θήρας : νησιὰ Θήρα, Σίκινος, Ιος, Ἀμοργός, Ανάφη. 6) Κέας : νησιὰ Κέα, Κύθνος, Σέριφος. 7) Μήλου : νησιὰ Μήλος, Κίμωλος, Σίφνος, Φολέγανδρος.	Ἐρμούπολη Τήνος Ἀνδρος Νάξος Θήρα Κέα (Τζιά) Μήλος (ἢ Πλάκα)	25.000 3.000 3.000 3.000 2.000 3.000 2.000

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

ΚΡΗΤΗ

Παρατηρήστε στὸ χάρτη σας, παιδιά, τὴν νῆσο Κρήτη. Βρίσκεται στὰ νότια τῆς Ἑλλάδας, στὴ Μεσόγειο θάλασσα, ἀνάμεσα στὸ Κρητικὸ καὶ Λυβικὸ πέλαγος.

Ἡ νῆσος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες (στενόμακρο) καὶ ἔκτεινεται ἀπὸ δυσμάς πρὸς ἀνατολάς. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἡ τῆς Ἑλλάδας καὶ ἔχει μῆκος 250 χιλ. καὶ πλάτος ἀπὸ 12—60 χιλ:όμετρα.

Ἐχει ἔκταση 8.285 τετραγ. χιλ. καὶ πληθυσμὸ 435.000 κατοίκους. Τὸ νησὶ δπως βλέπετε εἶναι περισσότερο δρεινό. Μεγάλα καὶ ὑψηλὰ βουνὰ δπως τὰ Δευκαὶ "Οφη (2,375 μ.) ἢ Ἰδη (ψηλορείτης) 2.450 μ.) καὶ Δίκης (2.200 μ.) τὰ δποῖα εἶναι ἀπόκρημνα καὶ συνεχῇ, δυσκολεύουν φοβερά τὴν συγκοινωνία τῆς βόρειας μὲ τὴν νότια πλευρά.

Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ ὑπάρχουν μικρές πεδιάδες εὔφορώτατες. Τὰ κυριότερα προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι: ἐλιές, λάδια, σταφίδα σουλτανίνα, ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλλια—μανταρίνια—λεμόνια), κάστανα, ἀμύγδαλα, ξυλοκέρατα καὶ σιτηρά.

Τὸ κλίμα τοῦ νησιοῦ εἶναι μεσογειακὸ στὰ χαμηλὰ μέρη καὶ ἡπειρωτικὸ στὰ δρεινά. Γενικὰ δμως ἡ Κρήτη ἔχει τὸ καλύτερο κλίμα τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Κρήτη κατοικεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ διπρῶτος Ἑλληνικὸς πολιτισμός, 2.000 χρόνα π.Χ. διλεγόμενος Κρητικὸς ἢ Μινωϊκὸς ἀναπτύχτηκε σ' αὐτή. Ἀπ' ἔκει διπολιτισμός μεταδόθηκε στὴν ἄλλη Ἑλλάδα. Ἔτσι ἡ Κρήτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ Μάννα τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ο λαὸς ποὺ κατοικεῖ τὴν Κρήτη σήμερα εἶναι γνήσιος Ἑλληνικός, φιλόξενος, εὐφυής, φιλελεύθερος, φιλοπρόδοος καὶ προπαντός γενναῖος.

1. ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ἄπ τὸν Πειραιὰ γιὰ τὴν πόλη Χανιά τῆς Κρήτης ὑπάρχει καθημερινὴ συγκοινωνία μὲ καράβια. Τὰ Χανιά (30.000 κατ.) εἶναι παραλιακὴ πόλη μιὰ ἀπὸ τὶς ὀραιότερες τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι ἔδρα τῆς Γενικῆς Διοίκησης Κρήτης καὶ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Χανίων. Προάστιο τῶν Χανίων εἶναι ἡ δημορφη καὶ μαγευτικὴ Χαλέπα, ὅπου τὸ σπίτι καὶ διάφορος τοῦ μεγαλύτερου πολιτικοῦ τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Ανατολικά τῶν Χανίων ύπάρχει τὸ καλύτερο λιμάνι τῆς Κρήτης τὸ λιμάνι τῆς Σούδας.

Γύρω ἀπ' τὰ Χανιά ξαπλώνεται ἡ εύφορωτατη πεδιάδα τῶν Χανίων. Ο τόπος εἶναι κατάφυτος κι ἔχει μεγάλη βλάστηση καὶ σὲ τοῦτο συντελοῦν τὰ ἄφθονα πηγαῖα νερά.

Δυτικά καὶ πέρα ἀπ' τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων ύψωνται τὰ *Λευκά Όρη*, ψηλὰ κι ἀπόκρημνα, τὰ δποῖα προφύλαξαν πολλές φορές τοὺς Κρήτες ἐπαναστάτες στὶς τόσες προσπάθειές τους νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Κρήτη ἀπ' τὸν Τουρκικὸν ζυγό.

Ἡ Κρήτη κήρυξε τὴν ἔνωσή της μὲ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1908, ἀλλὰ πραγματικά ἐνώθηκε μὲ τὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα μετά τὸ θριαμβευτικὸν πόλεμον τοῦ 1912—13.

Ἄπ' τὰ Χανιά ξεκινᾷ αὐτοκινητόδρομος, ὃ δποῖος φτάνει πρὸς δυσμάς μέχρι τὸ *Καστέλλι* (1000 κάτ.), ποὺ βρίσκεται στὸν διώνυσον κόλπο. Ἀλλος ἀμαξικός δρόμος ἀπ' τὰ Χανιά ὁδηγεῖ πρὸς τὸ δασῶδες κι ἀνώμαλο δρόπεδιο τῆς *Κανδάνου* καὶ φτάνει στὴν Ν.Δ. ἀκτή, στὴν κωμόπολη *Παλιόχωρα*.

Ἄπ' τὰ Χανιά μὲ αὐτοκίνητο μποροῦμε νὰ πάμε στὴν κωμόπολη *Χώρα Σφακίων* (1000 κάτ.) ποὺ βρίσκεται στὴ νότια παραλία τῆς Κρήτης. Ξεκινοῦμε ἀπὸ τὰ Χανιά μὲ διεύθυνση πρὸς Α. διασχίζοντας τὴν εύφορη πεδιάδα. Φτάνομε στὴ κωμόπολη *Βάμο* (1.000 κατ.).

Ο δρόμος τῶρα προχωρεῖ πρὸς Ν. πρὸς τὰ *Λευκά Όρη*. Περνᾶ μέσα ἀπὸ ἀπόκρημνα κι ἄγρια μέρη τῆς Χώρας τῶν Σφακίων καὶ φτάνει στὴν κωμόπολη *Χώρα Σφακίων*.

Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς λέγονται Σφακιανοὶ καὶ στάθηκαν ἀδούλωτη σὲ κάθε ξενικὴ κατοχή.

2. XANIA—PETHRUMNO—HRAKLEIO

Ἄπ' τὰ Χανιά προχωροῦμε πρὸς ἀνατολὰς μέσα σὲ δμορφή καὶ εὔφορη πεδιάδα. Ἀριστερά μας ἔχομε τὸ ξέαιρετικὸ λιμάνι τῆς Σούδας. Ἡ πρώτη κωμόπολη ποὺ συναντοῦμε εἶναι ἡ *Βάμος*, Ἀπ' τὴν Βάμο ὁ δρόμος προχωρεῖ παράλληλα πρὸς τὴ βόρεια παραλία μέσα ἀπὸ ὥραῖες καὶ εὔφορες κοιλάδες.

Ολα τὰ βουνά τῆς Κρήτης πρὸς τὴ Βόρεια παραλία κατεβαίνουν δμαλά καὶ καταλήγουν σὲ δμορφες κοιλάδες, ἐνῶ πρὸς Νότο κατεβαίνουν ἀπόκρημνα μέχρι σχεδὸν τὴ θάλασσα, καὶ γι' αὐτὸν ἡ Νότια παραλία τῆς νήσου εἶναι ἀλιμενη.

Μετὰ τὴν κωμόπολη Βάμο περνοῦμε τὰ γύρω τῆς μι-

κρῆς λίμνης *Κουρνά* γραφικά χωριά και φτάνομε στήν πόλη *Ρέθυμνο*.

Τὸ *Ρέθυμνο* (10.000 κατ.) εἶναι παραλιακὴ πόλη χτισμένη στὸν κόλπο τοῦ *Άλμυροῦ*. Κοντὰ στὸ *Ρέθυμνο* και νοτιανατολικὰ παρὰ τὸ χωριό *Άμνάτος* ύπάρχει ἡ ἀρχαιότατη και ιστορικὴ *Μονὴ τοῦ Αρναδίου*.

Στὴ *Μονὴ* αὐτῇ τὸ 1866 οἱ Κρήτες ἐπαναστάτες ἀνατινάχηκαν στὸν ἀέρα πολεμώντας γιὰ τὴ λευτεριά τους, ἀντὶς νὰ παραδοθοῦν στοὺς Τούρκους.

Τὸ ύπεροχο αὐτὸ παράδειγμα ἀνδρείας και ἐλευθερίας εἶναι γνωστὸ στὴν *Ιστορία* ὡς τὸ «*Ολοκαύτωμα τοῦ Αρναδίου*».

Νότια και νοτιανατολικὰ τοῦ *Ρεθύμνου* ἔκτείνεται ἡ περιφέρεια τοῦ *Αμαρίου*, κατάφυτη ἀπὸ ἐλαιῶνες και ἀσύγκριτες φυσικές καλλονές.

Ἄπ' τὸ *Ρέθυμνο* γιὰ τὸ *Ηράκλειο* ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος προχωρεῖ σχεδὸν μέσα σὲ εὔφορο κάμπο, κατάφυτο ἀπὸ ἐλιές, ἀπιδιές, ἀμπέλια και βαλανιδιές. Πολλὰ χωριά μὲ μικρὸ πληθυσμὸ καλλιεργοῦν τὴν εὔφορη αὐτὴ γῆ.

Δεξιά μας πρὸς νότο ύψωνεται τὸ ύψηλότερο και τὸ διμορφότερο βουνὸ τῆς *Κρήτης*, ἡ *Ιδη*, ὁ γνωστὸς περήφανος *Ψηλορείτης*.

Φτάνομε στὸ *Ηράκλειο*. Τὸ *Ηράκλειο* (40.000 κατ.) χτισμένο σὲ ἀσφαλῆ λιμένα εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς *Κρήτης*. Μεγαλοπρεπὴ και πελώρια Βενετικὰ τείχη περιβάλλουν τὴν πόλη.

Γύρω στὴν πόλη κι ἔξω ἀπ' τὰ τείχη ύπάρχει ἀκόμη μεγάλη τάφρος. Ἡ πόλη ἔχει ώραῖες οἰκοδομές, καλὴ ρυμοτομία, ἀξιόλογα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα και τὸ μοναδικὸ στὸ εἶδος του μουσεῖο, στὸ δόποιο φυλάγονται τὰ εὐρήματα τοῦ *Κρητικοῦ* ἢ *Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ* που εἴπαμε στὴν ἀρχή. Ἡ πόλη αὐξάνεται συνέχεια γιατὶ ἔχει πλούσια ἐνδοχώρα και εἶναι στὸ κέντρο τῆς νήσου.

3. ΗΡΑΚΛΕΙΟ—ΚΝΩΣΟΣ—ΠΕΔΙΑΔΑ ΜΕΣΣΑΡΑ—ΓΟΡΤΥΝΑ—ΦΑΙΣΤΟΣ

Ἄπ' τὸ *Ηράκλειο* νοτιανατολικὰ σὲ ἀπόσταση 5 περίπου χιλιομέτρων βρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλης *Κρωσσοῦ*.

Ἡ *Κρωσσὸς* ἦταν πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου και θρυλικοῦ Βασιλιδ τῆς *Κρήτης*, *Μίνωα*, ὁ δόποιος ἔζησε 2.000 χρόνια π. Χ. και δημιούργησε τὸ μεγάλο *Κρητικὸ* ἢ *Μινωϊκὸ πολιτισμό*.

Ἄπ' τίς ἀνασκαφὲς που ἔγιναν, βρέθηκαν τόσα πράγ-

ματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖ κανένας εὔκολα νὰ καταλάβῃ. τὶ μεγάλος πολιτισμὸς εἶχε ἀναπτυχθῆ στὴν Κρήτη. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ ἔχουν κατατεθῆ στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τοῦ Ἡρακλείου.

Στὴ Κνωσόδ, θυμάστε παλιὰ ἀπὸ τὴν Ἰστορία, ὁ *Μίνωας* εἶχε κατασκευάσει τὸ *Λαβύρινθο*, πάνω σὲ σχέδια τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ *Δαιδάλου* καὶ στὸν ὅποιο Λαβύρινθο εἶχε κλείσει τὸ Μινώταυρο, τὸ ἄγριο καὶ φοβερὸ τέρας ποὺ σκότωσε δὲ ἡρωας *Θησέας*.

Ἄπ’ τὸ Ἡράκλειο γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς καὶ τὰ ἑρείπια τῆς ἀλλης ἀρχαίας πόλης τῆς Κρήτης τῆς *Φαιστοῦ* μποροῦμε νὰ πᾶμε μὲν αὐτοκίνητο.

Ἐξω τοῦ Ἡρακλείου πρὸς Νότο βρίσκεται εύφορωτατη πεδιάδα ἡ δύοια παράγει λάδι, κρασί, σταφύλια ἐκλεκτά, σταφίδα ροζακιά, καὶ ἄφθονα ἐσπεριοειδῆ. Διαβαίνοντας τὴν πεδιάδα προχωροῦμε πρὸς Νότο.

Δεξιά μας τώρα βρίσκεται τὸ ψηλότερο βουνό τῆς Κρήτης ἡ *Ιδη* ὁ περίφημος *Ψηλορείτης* (2.465 μ.). Ο πρῶτος σταθμός μας είναι τὸ χωριό *Άγιος Μόρων* (1.000 κατ.). Μόλις περάσομε τὴν δρεινὴ περιοχὴ φτάνομε στὸ χωριό *Άγιοι Δένα*.

Στὸ μέρος αὐτὸ τὰ παλιὰ χρόνια κατὰ τὸ 1.000 μ. Χ. ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπη πόλη ἡ *Γόρτυνα*. Ἀνάπτυξε πολιτισμὸ μετά τὴν *Κνωσόδ* ποὺ εἴπαμε παραπάνω καὶ τὴ *Φαιστὸ* ποὺ θὰ γνωρίσωμε σὲ συνέχεια.

Ἡ Γόρτυνα διατηρήθηκε μεγάλη πόλη μέχρι τὸν 14ο αἰώνα δόποτε καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς *Σαρακηνοὺς* καὶ τοὺς *Άραβες*.

Ἄπ’ τοὺς *Άγιοντς Δένα* μπαίνομε πλέον στὴ μεγαλύτερη πεδιάδα τῆς Κρήτης τὴν πεδιάδα τῆς *Μεσσαρᾶς*. Τὴν παλιὰ ἐποχὴ ἥταν δὲ σιτοβολώνας τῆς Κρήτης Σήμερα δὲν είναι τόσο πλούσια, μὰ ἀν κατασκευαστοῦν ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα καὶ στραγγίσουν τὰ ἔλη θὰ ξαναγίνη τὸ πλούσιότερο μέρος τῆς Κρήτης.

Διασχίζοντας τὴν πεδιάδα τὴν δύοια τὴ διαρρέουν πολλοὶ χείμαρροι φτάνομε στὴν τοποθεσία, ποὺ βρισκόταν ἡ ἀλλη ἀρχαία καὶ ἔνδοξη Μινώικη πόλη ἡ *Φαιστός*. Ἅπ’ τὰ ἑρείπια τῆς καὶ τὰ γκρεμισμένα ἀνάκτορά της καταλαβαίνομε τὸ παλιὸ μεγαλεῖο της.

Τὰ σπουδαιότερα εύρήματα ποὺ βρέθηκαν στὴ *Φαιστό* ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές, ἔχουν τοποθετηθῆ στὸ *Μουσεῖο τοῦ Ησακλείου*. Ο κόλπος τῆς Μεσσαρᾶς δὲν ἔχει κανένα λιμάνι ὅπως καὶ ὅλη ἡ νότια παραλία τῆς Κρήτης.

4. ΗΡΑΚΛΕΙΟ—ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ—ΝΕΑΠΟΛΗ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

“Απ’ τὸ ‘Ηράκλειο μὲν αὐτοκίνητο προχωροῦμε πρὸς ἀνατολὰς μέσα σὲ πλούσια παραλιακὴ πεδιάδα, τὴν ὅποια στολίζουν ὅμορφα καὶ γραφικά χωριά.

Προτοῦ νὰ φτάσωμε στὸ χωριὸ **Χερσόνησο**, ἀμαξιτὸς δρόμος πρὸς τὰ δεξιά μας προχωρεῖ πρὸς τὰ **Δικταία ὅρη** (**Δασηθιώτικα βουνά**), ἀνάμεσα στὰ ὅποια βρίσκεται τὸ ὡραιότερο ὄλλα καὶ εὐφορώτερο δροπέδιο τῆς Κρήτης, τὸ **Δασήθι**.

Τὸ δροπέδιο σύτο ἔχει μῆκος 9—10 χιλμ., καὶ πλάτος 5—6 χιλμ. Τὸ ὕψος του εἶναι 900 μ. Τὸ χειμώνα πέφτουν πολλὰ χιόνια καὶ οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τοῦ δροπεδίου ἀποκλείονται στὰ σπίτια τους γιὸς ἀρκετὸ καιρό. Τὸ σπουδαιότερο χωριὸ τοῦ Λασηθίου εἶναι οἱ **Τζερμιάδες** (4.500 κατοίκοι).

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τοῦ Λασηθίου ἔμειναν αὔριο λωτοὶ σὲ κάθε κατοχή, γιατὶ τοὺς βοηθοῦσε τὸ μερός ν ἀμύνωνται ἀποτελεσματικά σὲ κάθε ἔχθρικὴ προσβολὴ.

Καὶ τώρα ὃς συνεχίσωμε τὸ ταξίδι μας. Πέρσατε τὸ χωριὸ **Χερσόνησο**, ποὺ εἶναι χτισμένο στὸν κόλπο τῶν **Μαλλιῶν** συναντοῦμε τὴν κωμόπολη **Μάλλια** (1.500 κατ.), σὲ θαυμάσια τοποθεσία, κατάφυτη καὶ μὲ πολλὰ νερά.

“Απ’ τὴν κωμόπολη **Μάλλια** προχωροῦμε νοτιοανατολικὰ μέσα σὲ ὅμορφα καὶ πλούσια χωριά καὶ φτάνομε στὴν πόλη **Νεάπολη** (3.500 κατ.), ἡ ὅποια ἄλλοτε ἦταν πρωτεύουσα τοῦ **Νομοῦ Δασηθίου**.

Εἶναι ὅμορφη κωμόπολη μὲ θαυμάσιο κλίμα. Νότια τῆς Νεάπολης διαγράφονται καθαρὰ τὰ Λασηθιώτικα βουνά.

“Απ’ τὴν Νεάπολη προχωροῦντες Ν.Δ. φτάνομε στὴν πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Λασηθίου τὸν **Άγιο Νικόλαο** (5.000 κατ.). Ο ‘Άγιος Νικόλαος εἶναι παραλιακὴ πόλη χτισμένη στὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλου.

Στὰ βόρεια τοῦ ‘Άγιου Νικολάου, στὸν κόλπο τοῦ Μιραμπέλου βρίσκεται ἡ μικρὴ νῆσος **Σπιναλόγκα**, στὴν ὅποια περιορίζουν δύος πάσχουν ἀπ’ τὴν ἀνίστατο καὶ φοβερὴ ἀρρώστεια λέπρα.

5. ΑΓΙΟΣ—ΝΙΚΟΛΑΟΣ—ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ—ΣΗΤΕΙΑ

“Απ’ τὸν ‘Άγιο Νικόλαο μὲν αὐτοκίνητο προχωροῦμε Ν.Α., καὶ σχεδὸν παραλία καὶ φτάνομε στὸ χωριὸ **Παχειά** ‘**Άμμο**. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπίνειο τῆς πόλης **Ιεράπετρας**.

Κοντὰ στὴν Παχειά ‘Άμμο βρέθηκαν τὰ ἔρειπια μιᾶς **Γ. Κ. Μανοιᾶ...**, **Γεωγραφία Γ’ καὶ Δ’ Δημοτικοῦ** 8

όλοκληρης άρχαίας πόλης, τής δύοιας δέν γνωρίζομε τ' ονομα καὶ ποὺ ἡ τοποθεσία σήμερα λέγεται *Γουρνιά*.

Ἄπ' τὴν Παχειά "Αμμο προχωροῦμε πρὸς νότο γιὰ τὴν Ἱεράπετρα. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ εἶναι ἀπ' τίς πιὸ πλούσιες τῆς Κρήτης καὶ φημίζεται γιὰ τὸ θαυμάσιο λάδι τῆς.

Ἡ πόλη τῆς Ἱεράπετρας βρίσκεται στὸ νότιο μέρος τῆς νήσου. Μεταξὺ Παχειάς "Αμμου καὶ Ἱεράπετρας εἶναι τὸ στενώτερο μέρος τῆς Κρήτης περίπου 12 χιλιμ. πλάτος. Ἀπ' τὴν Ἱεράπετρα μὲν αὐτοκίνητο ἀφοῦ φτάσωμε στὴν κωμόπολη Παχειά "Αμμο, προχωροῦμε ΒΑ. γιὰ τὴν πόλη Σητεία.

Ἡ περιοχὴ αὐτὴ κατέχει τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῆς νήσου κι ἔχει πρωτεύουσα τὴ Σητεία (3.000 κατ.). Τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁρεινὸ καὶ λιγότερο γόνιμο ἀπ' τὰ ύπόλοιπα μέρη τῆς Κρήτης.

Τὸ λιμάνι τῶν Χανίων

Διοικητική διαιρεση Κρήτης

Έκταση: 8.285 τετρ. χιλιόμ. Πληθυσμός: 433.000 κάτοικοι

	Νομοί	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Χανιάν	Χανιά	1) Κυδωνίας 2) Κισσάμου 3) Ἀποκορώνου 4) Σελίνου 5) Σφακίων	Χανιά Καστέλλη Βάμος Κάνδανος Χώρα Σφαζ.	30.000 1.000 1.000 1.000 500
2	Ρεθύμνου	Ρέθυμνο	1) Ρεθύμνου 2) Ἀγ. Βασιλ. 3) Ἀμαρίου 4) Μυλοποτάμου	Ρέθυμνο Σπήλι Νέο Ἀμάρι Ἀνώγειο	10.000 500 500 500
3	Ηρακλείου	Ηράκλειο	1) Τεμένους 2) Μαλεβυζίου 3) Πισργιώτισας 4) Μονιφατσίου 5) Καινουργίου 6) Πεδιάδας 7) Βιάνου	Ηράκλειο Ἄγ. Μύρων Βόρροι Πύργος Μοίρες Καστέλλη Ἀνω Βιάνος	42.000 1.000 600 500 1.000 1.000 500
4	Λασηθίου	Ἄγ. Νικόλαος	1) Μιραμπέλου 2) Ιεράπετρας 3) Λασηθίου 4) Σητείας	Ἄγ. Νικόλ. Ιεράπετρα Τζερμιάδες Σητεία	2.500 2.500 4.500 3.000

Ανακεφαλαίωση Κρήτης

- 1) Θέση—σύνορα
- 2) Ἀκρωτήρια—κόλποι
- 3) Βουνά—πεδιάδες—ποταμοί—λίμνες
- 4) Προϊόντα—έμπόριο—βιομηχανία
- 5) Ἀσχολίες κατοίκων
- 6) Συγκοινωνία—ξηρᾶς—θάλασσας—άέρα
- 7) Κλίμα
- 8) Διοικητική διαιρεση α) Νομοί β) Ἐπαρχίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

"Ας παρατηρήσωμε τώρα στὸ χάρτη τὰ Δωδεκάνησα. Βρίσκονται Ν.Α. τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας κοντὰ στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (Τουρκίας).

Λέγονται Δωδεκάνησα γιατὶ τὰ μεγαλύτερα νησιά εἶναι δώδεκα: 1) *Ρόδος*, 2) *Κάρπαθος*, 3) *Κάos*, 4) *Κάλυμνος*, 5) *Αστυπάλαια*, 6) *Δέρος*, 7) *Πάτμος*, 8) *Κάσσος*, 9) *Σύμη*, 10) *Τήλος*, 11) *Νίσυρος* καὶ 12) *Χάλκη*.

Άκομη πρέπει ν' ἀναφέρωμε τὸ νησάκι *Καστελλόριζο* (*Μεγίστη*) ποὺ βρίσκεται ἀνατολικὰ τῆς Ρόδου καὶ ἔχει πολὺ καλὸ λιμάνι.

Τὰ νησιά αὐτὰ κατοικοῦνται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀπὸ "Ἐλληνες, οἱ δόποιοι ἄν κι ἔμειναν 500 χρόνια ὑπόδουλοι δὲν ἔχασαν τὴ γλώσσα τους, τὴν ἱστορίαν τους καὶ τὴ θρησκεία τους, μὰ τὰ διατήρησαν μὲν δλες τὶς πιέσεις καὶ κράτησαν ψηλὰ τὴ μαρτυρικὴ σημαία τῆς λευτεριᾶς τους.

Στὰ 1522 δλα τὰ Δωδεκάνησα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Τούρκων οἱ δόποιοι τὰ κράτησαν μέχρι τὸ 1910, ὅπότε τὰ Δωδεκάνησα ἄλλαξαν ἀφέντη κι ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν ἀνανδρῶν Ἰταλῶν. Στὴν Ἰταλικὴ κατοχὴν ἔμειναν μέχρι σχεδὸν τὸ 1947.

Οἱ Ἰταλοὶ προσπάθησαν μὲν κάθε τρόπο νὰ σβήσουν τὸ Ἐθνικὸ αἰσθημα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν Δωδεκανήσων. Τοὺς ἔκλεισαν τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς ἔξανάγκασαν νὰ φύγουν στὴν Ἑλλάδα, στὴν Αἴγυπτο καὶ σὸν ἄλλα μέρη. "Ομως μὲ δλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ τῶν Ἐλλήνων τῆς Δωδεκανήσου ἔμεινε ἀδούλωτη καὶ τὸ Ἐθνικὸ φρόνημά της ἀκμαίστατο.

Πάντα οἱ Δωδεκανήσιοι περίμεναν νὰ φυσήῃ καὶ σὸν αὐτοὺς δι μυρωμένος ἀέρας τῆς γλυκειᾶς λευτεριᾶς. Καὶ δὲν ἄργησε! Στὶς 31 Μαρτίου 1947, στὸ Διοικητικὸ Μέγαρο τῆς Ρόδου ὑψώθηκε περήφανα ἡ γαλανόλευκη, δπως καὶ σὸν δλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῶν Δωδεκανήσων. Πάλι τὰ Δωδεκάνησα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς *Μητέρας Ἐλλάδας*.

1. ΡΟΔΟΣ

"Η *Ρόδος* εἶναι τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ διμορφότερο ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα. Θὰ ἔχετε ἀκούσει, δτὶ χιλιάδες Ἑλληνες ἐπισκέπτονται τὸ νησὶ κάθε χρόνο, ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρησή του.

Είναι μαγευτικό νησί μὲ γλυκό μεσογειακό κλίμα. Έχει 55.000 χιλ. κατοίκους. Είναι περισσότερο δρεινό. Τὸ μεγαλύτερό του βουνό δ Ἀτάβυρος (1240 μ.) ξαπλώνεται σχεδόν σ' ὅλο τὸ νησί.

Στὸ ἐσωτερικὸ, ἀλλὰ κυρίως στὰ παράλια τοῦ νησιοῦ ὑπάρχουν μικρές κοιλάδες εὐφορώτατες καὶ πλούσιες σὲ φυσικές καλλονές. Ποτάμια δὲν ἔχει ἀλλὰ μονάχα χειμάρρους.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου είναι ἡ Ρόδος (20.000 κατ.) ποὺ είναι κτισμένη στὴ ΒΑ. ἄκρη τοῦ νησιοῦ σὲ καλὸ λιμάνι. Είναι πρωτεύουσα δλῶν τῶν Δωδεκανήσων καὶ ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ.

Ἡ ἀρχαία πόλη κτίστηκε τὸ 400 π.Χ. Σήμερα ἡ πόλη χωρίζεται στὴν παλιὰ καὶ στὴ Νέα πόλη. Ἡ παλιὰ πόλη κλείνεται μὲ φρούριο καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους κι Ἐβραίους, ἐνῶ ἡ νέα ἀπλώνεται ἔξω τοῦ φρουρίου καὶ παρουσιάζει ὄψη μεγαλούπολης.

Πρέπει νὰ διολογήσωμε ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἔχτισαν λαμπρὰ οἰκοδομήματα στὴ Ρόδο, γιατὶ ἥθελαν μ' αὐτὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς Δωδεκανήσους. Τέτοια κτίρια είναι τὸ Διοικητήριο, τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο τῆς Ρόδου, τὰ δυὸ θαυμάσια ξενοδοχεῖα, (τὸ ξενοδοχεῖο τῶν Ρόδων καὶ τὸ ξενοδοχεῖο τῆς Ἐλάφου), οἱ ὁρατότατες ἐκκλησίες τῆς κ.ἄ. Οἱ δρόμοι τῆς πόλης είναι σχεδόν δλοὶ ἀσφαλτοστρωμένοι.

Ἐξω τῆς πόλης ὑπάρχουν θαυμάσιες φυσικές καλλονές. ποὺ τὶς στολίζουν οἱ πολλὲς βίλλες, τὶς δόποιες ἔχτισαν οἱ Ἰταλοί.

‘Ολόκληρο τὸ νησὶ συνδέεται μὲ ἀμαξιτούς δρόμους μήκους συνολικὰ πεντακοσίων, πεντήκοντα χιλιομέτρων.

Ἡ διαδρομὴ ἀνὰ τὶς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωριά τοῦ νησιοῦ, μὲ τὶς ἀναρίθμητες φυσικές καλλονές τους είναι μιὰ πραγματικὴ ἀπόλαυση.

Τὸ νησὶ παράγει σιτηρά, δσπρια, ἐλιές, λάδια, κρασιά πολλὰ κι ἐκλεκτά, πορτοκάλλια μανταρίνια, μπανάνες καὶ λεμόνια.

Ἡ ρόδος ἀπ' τὴν ἀρχαία ἐποχὴ εἶχε ἀναπτύξει σπουδαῖο πολιτισμὸ καὶ λέγεται ὅτι εἶχε 600.000 κατοίκους.

Στὸ λιμάνι τῆς ἡπίσης λέγουν, ὅτι ἡταν στημένος δολοσσὸς τῆς Ρόδου, δ ὁποῖος παρίστανε ἄνδρα τεραστίων διαστάσεων (45 μ. ὅψους) καὶ ὅτι τὰ καράβια περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τεράστιο αὐτὸ χάλκινο ἄγαλμα θεωρεῖτο ως ἔνα ἀπ' τὰ ἐπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

2. ΚΑΛΥΜΝΟΣ

Δεύτερο σὲ πληθυσμὸν νησὶ τῶν Δωδεκανήσων εἶναι ἡ **Κάλυμνος** μὲ 25.000 κατοίκους, ἐνῶ εἶναι τέταρτο στὴν ἔκταση. Τὸ νησὶ παράγει ἑσπεριοειδῆ καὶ σταφύλια.

Οἱ μεγάλοις δῆμοις πληθυσμός του ὀφείλεται στὸ δῆμον κατοίκοι εἶναι οἱ καλύτεροι σφουγγαράδες τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὴ τέχνη τους αὐτή, ἡ ὅποια εἶναι πάρα πολὺ σκληρή, κερδίζουν πολλὰ χρήματα.

3. ΚΩΣ

Η **Κῶς** εἶναι τὸ τρίτο σὲ ἔκταση νησὶ μὲ 14.000 κατοίκους. Εἶναι εὔφορο νησί, ἔχει πάρα πολλὰ ἀμπέλια καὶ τίς περισσότερες φυσικές καλλονές ἀπ' ὅλα τὰ Δωδεκάνησα. Εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ δνομαστότερου γιατροῦ τῆς ἀρχαιότητας *Ιπποκράτη*.

4. ΠΑΤΜΟΣ

Η **Πάτμος** βρίσκεται κοντὰ στὴν νῆσο **Σάμο**. Στὸ νησὶ αὐτὸν ἔζησε, ἔγραψε τὸ Εὔαγγέλιο του καὶ πέθανε πολὺ γέρος, ὁ πιὸ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ **Χριστοῦ**, ὁ **Ιωάννης ὁ Θεολόγος**.

Ἄπ' τὴν Πάτμο καταγόταν καὶ ὁ **Εμμανουὴλ Ζάνθος**, ἔνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς πρώτους ἰδρυτές τῆς **Φιλικῆς ἑταίρειας**, ἡ ὅποια ὀργάνωσε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Στὸ νησὶ ἐπὶ 200 χρόνια (180 καὶ 190 αἰῶνα, ὑπῆρξε μιὰ σπουδαῖα σχολή, ἡ ὅποια στάθηκε ὁ πνευματικὸς φάρος τοῦ ὑπόδουλου **Ἐλληνισμοῦ**. Τὸ νησὶ σήμερα ἔχει 4.000 κατοίκους.

5. ΛΕΡΟΣ

Τὸ νησὶ ἔχει 5.000 κατοίκους ἀπ' τοὺς ὅποιους ἄλλοι εἶναι ναυτικοὶ κι ἄλλοι ἐργάζονται στὰ μεταλλεῖα μολύβδου τοῦ νησιοῦ. Ἐπειδὴ ἔχει καλὰ λιμάνια, ἔνα ἀπ' αὐτὰ οἱ Ἰταλοὶ τὸ εἶχαν κάμει πολεμικὸ ναύσταθμο.

6. ΚΑΡΠΑΘΟΣ

Η **Κάρπαθος** εἶναι μεγάλο νησὶ τὸ δόποιο βρίσκεται νοτιοδυτικὰ τῆς Ρόδου καὶ ἔχει 7.000 κατοίκους.

Ἐπειδὴ τὸ νησὶ εἶναι ἄγονο, οἱ κατοίκοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ ψαρικὴ καὶ πολλοὶ ξενιτεύονται σ' ἄλλα μέρη γιὰ νὰ βροῦν ἐργασία.

7. ΑΣΤΥΠΑΛΑΙΑ

Η **Ἄστυπαλαία** βρίσκεται κοντὰ στὶς Κυκλαδες. Ἐχει 2.500 κατοίκους. Παράγει σιτηρά, φρούτα, κι ἔξαιρετικὸ μέλι. Οἱ κατοίκοι τῆς εἶναι γεωργοὶ καὶ ψαράδες.

8. ΚΑΣΟΣ

Η Κάσος βρίσκεται Ν.Δ. τῆς Καρπάθου. Έχει 7.000 κατοίκους καὶ οἱ περισσότεροι εἶναι ναυτικοί. Κατὰ τὴν Ἐπανάσταση προσέφερε ύπηρεσίες στὸν Ἑθνικὸν ἀγῶνα, καὶ γι' αὐτὸν οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὸ νησί.

9. ΣΥΜΗ

Η Σύμη βρίσκεται στὰ βόρεια τῆς Ρόδου. Έχει 4.500 κατοίκους οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ σπογγαλιεία καὶ τὸ ἐμπόριο, γιατὶ τὸ νησί εἶναι ἄγονο καὶ πετρώδες. Στὸ νησὶ ύπάρχουν ναυπηγεῖα μεγάλων καΐκιων.

10. ΤΗΛΟΣ

Τὸ νησάκι εἶναι ἄγονο καὶ ἔχει 2.000 κατοίκους.

11. ΧΑΛΚΗ

Τὸ νησὶ εἶναι ἄγονο, γεμάτο ξεκομμένους βράχους καὶ οἱ 2.000 κάτοικοι του ἀσχολοῦνται μὲ τὴ σπογγαλιεία.

12. ΝΙΣΥΡΟΣ

Η Νίσυρος βρίσκεται στὰ νότια τῆς Κῶ. Έχει καλὲς λαματικὲς πηγές.

ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ (ΜΕΓΙΣΤΗ)

Τὸ μικρὸν νησάκι Καστελλόριζο πούλεγεται καὶ Μεγίστη ἔχει 3.000 κατοίκους οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ ναυτιλία καὶ τὴ σπογγαλιεία. Ἐπειδὴ ἔχει καλὸ λιμάνι, γι' αὐτὸν ἔχει μεγάλη στρατηγικὴ σημασία.

Διοικητικὴ διαίρεση δὲν ἔχει γίνει ἀκόμη τῶν Δωδεκανήσων. Τὰ νησιὰ τὰ διοικεῖ Γενικός Διοικητὴς μὲ ἔδρα τὴν Ρόδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

«ΕΠΤΑΝΗΣΑ»

Τὰ νησιὰ αὐτὰ βρίσκονται στὰ δυτικὰ τῆς Ἑλλάδας, στὸ Ἱόνιον Πέλαγος καὶ εἶναι τοποθετημένα στὴ γραμμὴ ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότο. Λέγονται Ἐπτάνησα, γιατὶ τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἑπτά: Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάδα, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος καὶ Κύθηρα.

Τὰ Κύθηρα βρίσκονται στὰ νότια τῆς Πελοποννήσου

άνάμεσα στ' ἀκρωτήρια *Ταίναρο*, καὶ *Μαλέας* καὶ ύπαγονται διοικητικὰ στὸ νομὸν Ἀττικῆς.

Τὰ *Ἐπιτάνησα* εἶχαν ἀνέκαθεν Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, δόποιος ποτὲ, κάτω ἀπὸ τὴν ξενικὴν κατοχὴν δὲν ἔχασε τὴν γλώσσα του, τὴν θρησκεία του καὶ τὴν προσήλωσή του στὶς Ἐθνικές μας Παραδόσεις.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων διατήρησαν ἄσβεστη τὴν λαχτάραν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μεγάλην *Μητέρα Ελλάδα* καὶ ἐπὶ τέλους στὰ 1864 δόθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους μὲ τὸν ἐρχόμενο τοῦ Βασιλιά Γεωργίου Α΄ στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ νὰ ἐπισκεφτῇ κανένας τὰ νησιὰ αὐτὰ εἶναι εὔκολο, γιατὶ συνδέονται μὲ τὸν Πειραιᾶ μὲ ταχικὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνία.

1. ΚΕΡΚΥΡΑ

Ἄπ' τὸν Πειραιᾶ μὲ καράβι διὰ τοῦ Ἰούνιου τῆς Κορίνθου, τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Πατραϊκοῦ κόλπου βγαίνομε στὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ φτάνομε στὴν *Κέρκυρα*.

Ἡ νῆσος *Κέρκυρα* βρίσκεται ἀπέναντι στὴν Ἡπειρό, στὴν εἰσόδῳ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ἡ νῆσος ἔχει ἀπλώνεται σὲ μῆκος ἀπὸ βορρὰ πρὸς νότο, κι ἔχει ἐλάχιστο πλάτος.

Εἶναι τὸ δεύτερο νησὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους σὲ μέγεθος μετὰ τὴν Κεφαλλονιά, κι ἔχει ἔκταση 719 τετραγ. χιλ. καὶ πληθυσμὸν 110.000 χιλ. κατοίκους.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ *Κέρκυρα* (35.000 κάτ.) ἡ δόποια εἶναι χτισμένη στὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τις μεγαλύτερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας, μὲ καλὸν λιμάνι, ὡραῖες οἰκοδομές, δημόσια κτίρια, θέατρο, δημοτικὴ βιβλιοθήκη κλπ., ποὺ σήμερα δλα σχεδὸν εἶναι μισοερειπωμένα ἀπὸ τοὺς βουμβαρδίσμούς τῶν Ἰταλῶν στὸν Ἀλβανικὸν πόλεμο.

Σώζεται μόνο σὲ καλὴ κατάσταση ὁ ναὸς τοῦ «*Ἄγιου Σπυρίδωνος*» πολιούχου τῆς πόλης, τοῦ δόποιου τὸ *Φανυματονγό λείψανο* διατηρεῖται μέσα σὲ πολυτελῆ λάρνακα (κάσα).

Ἡ *Κέρκυρα* ἔχει βιομηχανία ἀρκετὰ ἀναπτυγμένη καὶ κατασκευάζονται ἐκεῖ παιχνίδια, χρεώγραφα, γραμματόσημα, παντός εἰδούς ἔνσημα κι ἄλλα πράγματα.

Ἀκόμη ἡ *Κέρκυρα* εἶναι σημαντικὸν κέντρο ἐμπορίου ποὺ διεξάγεται μὲ τὴν ἀπέναντι Ἡπειρό. Ἔπισης ἔχει θαυμάσιες φυσικές καλλονές καὶ ύπεροχο κλίμα. Γι' αὐτὸν κοντά στὴ *Κέρκυρα* σὲ 10 χιλ. ἀπόσταση, ἡ *Γερμανίδα* αὐτοκράτειρα *Ἐλισσάβετ* ἔχτισε ἔνα θαυμάσιο ἀνάκτορο

τὸ λεγόμενο *«Αχιλλειο»*, γιὰ νὰ ἔρχεται νὰ παραθεριζῃ.

Τὸ ἀνάκτορον αὐτὸ σήμερα ἀνήκει στὸ κράτος. Ακομῇ καὶ οἱ δίκοι μας βασιλιάδες ἔχουν χτίσει στὰ νότια τῆς πόλης ἔνα δημορφό ἀνάκτορο τὸ «Μὸν οεπὸν»—ἡ ἀνάπαυσή μου.

Μπροστά στὸ λιμάνι τῆς Κερκύρας μρίσκεται τὸ ωρί-
τατο καὶ γραφικότατο κατάφυτο νησάκι, τὸ γνωστὸ «Πον-
τικούνησι».

Γιὰ νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸ ἔσωτερικὸ τοῦ νησίου εἶναι πολὺ εὔκολο, γιατὶ ὀλόκληρο διασχίζεται ἀπ' αὐτοκινήτο- δρομούς. Μεγάλα βουνά τὸ νησὶ δὲν ἔχει. Στὰ βόρεια ξαπλώνεται τὸ βουνὸ **«Παντοκράτορας»** (910 μ.) καὶ στὰ νότια μιὰ χαμηλὴ δρόσειρά, ποὺ ἀνάμεσά της βρίσκονται εύφορώτατες κοιλάδες.

Τὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ εἶναι τελείως πεδίνο. Τὸ νησὶ εχεῖ κλίμα μεσογειακό μὲ πολλές βροχές. Ἐχει ἄφθονα νερά καὶ τόση βλάστηση καὶ πρασινάδα, δσο κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας. Ὁλόκληρο σκεπάζεται ἀπὸ ἐλιές. Τὸ λάδι εἶναι τὸ κυριότερο προϊόν του. Ἀκόμη παράγει σιτηρά, πατάτες, κρασιά κι ἐσπεριδοειδῆ.

• Ἡ Κέρκυρα εἶναι πατρίδα τοῦ πρώτου κυβερνητή τῆς Ἑλλάδας Ἰωάννου Καποδίστρια. Στὰ παλιά χρόνια λεγόταν χώρα τῶν Φαιάκων. (θυμηθῆτε ἀπὸ τὴν ἱστορία σας τὸ βασιλιά της Ἀλκίνοο, ποὺ περιποιήθηκε τὸν περίφημο ἥρωα Ὁδυσσέα).

Οι κάτοικοι της Κέρκυρας είναι εύγενεις, φιλοπρόσωποι, πολιτισμένοι κι άγαπούν έξαιρετικά την Εύρωπαϊκή μουσική.

2. ΠΑΞΟΙ καὶ ΑΝΤΙΠΑΞΟΙ

Τὰ νησιά **Παξοὶ** καὶ Ἀντίπαξοι εἶναι ὄρεινά καὶ βραχώδη, στὰ δόποια εύδοκιμεῖ ή ἐλιά, ἀπ' τὴν δούλια παράγεται ἔξαιρετικῆς ποιότητας λάδι.

3. ΛΕΥΚΑΔΑ

‘Η νησος Λευκάδα βρίσκεται κοντά στὴν Ἀκαρνανία καὶ ἡ θάλασσα ποὺ τὴν χωρίζει ἔχει πλάτος 17 μέτρα καὶ βάθος 6 μ. Ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι στεριά μὲ γέφυρα. Τὸ νησὶ εἶναι ὁρεινὸ καὶ στὶς κοιλάδες του εύδοκιμεῖ ἡ ἐλιά, τὸ ἀμπέλι καὶ τὰ ἐσπεριδοειδῆ.

πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ ἔναι **ή Λευκάδα** (6.000 κατ.) πατρίδα τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητῆ μας **Άριστοτέλη Βαλαωρίτη**. **Η Λευκάδα** είναι σεισμόπληκτο μέρος.

4. ΙΘΑΚΗ

Η Ιθάκη είναι ένα στενόμακρο νησί, που βρίσκονται κοντά στην Κεφαλλονιά. Είναι μάλλον όρεινό δάλλα πλούσιο σε γεωργικά προϊόντα. Παράγει λάδι, σταφίδα και κρασί, δλα καλής ποιότητας.

Πρωτεύουσα τού νησιού είναι το *Βαθύ* ή *Ιθάκη* (4.000 κατ.) ώραια πόλη χτισμένη σε δμορφο και άσφαλτο λιμάνι.

Η Ιθάκη είναι γνωστή σ' δλο τὸν κόσμο, γιατὶ ὑπῆρξε *ἡ πατρίδα τοῦ πανούργου βασιλιᾶ καὶ ἥρωα τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου* *Οδυσσέα*, δόποιος τράβηξε τόσα βάσανα, ὥσπου νὰ γυρίσῃ στὴν ἀγαπημένη του πατρίδα.

5. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

Η Κεφαλληνία (Κεφαλλονιά) είναι τὸ μεγαλύτερο ἀπ' τὰ ἐπτάνησα. Ἐχει ἔκταση 763 τετρ. χιλιόμετρα και πληθυσμό 65.000 κατοίκους. Τὸ νησὶ είναι περισσότερο όρεινό και τὸ μεγαλύτερο βουνό του δ *Αἴνος* (1.620 μ.) είναι κατάφυτο, στὰ χαμηλὰ μὲ πλατάνια και ψηλότερα μὲ ἔλατα, που είναι τὰ ώραιότερα και ψηλότερα δλης τῆς Ελλάδας.

Μικρὰ ποτάμια κυλοῦν στὶς μικρὲς πεδιάδες τῆς νήσου και τὶς κάνουν πολὺ γόνιμες. Τὰ κυριότερα προϊόντα τῆς είναι : λάδι, σταφίδα, κρασί, σιτηρά, ἐσπεριδοειδῆ κ. ἄ.

Πρωτεύουσα τῆς Κεφαλληνίας είναι τὸ *Άργοστόλι* (10.000 κατ.), χτισμένο σε ἀσφαλέστατο και τόσο μεγάλο λιμάνι, που μπορεῖ νὰ χωρέσῃ δλόκληρο τὸν *Άγγλικό* στόλο. Η πόλη είναι δμορφη μὲ πλατεῖς δρόμους, ώραιες οἰκοδομὲς και μεγαλοπρεπῆ φιλανθρωπικά καταστήματα, ζπως η *Βαλλιάνειος βιβλιοθήκη* και ἄλλα.

Νοτιανατολικὰ τοῦ *Άργοστολίου* σὲ 10 χιλμ. ἀπόσταση βρίσκεται η περίφημη μονὴ τοῦ *Άγιου Γερασίμου*, προστάτου τοῦ νησιοῦ, στὴν ὁποία διατηρεῖται σὲ ἀργυρὴ λάρνακα (κάσα) τὸ σεπτὸ λείψανο τοῦ *Άγιου*.

Ἀπέναντι ἀπ' τὸ *Άργοστόλι* είναι χτισμένη ἡ δεύτερη σὲ πληθυσμό πόλη τῆς Κεφαλληνίας, τὸ *Δηξούρι* (5.000 κατ.) πατρίδα τοῦ ποιητῆ και σοφοῦ *Άνδρεα Δασκαράτου*.

Κοντὰ στὸ *Δηξούρι* βρίσκεται μέσα στὴ θάλασσα μιὰ θεόρατη πέτρα, που κουνιέται σιγά και περίεργα, πότε πρὸς τὴν ξηρὰ και πότε πρὸς τὴ θάλασσα, χωρὶς δύμως νὰ μετατοπίζεται κι ἀπ' τὴ θέση τῆς. Σὶ κάτοικοι τὴν συνομάζουν «*κουνόπετρα*».

"Αλλη πόλη αξια λόγου στὸ νησὶ εἶναι ἡ Σάμη (2.000 κατ.) χτισμένη στὴ μέσῃ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου. Ὁλόκληρο τὸ νησὶ συνδέεται μὲ αὐτοκινητοδρόμους.

Τὸ κλίμα τοῦ νησιοῦ δπῶς καὶ τῆς Κέρκυρας καὶ τῶν ἄλλων ἐπτανήσων εἶναι μεσογειακό, γλυκό κι εύχαριστο.

Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ φημίζονται γιὰ τὸ ἐμπορικὸ καὶ ἐπιχειρηματικό τους πνεῦμα. Κεφαλλονίτες βρίσκονται σὲ δόλο τὸν κόσμο, κι ὅπου κι ἂν πᾶνε πλούτιζουν. Πολλοὶ Κεφαλλονίτες εἶναι ἑφοπλιστὲς μεγάλων ἐμπορικῶν πλοίων.

Ἡ Κεφαλλονία ἔχει πολλοὺς κορυφαίους "Ελληνες καὶ ἀρκετοὺς Ἐθνικούς εὐεργέτες δπῶς ὁ Π. Βαλλιάνος καὶ ἄλλοι. Ἡ Κεφαλληνία μὲ τὴν Ἰθάνη ἀποτελοῦν τὸ νομὸ Κεφαλληνίας.

6. ZAKYNTHOS

Ἡ Ζάκυνθος βρίσκεται ἀπέναντι στὴν Πελοπόννησο κι ἔχει ἔκταση 394 τετρ. χιλιομ. καὶ πληθυσμὸ 40.000 κατοίκους.

Τὸ νησὶ εἶναι σχεδὸν πεδινό, κατάφυτο, ὀλάνθιστο καὶ μυρωμένο καὶ δίκαια οἱ Ἰταλοὶ τ' ὀνόμασαν «Φιόρο Δεβάντε» δηλ. ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁλόκληρο τὸ νησὶ μὲ τὰ ὅμορφα χωριά του (55 περίπου) καὶ τὰ διαρκῶς ἀνθισμένα τοπεῖα του λέες καὶ εἶναι ἐπίγειος παράδεισος.

Τὸ νησὶ παράγει σταφίδα, λάδι, κρασὶ κι ἑσπεριδοειδῆ, ὅλα σὲ ἄριστη ποιότητα.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ Ζάκυνθος (11.000 κατ.) κτισμένη στὴν ἀνατολικὴ παραλία τῆς νήσου. Ὡραιότατη πόλη, ἡ ὅποια ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες περίπου 2 χιλιομέτρων μὲ βάθος μόνον 300 μέτρα.

Εἶναι ἀπ' τὶς ὡραιότερες πόλεις τῆς Ελλάδας καὶ τὰ σπίτια τῆς ἔχουν κάτω στοές, δπῶς συνηθίζεται στὶς Ἰταλικὲς πόλεις.

Ἀκόμη ἔχει θαυμάσιους δρόμους καὶ ὡραιότατες ἐκκλησίες. Στὸ δυτικὸ μέρος τῆς πόλης βρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Διονυσίου, πολιούχου τῆς πόλης, τοῦ δποίου τὸ σεπτὸ λείψανο διατηρεῖται μέσα σὲ ὀλόγρυπη Λάρνακα (κάσσα).

Ἡ πόλη διατηρεῖ ζωηρὸ ἐμπόριο μὲ τὴν ἀπέναντι Ἐλλάδα κι ἔχει ἀναπτυγμένη βιομηχανία σαπουνιοῦ, κεραμικῶν εἰδῶν, ναφθαλίνης, πεύδρας, λικέρ, μαντολάτων καὶ ἐλαιπάστων.

Οἱ Ζακυνθιγεῖς εἶναι φιλόμουσοι, σπουδαῖοι κανταδό-

ροι, άλλα καὶ καλοὶ ἔμποροι κι ἐπιχειρηματίες. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι πατρίδα τοῦ μεγαλύτερου Ἐθνικοῦ μας ποιητῆ, τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ὁ δόποῖος ἔγραφε τὸν Ἐθνικό μας "Υμνο.

7. ΚΥΘΗΡΑ

Τὰ Κήθυρα εἶναι φτωχὸ καὶ ἄγενο νησί. Διοικητικὰ ύπαγεται στὸ Νομὸ Ἀττικῆς.

Διοικητικὴ διαίρεση Ἰονίων Νήσων

Ἐκταση: 1.920 τετρ. χιλ. Πληθυσμός: 215.000 κάτοικοι

	Νομοὶ	Πρωτεύουσα	Ἐπαρχίες	Πρωτεύουσες	Κάτοικοι
1	Κερκύρας	Κέρκυρα	1) Κερκύρας 2) Παξῶν	Κέρκυρα Γάϊο	35.000 1.000
2	Κεφαλληνίας	Ἀργοστόλι	1) Κραναίας 2) Πάλης 3) Σάμης 4) Ιθάκης	Ἀργοστόλι Ληξούρι Σάμη Βαθὺ ἢ Ιθάκη	10.000 5.000 2.000 4.000
3	Ζακύνθου	Ζάκυνθος	1) Ζακύνθου	Ζάκυνθος	11.000
4	Λευκάδας	Λευκάδα	1) Λευκάδας	Λευκάδα	6.000

Ἀνακεφαλαίωση

- 1) Θέση—σύνορα
- 2) Βουνά—πεδιάδες—ποταμοὶ
- 3) Προϊόντα—ἔμπριο—βιομηχανία
- 4) Κλίμα
- 5) Συγκοινωνία : ξηρᾶς, θάλασσας, αέρα.
- 6) Ἀσχολίες κατοίκων
- 7) Διοικητικὴ διαίρεση α) Νομοὶ β) Ἐπαρχίες.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Ἐπιφάνεια καὶ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδας

Διαμερίσματα	Ἐπιφάνεια □ χιλμ.	Πληθυσμὸς (κάτοικοι)	Πυκνότητα κατὰ □ χμ. (κάτοικοι)
Πελοπόννησος	22,000	1,165,000	53
Στερεά Ἑλλάδα (Εύβοια)	24,000	1,905,000	80
Θεσσαλία	13,500	575,000	43
”Ηπειρος	10,000	360,000	36
Μακεδονία	35,000	1,750,000	50
Θράκη	9,000	360,000	40
Νήσοι Αιγαίου Πελάγους	4,100	305,000	75
Κυκλαδες	2,400	130,000	54
Κρήτη	8,000	435,000	54
Δωδεκάνησα	3,000	145,000	52
Νήσοι Ιονίου Πελάγους	2,000	215,000	110
Σύνολον (περίπου)	133,000	7,345,000	

2. Διοικητικὴ διαιρέση τῆς Ἑλλάδας

Διαμερίσματα	Αὕτη ἀριθ.	ΝΟΜΟΙ	Πρωτεύουσα	Πληθυσμὸς
ΠΕΛΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	1	Νομὸς Κορινθίας	Κόρινθος	13,000
	2	» Ἀργολίδας	Ναύπλιο	9,000
	3	» Ἀχαΐας	Πάτρα	80,000
	4	» Ἡλείας	Πύργος	20,000
	5	» Ἀρκαδίας	Τρίπολη	15,000
	6	» Μεσσηνίας	Καλαμάτα	35,000
	7	» Λακωνίας	Σπάρτη	10,000
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	1	» Ἀττικῆς	Ἀθῆνα	700,000
	2	» Βοιωτίας	Λειβαδιά	14,000
	3	» Φωκίδας	» Αμφισσα	7,000
	4	» Φθιώτιδας	Λαμία	20,000
	5	» Αιτ. & Ἀκαρν.	Μεσολόγγι	10,000
	6	» Εύρυτανίας	Καρπενήσι	2,000
	7	» Εύβοιας	Χαλκίδα	22,000

Διαμερίσματα	Αρχ. δριθ.	ΝΟΜΟΙ	Πρω- τεύουσα	Πληθυ- σμός
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1 2 3 4	Νομὸς Μαγνησίας » Λαρίσης » Καρδίτσας » Τρικκάλων	Βόλος Λάρισα Καρδίτσα Τρίκκαλα	50.000 35.000 15.000 23.000
ΗΠΕΙΡΟΣ	1 2 3 4	» "Αρτας » Πρέβεζας » Θεσπρωτίας » Ιωαννίνων	"Αρτα Πρέβεζα Ηγουμεν. Ιωάννινα	10.000 10.000 2.000 20.000
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12	» Κοζάνης » Καστοριάς » Φλώρινας » Πιερίας » Ήμαθίας » Πέλλης » Κιλκίς » Θεσσαλονίκης » Χαλκιδικῆς » Σερρῶν » Δράμας » Καβάλας	Κοζάνη Καστοριά Φλώρινα Κατερίνη Βέρραια "Εδεσσα Κιλκίς Θεσ(λ)ονίκη Πολύγυρος Σέρρες Δράμα Καβάλα	15.000 10.000 12.000 10.000 15.000 14.000 12.000 350.000 4.000 30.000 42.000 50.000
ΘΡΑΚΗ	1 2 3	» Ξάνθης » Ροδόπης » "Εβρου	Ξάνθη Κομοτινή Αλεξ(π)ολη	40.000 40.000 15.000
ΝΗΣΟΙ ΑΙΓΑΙΟΥ	1 2 3	» Λέσβου » Χίου » Σάμου	Μυτιλήνη Χίος Βαθύ	30.000 27.000 10.000
ΚΥΚΛΑΔΕΣ	1	» Κυκλαδων	"Ερμούπολη (Σύρος)	25.000
ΚΡΗΤΗ	1 3 3 4	» Χανίων » Ρεθύμνης » Ηρακλείου » Λασηθίου	Χανιά Ρέθυμνο "Ηράκλειο "Αγ. Νικόλ.	30.000 10.000 42.000 2.500
ΝΗΣΟΙ ΙΟΝΙΟΥ	1 2 3 4	» Ζακύνθου » Κεφαληνίας » Λευκάδας » Κερκύρας	Ζάκυνθος "Αργοστόλι Λευκάδα Κέρκυρα	11.000 10.000 6.000 35.000
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	1	Πρωτεύουσα Ρόδος		20.000

Σύνολον 50

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

A' Εισαγωγή	Σελ.	3
B' Γεωγραφικά στοιχεῖα	»	4
1. Γεωγραφικά στοιχεῖα τῆς Εηρᾶς	»	4
2. > > > θάλασσας	»	8
3. Τι λέγεται κλίμα	»	13
4. Στεριανοὶ καὶ θαλασσινοὶ	»	13
5. Μέσα συγκοινωνίας	»	14
6. Τὰ γεωγραφικά στοιχεῖα στὸ χάρτη	»	15
1. Τι είναι δι γεωγραφικός χάρτης	»	15
2. Διαβάζω τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας	»	16
7. Μερφολογία του ἐδάφους τῆς Ἑλλάδας	»	16

ΤΑΞΙΔΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α'. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'—Πελοπόννησος (Μωριάς)	Σελίς	19
1. Ἀθήνα—Κόρινθος	»	19
2. Κόρινθος—Ξυλόκαστρο—Αἴγιο—Πάτρα	»	20
Διακοφτό—Καλάβρυτα	»	24
3. Πάτρα—Μανωλάδα—Ἀμαλιάδα—Πύργος	»	26
4. Πύργος—Κυπαρυσσία—Πύλος—Μεσσήνη—Καλάμαι	»	28
5. Καλάμαι—Μεγαλόπολη—Τρίπολη	»	29
6. Τρίπολη—Σπάρτη—Γύθειο	»	31
7. Τρίπολη—Ἄργος—Ναύπλιο	»	32
8. Ναύπλιο—Τύρινθα—Ἐπίδαυρος	»	33
9. Ἀργος—Μυκήνες—Δερβενάκια—Νεμέα—Κόρινθος	»	34
Διοικητική Διαιρέση Πελοποννήσου	»	35
'Ανακεφαλαίωση Πελοποννήσου	»	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'—Στερεά Ελλάδα (Νῆσος Εύβοια)	»	35
1. Ἀθήνα—Πειραιάς	»	39
2. Πειραιάς—Ἄγινα—Μέθανα—Πόρος—Ὑδρα—Σπέτσες	»	41
3. Ἀθήνα—Λαύριο	»	42
4. Ἀθήγα—Σχηματάρι—Χαλκίδα	»	43
5. Χαλκίδα—Ἀλιβέρι—Κύμη—Κάρυστος	»	44
6. Χαλκίδα—Λίμνη—Ιστιαία—Λουτρά Αἰδηψοῦ	»	45
7. Χαλκίδα—Θήβα—Λειβαδιά	»	47
8. Λειβαδιά—Ἀράχωβα—Δελφοὶ—Ἀμφισσα	»	48
9. Ἀμφισσα—Λιδωρίκι—Ναύπακτος	»	49
10. Ναύπακτος—Θέρμο—Ἀγρίνιο—Ἀμφιλοχία	»	50
11. Βόνιτσα—Ἀστακός—Μεσολόγγι	»	51
12. Μεσολόγγι—Γαλαξείδι—Ιτέα	»	52
13. Ιτέα—Ἀμφισσα—Γραβιά—Λαμία	»	54
14. Λαμία—Θερμοπύλες—Μῶλος—Ἀταλάντη	»	56
15. Ἀταλάντη—Στυλίδα—Λαμία	»	56
16. Λαμία—Ὕπατη—Καρπενήστ	»	57
17. Λαμία—Δομοκός	»	58
Διοικητική διαιρέση Στερεάς Ελλάδας	»	58
'Ανακεφαλαίωση Στερεάς Ελλάδας	»	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'—Θεσσαλία	»	59
1. Λάρισα—Βόλος	»	61
2. Λάρισα—Ἄγινα	»	62
3. Λάρισα—Ἀμπελάκια—Τέμπη	»	64
4. Λάρισα—Τύρναβος—Ἐλασσόνα	»	65
5. Λάρισα—Τρίκκαλα—Καλαμπάκα—Μετέωρα	»	67
6. Καλαμπάκα—Τρίκκαλα—Καρδίτσα—Φάρσαλα—Λάρισα	»	69
Διοικητική διαιρέση Θεσσαλίας	»	69
'Ανακεφαλαίωση Θεσσαλίας	»	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'—Η Ήπειρος	»	70

1. Ιωάννινα	Σελίς	70
2. Ιωάννινα—Φιλιππιάδα—”Αρτα	>	71
3. ”Αρτα—Πρέβεζα—Πάργα	>	73
4. Πάργα—Μαργαρίτιο—Παραμυθιά—”Ηγουμενίτσα	>	75
5. ”Ηγουμενίτσα—Φιλιάτες—Ζίτσα—”Ιωάννινα	>	75
6. ”Ιωάννινα—Δελβινάκιο—Κόνιτσα	>	76
7. ”Ιωάννινα—Μέτσοβο	>	77
Διοικητική διαιρεση Ήπειρου	>	77
’Ανακεφαλαίωση Ήπειρου	>	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.—Μακεδονία	>	78
1. Θεσσαλονίκη	>	79
2. Θεσσαλονίκη—Πολύγυρος—Αρναία—Ιερισσός—”Αγ. Όρος	>	81
3. Θεσσαλονίκη—Λαγκαδάς—Σταυρός—Εκβολές Στρυμόνα ”Ελευθερούπολη—Καβάλα	>	83
4. Καβάλα—Δράμα—Νέα Ζίχνα—Σέρρες	>	84
5. Σέρρες—Σιδηρόκαστρο—Κιλκίς—Θεσσαλονίκη	>	85
6. Θεσσαλονίκη—Ελδαμενή—Θεσσαλονίκη—Γιαννιτσά	>	86
7. Θεσσαλονίκη—Βέρροια—Νάουσα—”Εδεσσα	>	88
8. ”Εδεσσα—”Αρδέα—”Εδεσσα—Φλώρινα	>	89
9. Φλώρινα—”Αμύνταιο διά Κλεισούρας στὴν Καστοριά	>	90
10. Καστοριά—Νεάπολη—Σιάτιστα—Γρεβενά—Κοζάνη	>	90
11. Κοζάνη—Σέρβια—Ελασσόνα—Κατερίνη—Θεσσαλονίκη	>	92
Διοικητική διαιρεση Μακεδονίας	>	93
’Ανακεφαλαίωση Μακεδονίας	>	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.—Θράκη	>	94
1. Ξάνθη—Κομοτινή—”Αλεξανδρούπολη	>	96
2. ”Αλεξανδρούπολη—Σουφλί—Διδυμότειχο—”Ορεστιάδα	>	97
Διοικητική διαιρεση Θράκης	>	98
’Ανακεφαλαίωση Θράκης	>	

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ**Β'. ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'.—Νησιά 'Ανατολικού Αιγαίου	>	99
1. Λήμνος—”Αγιος Εύστρατος	>	100
2. Λέσβος	>	101
3. Χίος—Ψαρά	>	103
4. Σάμος—”Ικαρία	>	104
Διοικητική διαιρεση Νήσων 'Ανατολικού Αιγαίου	>	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.—Κυκλαδες	>	108
Διοικητική διαιρεση Κυκλαδων	>	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.—Κρήτη	>	109
1. Τά Χανιά και ή γύρω περιοχή	>	110
2. Χανιά—Ρέθυμνο—”Ηράκλειο	>	
3. ”Ηράκλειο—Κνωσός—Πεδιάδα Μισσαράς Γόρτυνα—Φαιστός	>	111
4. ”Ηράκλειο—Χερσόνησος—Νεάπολη—”Αγ. Νικόλαος	>	113
5. ”Αγιος Νικόλαος—”Ιεράπετρα—Σητεία	>	113
Διοικητική διαιρεση Κρήτης	>	115
’Ανακεφαλαίωση Κρήτης	>	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.—Δωδεκάνησα	>	116
1. Ρόδος—Κάλυμνος—Κως—Πάτμος—Λέρος κτλ.	>	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.—Νησιά 'Ιονίου Πελάγους	>	120
1. Κέρκυρα	>	121
2. Παξοί—Λευκάδα	>	122
3. Κεφαλληνία	>	123
4. Ζάκυνθος	>	124
Διοικητική διαιρεση «Επτανήσων»	>	125
Στατιστικοί Πίνακες	>	
Πίνακας Περιεχομένων	>	127

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ
ΤΣΩΡΤΣΙΛ 44 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛΕΦ. 29.638

ΤΑ ΝΕΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΓΙΑΝΝΙΑ

Α' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

1. Παλαιά Διαθήκη γιά τὴν Γ' τάξη
 2. Καινή Διαθήκη γιά τὴν Δ' τάξη
 3. Ἐπιλησιαστικὴ Ἰστορία γιά τὴν Ε' τάξη
 4. Λειτουργικὴ καὶ Κατάχηση γιά τὴν ΣΤ' τάξη
- Ἐγκριμένα ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ.
2718]ΠΞΙ λαογάρως τῆς.
Συνιστῶνται διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ. 60]14-7-49 ποάζεως τοῦ
Ἐπι. Συμβούλιον (ἀριθ. ἔγγραφον 57438]26-7-49).

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1. Οἱ ἡρωικοὶ χρόνοι γιά τὴν Γ' τάξη
2. Οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι γιά τὴν Δ' τάξη
3. Βυζαντινοὶ χρόνοι γιά τὴν Ε' τάξη
4. Νέοι χρόνοι γιά τὴν ΣΤ' τάξη

Συνιστῶνται διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ. 69]II-8-49 ποάζεως τοῦ
Ἐπι. Συμβούλιον (ἀριθ. ἔγγραφον 69804]27-8-49).

Γ' ΦΥΣΙΚΑ

1. Ζωολογία γιά τὴν Ε' τάξη καὶ στὸ 2ο χρόνο
συνδιδασκαλίας τοῦ Ε' καὶ ΣΤ'
2. Φυτολογία γιά τὴν Ε' τάξη καὶ στὸ 1ο χρόνο
συνδιδασκαλίας τοῦ Ε' καὶ ΣΤ'

Συνιστῶνται διὰ τῆς ἐπ' ἀριθ. Περιφ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ

Ε' ΓΛΩΣΣΟΝΑΝΝΑ

1. Νεώτατη Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς γιά τοὺς
μαθητές τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.
2. Νεωτάτη Γραμματικὴ τῆς ἀπλῆς Καθαρευούσης
διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

ΠΕΚΛΑΡΗ Τ., ΜΑΥΡΙΑ Γ., ΞΗΡΟΤΥΡΗ ΗΛ., ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ Π.:

1. Περικοπὲς Εὐαγγελίων καὶ Ὁμιλίες πάνω στὸ Εὐαγ-
γέλιο τῆς Κυριακῆς.
2. Νέα Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδας μὲ ταξιδια
γιά τὴν Γ' καὶ Δ' τάξη τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου
3. Φυσικὴ Πειραματικὴ Ε' Δημοτικοῦ
4. Φυσικὴ Πειραματικὴ ΣΤ' Δημοτικοῦ

ΧΑΡΤΕΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΚΑΙ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΤΩΝ Γ. Κ. ΜΑΥΡΙΑ — ΗΛ. Ι. ΞΗΡΟΤΥΡΗ
ΤΕΛΗ ΠΕΚΛΑΡΗ — Π. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Ι. ΣΙΔΕΡΗ

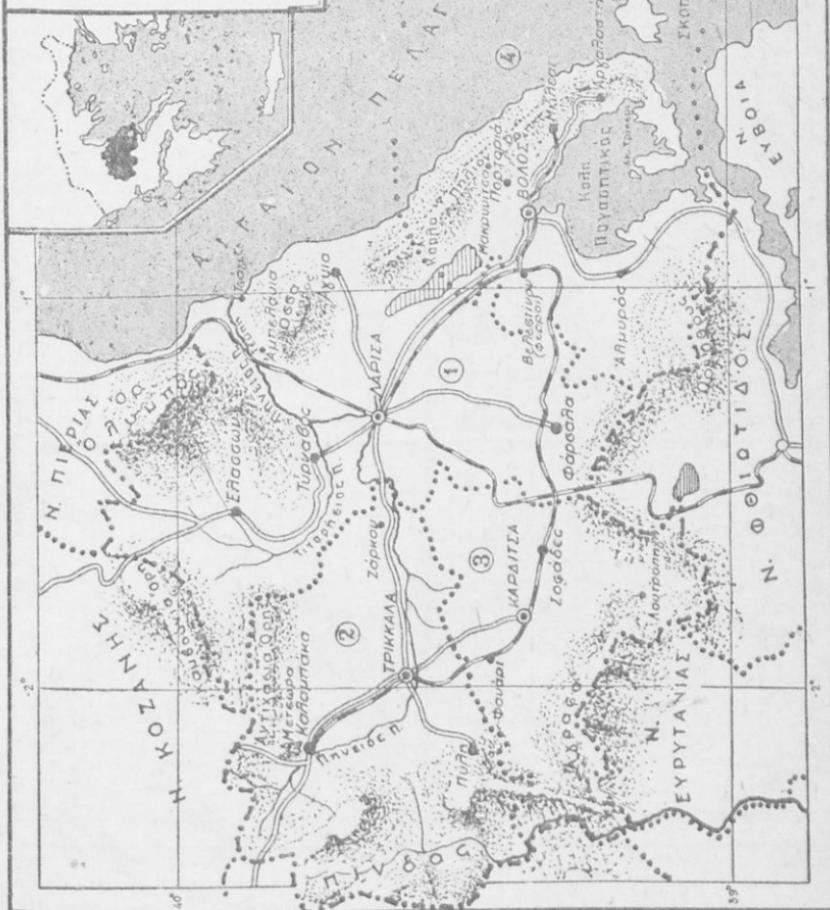
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1	Μαύρος Λεπίσινς
2	Τριψιλούθινος
3	Καρδιτίνης
4	Μαγνησίας
Δ	Δρυνας
	Σιγηνέροβος γραμμ
	Ορία Ημαθίας
	ΚΑΙ Η Ε
	30 20 10 0 -10 -20 -30

ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

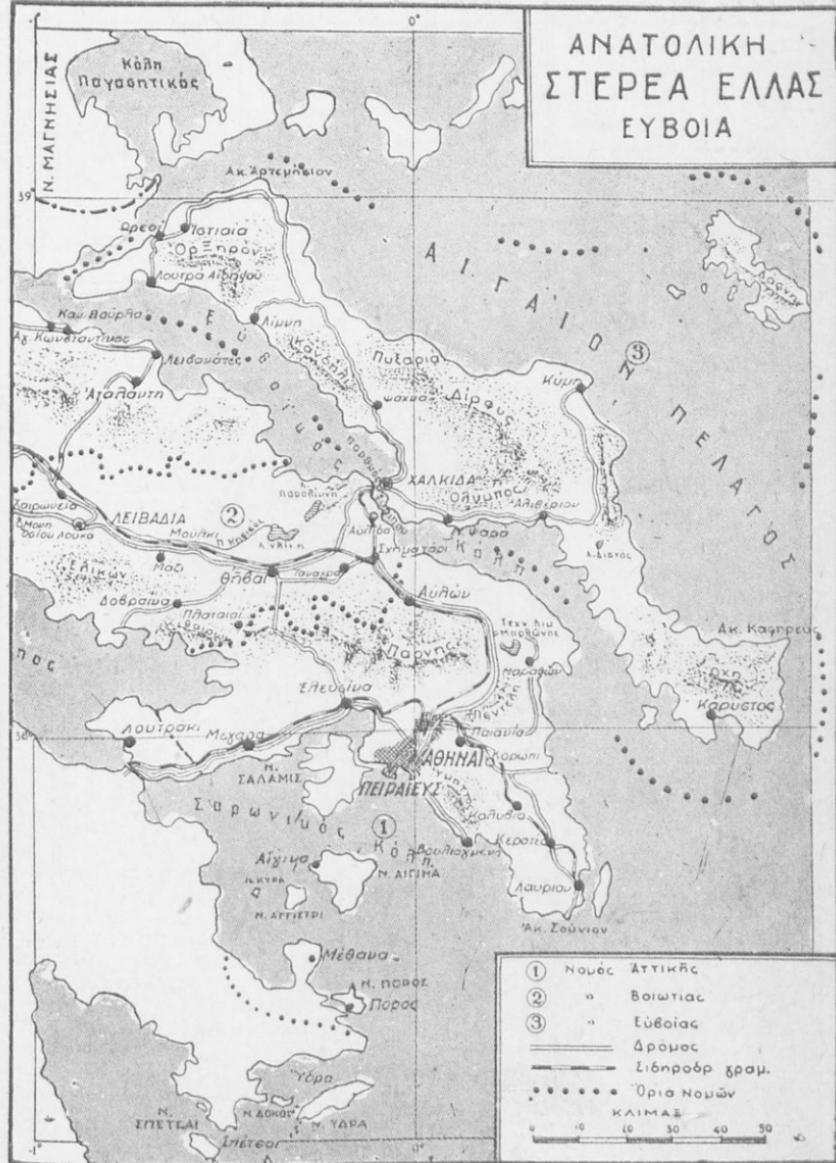
- ①** Νομός Αιτωλίας και Άκαρνανίας
- ②** " Εύρυτανίας
- ③** " Φθιωτίδος
- ④** " Φωκίδος

— Δρόμος
— Σιδηροδρόμος
***** Όριο Νομών

10 20 30 40 50

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ
ΕΥΒΟΙΑ

ΗΠΕΙΡΟΣ

- ① Νομός Ιωαννίνων
- ② " Άρτης
- ③ " Πρεβέζης
- ④ " Θεσπρωτίας
- Δρόμος**
- ***** Όρια Νομών**
- ΚΛΙΜΑΣ**

10 20 30

40

50

60

70

80

90

100

110

120

130

140

150

160

170

180

190

200

210

220

230

240

250

260

270

280

290

300

310

320

330

340

350

360

370

380

390

400

410

420

430

440

450

460

470

480

490

500

510

520

530

540

550

560

570

580

590

600

610

620

630

640

650

660

670

680

690

700

710

720

730

740

750

760

770

780

790

800

810

820

830

840

850

860

870

880

890

900

910

920

930

940

950

960

970

980

990

1000

1010

1020

1030

1040

1050

1060

1070

1080

1090

1100

1110

1120

1130

1140

1150

1160

1170

1180

1190

1200

1210

1220

1230

1240

1250

1260

1270

1280

1290

1300

1310

1320

1330

1340

1350

1360

1370

1380

1390

1400

1410

1420

1430

1440

1450

1460

1470

1480

1490

1500

1510

1520

1530

1540

1550

1560

1570

1580

1590

1600

1610

1620

1630

1640

1650

1660

1670

1680

1690

1700

1710

1720

1730

1740

1750

1760

1770

1780

1790

1800

1810

1820

1830

1840

1850

1860

1870

1880

1890

1900

1910

1920

1930

1940

1950

1960

1970

1980

1990

2000

2010

2020

2030

2040

2050

2060

2070

2080

2090

2100

2110

2120

2130

2140

2150

2160

2170

2180

2190

2200

2210

2220

2230

2240

2250

2260

2270

2280

2290

2300

2310

2320

2330

2340

2350

2360

2370

2380

2390

2400

2410

2420

2430

2440

2450

2460

2470

2480

2490

2500

2510

2520

2530

2540

2550

2560

2570

2580

2590

2600

2610

2620

2630

2640

2650

2660

2670

2680

2690

2700

2710

2720

2730

2740

2750

2760

2770

2780

2790

2800

2810

2820

2830

2840

2850

2860

2870

2880

2890

2900

2910

2920

2930

2940

2950

2960

2970

2980

2990

3000

3010

3020

3030

3040

3050

3060

3070

3080

3090

3100

3110

3120

3130

3140

3150

3160

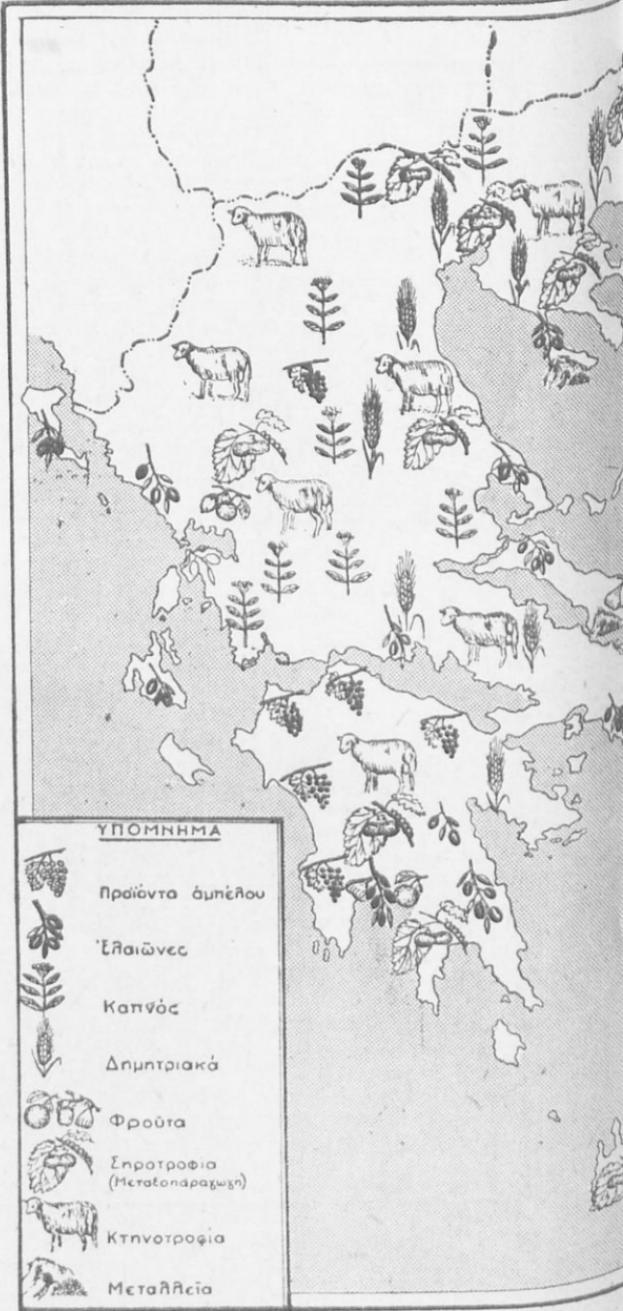
3170

3180

3190

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προσίδοντων της Ελλάδος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

- ① Νομός Κοζάνης
- ② » Καστοριάς
- ③ » Φλωρίνης
- ④ » Πέλλας
- ⑤ » Ημαθίας
- ⑥ » Πιερίας
- Δρόμος
- Ζιόνραδρ. χρομμή
- Ήρια Νομών

ΚΛΙΜΑΣ
0 10 20 30 40 50

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

KAIMA 3

0 10 20 30 40 50

6

BOYALKA RIA

①	Νομός Θεσσαλονίκης
②	Κιλκίς
③	Σερρών
④	Δράμας
⑤	Καβάλλας
⑥	Χαλκιδικής

ΝΗΣΟΙ ΑΝΑΤΟΛ. ΑΙΓΑΙΟΥ

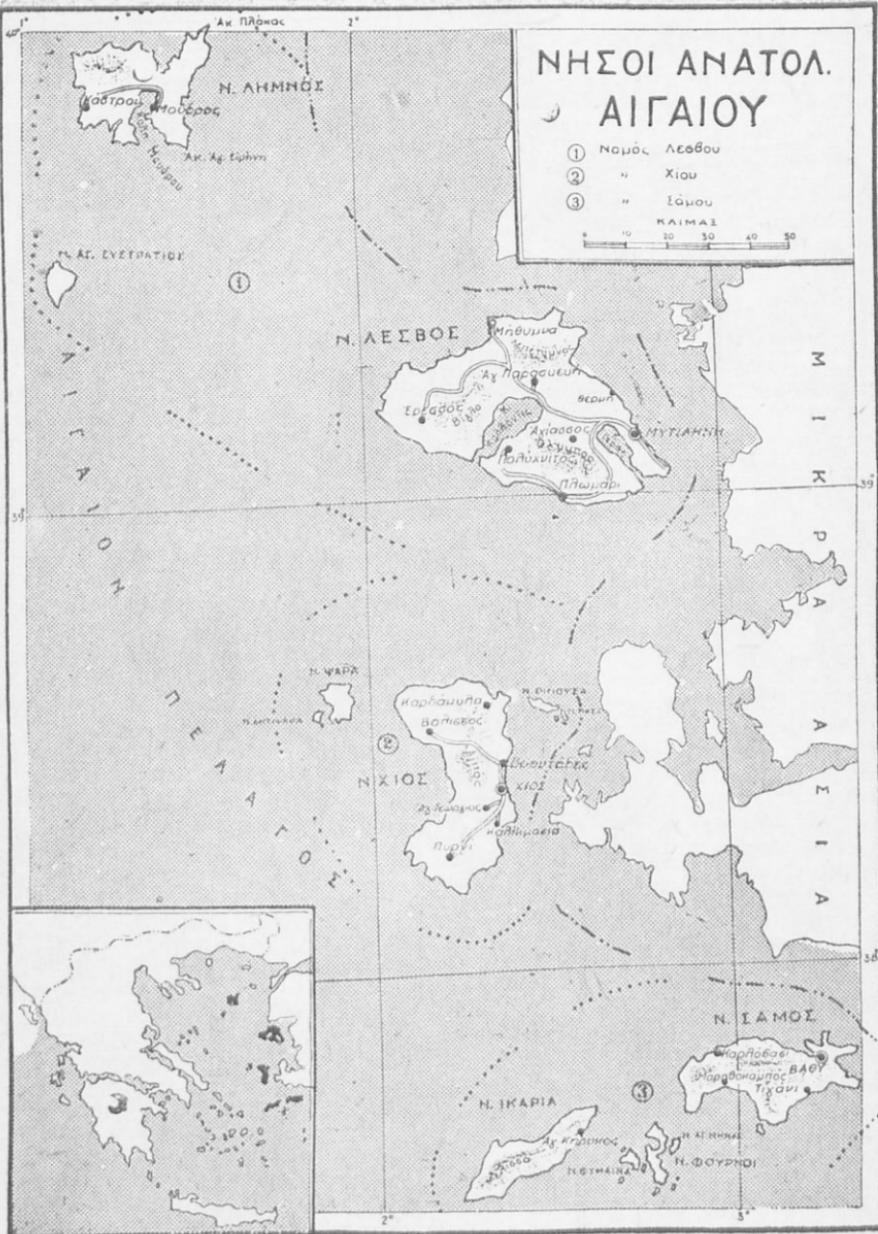
① Νομός Λεσβου

② " Χιου

③ " Σάμου

ΚΛΙΜΑΤΙΚΟΙ ΚΡΙΤΗΡΙΟΙ

10 20 30 40 50

ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΝΗΣΟΙ

ΚΛΙΜΑΣ
0 10 20 30 40 50

Ν. ΚΡΗΤΗ

- ① Ναούς Χανιών
- in Ρεθύμνου
- in Ηραικέιου
- Λασηθίου
- Δροσος
- Δρόμος
- Όρος Ήμερού

χιλιόμετρα
10 20 30 40 50

ΠΑΤΑΚΟΝ

0 10 20

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Δρόμος

• • Όρα Κράτους

ΚΛΗΜΑΣ

10 20 30 40 50

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

0°

5°

4°

3°

2°

1°

ΝΗΣΟΙ ΙΩΝΙΟΥ

ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ

- ① Νομός Κέρκυρας
- ② " Λευκάδος
- ③ " Κεφαλληνίας
- ④ " Ζακύνθου

ΚΛΙΜΑΣ
0 10 20 30 40 50

